

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Danske Samlinger

for

Historie, Topografi, Personal- og Literaturhistorie.

Udgivne af

Chr. Bruun,

Bibliothekar ved det store kongelige
Bibliothek.

O. Nielsen,

Dr. phil., Arkivar ved Kjøbenhavns
Raadstue-Arkiv.

og

S. Birket Smith,

Universitetsarkivar, Assistent ved Universitetsbibliotheket.

Anden Række. Femte Bind.

Kjøbenhavn 1876—77.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

Trykt hos J. Jørgensen & Co.

Indhold.

	Side
Nye Bidrag til Curt Adelaers Historie. Meddelte af Chr. Bruun.	1.
Dagbog over Kronprinds Frederiks Rejse til og i Italien 1692. Udgiven af Dr. P. Brock	24.
Claus Billes Kalenderoptegnelser. Meddelte af C. Weeke	56.
Om Borreby og dets Ejere. En Beretning fra det forrige Aarhundrede. Meddelt af Henry Petersen	68.
Bidrag til Danmarks Historie under Christian V., samlede fra udenlandske Arkiver af C. F. Allen. Udgivne af Chr. Bruun. (Fortsættelse.)	
VII. Svenske Relationer 1679—99. (Fra Rigsarkivet i Stockholm.)	76, 113, 289.
Billedhugger Herman Ernst Freund og Slotsbygnings-Commissionen. Et Bidrag til den danske Konsthistorie i det 19de Aarhundrede. Af Victor Freund	193.
Kong Christian den Sjettes Dagbog fra 1740. Meddelt af Overlærer J. H. Bang	261.
Ceremoniellet ved Enkedronning Sophie Amalies Ligbegængelse 1685. Meddelt af Provst, Dr. P. W. Becker	268.
Brudstykke af en Dagbog over Kronprinds Frederiks Udenlandsrejse 1693. Meddelt af Dr. P. Brock	350.
En dansk roman fra 1723. Af Fredrik Bajer	359.
Det forrige Rustkammer paa Rosenborg Slot. Af Dr. P. Brock .	367.
Fordrevne schlesiske Adelsmænd som kongelige Gjæster i Danmark 1627—28. Meddelt af Chr. Bruun	372.
Smaastykker.	
I. Til Oplysning om den virkelige Niels Klim. Ved Daniel Thrap	188.
II. „Vi dømme ham ikke, hans egne Gerninger dømme ham“. Af Johannes C. H. R. Steenstrup	276.
III Kong Frederik den Tredies Besøg i Malmø 1652 og hans Optagelse i Knudsgildet sammesteds. Meddelt af Provst, Dr. P. W. Becker	279.
IV. Et Kunstnersocietet i Kjøbenhavn 1701. Meddelt af Kancellist Stolpe	283.
V. Et lidet Bidrag til J. F. Struensees Ungdomshistorie. Meddelt af Professor Ludvig L. Daae	284.
VI. Bidrag til dansk Sproghistorie. Af Dr. phil. O. Nielsen....	382.
Tillæg og Rettelser	386.
Alfabetisk Navne-Register	387.

Nye Bidrag til Curt Adelaers Historie.

Meddelte af Chr. Bruun.

De fleste af de Oplysninger om Curt Adelaer, som jeg her skal meddele, ere ikke fundne af mig selv. Da jeg i Sommeren 1871 sluttede mine Undersøgelser om Adelaer, havde jeg foretaget dem i et saadant Omfang, at jeg ikke vidste, hvor jeg mere skulde vende mig hen. Jeg tænkte mig nok Muligheden af, at et eller andet Bidrag endnu vilde komme frem; thi det fejler sjelden, at, naar Opmærksomheden ret er bleven ledet hen paa et historisk Æmne, Tilfældet fører andre Historikere Bidrag i Hænde, som en god og planmæssig Eftersøgen i Archiver ikke har været istand til at opdage. Min Forventning er ikke bleven skuffet. Andre Historikere have været saa heldige at finde nye Aktstykker om Curt Adelaer, som de velvillig have overladt mig til Offenliggjørelse, og jeg skal nu aflægge Regnskab for hvad Tilfældet har bragt frem. Noget heraf er vigtigt, nogle Notitser, som kun have ringe Betydning, tager jeg med for Fuldstændighedens Skyld.

1. Hr. P. A. Leupe i Haag, hvem jeg skylder flere Bidrag, som jeg har benyttet i min Bog om Curt Adelaer, har i „De Navorscher“, N. Serie, 5 Jaarg., Amsterd. 1872, S. 163—67, omtalt mit Arbejde i meget hædrende Udtryk og henledet sine Landsmænds Opmærksomhed paa det, hvorfor jeg er ham meget taknemmelig. Han har dertil fremsat fire Spørgsmaal, som han ønsker Oplysning om. Det første

Spørgsmaal er: Hvor blev Adelaers Fader, Sivert Jansen, født? Hr. Leupe formoder, at han hørte hjemme i Hoorn eller idetmindste i Westfriesland, hvor Navnet Jansen var almindeligt i det 17de Aarhundrede, og hvor Navnet Sivert ogsaa forekommer; man havde næppe sendt den ganske unge Curt Sivertsen til Hoorn, hvis der ikke i denne By havde levet Slægtninge, til hvem Forældrene kunde betro deres Søn. Han gjør opmærksom paa, at der 1629 forekommer en Koert Janssen, som var Skipper paa et Skib, der førtes af Kapitajn Figerus van Lynden, og som maaske var Broder til Sivert Jansen. Dennes Hustru, Dorthé Nielsdatter, mener Hr. Leupe, har heddet Doortje Nicolaasdochter. Curts Broder hed Niels Sørensen; men, menes der, Niels er liget det hollandske Nikolaas, og derfor saagodt som et hollandsk Navn, og Faderen kan godt i Norge have skrevet og kaldet sig paa Norsk Søren Jensen = Sivert Jansen.

Det andet Spørgsmaal er: I hvis Hus har Adelaer opholdt sig i Hoorn, medens han uddannede sig i Mathe-
matik og Søfartskundskab?

Det tredie Spørgsmaal er: Paa hvilket Skib var Adelaer ombord og under hvilken Kapitajn, da han deltog i Slaget ved Duins, som Maarten Harpertsz. Tromp i Oktober 1639 leverede Spanierne?

Det fjerde Spørgsmaal er: Naar gik Adelaer til Middelhavet, med hvilket Skib og med hvilken Skipper? Det er fortalt, at han 1640 gik med Skipper Johannes Reiersen fra Hoorn til Middelhavet og tog Tjeneste hos Republiken Venedig. Men nu haves der en Fortegnelse (aftrykt i mit Skrift S. 29), dateret 21. Marts 1646, over 12 Skibe, for største Delen fra Noorderkvarteret, der gik i venetiansk Tjeneste, og blandt dem nævnes et, Abrahams offerande, ført af Skipper Claes Reyersz. Hvis nu Aarstallet 1640 er urigtigt, og det var 1646, at Adelaer gik til Middelhavet, fremkommer der en Modsigelse, som er vanskelig at løse, thi den 16. Juni 1646 ægtede Adelaer i Hoorn Angelica Sophronia eller Engeltje, som, efter hvad der siges, var i Slægt med Admiral Tromp. Hr. Leupe har henvendt sig til Bestyrelsen for Staden Hoorn for at faa at vide, om dette Ægteskab virkelig fandt Sted paa den anførte Dag, men han har intet Svar modtaget.

Hr. Leupe udtaler sin Forundring over, hvorledes man har kunnet give Adelaer Titlen Adelborst, thi denne Titel var ikke i Brug ved Søværnen, men ved Militzen; saaledes forekommer der 1667 ved et Kompagni Marinesoldater 1 Korporal for Adelborsterne og 6 Adelborster.

„De Navorscher“ er et Tidsskrift indrettet som det engelske „Notes and Queries“, i hvilket man indrykker Spørgsmaal om historiske Æmner, som ere En uklare eller tvivlsomme, i Haab om, at bedre Underrettede ville lade indrykke Svar paa dem. Hr. Leupe har ingen Svar modtaget paa sine Spørgsmaal.

II. Om Curt Adelaers Liv, medens han var i venetiansk Sold, har jeg Intet nyt at meddele. Jeg begaar vist ingen Indiskretion ved at omtale, at Hr. Kammerherre F. Krogh personlig i Venedig har søgt Oplysninger om ham i Archivio generale, men at der blev givet ham det Svar, at Bibliothekar Bruun havde faaet tilsendt de Data, som man der havde kunnet finde om Adelaer. Der er dog to Sager, som jeg ikke kan forbigaa her.

I „Fædrelandet“ for 5. Juli 1871 er optaget et Brudstykke af et Brev fra en dansk Rejsende, i hvilket mit Samarbejde med Archivaren ved Archivio generale, Hr. Tommaso Gar, berøres. Brevskriveren havde talt med Hr. Gar, som havde meddelt ham, at Curt Adelaer havde opnaaet saadanne Udmærkelsestegn, som ellers vare forbeholdte venetianske Patriciere, saasom „la stuola d'oro“. Jeg har talt herom med Brevets Forfatter, som forsikrede mig, at Hr. Gars Ytring umulig kunde misforstaas. Jeg paastod dengang og jeg paastaar endnu, at der dog maa have været en Misforstaaelse tilstede. Thi det er rigtigt, at Ridderordenen „la stuola d'oro“ var forbeholdt venetianske Patriciere, og havde en Fremmed i den Stilling, i hvilken Curt Adelaer var, modtaget dette Hæderstegn, vilde det være noget saa Mærkeligt i Venedigs Historie, at der nok vilde være blevet talt om det. Men indtil den 5. Juli 1871 har Ingen kjendt det Mindste hertil, Curt Adelaers Biografer Worm og Mylius ere ganske uvidende derom, ingen anden af dem, der have skrevet om Adelaer, har vidst det. Men dertil kommer, at Hr. Gar, med hvem jeg har vexlet adskillige Breve om Curt Adelaer,

og som ikke var ganske kortfattet i sine Meddelelser og Forklaringer til mig, aldrig med et Ord blot har hentydet til, at Curt Adelaer var bleven Ridder af den gyldne Stola-Orden. Jeg gjentager derfor, at Korrespondenten har været fejl underrettet ¹⁾).

Den anden Sag er vel af underordnet Betydning, men jeg maa dog dvæle noget længere ved den.

I mit Skrift om Curt Adelaer har jeg S. 84—85 bemærket, at den Kamp, i hvilken Curt Adelaer skal have mødt Ibrahim og fældet ham, mulig kan have været den, der forefaldt ved Tenedos i Juli 1657. Det var mig magtpaaliggende, at faa at vide, hvorledes den tyrkiske Historieskriver Naima skildrer denne Kamp, og jeg søgte derfor en Forbindelse, ved hvilken jeg udenlands fra kunde faa en Oversættelse af Stedet hos Naima. Svaret kom først længe efter at min Bog var udgivet. Ved et Tilfælde blev det omtalt paa et Møde af den historisk-philosophiske Klasse i det kgl. danske Videnskaberne Selskab, hvorledes Naima skildrer Slaget, og det vakte megen Opmærksomhed, at der i hans Fortælling forekommer Navnet „Gur-Kapudan“; thi, saaledes mentes der, Navnet „Gur“ kunde kun betyde Curt. Dette havde meget at betyde; thi Gur-Kapudan kommanderede den venetianske Flaade, og Naima omtaler hans Tapperhed og Dygtighed i de stærkeste Udtryk („en sand Dæmon i menneskelig Skikkelse“). Saa var Curt Adelaer altsaa dog den venetianske Flaades øverste Fører. Jeg sammenlignede Stykket fra Naima med det tilsvarende Stykke hos den venetianske Historieskriver Nani, og jeg fandt, at begge Forfattere stemmede overordenlig godt overens i deres Skildring af den venetianske Admiral, — men hos Nani var Talen hele Tiden om den udmærkede Admiral Lazaro Mocenigo, som faldt i Slaget ²⁾).

¹⁾ Hvis Nogen vil søge Bekræftelse paa den danske Rejsendes Meddelelse deri, at det i Adelaers Diplom som dansk Adelsmand hedder, at han havde faaet begge Republikens Ordener, saa vil jeg dog tilraade at være meget forsigtig med en saadan Antagelse, og forøvrig henviser til den vidtløftige Forklaring af Adelaers venetianske Ridderskab i mit Skrift S. 104 ff.

²⁾ Jeg maa bemærke, at et enkelt Sted hos Naima var oversat saaledes, at den rette Mening ikke kunde fattes.

Indtil videre maatte jeg dog lade en nøjere Prøvelse af Sagen fare.

I Aaret 1874 var jeg imidlertid saa heldig, at faa Naimas Værk kjøbt til det store kgl. Bibliothek paa en Auktion i Paris. Da jeg havde modtaget Bogen, henvendte jeg mig til Professor, Dr. Mehren og bad ham vise mig den Venlighed, at gjennemlæse vedkommende Sted, som Hammer von Purgstall allerede forlængst har citeret i sit udførlige Skrift om Osmaanernes Historie. Prof. Mehren opfyldte mit Ønske. Resultatet, han kom til, bekræftede den Mening, jeg havde dannet mig. „Gur-Kapudan“ er nemlig paa Dansk: „den blinde Admiral“, og den Admiral, der er Tale om hos Naima, er netop Lazaro Mocenigo, som i et Slag ved Dardanellerne, leveret i Juni 1656, tilføjede Tyrkerne et Nederlag, hvis Mage de ikke havde oplevet siden Slaget ved Lepanto 1571, men som i dette Slag mistede sit ene Øje. Hvilken Betydning, Lazaro Mocenigo havde for Tyrkerne, ses af den Bemærkning hos Naima, „at den Sejr, som Tyrkerne vandt ved Tenedos, ved den frygtede Admirals Undergang var langt større end om hele den venetianske Flaade var bleven tagen.“

Om Curt Adelaer er der ingen Tale hos Naima hverken ved denne Lejlighed eller ellers.

III. Det hed tidligere, at Frederik III kaldte Curt Adelaer hjem i Aaret 1663. Worm siger: „I Aaret 1663 rejste Curt Adelaer i Forretninger til Holland, og derfra bragte Rygtet Budskab til Frederik den Tredie, om at den Undersaat var nær, hvis overordenlige Bedrifter og straalende Fortjenester Fædrelandet og Verden allerede længe havde æret og højagtet med Beundring og Ærbødighed. Kongen besluttede, at Fædrelandet skulde høste Gavn af denne dygtige Mand, som havde skaffet sig selv Ære og fremmede Fyrster Fordel. Han befalede derfor, at han snarest mulig skulde hentes, for at hellige sig Fædrelandet. Da Adelaer modtog Budskabet, begyudte han at tænke paa sit Fædreland og sin Hjemstavn, og han kom hurtig til den Mening, at han burde foretrække det Fædreland, i hvilket han var født, for det, i hvilket han var bleven optaget. Men mest bevægedes han ved Kongens Bud og ved den Ære, som blev tilbudt ham, naar han adlød. For at vise sig den værdig,

rejste han hurtig hertil o. s. v.“¹⁾ Da Ingen havde set sig istand til at meddele Nogetsomhelst om de Forhandlinger, som dog maa være gaaet iforveien, før Adelaer traadte i Frederik III's Tjeneste, da jeg selv, trods meget omstændelige Undersøgelser, ikke kunde finde et eneste Dokument sigtende til Adelaers Kaldelse til Kjøbenhavn eller et eneste Spor af nogen Korrespondance eller Forhandling herom, og da Tiden i Curt Adelaers Liv fra Juli 1662 til September 1663 i de historiske Beretninger er aldeles tilsløret, fremsatte jeg den Mening, at Curt Adelaer vistnok af sig selv drog til Kjøbenhavn og fremstillede sig for Kongen²⁾. Denne Mening er dog urigtig, en Forhandling har virkelig fundet Sted.

Hr. F. Krarup, Assistent i det kgl. Gehejmearchiv, har nemlig været saa heldig, ved et Tilfælde at finde to Aktstykker, som bringe lidt Lys i Sagen³⁾. Det ene er et Brev fra Generallieutenant Claus Ahlefeld til Kong Frederik III, dateret Kiel 21. Januar 1663, hvis første Linier efter den sædvanlige Tiltale lyde saaledes:

„Ewer Königl. Maytz. geruhen ausz dieser Beylage, des Venetianischen Admirals, Cordt Sivert Adellers, an mich abgelaszenem, allergnädigst deszen meinung zue vernehmen, Wasz nun Ewer Königl. Maytz. allergnädigst weiter darinnen befehlen werden, dehme sol von mir allervnterthänigst gelehbet werden. Endtzwischen habe ich abermahle an Ihm geschrieben, vndt seine vherkunfft zue maturiren ausz eigenen ahntrieb ab vermuthet⁴⁾.“

Det andet Aktstykke er følgende Brev fra Curt Adelaer til General C. Ahlefeld, det Bilag, som denne sigter til i sit Brev til Kongen. Det er dateret Amsterdam 23. Januar (n. S.) 1663, og er efter en Paategning modtaget i Kiel 20. Januar (g. S.) 1663. Det lyder saaledes:

Hoch geborner

Insonderster Hochgeerter

Her Generaell

Evrer Exelentz angenemmes, ist mier den 18. Januarij wol behandicht vnd daeraus eurer Exelent grosze Affection

¹⁾ Se mit Skrift S. 145.

²⁾ Se mit Skrift S. 153.

³⁾ Disse to Aktstykker ere nu henlagte i Pakken: Holland Nr. 183 b.

⁴⁾ Resten af Brevet vedkommer ikke den Sag, her er Tale om.

gespurt, wie das er sich so viell bemühet vnd Ire Könichliche Mayesteit meines gnedigen Herrn Konichs meine geringe person bekent gemacht!

Und weilen ich aus deszen allen spure Eurer Exelentz grosze zu neigunch, So bedanke ich mich zum hogsten voor solge grosze Ehre, wellge zu allen Zeiten von Mier als sein ge Affectionirter diner sol hoch ge estimirt werden.

Was belanget vmb mein persoon an Jro Konichlige Mayesteit selber zu presentiren, kan an itzo noch nicht geschehen, weillen ich von die Republik von Venetia vnterschiedtliche brieffen empfangen das ich alhier einige affeires voor den staett solte ausrigten, wie auch das ich von deroselben wiederumb de novo versucht werde in Jre dinste alsz Admiraeill zu kommen, nebenst anbietunch 5000 ducaten in banco jaerlich, vnd daneben alle 7 Jaeren ein 3ten teill verbesrerunch wie auch den 10 teill von alles was vnter mein Commando genommen wiert, exepto die türke vnd metalle stücken solges bleibet voor den staet.

Vnd weillen ich so tane voorschlagen, wie auch des Stats Affeiren in so kurtzen Zeit nicht kan depressiren So will ich mich immittels da hin bemuhen Das nach getane recommandatie, ich mich glücklich soll achten Jro Konichliche Majiesteit Meines Gnedigen Herren Konichs Handen zu mogen küszen, Jm mittels dubitere ich das solges von mier nicht wiert konnen geschehen voor zu künftigen aprill Jmittels recommandere mich zum Hogsten in dero selben gratij vnd verbleibe zu allen Zeiten Eurer

Amsterdam den 23. Januarij 1663.

Exelentz

P. S. Versuge noch mallen Eurer Exelent wolle mier gebieten so sie dieszer orter enige affeires zu verrichten habte vnd er warte unter deszen Ant woort auff der princen grafft in de ganz pooll in de gevoll [?] statt.

Vntertenichster diner

Cau^lr Curt: Adelaer

Disse to Aktstykker indeholde interessante Oplysninger, men de ere desværre Brudstykker, og hvor eller naar findes, hvad der hører til at supplere den Korrespondance, til

hvilken de høre? Generallieutenant Claus Ahlefeld maa have vexlet Brev med Frederik III, dels for at henlede hans Opmærksomhed paa Adelaer, dels for at faa Bemyndigelse til at forhandle med ham paa Kongens Vegne. Han har strax skrevet et Svar til Adelaer. Men Frederik III maa dog senere have givet Ahlefeld Underretning om, hvorledes det endelige Svar til Adelaer skulde lyde, og tillige, hvorledes det skulde antydes, paa hvilke Vilkaar den danske Konge vilde tilbyde ham en Plads i sin Marine. Men Alt dette kan endnu kun anes. Et andet Spørgsmaal, som fremstiller sig, men som ogsaa maa lades ubesvaret, er det: hvorledes er Generall. Claus Ahlefeld kommen i Forhold til Curt Adelaer? Har han været i Amsterdam og er han der truffet sammen med ham? Har Ahlefeld i Norge, gennem Adelaers Familie, hørt Tale om ham, — i November 1660 blev Ahlefeld udnævnt til Øverstbefalende over den norske Arme¹⁾ — eller have Normænd fra Besøg i Amsterdam bragt Efterretninger hjem om ham? Eller har Adelaer selv eller gennem sin Svigermoders Hus gjort det første Skridt til en Tilnærmelse? Kun saa meget staar fast, at Generallieutenant Claus Ahlefeld er den, eller en af dem, som have virket for, at Adelaer skulde træde i dansk Tjeneste, — tidligere vidste man Intet bestemt om en saadan Intervention, og navnlig anførtes intet Navn paa Mægleren.

Naar det tidligere er blevet sagt, at Curt Adelaer, da han modtog Kongens Kaldelse, ilede med at rejse til Kjøbenhavn, og naar man i denne Hurtighed har været tilbøjelig til at se en Ytring af Fædrelandskjærlighed, saa viser det sig nu, at en saadan Opfattelse ikke er ganske rigtig; af Curt Adelaers Brev til Ahlefeld ses, hvorledes Forholdet i Virkeligheden stillede sig. Adelaer vil gjerne præsentere sig for Frederik III, men hans Forretninger tillade ham ikke at komme strax. Disse Forretninger bestaa i forskjellige Hverv, som Republiken Venedig har anmodet ham om at udføre — man kan tænke sig: Leje af Skibe og Mandskab, Indkjøb af Skibs- og Krigsfornödenheder, Ordning af finansielle

¹⁾ Becker, Samlinger til Danmarks Historie under Frederik den Tredie, I, S. 212.

Sager —, og det er jo ganske i sin Orden, at Adelaer, der for faa Aar siden personlig har tjent Venetianerne, nu ikke vil afslaa, hvad Republiken overdrager ham at udføre, eller pludselig vil bryde Forretningen af. Forretningen, — ja, Adelaer var vist noget af en Forretningsmand, det var jo paa tredie Aar, at han nu laa ledig, og som Svigersøn af et anseligt Handelshus kan det vist ikke have staaet fjærnt for ham, at interessere sig for Husets Anliggender — uden at man behøver heri at søge Noget, som kan nedsætte hans Navn.

Saa er der en Grund til, hvorfor Adelaer maa have Tid, før han kan komme til Kjøbenhavn: han har faaet et Tilbud fra Republiken Venedig om at træde i dens Tjeneste paany, Betingelserne nævnes i Brevet til General Ahlefeld; der maatte dog komme en Meddelelse fra Danmark om, hvilke Betingelser den danske Regjering vilde byde, eller idetmindste en Sikkerhed for, at Betingelserne ville blive meget gode, før Adelaer kunde tage sin endelige Bestemmelse. Alt dette er ogsaa i sin gode Orden, og der er Intet at sige derom.

Men der er en Ting, som jeg ikke kan forklare. Adelaer nævner, at Venedig har tilbudt ham paany at træde i dets Tjeneste som Admiral. Hvad vil dette Ord sige: Admiral? Den 22. Oktober 1659 kaldtes Adelaer af Contarini: „Capitano di nostra Nave Capitania San Giorgio Grande“; den 16. Novbr. 1659 kaldtes Adelaer af Francesco Morosini: „Capitano della Nave San Giorgio“; den 15. Novbr. 1660 kaldtes han i et Dokument underskrevet af Francesco Morosini med en Titel, der hørte hjemme i Armeen: „Tenente Generale“; den 26. November 1660 underskriver den samme Francesco Morosini et Aktstykke, i hvilket han siger, at „Curt Sivertsen i det sidste Felttog som „venturiero semplice“ har tjent paa det samme Skib, S. Georgio Grande, paa hvilket han i de foregaaende Felttog har udført „le parti di Capitano““; i en Beskrivelse over Kurfyrstinde Magdalena Sibyllas og Kurprinds Georg af Sachsens højtidelige Ankomst til Kjøbenhavn den 18. September 1663 kaldes han: „den forhenværende venetianske General og Ridder Hr. Admiral Cort Sivertsen Adelaer¹⁾“; 1665 skrive Staterne Holland og

¹⁾ Danske Samlinger, 2. R., II, S. 150.

Westfriesland et Brev til „Kapitajn Curt Sivertsen Adelaer i Tjeneste hos Kongen af Danmark i Kjøbenhavn¹⁾“ — og 1663 fortæller Adelaer, at det atter, „wiederumb de novo“, er tilbuddt ham af Venetianerne „in ire dienste als Admirall zu kommen“, ligesom Ahlefeld i sit Brev til Frederik III kalder ham „der Venetianische Admiral“. Jeg formaar ikke at bringe Rede heri. Jeg kan kun gjentage²⁾, hvad de Jonge 1852 har sagt i sit Skrift „Nederland en Venetie“: „Coert Siewertsz eller Adelaer har aldrig som Overbefalingsmand kommanderet den venetianske Flaade eller en venetiansk Eskadre. En saa ærefuld Stilling blev udelukkende overdragen venetianske Adelsmænd,“ — idet jeg ganske samstemmer med denne Forfatter i den Mening, eller rettere den Kjendsgjerning, han fremsætter, at Venetianerne ikke have betroet Fremmede de høje Kommandoposter i deres Flaade. I Nani's venetianske Historie, i hvilket Værk der findes saa udførlige Skildringer af Venetianernes Søkrige, vil man ikke finde nogetsomhelst Exempel paa det Modsatte. Det var en Regjerings-Maxime, som aldrig blev overtraadt, — ligesaa lidt som Hollænderne for deres Vedkommende have overtraadt den samme hos dem gjældende Grund-sætning.

Med Hensyn til den store Gage, som Venetianerne tilbød Curt Adelaer, har jeg blot et Par Bemærkninger at gjøre. Jeg kan godt forstaa, at Venetianerne have stræbt at knytte Adelaer paa ny til sig, da de kjendte hans Dygtighed som Sømand og Søkriger og i ham havde fundet en tro Mand. Han var den af de hollandske Kapitajner, der havde udmærket sig mest i venetiansk Tjeneste, og han kunde betragtes som en Slags Overordnet blandt dem³⁾. Kunde man atter faa

¹⁾ I denne Forbindelse kan Kapitajn vist ikke sigte til Andet end Curts Stilling som Skibskapitajn i venetiansk Sold, han havde ikke i hollandsk Tjeneste opnaaet den Stilling eller Titel.

²⁾ Se mit Skrift S. 88.

³⁾ Den 16. November 1659 skrev Francesco Morosini en Rapport, i hvilken der forekommer de Ord: „Cavaliere Curt, capitano della nave San Georgio, che tiene posto autorevole sopra gli altri capitani della navi“, nemlig de fremmede (hollandske, engelske) lejede Skibskapitajner. Se mit Skrift S. 77.

ham til at tjene Republiken, saa kunde man vente, at han vilde gjøre sin Indfyldelse gjældende blandt sine Landsmænd, og han kunde blive Republiken meget værd. Derfor undrer jeg mig ikke over det store Tilbud, som blev gjort ham. Og jeg kan ogsaa godt forstaa, at Adelaer ikke vilde tage Tjeneste hos Frederik III, med mindre han fik en Løn, som ikke stod tilbage for den, han kunde faa af Venetianerne. Men jeg kan ikke faa noget ret Forhold frem imellem Curt Adelaers Fortid og den høje Stilling, han fik hos den danske Konge, samt den overordenlig høje Løn, saa at han lønnes bedre end Ministre som Hannibal Sehested, Peder Reetz, Henrik Bjelke, og saaledes, at kun Feltherren Hans Schack i Henseende til Gagen var stillet bedre end han¹⁾.

Curt Adelaer giver i sit Brev til General Ahlefeld ikke Haab om at kunne komme til Kjøbenhavn før i April Maaned. Han er dog næppe bleven færdig med sine Forretninger til den Tid, thi først fire Maaneder senere kom han til Kjøbenhavn. Dette erfares af en Protokol, paa hvilken min Onkel, Dr. phil. J. G. Burman Becker, har gjort mig opmærksom. Protokollen bevares i det kgl. Gehejmearchiv og har Titlen: „Copenhagensisch Guarnisons Journal Anno 1663“. Den indeholder Lister over alle Rejsende, der have passeret Fæstningens Porte, eller ere bortrejste eller ankomne gjennem Toldboden. Side 251 læses under 8. August:

„Zollbude Ein- und auspassiert.

Von Amsterdam

Herman Petersen. Schwefelstock Schiffer.

Johan Schrienk, bürger alhie.

Curt Adeler mit sein Diener.“

Der ankom samme Dag ikke saa faa Rejsende, blandt dem var Eleonore Christine.

Af den samme Protokol erfares, at General Lieutn. Cl. v. Ahlefeld den 10. April 1663 ankom til Hovedstaden fra Holsten. Den 11. April rejste han ud til Frederiksborg, hvorfra han den 13. April vendte tilbage til Kjøbenhavn.

Den Underhandling, som derefter fandt Sted imellem Frederik III og Curt Adelaer, maa vist have staaet paa i

¹⁾ Se mit Skrift S. 165.

nogen Tid, thi Udnævnelsen til Admiralitetsraad og Admiral blev først underskreven af Kongen den 15. September. Bestallingen kunde jeg ikke finde, dengang jeg foretog mine Undersøgelser; nu ser jeg mig istand til at meddele den, idet Fuldmægtig A. D. Jørgensen, i Kongerigets Archiv, her er truffet paa en Pakke „Eder og Reverser for Bestillinger og andet deslige.“, som tidligere har havt Signaturen: „Stempel-Contoir, A. VII. 60.“, og i hvilken der findes 2 Bestallinger for Curt Adelaer af samme Dato, næsten enslydende, kun at Lønnen i den ene sættes til Penge, i den anden til Tilladelse til frit at indføre og sælge i Bergen 2 Skibsladninger spansk Salt. Begge Udnævnelser ere Afskrifter, men de ere forsynede med Curt Adelaers egen Underskrift og Segl under hans edelige Forpligtelse. Den ene Bestalling har Adelaer underskrevet den 16. September, den anden har han underskrevet den 24. September. Bestallingerne aftrykkes her saaledes, at de afvigende Steder tydelig ere betegnede:

Vi Friderich den Tredie, med Guds Naade Danmarks, Norges, Vendes og Gothes Konning, Hertug udi Slesvig m. m. gjøre alle vitterligt, at Vi naadigst haver antaget og bestillet, saa og hermed antager og bestiller os Elsk. den mandhafte Cordt Sivertsen Adeler til at være vores Admiralitets-Raad og Admiral. Thi skal han udi samme hans Bestilling være os som sin souveraine Konge og rette Arveherre lydig, huld og tro, og udi alle Maader vide og ramme vores og vores kongl. Arvehusers høj-kongl. Respekt og Reputation, dessen Gavn, Bedste og Fordel med største Flid og Iver søge, fremme og befordre, al Skade og Fordærv derimod af yderste Magt og Formue hindre og afværge, saa og hvis han derudimod fornemmer at handles eller foretages, det os straxen foruden nogen undseelse tilbørligen at tilkjendegive og aabenbare.

A.

Fornemmelig sine Consilia,
Tanker og Gjærninger derhen
dirigere, at Vores absolutum
dominium og kongl. Souverai-
nitet, saavelsom Arverettighed

B.

Fornemmelig sine Tanker
og Gjærninger derhen dirigere,
at Vores Kongl. Souverainitet
og Arverettighed over vores
Kongeriger og underliggende

respective over vores Riger og underliggende Lande for Os og vores kongl. Hus successive uforanderlig perpetueres, og til dessen Nytte, Gavn og Bedste udi god Velstand erholdes. | Lande for Os og vores ganske kongl. Hus uforanderlig konserveres og erholdes.

Dernæst skal han vores Forordninger og Instruktioner, som udi vores Admiralitet allerede givne ere eller herefter givet vorder, udi alt saavidt hannem vedkommer, tilbørligen efterkomme, og hvis saaledes derudi anbefalet vorder, med største Flid forrette, saa og udi alle Maader til det Bedste cooperere og paaagte, at de ved des Ord, Punkter og Artikuler fast og ubrødeligen udi deres tilbørlige observantz blive holdne; saaledes skal han sig altid udi bemeldte Admiralitet saa og andre anbetroede Forretninger villig og flittig lade finde, og alt hvis vi fornøden eragte at lade proponere og beraadslage, udi tilbørlige Sekretion¹⁾ og vores Interesses Paaagtning vel og troligen overveje, og sig derefter af hans bedste Experientz og Forstand paa det Yderste lade være angelegen, med Alt hvis som kan komme Søstaten og vores Krigsflaade til Opnehen og Forbedring, saa og at befordre Alt hvis til vores og vores kongl. Huses Flor, Velstand, Nytte og Gavn sluttet og komme kan, saa Intet bliver efterladt, som vores Tjeneste kunde udkræve, og derudimod al Utroskab og Uhejl kunde betages og afskaffes. Derforuden skal han baade udi Freds og Føjde Tider, naar Vi hannem enten med vores Flaade eller saadanne Skibe, Vi naadigst for godt eragter, nogensteds, hvorsomhelst det være maa, naadigst kommanderer og befaler, sig villig og hørsommelig lade bruge, og udi hans anbetroede Forretninger og alle forefaldende Occasioner sig med tilbørlige Vigilantz og Tapperhed lade finde. Han skal og have Tilsyn og Kommando over vores nordiske Folk her paa Holmen, som enten allerede sammesteds befindes, eller herefter did forskrivendes vorder, og dennem holde udi tilbørlig god Orden og Disciplin, saa at de tilbørligen forretter hvis som vores Tjeneste

¹⁾ I B: Secretessa.

og deres Skyldighed i alle Maader udkræver. Ellers hvis hannem her foruden udi sær af Os naadigst bliver anbefalet, instrueret, og udi samme Bestilling videre til vores Bedste og Gavn bør at forrettes, skal han altid med største Flid, Troskab og Vindskibelighed efterkomme, og udi alle andre Gjæringer sig saaledes skikke og forholde, som en ærekjær, tro og oprigtig Admiralitets-Raad og vaillant Admiral egner og vel anstaar, og han agter at svare og være bekjendt. For hvilken hans tro Tjeneste og Bestilling Vi naadigst have forundt og bevilliget, saa og hermed forunde og bevillige hannem

til aarlige Pension og Besolding som Admiralitets-Raad og Admiral aarligen sex Tusinde Rigsdaler, og derforuden for ovenbemeldte Kommando over vores nordiske Folk paa Holmen endnu et Tusinde og to Hundrede Rigsdaler, som er tilsammen syv Tusinde og Tohundrede Rigsdaler, hvilke hannem af vores Toldintrader, som udi vores Kjøbsted Bergen i vort Rige Norge oppeberges og indkomme, kvartalsvis rigtigheden og fremfor alle andre Udgifter, Assignationer og Ordres ufejlbar skal erlægges og betales, og saaledes som forskrevet staar, tilbørligen kontinuere

istedetfor hans Besolding at maa aarligen toldfri lade indføre, saa og fri og ubehindret forhandle udi vor Kjøbsted Bergen i vort Rige Norge tvende Skibsladninger spansk Salt, og hannem til des Behov at være tilladt en Fuldmægtige sammesteds til des Paaagtning og Forhandling frit, uden nogen Besvær at holde, imod en selvvillige præsenterende Kjendelse til bemeldte vores Kjøbsted Bergen, nemlig aarlig tyve Rigsdaler derfor at give og erlægge: som skal begynde udi nærværende Aar, og dersom det formedelst den tilstundende Vinter ej nu ske kan, da hannem derfor udi tilkommende Aar dobbelt saa meget, nemlig fire Skibsladninger som forskrevet staar at passere og tillades. Derforuden, eftersom Vi naadigst eragter i Fremtiden et Kompagni Norbagger paa Holmen

at oprette lade, saa ville Vi samme Kompagni hans Kommando undergive, hvorfor han da den Traktement skal nyde, som andre Kaptajner udi vores Søtjeneste forordnet og tillagt vorder; og skal dette som forskrevet staa saaledes kontinuere

medens og al den Stund han udi samme Tjeneste forbliver, hvorved Vi hannem desimidlertid imod alle og enhver kongeligen agter at maintainere og forsvare: Thi byde og befale Vi alle til vores Admiralitet og Søstat behørigc Ober- og Under-Officerer, saa og Gemene og alle andre Vedkommende, at de bemeldte Cordt Sivertsen Adeler for vores Admiralitets-Raad og Admiral agter og holder, særdeles at vores Toldforvalter og Toldere udi bemeldte vores Kjøbsted Bergen denne herudi mentionerede vores naadigste Vilje

om forskrevne syv Tusinde og to Hundrede Rigsdaler hannem forordnede Pension og Besoldings rigtige Betaling, som foreskrevet staa, tilbørligen og præcise efterkommer

udi forskrevne Salt-Toldens Frihed, saa og Borgermester og Raad udi vort Kjøbsted Bergen om des fri Forhandling tilbørligen efterkommer, og sig herefter som ovenbemeldt udi alle Maader retter og forholder

ej gjørendes ham derudi nogen Hinder eller Forfang, under vor Hyldest og Naade.

Givet paa vores Kongl. Residence udi Kjøbenhavn d. 15. September an. 1663.

Under Vort Signet

Friderich. (L. S.)

Ligelydende Original under Hans Kongl. Maj. Haand og Segl haver jeg underskrevne til mig annammet, hvorefter, saa og efter den Ed jeg aflagt haver, jeg mig i alle Maader skal rette og forholde, som det en ærekjær, tro og oprigtig Admiralitetsraad og vaillant Admiral egner, bør og vel

anstaar. Til Bekræftning under min Haand og hostrykte Signet.

Actum den 16. Septb. 1663.	Kjøbenhavn d. 24. Sept. 1663.
Am. Cauall. Curt Adelaer.	Curt Adelaer.
(L. S.) ¹⁾	(L. S.)

Som Bilag til Bestallingerne hører følgende Memorial i Afskrift fra Adelaer til Gabel:

Memorial voor mijn hochgeEhrde
Heer Rentemeester Monsr. Gabel.

Naer afrede tuschen ons, Bidde vrientlich dese naefolgende puncten moge geobservert worden, bij alsdien Ich sijn Konigl. May^{tt}.s dienst qvam aentenemen.

1. Dat syne Konigl. May^{tt}. mij voor sijn Admiral, ende Lieutenant General van de see aename, Ich als dan in't Admiraliteit ofte Anders de Flotte aengaende mijn Rang ende Stemm naest de Heer Rychs Admiral Bielche sol hebben, ende niemandt anders voor mij te passeren.
2. Dat sijne Konigl. Maij^{tt}. mij jaerlich in de plaedts voor mijne Gagi allernadigst versproochen Tweij Scheeps ladingen sout waer mijn geliefde in de Rychen inbrengen te laten, het sy des Herfstes ofte voor Jaers wan het mij sal gelegen koomen, ende dat beuten al tol en besweringe, Maer in geval de Tol van't sout mogte vermindert worden, dat als dan proportionaliter so veel meer beuten Tol mogte inpasseren ende mij goet gedaen worden, tot dese tegenwordige Tol Rulle volgedaen wort.
3. Dat. mijn toegeleten wort 2 a 300 kluke junge mannen in Noorwegen uttenemen, ende my daer van eene vrije Compagnie te maken, de welke ich het Styrmanschap

¹⁾ Seglet indeholder et Vaaben, omtrent det samme, som ses paa det store Portrait af Curt Adelaer, der bevares paa Rosenborg Slot og hvorefter et Lithografi er udført til mit Skrift. Vaabenet er mere malerisk arrangeret end heraldisk. Ved Siderne af Hjelmen med Englen og Flagene læses: C. A. Ridderkorset, som hænger nedenunder Vaabnet, ligner det, der paa Portraitet er afbildet hængende paa Brystharnisket, et Kors i sin simpleste Form, uden Takker og uden Forziringer mellem Korsets Arme.

ende Constapelschap wil laten leeren, sowel och in andere excercitien te invoormeren dat sij beqvam mogte bliewen in oorlog ofte sonsten op de schepen ende aen de faertiug te verdeelen ende gebreuken.

4. Dat ich alle mijne Mobilien hier moge vrij inbrengen laten beuten enige tol, sowel och mijn prowission de ich jaerlichs tot mijn Heus behuf mogte nodig hebben, ende ingeval ich ofte mijne Liefste mogte Resolveren ut het Rijch te gáen, dat als dan geene tol ofte besweringe op onse goederen, mit wat namen het mogte wesen, soude gelegt worden, sondern vrij ende ongehindert uit te passeren.

Ich verbliewe

Mijn HochgeEhrde Heer
Rentemeesters Dienstwilligster

Det ser noget besynderligt ud, at Adelaer har faaet 2 Bestallinger. Var den første bleven kasseret, maatte der dog være blevet føjet en Bemærkning til den derom; men det er ikke sket. Eller ophæver den Bestalling, som Adelaer sidst har underskrevet, uden videre den første? Eller kan Meningen være nogen anden, end at Adelaer, alt eftersom Forholdene stillede sig mere eller mindre gunstige, kunde vælge at benytte sig af den af dem, som hvert Aar var ham tjenligst? Forholdet ordnedes allerede 13. Juli 1664 saaledes, at Adelaer for dette ene Aar fik Lov til toldfrit at indføre og forhandle i Bergen 4 Skibsladninger Salt, men desforuden i rede Penge fik udbetalt af Toldkammeret i Bergen 7200 Rdl., men for Fremtiden skulde have sin Gage 7200 Rdl. udbetalt af nævnte Toldkammer. Se mit Skrift, S. 379—80.

Den fjerde Post i Memorialen til Gabel er ret mærkelig. Det maa vist fremgaa af den, at Adelaer endnu betragtede sig som en Fremmed; han forbeholder sig en Rettighed for det Tilfælde, at han ikke skulde føle sig tilfreds i sin ny Stilling og vilde forlade Landet. Han vilde næppe have gjort et saadant Forbehold, dersom han havde anset sig som en Undersaat af Frederik den Tredie, der efter mange Aars

Fraværelse vendte tilbage til sit Fædreland for at finde sit fremtidige Hjem der.

Jeg har fundet et Par Linier i et Brev¹⁾ fra en senere Tid, nemlig fra 1675, som jeg her skal anføre. Brevet er skrevet af Enkedronning Sophie Amalie til Christian V, der dengang var med sin Hær i Mecklenburg. Brevet er dateret: Copenhagen 6. Novb. 1675, og slutter med følgende Postscriptum:

„Der gutte Adler ist gestern hier gestorben. es ist mir recht leid das mein Sohn den Praven Man so ball verlohren. wolle Admiral Reuther an dessen stelle wider wünschen.“

Disse Ord bekræfte hvad jeg tidligere har udtalt om den Hengivenhed, Frederik III. og hans Dronning nærrede for Curt Adelaer. Men Slutningen maa nu for mange klinge forunderlig, naar det erindres, at det var Admiral Niels Juel, som i det Øjeblik, Sophie Amalie skrev sit Brev, kommanderede den danske Flaade, og at desuagtet Enkedronningen, umiddelbart efter at Curt Adelaer har lukket sit Øje, udtaler for Kongen, sin Søn, Ønsket om at — en Fremmed maa blive kaldt ind, for at tage Kommandoen over Niels Juel. Er det et Sværmeri for det Fremmede? er det Mistillid til Niels Juels Kapaciteter? er det politiske Hensyn, Hensyn til Alliancen med Sømagten Holland, som saa hurtig lader dette Ønske blive udtalt?

IV. Med Hensyn til det Tilbud, som fra Holland i Aaret 1665 blev gjort Adelaer om at overtage en Plads som Viceadmiral i den hollandske Flaade, er der fremkommet et Aktstykke, som ikke tidligere har været trykt. Hr. P. A. Leupe har nemlig i „Kroniek van het historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht“, XXIV jaerg. 1870, Utrecht 1871, meddelt en Række Dokumenter angaaende Indstillingerne om Officerer, som skulde udnævnes i Januar 1665, da den hollandske Flaade skulde gjøres kampfærdig. S. 292 er aftrykt Indstillingen fra Admiralitetet i Hoorn dateret 27. Januar. Admiralitetet havde den 24. Januar faaet Befaling fra Generalstaterne om, at det skulde „willen voordragen eenige bequaeme personen, van welker capaciteyt, conduit ende

¹⁾ Kgl. Geheimearchiv, Danske Kongers Historie, Nr. 158.

valeur, wij bij experientie ende ten beste verseekert moghte zijn. Ter obediencie van 'twelke, voor soo veel ons de kortheyt des tijds in desen heeft kunnen suppediteren, hebben wij U. Ed. Gr. Mo. wel willen voordragen de personen van Jan Corenlisz. Meppel, Court Syvertsz. Adelaar, Willem Codde van der Burgh, alle drie persoonen welke naar ons oordeel, door haar capaciteyt, goede conduicte ende langdurige experientie in den oorlogh te water hebben becomen de qualiteyten, die in een goet opperhoofft worden gerequireert, en wel meriteren tot so een eminente charge als Lieutenant Admiraal te werden gepromoveert.“

Van Meppel var født i Hoorn. 1658 eller 1659 blev han, efter at Viceadmiral Pieter Floriszoon var falden, da Wassenaer van Obdam gik med den hollandske Flaade ind i Øresund for at komme det belejrede Kjøbenhavn til Undsætning, udnævnt til Viceadmiral for Norderkvarteret. Senere krigede han under Viceadmiral Ruyter i Middelhavet mod Barbareskerne, fulgte ham til Guinea, Barbados, og kom i August 1665 hjem til Holland. Den 29. Januar var han bleven udnævnt til Lieutenant-Admiral for Norderkvarteret. Han døde 1670 eller 1671. Van der Burgh fik 1665 ikke nogen Plads som Flagofficer; han er en ganske ubekjendt Person, de Jonge nævner ham ikke i sit Værk om det nederlandske Søvæsen, han nævnes ikke heller i v. d. Aa's biogr. Woordenboek. Kun saameget kan siges om ham, at han, da den hollandske Flaade den 23. og 24. Maj 1665 stak i Søn fra Texel, som Kapitajn førte Kommandoen over Skibet Ylst paa 36 Kanoner, med en Besætning af 121 Mand¹⁾. Hvad Curt Adelaar angaar, saa fremgaar det af hele Sammenhængen, saaledes som jeg allerede tidligere har gjort opmærksom paa, at det er som Hollænder, der er Tale om ham.

Hr. Leupe har anf. St. S. 298—300 aftrykt de Breve fra Le Maire, som jeg har meddelt i mit Skrift S. 377—79. Der tilføjes nogle Bemærkninger om Adelaar efter Garde og de Jonge; de indeholde ikke noget Nyt, men der lægges i dem stærk Vægt paa hans Forhold til Holland, hvor han

¹⁾ Se Flaadelisten hos de Jonge, *Geschiedenis van het nederl. Zee-wezen*, 2. Dr., I, S. 777.

lærte Søjtenesten, og med hvis Skibe han tjente hos Venetianerne.

V. Til Oplysning om Adelaers Forhold i den Tid, han var dansk Admiral, er der kun fremkommet meget faa Data. De indskrænke sig til, at han nogle faa Gange er nævnet i Relationer, som fremmede Gesandter i Kjøbenhavn have sendt hjem til deres Regjeringer, af hvilke de Uddrag, som Professor Allen har taget, ere trykte i „Danske Samlinger“.

Saaledes udtaler¹⁾ den hollandske Resident Le Maire den 25. Februar 1676 det Ønske, at Generalstaterne vilde sende Ruyter eller Tromp med Hjælpeflaaden, for at være Kongens „Second“, thi efter Adm. Gen. Curt Adelaers Død „er der kun blevet lidet Stof tilbage for en erfaren Søjhelte og Overanfører.“ Le Maire gjør opmærksom paa, at det er i Generalstaternes egen Interesse, at Flaaden bliver godt anført, da en Del af deres egne Skibe er med. Denne Tilføjelse er ganske i sin Orden fra Le Maires Standpunkt, han maatte ønske at fremme sit Lands Interesser saa meget som muligt, og nu, da Hollænderen Curt Adelaer var død, kunde der naturligvis kun findes en Eftermand hos hans Landsmænd. Hans Ønske blev opfyldt, Cornelis Tromp blev Adelaers Efterfølger som dansk General-Admiral. Heldigvis var det ikke noget „lidet“ Stof til en erfaren Søjhelte og Overanfører, som fandtes hos Niels Juel, og som omsider fik Lov til at vise sig.

Den svenske Gesandtskabs-Sekretair P. Chambers fortæller²⁾ i en Rapport af 7. Juni 1672 om et dansk Skib, Oldenborg, som for det danske ostindiske Kompagni var afrejst fra Kjøbenhavn, at det var kommet ind til Bergen, fordi det var saa grulig rankt og ikke kunde føre Sejl. Grunden hertil var den, at, da Kaptajnen paa Skibet, som var en erfaren Sømand, havde ladet Skibet efter sit Sind og paa den Maade, som skulde være den bedste, kom Admiral Adler til; han vilde ikke have det ladet saaledes, men lod Skibet losse, „af en äregirihet“, lagde de lette Varer nede paa Kjølen af Skibet og de tunge ovenpaa; Skibet blev derved

¹⁾ Danske Samlinger, 2. Række, III, S. 86—87.

²⁾ Smst. S. 323.

saa rankt, og nu havde de forsømt et helt Aar dermed. Nærmere Underretning om denne Sag, der lyder noget utrolig, kan ikke gives. — Oldenborg var uheldig paa sin Rejse. Paa Hjemvejen sprang det lækt, det maatte gaa ind til Kapstaden for at losse¹⁾.

Den 29. April 1673 fortæller²⁾ den svenske Resident G. Lilliecrona, at Christian V. Dagen forinden havde deltaget i en Manøvre i Sundet, som foretoges af en Eskadre paa 5 smaa Fregatter. Kongen var ombord paa Skibet Havfruen „og havde hos sig Admiral Adler.“ Manøvren, i hvilken Prinds Jørgen deltog ombord paa Vildmanden hos Rigsadmiral Bielke, fremdeles Gyldenløve, som førte sit eget Skib Mercurius, Admiral Niels Juel med Jægeren og Admiral Rodsten med Den flyvende Hjort, varede fra Kl. 10 til Kl. 4; der chargeredes lystigt og flere Attaquer gjordes; Havfruen og Mercurius sejlede bedst. Juel og Rodsten skulde have entret hinanden uden at bruge Gevær, men denne Øvelse hindredes af Vejret.

Den 15. Juni 1674 fortæller³⁾ Lilliecrona om Skibet Christianus Qvintus, „et stærkt og vel façoneret Skib, som Admiralen Adler for 2 Aar siden har ladet bygge i Neustadt. Det kan føre 96 Stykker.“ Lilliecrona havde været ombord paa Skibet, som blev ham forevist af Adniralitets-Raad Gyllensparre, fordi Adler havde befundet sig ilde om Natten.

Christianus Qvintus har jeg i mit Skrift S. 281 antaget for at være det Skib, som løb af Stabelen paa Holmen i

¹⁾ Danske Samlinger, 2. Række, III, S. 339. 1675 udkom et Digt af Dorus (Claus Bang) om Skibet Oldenborgs Rejse til Ostindien (Hielmst. Saml., S. 405, Nr. 693); den 3. Maj 1672 gik Skibet ud af Sundet; den 6. fik man en engelsk Flaade i Sigte under Norge; . . . Skibet det var rank, og Godset laa ej lige,

Da maatte stryges Sejl og efter Havnen fige,
Thi Rankhed Aarsag var, og ikke engelsk Frygt,
At søge Hitterø, af Raadet blev samtykt.

Den 8. Maj kom de til Hitterø, som forlodes den 2. Juni. Skibet kom hjem til Kjøbenhavn den 8. August 1675. Kaptejnen, Berent Andersøn, døde den 23. Marts 1675.

²⁾ Smst. S. 329—30.

³⁾ Smst. S. 338—39.

November 1669 og som fik Navnet Prinds Christian. I Bestykningslisten fra 1675 opføres Christianus Qvintus med 86 Kanoner, i den fra 1679 med 84 Kanoner.

Havde Adelaer selv vist Lilliecrona om paa Christianus Qvintus, vilde den svenske Resident maaske have kunnet fortælle noget mere om Adelaers Forhold til Skibets Bygning. Det havde været at ønske, thi Ordene „havde ladet bygge“ ere noget uklare. De kunde bruges til Bekræftelse for den gamle Mening, at Curt Adelaer byggede de Skibe, med hvilke Niels Juel sejrede; men jeg kan dog ikke efter mit Kjendskab til Forholdene faa mig til at tro, at Adelaer skulde kunne siges, at have bygget Christianus Qvintus. Noget stadigt Tilsyn med Bygningen kan han næppe have ført; thi fra December 1668 til Maj 1669 var Adelaer i Holland i et offentligt Hverv; af Admiralitetsprotokollen ses, at der fra 28. Maj til December 1669 holdtes 8 Møder i Admiralitetet, i 1670 33, i 1671 61, i 1672 81, og af disse 183 Møder har Adelaer kun været fraværende i 2, den 12. og 13. September 1671; han kan da vist ikke have været længe eller ofte borte fra Kjøbenhavn. Men det er jo muligt, at han har afsluttet Kontrakten med Skibsbyggeren i Neustadt. Skibsbyggeren maa da have været Claus Reimer.

Her kan tilføjes følgende Notits (meddelt af Rigsarkivar M. Birkeland) angaaende den i mit Skrift S. 248 og 258 nævnte hollandske Skibsbygmester Matthijs Harmensen. Den 4. December 1663 skrev Frederik III. følgende Brev til Henrik Bjelke: „ . . . Eftersom I haver Os underd. anvist Os Elskl. Admiral Adellers Skrivelse angaaende en god Skibbygmester ved Navn Thijs Hermansen von der burch, hvilken Vi naad. ville af Admiral Adeler skal antages paa de Konditioner, han skriver, om han dem til vores Bedste ej bedre gjøre kan, hvilket I haver bemeldte Admiral Adeler at lade vide og forstændige, saa og slig Ordre at gjøre, at forbemeldte Skibbygmester med Forderligste hid over til Lands ankommer. . . .“ (Sjæll. Tegn. XXXVI).

Til Meddelelserne om Adelaers Jordefærd i mit Skrift S. 331—32 kan føjes, at der i Holmens Sogns Ligprotokol under 4. Februar 1676 er noteret: „H. E. H. G. A. [ø: Hs.

Excell. Hr. General-Admiral] Adler med stoer adelige Cerem.“
(Meddelt af Dr. O. Nielsen.)

Tillæg.

Der forekommer i et italiensk Dokument nogle Ord, som jeg vistnok har oversat urigtig. Det er i Dogens Svar til Christian V. angaaende den Pension, som Venedig skal have tildelt Curt Adelaer, hvor det hedder: „se l'è facilitata nel possibile l'essattion del credito, ch'egli tiene legitimo“. Disse sidste Ord har jeg oversat paa følgende Maade: „det Tilgodehavende, som han har lovlig Krav paa“. Men Oversættelsen maa lyde saaledes: „der er givet ham al mulig Lettelse til Indkrævningen af den Gjæld, som han holder for lovlig.“ Der kommer vel en underlig, men dog vist en rigtig Mening frem: Dogen lover den unge Adelaer Assistance til at indkræve sit Tilgodehavende, uden dog ligefrem at anerkjende dettes Retmæssighed, altsaa paa en Maade overlader han ham selv at se til, hvorledes han kan faa sin Sag bragt i Orden. Det er jo muligt, at man i Aaret 1690 ligesaalidt som i Aaret 1870 har kunnet finde Gavebrevet til Curt Adelaer formelt registreret i den venetianske Regjerings Archiver. (Se mit Skrift S. 99—100, 371.)

Dagbog over Kronprinds Frederiks Rejse til og i Italien 1692.

Udgiven af Dr. P. Brock.

Udgivelsen er besørget efter en gammel, paa enkelte Steder noget corrumperet Afskrift, der i sin Tid har tilhørt Inspecteur ved de danske Kongers chronologiske Samling paa Rosenborg Slot, Kammerraad Læssøes Bedstefaders Søster, som i sin Ungdom havde været i Tjeneste hos Frederik den Fjerdes Datter Prindsesse Charlotte Amalie.

Reisz Beschreibung von Allem, wasz sich zuträget In wehrender Reitze.

Von Kopenhagen Seindt wir den 8ten Januarij des Freitags Umb 6 Uhr in Cognito außgereißet und den Mittag vom Statthalter sehr wol auf Schollensholm tractiret worden, hirauf die Nacht auf Anders Schau geblieben, wo wir auch wol Accommodiret wurden.

Den 9ten Seindt wir von Ander Schau nach karßör gereißet und in 2 Stunden Glücklich über den Belt gekommen, hirauf in Neüburg zu Mittag gespeißet, von dannen nacher Odensee gereißet, wo wir die Nacht geblieben, auch von Hr. Winterfelt wol Sindt tractiret worden.

Den 10ten Seindt wir nach Mittelfahrt gereißet, woselbsten wir zu Mittag gespeißet haben, und hirauf daß waßer passiret Sindt, welches allerdings nicht ohne gefahr geschae, Jndem die Leüte alle sich beSoffen hetten und den rechten Curs

verfehlten; hirauf Seindt wir nacher Kolding gereißet, alwo wir geschlafen Und von Amtman Schwartz Sindt tractiret worden.

Den 11. Seindt wir nach Hadersleben gereißet, wo wir haben Mittags Mahlzeit gehalten, und die Nacht in Flenßburg gebliben.

Den 12ten Seindt wir nach Renßburg gereißet, woselbsten wir zu Mittag gespeißet haben, die nacht aber zu Hohenwestede verbliben.

Den 13ten haben wir zu Mittag in Jtzehoe geEßen und zu Blancke Neeße geschlafen.

Den 14ten Seindt wir über die Elbe gangen und die nacht in Horrenborg gebliben.

Den 15ten Sindt wir am Mittag in Seefen wol Accomodiret worden, zu Nacht aber in ein wirtshauß vor Bremen geschlafen.

Den 16 haben wir daß Mittagmahl in Bremen gehalten, alwo wir einen Ehlefanten gesehen, So viel künste gekundt; hirauf die Nacht in Baßom geschlafen.

Den 17ten Sind wir biß umb 4 Uhr zu Nachmittag gelieben (sic), zumahlen Unßer Ratt am wagen zerbrochen; hirauf fuhren wir durch Barenburg, (alwo die Fuhrleüt sich Maußig machten, wurden aber von einen Ehrlich wolgeachten Bürger Meister zur fritdsamkeit wieder gezwungen, bekamen auch, anstatt daß Sie dobbelt bekehrten, nur Einfach), worauf wir Selbige Nacht in Jucht verbliben.

Den 18ten fuhren wir bey Mijnden vorbey, woselbsten viel gebirge zu sehen, speißten zu Mittag in ein schlechtes wirtshauß, Reißten von dannen nacher Lage, woselbsten wir die nacht gebliben, und schmallhans daß Regiment hette.

Den 19ten Fuhren wir nach Paderborn, speißten A[l]da zu Mittag, besahen hirauf die Neüe Jesuiter kirche, die zu erbauung 40000 Reichstaler gekostet, auch überauß schön von gebeüde ist; daß rahreste darinnen zu sehen waren einige gedrehte Feiler wie auch Gleßern Sonnen Uhr; hirauf Setzten wir Unßere Reißer auf Bergen, alwo wir auch die [Nacht] verbliben.

Den 20ten gingen wir nach Elßen, alda wir zu Mittag speißten, Fuhren hirauf nach Ernsthuse, funden aber ein sehr schlechtes Nachtlager, und muste der hungerige Magen

sich mit einer Gamlen Ölle ock Brö Subbe sich vergnügen lassen.

Den 21 gingen wir bey Marburg vorbeÿ nach Weimern, speißten alda zu Mittag, Sindt also Marburg, Gißen, Butzbach vorbeÿ gängen, in Fritbach aber die nacht geblieben.

Den 22 gingen wir nacher Francfort, wo wir deß Andern Tages

Den 23ten Umb 10 Uhr abfuhren; alhir Sindt wir auch gut tractiret worden, weilen der wihrt Corios (sic) funden wir alda ein klein Kunstkammer (unterandern war ein postoment, daß 8 Lider von sich selbst spielen kunte, so nur 14 Reichstaler kostet; sonsten waren noch 2 rare stücke, daß eine war ein Bilt von Christi Gebuhrt, da die weißen zu Betlehem zu Jhm kommen, daß 2 war ein Bilt von wax posiret, welches die Jugendt und daß Alter presentiret, die Bedeutung war ein Schön Jungfer, die letztlich in ein alt weib verwandelt wurde). Nach diesem nahmen wir Unßere [Reise] durch Hannau, Scheffenburg, Beßenbach, alwo wir die Nacht verbliben.

Den 24ten gingen wir durch Difenstein, wie auch den Mein Über, nach Remlingen, alda wir den Mittag geblieben; alhir fangen die Weynberge an; ferner gingen wir durch würtzburg, Kietzingen biß boßheim, wo wir schliefen.

Den 25ten gingen wir auf Kangenfelt, Embkildt, Farrenbach und Nürrenberg, wo wir zu Mittag gespeißet, von dannen wider auf Ditfort, alwo wir geschlafen.

Den 26ten Reißten wir durch Manheim und Donaweht über die Dona Meidingen gleich nach Außburg; alhir ist ein Schön Groß Rahthauß; hirinnen ist ein überauß großer Sahl, worinnen der König von Ungern ist gekrönet worden; hirbey war ein Gemach, worinnen Sie Raht halten, alwo auch viel raritäten zu sehen, absonderlich war ein Ohrt, da man unten einhitzen kundt; die Thum Kirche ist groß von Gebeüde; darinnen war zu sehen ein Bilt, wie Gott Adam erschaffen Und wie Maria solte Eva erschaffen haben; hirnach war zu sehen der ein und außlauf, wan man die eine Thür zu machte, so sprang die andere selber auf; daß Zeüghauß, welches recht groß und proper war, darinnen war erst zu sehen ein Alter Feüermörßer, welcher der allererste soll gewesen sein;

hirauf war ein Mörser, da man 7 Schüsse auf einmahl außthun konte; Sonsten war ein ander stück, welches gantz leicht war; hirauf folgten einige Felt Schlangen, so ein halb ~~z~~ Schießen Konten und waren nicht viel lenger alß ein Muschette; ferner war ein Muschette, die man von hinten laden kan sehr geschwinde, ist gemacht wie ein keil Stück; zu letzt besahen wir die waßer künste, welche 100 Fuß getriben werden, worvon die Stadt zu gleich auch mit waßer erhalten wirdt.

Den 27ten Fuhren wir umb 4 Uhr deß Nachmittags nach Burlag, woselbsten wir die nach[t] geblieben.

Den 28ten Gingen wir auf Pruck, wo wir zu Mittage Aßen, von dannen nach Sammeister, alda wir geschlafen.

Den 29ten Sindt wir durch Fißen, alwo daß Tirolische gebirge anfengt, gegangen; dieses Städtlein ist nur klein, und so ferner auf Knipaß, welches ein sehr fester Paß ist, gehörret dem Kayser zu; alhir müsten wir Unsern Paß weisen. Von da kamen wir noch auf zwey Pässe, worvon der eine Klaufa und der Ander Fernstein heist; nach Selbigen passirten wir Lermitz, woselbsten wir zu Mittag speiseten und die nacht zu Noßerey verblieben.

Den 30ten Fuhren wir durch Greüliche hohe Gebrige (sic), woselbsten kaum ein finger Übrig war zu fahren; in Inspruch Musten wir auch Unßer Paß weisen. Hirauf fuhren wir nach Schomborch, alwo wir zu Mittag gespeißet haben, und so ferner nach den Brenner, da wir zu Nacht geblieben; der Berch wirdt auch Brenner Berch genandt.

Den 31ten Reißten wir durch Stersingen, welches den Marck Grafen von Bereit zugehöret, ist ein klein Städtlein; von da fuhren wir durch Miterwal und so nach Brixen, wo wir zu Mittag gespeißet haben, die Nacht aber zu Botze geschlafen.

Den 1 Februarij haben wir zu Mittag zu Seinct Michel gespeißet, die Nacht aber in Trient geschlaffen.

Den 2ten Seindt wir durch Lewigen Gereist, haben auch alda zu Mittag gespeißet, die Nacht aber zu Rimolano geschlafen, woselbsten wir daß Abscheüligste Gebirge vorgefunden, auch nicht in Geringer gefahr, entlich Glücklich, Gott sey gedancket, hinterleget haben.

Den 3ten Reißten wir nach Baißano, woselbsten wir die Post geritten (sic), alda zugleich auch gespeißet haben; dieser weck war nicht minder schlim und gefehrlich; Selbige nacht Schlieffen wir zu Triwißo.

Den 4ten Reißten wir nach Mester, von dar gingen wir nach Venedig, alwo wir ein Zeitlang verbleiben werden; den Abendt gingen wir in die Opera.

Den 5ten Seind wir auch in die Opera gewesen, so fast Schöner von Musicka und Maschinen alß die erste war, wirdt genandt Sanct Luca.

Den 6ten bin wieder in die Opera gewesen, so auch zwar gut, Jedoch etwas Schlechter alß die Vorigen und heist St. Ancheolo.

Den 7ten Kam ein Printz von Naßau zu mir; den Abend ging ich in der Opera St. Lucka.

Den 8ten bin ich in Cognito auf dem Arsenal gewesen, welches recht Ordentlich war, und können Sie bey 200 Schiffe auf ein mahl Bauen, wan Sie wollen; den Abendt bin ich auf St. Grisotomo gewesen — trompetina.

Den 9ten Februarij habe ich den Stall besehen, wie auch daß Reithauß, alwo die Jungen Leüte im Reiten sich exerciren; hirbey war ein Stall auf 36 Pferde; vor besagte Pferde dauch nicht viel; den Nachmittag haben wir daß Ende vom Carneval gesehen; Erstlich kam der Dosche von Venedig in einer apparten Losche, die Serimonien anzusehen; hirauf fingen zwey Matrosen an zu Rudern, so in einer Gundel [auf einer Linie den höchsten Thurm], hinangingen; nach diesem kam ein Schlachter, welcher in einem Hieb dem Stercksten Ochssen den Halß abgehauen; ferner lief einer von dem hochsten Thurm vom Zeil herunter; nach solchem machten Sie die Forße von Hercules; die es thaten, waren Gondolies; hirauf wurde daß Feüer werck angezündet, Es Meretirte aber nicht anzusehen; diesen Abendt haben wir Ballare gemacht.

Den 10ten ist nichts passiret.

Den 11ten haben wir ein gute Predigt gehabt; hirauf kam der Frantzösche Ambassadör, Mr. de Rebenack, zu mir; nach Seinem weckgehen wolte ich dem Printzen von Nassau ein Visite geben, welcher aber nicht zu Hauße war, worauf wir nach die Maseleri fuhren, da wir allerhand Sachen kauften;

hirauf besahen wir die Vornehmste Jesuwiter kirche; in Selbiger waren Schöne Marmor Seülen gantz weiß; von da gingen wir nach der Trompetina, So Admirabel Schön vor Unß gesungen; Sie wirdt vor der besten Sengerin gehalten; von Selbiger gingen wir im Kloster bey einer Schönen Nonnen Mannina genandt.

Den 12ten Fuhren wir auf der Marsellerie, woselbsten wir Schöne Schnuptobacksdosen gekauft; hirauf gingen wir nach allbrolio, besahen auch ampassang die Jesuwitter, alwo eben ein Jesuivit Predigt; nach solchem haben wir zu Mittag geEßen; den Nachmittag Sindt wir in der Kirchen St. Georgen gewesen, woselbsten auch ein Benedictiner Kloster ist, welches Unß der Abt alles gewiesen; Selbiger war über die maßen höfflich, ist aldorten auch in Großen Ansehen und weicht an Hoheit fast die Cardinäle nicht viel. Er ist Prechtig und Commode im Kloster, gleich alß in einem Palle Losiret; hirbey ist auch ein Schöner Garten, der keinen an Größe in Venedig übertrift, worinnen auch die Raresten Schildereyen zu sehen, Insonderheit ein Groß Stück von 20 Ellen in Care von der Hochzeit in Cana zu Galilea, welches ein Meisterstück ist; Es hatt 200 Dukaten de banco gekost, an Jetzo aber ist nicht feil von 100000 Reichstaler, So einer schon gebohten hatt; hirbey Sindt auch 300 Köpfe aufgemahlet. Nach diesem waren wir bey dem Allerberühmsten Mahler der heütigen welt, Bombelli genandt; hirauf gingen wir in des Doschen Seinem Palläe, woselbsten wir auch Schöne gemahlte gefunden.

Den 13ten haben wir die Reliquien besehen, deren sehr viel wahren; von den heiligen wahren Arme und Beine daß rareste; Unterandern wurde des Herrn Christi Bluht im Glaß wie auch ein Na[gel] vom Creütz gewisen, nicht minder die Dorne Chron, so Er auf Sein haubt gehabt, wo man daß Blut auf die stachel annoch sehen kunte; von der Mutter Maria Milch zeigeten Sie auch im Glaß; von dem Creütz Christi hetten Sie Crutzifixen gemacht; nach solchem besahen wir den Schatz, so nahe darbey war, von welchen des Doschen Sein Mütze daß Kostbahreste wahr; Sie wirdt sonst genandt daß Horn; dieses alles war in der Schönsten Kirche mit Nahmen St. Marcus su sehen, worauf wir die Bibliotect, so

eben nicht schön war, besichtigt; daß rareste hirinnen war der Boden; dieser war nach dem ansehen des Augens eingelegt, so aber durch kunst also gemahlet war; in Selbige sahen wir auch Schöne Außgehauene Bilder; unter Selbige funden sich 2 Artige Stücke von zweien Jungfern, wie dan die eine mit dem Adler, die ander aber mit einen Zwahn buhlete. Den Nachmittag haben wir die Glaßhütte, und wo Sie Spiegel gemacht, gesehen.

Den 14ten alß am Sontag hetten wir Predigt; den Nachmittag wahren wir auf den höchsten Thurm St. Marcko über der gantzen Stadt daß Prospect zu haben; hirauf fuhren wir nach der Jesuiter Kirche umb der Nonnen Musika anzuhören; diese wirdt alle Sontag, so lange die Caräme wehret, von den Nonnen, worüber nichts schöners gehet, gehalten.

Den 15ten Schrieben wir; nach geschehung dessen haben wier Audientz gegeben; Erstlich kamen 2 Officirer, der eine war Obrist und hieß Sparr, der ander bedinte gleiche scharge und Sein Nahm Ramungen, Sindt beyde in Venetianischen dinsten; hirauf kam ein Printz von Pohlen Lubimrchy; Selbiger hette 3 oder 4 Caffallier bey sich, wornach ein Frantzöcher Ambassadör kam mit Lakai, gantz klein von Persohn; Nach diesem kam ein Venetianischer Secretarius, welcher mir zu anhörung einer Musick gebehten; indem ich aber Morgen Reißen wolte, wurde Er in Gnaden abgeschlagen; Es solte sonsten aldorten diese woche einer zum Prockradorum gemacht werden, daß nicht Unangenehm zu sehen gewesen were.

Den 16ten Reisten wir von Venedig in ein Schiff Bucen- taurus genandt umb so ferner Unßere Reiße Nacher Roma vortzusetzen; die ich in Venedig gekandt, Sindt der Graff von Welau, ein Venetianer und sehr honet von Compotomang; Monsr. Versen bey dem Marckgrafen von Bereit ist auch ein Artiger Caffalier.

Den 19ten Sindt wir zu Ferrara angekommen, alwo wir den Mittag gespeißet haben; dieser Ohrt gehöret den Cardinal Inperiali zu; Seine familie ist auß Genua. Diese Stadt ist groß von gebeüde, aber gantz nicht Volckreich; alhir müsten wir Unßer Pässe weißen, auch alle Bistolen von Unß geben,

biß wir von dannen abreißen; mit diese Mannir Su[c]hen Sie von den Fremden zugleich daß Trinckgelt heraus zu Locken.

Hirauf Seindt wir des Andern tages in Bolonien angekommen, Müsten aber vorhero durch 5 Schleußen erstlich passiren, die Mittelste von Selbige war 8 Ellen hoch. Der erste tag alß der 20te ginge nichts vor.

Den 21 besahen wir ein Artig Hauß von Modelle mit Schönen Kammern gezirt, wie auch ein Gemach, daß über die maßen schön parrirte; der Bohden war durchgebrochen und in der andern Etacshe (sic) ein schön Bilt gemacht; unten an der Thür ware es gemacht, alß wan einer die Gardinén wolte aufziehen; hirauf besahen wir die Oranscheri; der Herr vom hauß heist Comte Amandini; den Abendt waren wir auf ein Assamble, alwo hübsch Frauzenzimmer war; es wurde Contralabet gespielet; diese Assamble gabe Conte de Rusi.

Den 22ten besahen wir Außen vors Thor St. Micheli in Bosko, ist ein Benedictiner Kloster, lieg auf ein hohen Berg, einen der schönsten wühe; hirauf besahen wir die Kirche beata Catarina, so annoch nicht vollenkommen fertig; Sie war untern Boden mit lauter frescho gemahlet; von da gingen wir nach einer Unferweseten Nonne, wornach die Kirche genandt ist; Selbige Nonne ist bey 500 Jahr Todt; hirbey ist auch ein Nonnenkloster zu sehen; Selbige Kleiden alle Jahr den unverweßten Körper zur dancksagung, inbetracht die abgestorbene all Ihr Mitteln an der Kirchen und dem Kloster vermacht hatt; den abend Seindt wir bey der Mada Contesse Paliote aufm Assamble gewesen, habe a la bassette gespielet.

Den 23ten haben wir deß Alten Caprara Gallerie besehn; solche war mit Schönen Gemählden überflüßig geziert; hirauf folgte ein gute Rostkammer, welche von den Türcken und Tökeli ist abgenommen worden, nicht minder ein Silbern Tafel, so mit hirbey gehörret. Von da fuhren nach . . . ramuri, so ein schön gebeüd ist; alhir habe ich obserfret ein Thür, die auf ein Coriöse Ahrt gemacht; Sie mochte so schwer sein, wie Sie solte, könnte man Sie doch leicht auf und zu machen; Über dieses waren aldohrten zwey fassung von Leüchters; der erste war von ein Chubus gemacht von 3. 4. 5. Eck; der Ander hette sehr Schön Ansehen, war gemacht alß ein Stern, so da hencket mit 24 Strahlen, daß ein Licht war

gantz vergüldet; auf dieses beschauten wir ein perspective gemahlet alß ein Treppe anzusehen; hirbey war auch ein Ritz gemahlt, alß wann der Marmor von einander fallen wolte; dieses war gemahlt über ein Porthal; den Abendt waren wir widerumb auf einer Assamble bey der Contesse Paliote; alhie spielten wir erstlich, hernacher haben wir allerhand Tänße gethan.

Den 24ten haben wir ein grausam excution zugesehen; deß Sünders Verschuldung war, daß Er ein weibes bilt geschwengert, auch zugleich ein Mörder an Sie geworden ist; den Nachmittag besahen wir des Conte de Albergati Sein Hauß, ist ein überauß Schön gebeüde und liegt ein Meil wegs von der Stadt; Es könte wol ein König darein Hofhalten; hirinnen finden sich schöne Treppen; die erste war gantz Rund und dünn gemacht, die ander eben so, die 3 wahr Owahl und so eine Fiereckichte; die letzte ist im triangel gebaut; hirauf folgte noch ein ander art von Treppen, alwo man gleich auf gehen; Seine Frau aber die Contesse kan billig den Nahm einer Gallanten und Schönen Dahme führen; Selbigen Abend waren wir in Ihro Hauß auf Assamble; erstlich spielten wir Karte, hernacher wurde ein überauß angenehm Musick gemacht, worauf ich von Allen Damen abschiedt genommen.

Den 25ten Seindt wir von Bolonien abgereißet und in Imolahn die Nacht geblieben.

Den 26ten Reißten wir durch daß Castel Bologese bißnach faenza, alwo wir zu Mittag geEßen, und so weiter nach Furli, da wir geschlafen; alhir sindt 4 Artige Städte.

Den 27ten Reiseten wir durch Cesenna, alwo der Fluß Rubicone ist, woselbsten der Römische Kayßer Julius Cesar übergangen sein soll; an diesem Ohrt stehet ein Seüle, worauf geschrieben, daß kein Römischer Dictatur niemalen mer darüber gehen soll; hirauf gingen wir nach Saivanyano, da wir zu Mittag geEßen; ist nur ein pfecken; von dannen Reißten wir nach Rimini, alwo Unßer nachtlager gewesen; dieser Ohrt könte vor ein Städtlein passiren.

Den 28ten Fuhren wir nach Catolika, ist nur ein pfecken, und Speißeten alda zu Mittag; die Nacht haben wir zu pesaro geschlafen, welches auch ein Städtlein ist.

Den 29ten Reißten wir durch Pfano; alhier haben wir zu Mittag gespeißet; ist ein gar kleines Städtlein; Selbige Nacht haben wir in Semigalia geschlafen, alwo die Rafhüner Hunde zu bekommen seindt; dieser Ohrt ist auch gar klein.

Den 1ten Martij kamen wir an bey Anchona; aldorten verblieben wir Außen vor der Stadt in ein wirtshauß.

Den 2ten Gingen wir nach Loretto, woselbsten wir daß Hauß gesehen haben, darinnen die Gebuurt Unßers Herrn Christe solte geschehen sein. Selbiges Hauß soll dem Vorgeben nach von Vieren Engeln übers Meer dahin gebracht, non credo. Alhir Sindt wir mit der gantzen Schwuite ohne Knien hinein gegangen, welches sonst keinen zugelaßen wirdt;. Mein Cafalliers und andere Bedienten Musten Alle, bevor Sie hinein gingen, Ihre Dehgens von sich legen; von mich ist es aber nicht geschehen, ob wol Sieß auch begehret hetten. In diesem Hauße war zu sehn ein Alte Mauer, die von Alter gantz Schwartz und kaum mehr Kentbahr war; alhir zeigten Sie unß ein Schüssel, alwo Unser Herr Christus solte AußgeEßen haben, Siehet auß wie ein runde Höltzerne Schale; hirinnen wirft man die Roßen Crantze, so wir auch vor Lust gethan haben, Indem die Cattolischen glauben, daß Sie alß dan heylig sindt. Unßer haben wir an denen Cattolischen wieder verschencket, zumahlen man Ihnen nichts Angenehmers schencken kan; nach diesem sahen wir viel goldene Lampen mit Diamanten reich besetzt, an der Zahl waren fast hundert, welche die Großen Herren alles darinnen geopfert haben. Es Seind auch ein Große Menge Kleinodien, nemblich 6 Scheppe voll drinnen zu sehen wir auch 6 Scheppe voll mit Mißgewandte, welche sehr reich Bordiret waren; hirauf besahen wir die Appoteke, so in zwei kammer bestunde; alhir wahren die Schönsten Gema[c]hten Krüge, derer man nicht besser sehen kan, Sie wurden Selbigen keine vor 100000 Rthl. verkaufen; des itzigen Cuhr Fürsten von Beyern, Seine Frau Mutter habe auch in lebens große von Silber gesehen.

Den 3ten Gingen wir durch Magerata nach Tolentino, wor wir schliefen.

Den 4ten Reißten durch die Apininischen Gebirge, so eine grausame Höhe hetten; wir Schliefen die Nacht zu Sarevalle.

Den 5ten haben wir zu Mittag in Folinigo gespeist, ist auch nur ganz klein; Außen vor der Stadt waren einige Schöne Caschaden, auf dem Berch La Carteria; diese Caschaden waren überauß Schilderhaftig abzumahlen; von diesem Ohrt gingen wir nach Spoletie, da wir die Nacht geblieben.

Den 6ten Speisten wir zu Terni; Selbige Stadt war nicht unangenehm; 5 italiénische Meill davon besahen wir ein Caschade, Sie heist Caschade de Terni, Es soll eine mit von den Schönsten sein von der welt; hiervon gingen wir nach Narni, blieben auch alda zu nacht, ist nur ein ganz gering Städtlein.

Den 7ten Gingen wir nach Burgeta, speisten auch Aldohrten zu Mittag; diese Nacht blieben wir in Rinsane.

Den 8ten Reißen wir nach Prima Porta, alwo wir zu Mittag Aßen, worauf wir endlich Gesund Und glücklich in Roma angelanget Sindt.

Den 9ten ist fast nichts passiret, ohne daß ein und Ander Audientz bey Mier gehabt; den Abendt Fuhren wir Alla Curssso, So alhir der Usa ist umb ein dem Andern kennen zu lernen.

Den 10ten ist auch ein Audientz tag gewesen.

Den 11ten hatt der Pabst durch einen Cafallier ein Sthör an mich geschickt, wolte aber gar keinen Nahmen darvon haben; Man sagt sonsten, daß Er Solte Befohlen haben, daß ein Jedweder kommen Solte aufzuwarten, oder Er würde Es nicht Vergeßen zu Seiner Zeit.

Den 12ten haben wir geschriben, und den Nachmittag allerhandt posturen gesehen [?] Rahthauß; alhir war zu sehen daß Pferdt, alwo der Leüe auf felt es zuerReißen; dieses ist ein Original; hirauf sahen wir auch die Wölfin, so die 2 knaben aufgezeüget alß Remus und Romulus, worauf ich die Statü von Pabtz Leo Decimo gesehen; zur selbigen Zeit ist Doctor Luter von der Catolischen Religion abgegangen; alhir Sahen wir auch den Kayser Marcus Aurelius zu pferde sehr wolgemacht.

Den 13ten haben wir in Rohm die erste Predigt gehört; heüte hatt der Pabst durch Conte de Waseno zwey Kisten mit perfümen geschickt; den Abendt Seindt wir bey dem Printzen Carpcinia auf der Assamble gewesen, da wir ein schön Musick gehöret; alhir waren auch spieltische gesetzt

umb zu spielen; Selbigen Tag bekam ich auch ein Peiramide mit Frürcht (sic) und Blumen gezieht von den Ducke de Brasiano.

Den 14ten wurdt mir ein wilt Schwein von Marchese Gabrieli geschenckt, fuhren so nach dem Consistorium, welch[e]s alle Mohnat Gehalten wirt; an diesem Ohrt sitzt der Pabst oben in der Mitte auf ein Stul allein, die Cardinäle aber sitzen in zweyen Reigen auf Bencken forne und in der Runde gegen Ihm; dieser Pabst heist Ignocentius der 12te, ist von dem Hauße Piniobelli; die Zahl der Cartinälen sindt 72, und geschae dieser Sitz in den Palleh des Pabstes; in dem Gemach, worinnen Sie Saßen, war gar [kein] zieraht, nur daß es mit rohten Schlechten Damasch behenget war; den Abendt hörten wir bey den Jesuwitern ein Musick von 50 Persohnen, worunter 13 Baßen, 12 Fiolong, noch 12 Fiolong, 4 Sengers, 2 Lautiniste, noch 2 Fiolen, 2 auf den Claфир, Einer auf die Fioligam, zuletzt noch 2, wovon der eine auf der Harfen und der ander den Baß spielte; Sie Saßen alle ein Reihe höher wie der Ander mit vielen Leüchtern gezieret.

Den 15ten Besahen wir den Palleh des Pabstes, so fast for ein klein Städlein passiren kan; in diesen Palleh findet man 11700 kammern; hirinnen haben wir auch daß zeüghauß mit schlechten gewehr versehen, folgends die Pibliotecko schön mit fresko gemahlet, auch worinnen die Bücher mit Schönen Scheppen geziehret, so alles Coriös zu sehen wahr; nach solchem besahen wir die Gemächer; im spatzieren wurden wir aber auf befehl des Pabstes mit Sechs Schüßeln Confiture auch allerhandt weine tractiret; den Abendt waren wir auf ein Assamble bey den Conte de Poloniete, alwo ich zu sahe, wie Sie spielten.

Den 16ten besahen wir Monta del pieta; in diesem hauße kan man Sein Gelt sicher hinein setzen.

Den 17 besahen wir des Printzen Burgesi Sein Lusthauß, so sehr schön war, inwendig habe von den Schönsten Posturen und Schildereien gesehn; hierbey war ein Garten, alwo ein schön Alleh von Blumen 4 Reihen hoch, darbey auch ein Artiger Himmel auf ein gewisse Mannier gemacht; hirauf sahen wir einige kleine Teiche, die sich leichtlich nachmachen ließen; alhir funden wir auch 4 gantz kleine Eßels von einer

lecherlichen Ahrt, Indem Sie den grösten Kerl herunter werfen könten; letzlich sahen wir drey Streüße.

Den 18ten habe ich geschrieben, und Sindt wir hernacher Alla Curso fahren, hörten den Abend die Musick in der Jesuwiter kirch, woselbsten 12 Persohnen spielten.

Den 19ten war ich auf der Assamble bey N. N., alwo wier auch ein trefliche Musick gehört haben; nach geendigter Musick spielten wir A Lomber.

Den 20ten wurde mir vom Pabst durch Conte de Wassenau zwey Kisten mit Confituren geschickt; Sie waren recht proper gemacht; hirauf fuhren wir in ein Jesuiter Kirch umb ein und ander Närrische Procesion, welche Sie an diesem alß am Palm Sontag vor hetten; gegen den Abendt gaben wir Visiten.

Den 21 habe ich auch Visiten abgeleget an unterschiedliche Persohnen.

Den 22ten haben wir deß Pabstes Sein Einzug, wie Er von watikano nach St. Petro von 8 Kerles in einer Senfte ist getragen worden; die Cartinele folgten alle in Careten nach wie auch die Prælaten biß in Sanct Petri; den Abend hörte ich ein Musick.

Den 23ten habe ich des Hertzog von Florentz Sein Hauß und Garten gesehen. Es ist sehr verfallen, zumahlen es in geringsten nicht repariret wirdt.

Den 24ten alß am Grün Donnerstag Sahen wir viel Serimonien, Erstlich wir (o: wie) der Pabst auf ein Trohn Saß, und die Cartinäle in zweien Reihen sich auch gesetzt hetten; an der Seiten deß Pabstes stunde der Kayserl. Ambasatör wie auch der Conestabel; hirauf huben Sie den Kelch auf, welches Sie die Elvatei heißen, nach solchem müsten alle Leüte Kniehen, so auch von dem Pabst geschae; hirnegst Brachten Sie daß Sacrament in der Capelle und setzten es in ein Begräbnüß, alwo es bis Ostern verbleiben muß; hirauf wurde der Pabst in ein ander Gemach gtragen, woselbsten Er ein heylig Licht auß dem Fenster unter dem Volck warf; wie dieses geschehen, wusche Er 13 Prister in bedeutung der Apostel die füße, ferner wurden Sie von dem Pabst Selber tractiret und serfired; Indem ich aber etwas nahe bey Ihnen Standt, Schauete der Pabst sich nach mir umb

und Sagte im Vorbeygehen zu mir Pæwerisko Sinjor Conte; dieses geschæ mit einer guten Mannir. Nach Solchem Sahe ich alle Cardinäle an einer Langen Tafel speißen, ein Jedtweder hette 6 Teller mit Eßen bey sich stehen, auf der Tafel war allerhandt postüren von Suckerwerck künstlich und zierlich gemacht, die Sarfietten waren auch auf daß Zierlichste und Künstlichste gelegt; Sonsten habe ich Leüte im blosen Hemde laufen sehen, die sich auß Penetans daß Blut heüfig auß den Rücken gepeitsch.

Den 25ten habe ich in einer Kirchen St. Knuto Sein beGräbnüß gesehn. Sie haben Ihn an Stad einer rohten mit ein Blau Mantel gemahlt. Sie haben Ihn alhir zum Heyligen gemacht, die Bauren in Fuhnen haben Ihn Todtgeschlagen, Indem Er den 10ten an den Armen und Kirchen zu geben befohlen; Sein Regirung ist im Jahr 1086, soll ein sehr Frommer und Gottsfürchtiger Herr gewesen sein. Von da besahen wir des Düche de Malei Garten und so ein schön Antiquität St. Coliceo oder sonsten daß Anfiliatrum, ist zu des Kayßers Flavius Vesbasianus Zei[ten] erbauet worden; dieser Ohrt ist gebraucht umb die Christen vor die Leüwen und grimmigen Thiere zu werfen; der Anfenger, so es gebaut, nach dem Er zuletzt auch ein Christ geworden, ist gleichfaß hinein geworfen und zerrißen worden.

Den 26ten haben wir des Düch de Sawelli Seinem Garten gesehn; dieser Meretirte auch wol zu sehen.

Den 27ten haben wir gesehn, wie der Pabst die Benedixion giebt; dieses geschæ auß dem Fenster an allen Leüten, so unten aufn Blatz stunden; wie Sie den Pabst gesehen, vielen Sie alle mit entblösten Haut auf die Knie, hirauf wurden sofort die Stücken in St. Angelo gelöst, und alles Volck macht ein groß geschrey. Im weggehen kam der Cardinal Gas zu mir, Dischurirte etwaß mit mich; nach solchem besahen wir deß Kayßerlichen Ambassadör Sein Kutsche; selbiger hette 20000 Reich[s]taler geKost; Er soll ohne diese noch 20 Kutschen alhir zu Seinem gebrauch haben.

Den 28ten haben wir des Düsche de Borgesi Sein Palläh in Rohm besehn; Er ist mit Lauter Schönen Tablos von goldenen Rahmens auf der weißen want Möbliret, so angenehm steht, überdehm war noch eine kammer von lauter spiegeln,

die sehr Kostbar, auch darrinnen Kalt zumachen; alhir waren hübsche Postüren abgemahlet in Engels, die da flohen, nicht minder schöne Blumen, wie auch allerhandt Nackete Bilder; solches macht ein treflich Effait. Es waren sonsten 6 kammern auf der lenge und 3 Etaschen hoch ohne den Boden und Keller. In Jeder Etasche waren dobbelte Gemächer; heüte wurde außgebracht, daß der Printz Carpeni einen von Seinen Laqueien hette zum Fenster Außwerfen laßen, Indem Er von Ihm Silber Zeüg solte gestohlen haben; wie mans aber recht erfahren, so hette der Laquei sich selber außgewurffen und im Niederfallen bey[de] Beine zerbrochen; der Printz will endlich einen Frantzosen Agiren.

Den 29ten haben wir da[s] Castehl St. Angelo besehn, so artig gebaut ist; Man hatt darrinnen vor 1000 Mann gewehr im fall der Noht sich darmit zu wehren; Alhir habe ich mit dem Porrius¹⁾ geredet, auch wegen Meiner Gesundtheit, mich befraget absonderlich, waß Ihm von daß husten deuchte, ob einige gefahr von der Schwind Sucht deßhalber zu vermuhten war, worauf mich von dem allen frei gesaget, auch auf Sein wort nur sicherlich glauben solte, wann ich nur daß Jenige man gebrauchen würde, welches Ehr mir geben wilt, Indem es mir die Brust Gut machen thate; Hirauf fragten wir Ihn, waß man fe[r]ner gebrauchen solte, worauf Er diesen raht gabe, einen Sommer die Milch Chur nuhr man anzunehmen, auch darbei Gesund und Starck wärdten, auch Spahsirren solte ich alle tage zu Pferde ohder fuhs 1 oder 2. Stunden, man dieses solte verUrsachen, daß ich Follenkomen Fors und Gesundtheit darVon nehmen würde, es deücht nur aber Billich sein; hirauf sprach Er auch von ein waßer nicht minder einzunehmen Teglich vor mir machen zu laßen, so sich entlich noch hören ließ; Er wirt von vielen vor ein Scharlatan gehalten.

Den 30. Haben wir daß Agnus Dei machen sehn; der Pabst Saß bey ein Becken, woselbsten 4 Cardinale bey Ihm Stunden, alß der Cardinal Spada und Ottoboni, der Spanische

¹⁾ Den bekjendte Guldmagar Joseph Franz Borro, f. 1625, der paa denne Tid sad fængslet paa Engelsborg, hvor han døde ²⁰/₈ 1695, jvfr. Werlauff i Herholdt og Mansa, Samlinger til den danske Medicinal-Historie, I, S. 185—187.

Constapel wie auch der Kayserliche Ambassadör; über dieses wahren noch 4 Becken, alwo die 8 Eltsten Cardinäle bey Saßen; zwey und zwey zusammen; Sie thaten nichts alß daß Sie daß Agnus Dei in dem geweihtem waßer warfen und wieder herauß nahmen; in diesem waßer Sind von den Verstorbenen Heyligen Bulfernsirten knochchen gestreüet; daß Agnus Dei ist gemacht von weiß wax, zu Selbigen wirdt 40,000 pfundt wax verbraucht. Es ist gemacht wie ein Medallie und auf der einen Seite daß Lam Gottes getruckt; diese Machung geschieht all 7 Jahr nur, ohne daß ein Neüer Pabst kompt; Sie halten solches Agnus Dei sehr gut vor Gespenste und den Teüfel darmit zu vertreiben. Bey dieser Sermonie sindt die Prelaten nur Handlangers, müssen selbiges Auß und ein tragen; solches wehret 4 tage; nach Solchem spricht der Pabst den Seegen, alß dan wirdt Es unter dem Volck außgetheilet; Hirauf haben wir den Palläh Farnessi besehn, alwo Schöne Schildereien, auch überauß Schön Gebaut ist, und hatt die Königin von Schweden hirinnen gewohnt.

Den 31ten Besahen wir die Kirche St. Gjan de Lateran; alhie wirdt der Pabst Seinen Einzug halten; bey Selbige Kirche ist artige Capelle, alwo Constantinus Magnus der Erste Christliche Kayser ist getauft worden; hirnechst besahen wir St. Maria Magera; die zwey nebenst St. Petri Sindt die Haupt kirchen in Rohm; auf den Blatz vor St. Maria Magera stehet ein Schön Colonna Corintin; an diesem Ohrt ist Hinrichus 4ter König in Franckreich gedaufft worden, nach dehm Er ist Catolisch geworden; nicht weit hirvon haben wir die Heylige Treppe gesehn, woselbsten die Leüte auf den Kniehen auch im hinauf Krichen ein Jede Treppe küßen müssen; Sie ist 33 trit hoch; man Sagt, daß Unßer Herr Christu[s] Selbige Treppe soll gestiegen haben; alhir haben wir auch gesehen daß Hospital, so auch sehr wol Ordiniret war; an diesem Ohrt haben wir ein Artigen Garten gesehn, des Cardinals Gjizi; hirinnen waren sehr viel waßer sprünge, worunter Eine, im außgehen der Thür alßo gemacht, daß man gantz Naß wurde, auch wan man sich spiegeln wolte, einen daß selbige wiederfuhr.

Den 1 April Seindt wir bey dem Caskar gewesen; dieser mahlet überauß wohl; hirauf waren wir bey den Pompeio,

welcher der beste perfumator ist; wie man vorgiebt, soll Er Jährlich bey 30000 Rthl. mit Seiner Arbeit gewinnen; Hirauf bin ich bey einen mit, so in Marmor sehr wol Arbeitet, gewesen; bey Selbigen lest der König von Franckreich allezeit Arbeiten.

Den 2ten haben wir daß Hospital vor denen Fünlingen gesehn; in solches ist auch gute Anstalt gemacht; man findet erstlich 2 Große Sahle, woselbsten über 100 Bette stehen, alsdan Siehet man ein Etasche, worinnen Lauter Mächtchens sindt, so da Nähen, spinnen, auch allerhandt arbeit machen müssen; hirzu aber werden gewisse Frauens gehalten, die Sothane Mehtchens auf Erziehen, auch zu allem guten anweisen müssen; so balt Sie aber Manbahr und sich Verheiraten wollen, bekommen Sie zum Braut-Schatz 100 Schudie; die Knabens, wann Sie groß geworden und ein handtwerck gelernet, können auch loß kommen; hirbey ist auch ein Artige Kirch, wie nicht ein minder gute Apotecke und Küche; die Wäsche ist auf den Blatz; Nach solchem besahen wir deß Cardinals Ludiwischi seinem Garten.

Den 3ten haben wir die Cavalkado, wie der Pabst getragen auch die possession (sic) in St. Lateran genommen; Erstl. wurde der Pabst von St. Petro nach St. Gjanlatorad in ein Senfte von 12 Persohnen getragen, alle Cardinäle folgten auf Mau[] Eßels nach, der Constapel und Kayserliche Ambassadör aber Ritten auf Pferde, und ließ der letzte allezeit Sein pferdt in Caripettcn gehn, die Prælaten folgten auch auf Eßels, die Caffalliers ritten alle auf Pferde, welche Pferde man Kaum vor Bender und spitzen kennen könte; wie der Pabst in der Kirchen kam, Kniete Er so fort vor dem Altar, hirauf setzt Er die Päbslige Mütze auf und gabe Sie so fort wieder von sich, worauf Er sich auf einen Thron Setzte. Die Cardinäle aber Musten sich auch in der Run . . . Niedersetzen, worauf den Alle Cardinäle, einer nach dem Andern deß Pabst Seine Mantel küßen musten; im weckgehen gab Ihnen der Pabst zwey Metallien, eine von Golt und die Ander von Silber; wie dieses geschehen, wurde der Pabst auf den großen Sahl getragen, woselbsten Er die Benedision gabe; Es wahr Angenehm zu sehen, Indem der Blatz vol von Menschen besetzt war.

Den 4ten Seindt wir nach der Freschada gewesen; an selbigen Ohrt waren Schöne Gärten zu sehn, nicht minder ein Vortreffliche wühe von Aufsicht. Überdieses sahen wir von den besten waßer künsten, Erstlich waren zwey Colonnen wie Schnecken gemacht, von Selbige lief daß waßer wie ein Caschade, die Andere war auf einen Berg, so 3 Caschaden machte, hirnechst waren Blumen Töpfe, worvon man gantz Naß werden könnte, die Model war von Leder gemacht, daß man umbdrehen könnte, auch sahe ich die Infention vom winde getriben, da Es mit dem Ball spielte alß wie in einer Fonthen und zugleich auch ein Jagthorn bließ; Selbigen Abendt fuhren wir nach Madame Colona, spielten Alda Passet, Sie soll sehr in Franckreich berühmt sein, auch so gar, daß der König von Franckreich Groß Estim vor Sie gehabt hatt. Sie ist auß Franckreich und wirdt von hir nach Spanien gehn; vor Schön kan Sie mit recht anitzo nicht mehr schelten.

Den 5ten haben wir die 3 Jesuwietter Kirchen gesehn, die Erste heist St. Innasio, die 2 Jesu, die 3ten Jesu Maria; Sie Sindt alle drey wol gebaut, und findet man auch hierinnen Große Schätza an Silber umb dären Altären außzuziehren; die Klöster bey Ihnen Sindt fast wie Pallehen; in dem Kloster St. Innasio besahe ich Ihre Appotecke, alwo Sie mir eine Büxe mit Teriack und Balsam geschenket; hirauf besahe ich die Jesuwietter Schule, woselbsten ich die Junge Leüte Uhrlaub gebehten, da Sie dan Also balt bey 2000 auf dem Blatz gekommen und mit hellen halße zu mir gerufen: Vivat! Vivet! Sie wolten sonst Sagen, daß in 100 Jahr nicht geschehen, auch vor Keinen alß mich, ohne daß der Pabst einmahl möchte hinein gekommen Sein passiret were.

Den 6ten Seind wir zu Tiwili gewesen, aldorten ist nur ein Garten, an waßer sprünge aber und Schönheit ist Er Admirabel; alhir war ein Schöne Caschade, die mehr waßer hatt alß die zu Terni; der fall vom war hingegen war wiederumb Niedriger, nebst diesem war auch ein Alleh von lauter sprünge, hirauf folgte ein Treppe, worauß Jede Treppe wassersprünge kamen an beyden Seiten, aber über die 40 sprünge hette.

Den 7 haben wir den Fechtboden gesehn wie auch daß Ballhauß, Selbige Sindt nicht so gut alß wie daß Unserige in

Copenhagen; hirauf besahen wir deß Cardinals Barbarini Palleh; alhir ist ein große Quantität an Schilderein, Es war auch ein spiegel von Glaß, worinnen ein Uhr war, der weißer weist die Klocke auf dem Glaß; hirauf folgte ein Canthor; dieses wahr gemacht beydes darauf zu schreiben und alß in Claficor darinnen zu spielen; auf der Thür war in der Mitte ein spiegel, und wan Sie aufgemachte war, auf der Ander Seiten ein schön Gemehlte; wie wir dieses gesehn, fuhren wir auf die Musick bey Dalsreimb; Selbiger hette ein klein Cappelle in Sein Hauß; nach der Abentmahlzeit fuhren wir zu Muti, alwo wie wir Beiliart spielten.

Den 8ten haben wir 3 Schöne kirchen gesehn, erstlich die Maria del Monte, die [zweite] heist Maria del Salute, die dritte St. Maria Kirch, alwo daß begräbnüß ist von den Kayser Nero; alhir erzehlen Sie, daß auß Sein begräbnüß ein Baum soll gewachsen sein; welcher vor Selbigen ist vorbegegungen, hatt entweder ein Arm oder Bein gebrochen; Selbigen Baum aber hatt zuletzt der Pabst Selbsten abgehauen und an solchen Ohrt diese Kirche Bauen laßen; der Pabst hatt geheißn Paskalis; hirauf besahen wir des Cardinals Dest Seine 31 Schöne wagens, wie auch den Palleh; die Gemächer waren Magnifick und mit lauter Carmesin Sammeht, überal mit Goldenen Frenscheln und Gallunen gezieht.

Den 9ten bin ich zu hauß geblieben.

Den 10ten habe ich Communicirt; wir hetten daß Efan gelium, ein guter Hirt leßet sein leben für die Schaffe.

Den 11ten habe ich ein Gesehn, so fast Reitet wie Monsr. Harstall; alhie war auch ein Junger Mensch, der entlich mit passiren Könte, der rest aber wusten nicht zu Retopiren, viel weniger daß Tempo in den Carbetten zu geben; Es funden sich auch nicht über 2 gute Pferde auf der gantzen Reit Bahn; Hirauf besahen wir deß Papst Seinem andern Palleh, dieser heist Monte Cavallo, ist auch sehr schön, ist aber nicht zu vergleichen bey Sant Petro; alhir funden wir ein Artigen Garten; nach besehung Selbiges wurden wir von 8 Persohnen mit großen Schüßeln Confituren nebenst allerhandt getrenck aufgewartet. Diesen Abendt Sahen wir noch ein Commedie bey Madame Colone, so recht Divertissant war.

Den 12ten besahen wir daß Palleh, alwo die Königin Christina inloschiret ist gewesen; hirinnen waren Schöne gemählte und Tapecereien mit Goldt vermenges; hirauf folgte ein Gemach mit lauter Statüren, woselbsten die 8 Muhsen Stunden, die Neunte aber hatt die Königin auf sich selbst Appliciret; alle diese Vorbenandte Möblen hatt Don Livio vor 100000 Schudie, welche aber wol 3 mahl mehr an würde gelten Könten; diesen [Abend] war ich auf der Assamble bey Madame Bolonjete.

Den 13ten haben wir den Pabst von St. Petro nach Monto Cavallo wieder hintragen sehn; hirauf Seindt wir nach la vila Burgesa gefahren, woselbsten wir 3 Damens Racontrirten, alß die Contesse Gabriellis, Contesse Bolonjete nebst Ihrer Schönen Schwester; wir passirten die Zeit unter allerhandt Lustigkeiten und Spatzirengeln, wurde auch zuletzt von den Bellen biß in an Meinen Balleh begleitet, und mit Adjeu mich von Sie Retirirte.

Den 14 bin ich bey die zwey Ritzen gewesen, so in zwey unterschiedliche Couwans seindt; diese haben Groß Verstandt, und ist die Jüngste recht Schön und Artig; hirauf Sahen wir Il Cherkio di Carricalo, ist ein Platz auf Beyden Zeiten gebaut, worvon man die Mauren annoch sehen kan; die Gewölber sindt mit Runde Pötte gebauret, so aber durch die Lenge der Zeit fast nicht mehr zu kennen Sindt; dieser Platz ist zum Triumph Fahren und wettlaufen gebraucht worden, welches der Röhmer Gröste Lust soll gewesen sein. Von da Fahren wir nach Roma Suterania, an diesem Ohrt haben Sich die Christen vor denen Heyden in der grösten Verfolgung 12 Italienische Meilen unter der Erden Reteriret, alhir Seindt wir in gewesen; man hatt Exempel, daß viel Menschen darinnen verIrret und Niemahlen mehr sindt gesehen worden.

Den 15ten haben wir deß Conctables Pferde Reiten gesehn, Selbige waren nicht zu verachten; hirauf besahen wir den Palläh, so schön Möbeliret war, in dem einen Gemach Presentirten Sie mir ein Tafel mit allerhand Schönen Confituren, in der mitten Solcher Tafel war ein klein Caschade; wie wir zu Hauße kamen, wurde unß von den Beyden Madmoiesellen Ritzen zwei Große Schüßeln mit Confiatüren geschickt, Es

war von Ihnen Selbsten Verfertiget und recht gut gemacht. Den Abend Schickte der Connestabel durch Monsr. Jalconjery mich zwey von Seinen besten Pferden, Auß Unterschiedlichen Ursachen aber Gingen Sie mit Protest zurück. Diesen Nachmittag besahe ich auch La Vila Pamflia, ist ein überauß Angenehmer Ohrt; alhir trafen wir die Madame Bolonjete mit noch zwey andere Damen an; wir passirten die zeit im Garten mit Spatzieren, biß wir endlich zu Sammen nach Hauße führen.

Den 16. habe ich geschriben und von Monsr. Caschar follens Mein Conterfei verfertigen laßen. Hirauf hab ich Abschiedt von den Printzen Carboja genommen; Selbigen Abendt haben wir ein Neüspiel bey Madame Bolonjette gelernet und hernacher gantz allein ein Minuette mit Selbige gedantzt.

Den 17ten haben wir des Cattinals Otto Boni Sein Palläh besehn, der sonst die Canchilery genandt wirt; hirinnen obserfirte ich zweyerley, Erstl. ein Mohr gemacht, in der handt ein GießBecken haltendt, alwo ein Fontehn in war, die alzeit springen kunt, und in deß Mohren Halßband war ein Uhre, daß Ander waren Kleine Portrets in goldenen Rahmen auf der wandt Naturel gemahlt, alß wan Sie an Bänden daran gehenckt wahren. Nach Unßer zu haußekunft wurde von der Jüngsten Ritzen ein Bilt mit Bluhmen wie auch ein Lade geschickt, welches Sie selbsten gemacht. Nach solchem gabe ich Visiten an der Printzeßin Carpenja wie auch bey Madame Gabrieli und Madame Bolonjette.

Den 18ten Habe ich Presenten Außgetheilt, Erstl. an Conte de Wasenau ein Ring von 400 Schudy. An Falckonjer auch ein Ring von 320 Schudy und an Gabrieli ein Golden Dehgen von 200 Schudy, An Carronboni aber ein Golden Uhr von 100 Schudy; Hirauf habe ich von Rohm Meine Reißer nacher Bakano Port gesetzt und alda zu Mittag gespeißet, zu Monterosse aber selbige nacht geschlafen.

Den 19ten haben wir zu Mittag in Viterbo gespeist, ist ein Artig Städlein, und die Nacht zu Monte Fiasconi geschlafen; alhir hatt der weyn Seinen Nahmen nach, und ist est. est. im durch Reißen von Selbigen gestorben, welches des guten Schluck Bruders sprichwort allezeit soll gewesen

sein, Er ist [in] der Kirchen begraben worden, und Lieset man auf Sein Leichstein: „Est: Est: Est Protec Nimmium Est: Dominus Meus: Johannes Fucker Mortues Est“.

Den 20ten Seindt wir nach Aqua Pentente gereist, alwo wir zu Mittag geEßen, Es ist ein Klein Stadt; die Nacht haben wir zu Redicofeno geschlafen; alhir ist nur ein wirtshauß, von Größe aber fast wie ein Palleh gebaut, passiret auch vor daß beste wirtshauß, so unterwegs ist; nahe hirbey Liegt ein Festung auf ein Hohen Berg von Camp Steinen aufgebauet, woselbst des Groß Hertzogs von Florentz Sein Gebieht an.

Den 21 Seindt wir nach St. Qullio gereist; hir findet man nur ein wirtshauß; hir speißen wir zu Mittag, funden auch guten wein daselbsten; Selbige Nacht Schliefen wir zu Bonconfento. An diesen Ohrten wachsen die besten Italie-nischen weine. Montalsino ist nur ein Pflucken.

Den 22ten Seindt wir nach Scheny gereist, weilen wir sehr viel von dehnen dortigen Caffallieren gebehten bliben biß den Andern Tag da; ich wurde von ein Caffallier mit Nahmen Picolumni herum geführt, Selbiger war sehr geschi[c]kt und Mannirlich, dieser hette auch inspection über der gantzen Akademi, Man kan Aldohrten vor 4 Rthl. alle Exertitien Treiben, Erstlich alle sprachen, zum anderen die Musika, zum dritten dantzen, Fechten, Foltisiren, mit der Pique zu spielen und Reiten; alle diese Exertitien haben Sie in Meiner gegenwart gethan; nach endigung deßen führten Sie mich in Jhr Operahauß, Selbiges wol gebaut und recht schön inwendig; hirvon fuhren wir nach der Hautb Kirchen, welche Groß auch Auß und inwendig zierlich gebaut war, die inwendigen Pilaren waren von weiß und Schwartzten Marmor gebaut, wie nicht minder ein Schön pflaster und allerhandt Postüren darinnen zu sehn, über dehm allen war noch ein Kirch unter die Ander. Selbigen Abendt wurde ich bey Monsr. Picolumni auf einer Assambl. gebehten, alhir spielte ich Allomber; von 16 Damen könte man nicht 2 Vor Bella Schelten.

Den 23ten Seint wir nach dem Castel Florentino gereist, ist nur ein Klein Städtlein, Und so ferner nach Fornicity, ein Posthauß, alwo wir schliefen.

Den 24ten Seindt wir nach Livorno gereist, welches ein fester Ohrt mit einer Mauer umbgeben; alhir funden wir viel Schiffe von allen Ländern, wie auch von Allerhandt Nationen und Religionen; hirauf besahen wir die Turkischen Schlafen, so alle sehr wol gehalten werden, dürfen auch Außbenommen die Nacht an Allerhandt Ohrten in der Stadt herummer gehen, zu Nacht aber werden Sie wieder an Ketten geschlossen, da dan ein Jeder Sein eigen Bett hatt, Sie bekommen auch gut Eßen und trinken, im fall Sie Kranck werden, haben Sie Jhr eigen Krancken Hauß, woselbst Es Jhnen an Aufsicht und pflege nicht fehlet; alhir haben wir auch ein schön Battstube gesehn. Den Nachmittag Reißten wir nach Pissa, Selbiges ist ein Artig Städlein, hirinnen hab ich erstlich die Hauptkirche besehn, die Türen waren Künstlich mit Kupfer Außgearbeitet, in der Kirche hab ich viel Colonnen von ein Stück gemacht gesehn; Sie war auch inwendig recht zierlich gebaut, von selbige besahen wir ein klein Capelle, worrinnen nichts anders alß Kinder getauft werden, in der Mitte war ein Fontene, so die Taufe Sein solte, hirinnen wird zu gleich auch wey waßer gethan; die Kantzel war von den schönsten Marmor gemacht. Es war auch in Selbige ein Schön Resonans, wan man Riefe, indem Es von Gewölbe sehr hoch gebaut war; hirauf wurde Unß ein Hauß gezeigt, welches in deß kasten Nohne zeiten schon ist erbauet gewesen, in diesem Hauße haben die Adlichen Jhr Begrebnüß; man giebet vor, daß So balt die Todten an diesen Ohrt begraben, in 24 Stunden Schon Verweset sein, so man der Erden Schult giebet, die Erde soll von dem heyligen Lande oder Jerusalem herkommen. Hirauf besahen wir daß Archenahl, wo die Gallehen gebaut werden, Es wurde auf eine Gebaut, die 112 Brazien lang war; man kan es bey weiten nicht bey dem Venetianischen Archinal nicht vergleichen. Nach solchem besahen wir ein Garten, worinnen Palm Baum Stunde; dieser war gantz gelb, alß wan Er verdorret war, die Frucht ist weißlich und sitzt in der Mitte vom Baum; alhir wurde mir auch vom Groß Hertzog 100 Butellien Schöne weyne wie auch aller handt Eßwaren in der küch zu gebrauchen Geschenckt.

Den 25 Seint wir nach La Chale gereist, woselbst

wir zu Mittag Geessen, in der Nacht aber in Florentz angekommen, Es wurde so fort von den Groß Hertzog auch ein Palleh Offeriret, habe selbigen zu danck angenommen.

Den 26 Haben wir wegen der Sermonien Capituliret, den Nachmittag Seint wir in des Groß Hertzog Sein 3 Kutschen in und Außerhalb der Stadt zu sehen gefahrn; Er Furniret viel zu Unser Küche, auch was wir sonst Vonnöthen haben.

Den 27 haben wir die Capell, welche sehr schön von Marmor gebaut, besehn. Sie haben schon 150 Jahren daran gearbeitet, kan auch noch in kein 50 Jahren fertig werden. Unsere Dispute ist auf diese weiße abgethan, daß der Groß Hertzog mit dem Eltsten Printzen erstlich soll zu mir kommen Und zum Pall zu Invitiren bey Seiner Schwieger Tochter; im weckgehen Nehm ich Jhm bey der lin[c]ken handt, der Printz aber soll vor weckgehen; darauf setzte ich mich im wagen Oben an und fuhr nach Seinem Palleh, alwo Er mich in des Groß Printzen Gemächer führte, da ich erstlich Mein Complimenten ablegte und so mit der Printzeßin ein Minuette dantzete, nach dehm ich ein halb Stunde hette gedantzet, Ginge ich zu der Alten Groß Hertzog In und machte Jhr auch ein Compliment; hirauf ging Ich wieder hin und dantzte.

Den 28 habe ich die Haupt Kirche besehn, ist recht Schön und heist; den Abent bin ich zum Groß Hertzog in Connito gegangen Jhm zu besuchen, von da bin ich zu die Groß Printzeßin durch des Groß Printzen Gemach gegangen. Hirauf gingen wir nach der Assamble, alwo Sie spielten.

Den 29ten haben wir des Ober Stall Meister Sein Hauß besehn, so sehr schön und groß ist; Er ist nach Rohm Gereist umb der Spada Schönheiten zu betrachten. Nach Solchen besahen wir daß Alte Palleh, alhir war ein Gallerie von Lauter Schönen Statüen; Selbigen Abendt waren wir auf der Assamble bey der Groß Printzeßin und dantzten lustig.

Den 30ten hab ich geschrieben und hirauf daß Zeüghauß besehn, in Selbiges ist erstl. vor 30000 Mann zu Fuß Gewehr und vor 20000 zu Pferde, auch vor ein Jedtweden ein Cürras, daß fast die Gantze Summa auf 100000 Man

Gewehr in Curassen sich befindet; dieses Zeüghauß liegt im Castehl, alhir war auch ein Stück, welches sehr Groß war, die Mündung war von . . . Pfundt Eißen; Selbigen Abendt war ein Assamble bey der Groß Hertzogin von Carte spielen, alhie Lernete ich ein Neüspiel, So darinen bestandt, daß man ein Jede Carte ein Nahmen geben muste.

Den 1 May war es so Böß wetter, daß man nicht Außfahren Könte, nur daß ich den Abendt wieder bey der Groß Printzeßin auf der Assamble und gedantzet habe.

Den 2ten haben wir erstlich daß Palleh, worinnen die Handtwercker So von Allerhand Proffession Sein Arbeiten Gesehn, hirinnen wißen Sie mit Steinen einzulegen, Coriös zu Arbeiten; diese Künstler Arbeiten alle in der ersten Etage, die Andere Etage aber ist mit schönen Statüen Geziehret; hirbey waren auch Schöne Gemächer mit allerhand Raritäten angefüllet, unterandern war ein perSpectife, alwo man mit Beyden Augen zu gleich sehr Scharf sehen Könte. Den Nachmittag haben wir deß Groß Hertzog Sein Palleh gesehn, dieser war überauß Magnific zu sehen, hirinnen waren 14 Gemächer in einer Reihe und sehr schön Möbiliret, der Groß Printz und Sein Gemahlin wie auch die Alte Herzogin waren nicht minder gantz wol und Gut Appart Logiret. Hirnegst besahen wir den Garten, Selbiger war ziemlich groß und sehr schön Angelegt; in diesen Garten war ein Insel mit nichts Anders alß von den Schönsten Oranserie gepflantz, zu Abends war ich auf ein Ball bey der Markisin Gadanjate.

Den 3ten haben wir die wilden Thiere gesehn alß 2 Leüen 2 Bähren 2 Wülfe und auch ein wilde und gantz böse Kuh, letzlich ein Indianisch Stachlicht Merschwein; alle diese Thiere solten sich mit ein Ander Beißen, so aber gar kein Lust darzu hetten, ohne die Kuhe, welche die Leüen, Hunde und Bähren Attaquirte, daß Meerschwein aber wehrte sich mit denen Stacheln, daß kein Hundt Jhm ankommen könte; zu letzt wurfen Sie ein wulf zu dem Leüen in Sein Hauß, worauf so fort der Leüw Jhm ergrief und mit Jhm wie ein Katze mit der Mauß handelte. Daß Hauß, worinnen Sie Sindt, ist artig Gebaut, es hatt ein Jedes Thier Sein eigen freiheit, Es soll der König von Franckreich nach

selbiger Modelle auch haben ein Bauen laßen. Diesen Abendt war ich wieder zu Hoffe auffm Ball.

Den 4ten haben wir des Groß Hertzog Sein Stall Ge-sehn; hirinen Seindt 100 Pferde doch getheilet in 2 Stallen, da in ein Jeden Stall 2 Reihen und ein Jegliche Reihe 25 pferde stehn; Sie musten die Pferde vor mich Reiten; von Gewechs Seind Sie fast den Unßerigen Gleich, Sie waren auch gut Addressiret. Den Nachmittag fuhren wir nach Castelo, Alwo ein guter wein wechst; an Selbigen Ohrt war auch ein Artiges Hauß und sehr Schöner Garten mit Allerhandt waßer Künste Geziehrt. Dieser Ohrt liegt 4 Miellien von der Stadt in ein Gebirge, gehört dem Groß Hertzog zu; von da fuhren wir nach, welches auch ein Lusthauß ist, liegt nahe darbei; alhir war unter der handt ein Assamble von 20 Damen von den Groß Hertzog angestellt, wir dantzten Lustig; nach dem Dantzen wiese man mich die Jagt mit den Sprehen, so man mit Pallestern Todt Schießt. Sie Gebrauchen hirbey ein Licht, daß Sie ein Blendung macht, Selbige Lust ist Artlich zu sehn.

Den 5ten haben wir Predigen laßen, und nach gehörter Predigt Seind wir Außen vorn Thor gefahren, alwo die Gantze Stadt sich Promeniret; Es liegt sehr lustig, zumahlen ein Schön Holtzung daran liegt; dieses ist mit dannen wilt, Fasanen und Rabhüner besetz; Hirauf fuhren wir nach des Groß-Hertzog Sein Palleh, wo wir dantzten.

Den 6ten haben wir nach der Mahlzeit ein sehr lustigen Ohrt, welcher 6 Millien ab Lieget, besehn. Selbiger ist mit viele waßer Sprünge geziehrt; alhir war ein Fontene, die Schlag, waß die klocke war, über diese waren noch 2, worvon ein Vestung Presentirte, so vom Feinde belagert war; an Stadt deß Feüers wurde mit lauter waßer Geschoßen; die Ander war wie ein kleiner Garten Gemacht; in Selbigen Kam ein Mehtchen und holte ein Eimer mit waßer, so Sie allezeit wieder Außschlag; dieser Ohrt Gehört den Groß Hertzog zu und heist Von dannen fuhren wir nahe vor der Stadt, alwo viel Damen hinauß gebehten waren, wir fingen auch Gleich an zu dantzen; alhir war wiederumb auf deß Groß Hertzogs Befehl von Fibellie ein Uberauß Galante Colation zu Gerichtet, und nam ein Jeder Seine Dame, die

Er an der Tafel Serfiren Muste; nach dem Essen wurde wieder gedantz.

Den 7 habe ich geschrieben und hirauf den Großen Diamant gesehen; Er wiegt 2 Loht, Es waren auch noch Schöne Juwelen, als ein Rubyn, der ein Loht wöge, noch 2 große Tafel Steine, wie auch gantze Reihe von lauter Tafel Steine, die fast an der Zahl über 30 waren; wie ich solches Alles gesehn, baht ich den Groß Hertzog umb Adtimary, daß Er Jhm möchte wieder gnädig Sein, Er ist all 9 Jahr in Un Gnaden gewesen, und haben 2 Pábste schon vorbitte gethan, welches Jhnen aber abgeschlagen ist; wie ich Jhn aber gebethen, hatt Ers so fort eingewilliget und zu mir gesaget, ich hette nur zu befehlen, Es wer an Jhm zu gehorgen; die Juwelen hatt Er mir Selber Gezeiget, Und wardt den Abendt vor mich expres ein Opera gespielet.

Den 8ten hab ich Predigen laßen; nach Solchem besahen wir daß große Teatrum, so recht schön war, den Nachmittag war ein Cours von 7 Barber, welche wetlauf mit ein ander hielten durch die gantze Stadt; der Groß Hertzog kam gefahren vor Unßern Palleh und holte mich ab, ich aber kam gleich zum wagen, ehe Er heraußerstieg, und Setzte mich Oben Jhm, worauf wir nach den Anfang des wetlaufs fuhren umb recht zu zusehen; nach endigung deßen Allen wurde ich wieder von dem Groß Hertzog [g] biß in Meinen Palleh begleitet, alwo Er mit Seinen beyden Printzen von mir Abschiedt nahm; Selbigen Abend war ein Assamble bey Monsr. Putzchi, alhir wurde ziemlich starck gedantz, hirauf Nahm ich von allen Damen Abschiedt, wie auch von Alten Groß-Hertzogin, die auch in der Compagnie war; dieser Palleh war überauß schön und heist Portchi Inperiali.

Den 9ten wolte der Groß Printz mich abholen und nach Potzio Cagano zu begleiten; Jndem Sie aber so höflich waren, wolte ichs nicht annehmen, besonder ich ging des Morgens noch zum Groß Hertzog und nahm Abschiedt von Jhm. Darauf ging ich mit den Groß Printzen durch Sein Gemächer nach die Sedie, alwo wir zusammen nach Potzio Cagano fuhren. An diesem Ohrt wurden wir von den Groß Printzen sehr Magnifick Tractiret; Hir war auch ein Schöne wühe von lauter Raren Beümen; Nach Solchem Sahe ich

den Cours von den Dinden, so auch recht Artig war; Endlich nahm ich abschiedt von die beyde Printzen und fuhr mit Monsr. Vitelli nach Pistauga; alhir wardt auf deß Groß Hertzogs Befehl [in] ein eigen Hauß benebenst Eßen und Trincken aufgetragen, wie nicht minder darbey aufs Köstligst tractiret.

Den 10 fuhren wir nach Luka, alwo wir gleich von der Republic Seindt Complimentiret worden, auch ein eigen Hauß von der Repoublick unß Offeriret wurde, Jndem Sie Unß so gar viel darum Bahten, musten wir auch entlich solches Annehmen, . Selbiges Hauß war inwendig hübsch und schön Mobiliret; wir wurden auch Alle Mahlzeiten sehr Magnifick von Jhnen tractirt; den Nachmittag fur ich mit Jhnen auf den wall, alwo Sie Jhren Cours hetten; die Vestung ist gut und mit 11 Bastiohns Revilirt; umb den wall herrummer stehen lauter Beüme gepflantz, wie zu Glückstadt. Den Abendt war ich auf ein Assamble beym Dom Visy, wo wir dantzten.

Den 11ten hab ich die drey vornehmste Kirchen von der Stadt besehn; In Selbige waren zwey Raritäten zu sehn, Erstlich war die eine kirch ein Capel, worinnen Unßer Herr Christus abgemahlet und daß rechte Original sein soll; Sie erzehlen diese Historie auf Solche Art, daß ein Mahler hatt unsern Herrn Christum wollen abmahlen, hatt aber daß Gesicht nicht recht treffen Können, worüber Er gantz Traurig geworden auch entlich vom Schlaf überfallen wirdt, Im Schlafen aber Treümt Jhm, wie Er ein Solch Gesicht sehe, wie Ers Verlanget, welches Jhm dan gleich Animiret vor gedachtes Original zu verfertigen; dieses geben Sie vor ein warhaftige Historie auß. Jn der Andern Kirch Liegt ein weib, so schon vor 40 Jahren gestorben, hatt sich aber in Jhren Leben abmahlen laßen und lieget annoch so unverweßlich, wie Sie noch in Jhrem Leben nach Bilde ehlich gewesen; Selbige Frau wird vor Heylig gehalten, Jndem Sie viel Miraklen soll gethan haben; Am Abendt war ich auf den Ball bey Mad . . .

Den 12 Haben wir ein 3 Artige Messons Alla Campanige besehn, des Sartini und deß Mansi sein, speisten auch zu Mittag daselbsten, daß dritte war deß N . . .; hir war ein schön waßer fall zu sehen, ging mitten durch ein Alleh, diese

war hundert firtzig schrit lang, und Jeder waßer fall war 7 Schritt von dem Andern, Selbig aber waren 20, macht zusammen 140; wie wir zu hauße kamen, ließen wir die gantze Republick vor Jhr erwiesene Höflichkeit dancken; den Abendt war ich auf der Assamble bey alwo braf gedantz wart.

Den 13 Reißten wir von Lucka nach Petra Santa, da wir Mittag Mahlzeit hielten; von da gingen wir nach Sarasana, von selbigen Ohrt Musten wir Unß durch ein Senffte zum waßer bringen lassen; die Andern mit Bagage kamen alle auf Pferde fort; Alhir wurden wir von der Republick durch einige Cafalliers Complimentirt, Sie wolten auch, wann wirs nicht verhindert, die Stücken von der Vestung gelößet haben, Jndem Sie Order von der Republick solches zu thun; hirvon gingen wir nach Lerischi, woselbsten wir mit deß Groß Hertzog Seine Gallehren nach Genua gingen.

Den 14 Seindt wir deß Nachmittags in Genua angekommen, die Republick verornete so gleich 8 oder 9 Cafalliers, so allezeit umb und bey Unß sein sollen, und machte der eine daß Compliment wegen der gantzen Republick.

Den 15 alß am Pfingsttag wart mir ein Groß Regagt von Freßwahren von der Republick Geschickt, nach solchen besahen wir die Frantzöschten Gallehren, so Neülich in den Hahfen Arrifret; Sie waren in allen 35 starck; hirauf waren wir bey ein Schöne Frau, welche in den Sechswochen lag; Es ist alhir der Gebrauch, daß alle Leüte Solchen Frauens besuchen müßen; den Abendt fuhren wir Alla Course, est Usa.

Den 16 waren wir wiederumb bey die Sechswöcherin, zur Selbigen Zeit waren viel Damens bey Jhr, unterallen aber war nicht ein Einzige, die sich nicht geferbet hätte; wie wier weck gingen, fuhren wir Alla Courso.

Den 17 haben wir daß Hospitahl besehn, Kam aber gar nicht bey dem Römischen; hirauf ließen wir Unß mit ein Senft herum Tragen, umb den Hahfen recht zu sehn; den Nachmittag waren wir in ein Italienische Commedie, Und den Abendt fuhren wir Alla Courso.

Den 18 haben wir heißer und Kirchen gesehn, so wol hübsch Seindt, wan aber die in Rohm gesehn, wirdt man

diese nicht Groß estimiren; unter allen haben wir doch etwas rares gesehn, nemblich wie ein Mehtchen die Teolochie gegen 7, die da Oponirten, Disputirte; Sie macht es lang und recht gut, Es soll ein Bürgers Tochter und nur 20 Jahr alt sein, Könnte auch vor hübsch passiren; die Dispute war auf lateinisch und wurde in einer Kirch gehalten; zu Abends furen wir Alla Courso.

Den 19 haben wir ein Iesuviter Kirche gesehn, welche Inwendig mit lauter Marmor gezieht war; Selbige war so hübsch alß von die Jenigen, welche ich in Rohm Gesehn; alhir war auch ein Tresor von vielen Silber Zeüg; in den Couwant deß Abendts machte Monsr. Imperiali ein Pall unter ein Gezelt alla Campanje, worbey es an Lichtern wohl ordineret war; die Damens wurden in zwey Reihen in der Runde gesetzt.

Den 20 besahe ich den Duhm oder die Haut Kirche, woselbsten ein Groß Raritet in zu sehen war, nemblich ein Schlüssel von ein Schmaralde gemacht, so un estimabel war, wirt auch von solchen wehrt gehalten alß des Groß Hertzogs Sein Dieamant; hirauf gingen wir noch in ein Iesuwiter Kirch, besahen zugleich auch daß Kloster, welches so hoch lag, daß man die gantze stadt überauß schön sehen Kont; den Nachmittag besahen wir die besten lust Gartens außen vorn Tohr; alhir waren viel schönne wühen; auf der Andern Seiten war die Stadt wol Fortificiret.

Den 21 haben wir geschrieben; nach solchem gingen wir zu der Madame Sentorione, woselbsten ein Klein Assamble war; wir spielten erstlich Carte; nach endigung deßen haben wir lustig gedantzet, so mir wol gefallen.

Den 22 haben wir erstl. Predigen laßen; nach solchem besahen wir daß Hauß, alwo die Armen gespeist werden; Sie Sindt fast wie im Zugthauß, müssen auch allerhandt Arbeit mit Verichten; bey Selbigen ist auch ein Accommodemang vor denen verarmeten Adell. Jm hingehen haben wir auch den Doschen gesehn, welcher eben auß der Kirche Kam.

Den 23 Seindt wir von Unßere 8 Cafalliers hinauß vor der Stadt gebehten, woselbsten ein schön Lusthauß war; alhir war ein Assamble von 100 Damens, die nebst mir

allein an einer Tafel sehr wol tractiret und aufgewartet wurden; Nach dem Eßen haben wir biß umb Mitter nacht gedantz; bey dieser Assamble befunde sich auch Madame Conestabel Colona.

Den 24 besahen wir Außen vorn Thor ein Kirche, alwo der erste Ball war; hirinnen war ein Schön Orgell; Von Selbige fuhren wir nach dem Cours, von dannen fuhren wir bey der Frantzöschchen Anvojein; alhir war ein klein Assamble; wir dantzten biß umb 1 Uhr.

Den 25 Seindt wir hinauß gefahren welches der Lustigste Ohrt ist, So man vor der Stadt haben Kan; hiesselbsten ist ein Schönes Lusthaus, alwo wir mit den Artigsten Damen Lustig gedantzet haben.

Den 26 hetten die Catoliecken ein Groß Fest, wirdt genandt Le Jour de Corpous Domini; alhir Könt man nichts alß lauter Pfaffen Sehn, zwey und zwey zusammen, So in allen bey 4000 Man sich belaufen; von Selbige Pfaffen wurde der Corpus Domine unter einen Himmel getragen, worbey der Dosche und viel Vornehme zu Fuß nach folgten; die Handwercker aber presentirten ein Jeder in der Sermonie erstlich ein Große Fackel, worbey eines Jeden Sein Handwerck zeüg mit angebunden war; unterandern hette ein Jäger drey Junge Haaßen an Sein Licht gebunden, und ein ander presentirt bey Sein Licht ein Bauer mit Ratzen und so ferner hundertley Aufzüge; deß Nachmittags kamen 35 Frantzösische Galleren, die ich alle Gesehn; Jhr Commandör heist Monsr. Nouali; Selbiger ist Leütenamb Generall; Sie Ließen von einer Jeglichen Gallehr bey Meiner Ankunft 3 mahl feüren und ein Jedes mahl 4 Schüße von ein Jegliche Gallehr, So zusammen 420 schüß Unß zu Ehren geschen. Unter allen war der Leutenamb Generahl sehr höfflich, Kuntent auch Jhrem König nicht mehr Ehr erweisen, alß Sie bey Unß thäten; hirauf fuhren wir alla Courso.

Den 27 ist nichts passiret, ohne daß ich zu Abends Courso gefahren, auch zugleich von den Damens abschiedt genommen und zu hauß Gespeist; nach dem Eßen bin ich noch selbigen Abends auf die Galleer gegangen, welche Unß die Republick offeriret umb Unß nach Toulong zu bringen, nahm

also abschiedt von allen Caffallieren, die mich Serfret hetten; darauf Schlieff ich die erste nacht in der Gallehr zu Genua.

Den 28 Sindt wir des Morgens umb 4 Uhr von Genua abgange und kamen weil der windt gantz still 35 Mijlien zu Savona, Alwo wier Unß am Landt setzen Ließen, da wir zugleich Sahen, wie der Porsolyn gemacht wirdt.

Den 29 Seindt wir nach Vila Francka gegangen; hieselbsten ist ein Schöner Hahwen, Selbigen Ohrt hatt der König von Franckreich vor ein Jahr von dem Hertzog von Savoien genommen.

Den 30 Seindt wir nicht weit Afancirt, nur nach Le Ile de Jerisch 3 Meilen von Jerischy zumahlen der windt Contreri und gezwungen wurden Aldohrten zu bleiben.

Den 31 Blieb der windt Unß noch entgegen, worauf wir Unß ließen am Lande Setzen, da wir dan zu Fuß 3 Frantzösche Meile gingen nach ein Ohrt, so Jerischi heist, haben also die Italienische Reißē geendiget im Monat May.

Claus Bille's Kalenderantegnelser.

Meddelt af C. Weeke.

Efterfølgende Kalenderantegnelser findes indførte i et det Store Kgl. Bibliothek tilhørende Exemplar af en Udgave fra 1573 af Paul Ebers „Calendarium historicum“. Som det alt tidligere har været udtalt, og som der fornuftigvis heller ingen Tvivl kan være om, skyldes disse Antegnelser Claus Jensen Bille til Lyngsgaard, en Sønnesøn af den som Lensmand i Bahun bekendte Claus Bille og ældste Søn af Jens Bille til Lyngsgaard, Billesholm, Hvidkilde og Vreilevkloster. Denne Jens Bille var gift med Karen Rønnow, en Datter af Eiler Rønnow til Hvidkilde. Deres Bryllup stod i Nyborg d. 3. Dec. 1559, og otte Dage derefter fik de, i alt Fald for den nærmeste Fremtid, deres Hjem anvist paa Gulland, idet Kong Frederik 2. d. 11. Dec. s. A. forleuede Jens Bille med Gulland og samme Dag affærdigede ham at annamme sit Len. (D. Mag. 3 R. III. p. 180.) Senest midt i April Maaned det følgende Aar var Jens Bille paa Gulland; men om han er kommen der længe før og da hvorlænge før, om hans unge Hustru strax har ledsaget ham, eller hun har foretrukket at oppebie Foraaret, før hun indlod sig paa den lange Søreise, — det er Altsammen noget, vi nu ikke kunne oplyse, og vi ere derfor ude af Stand til at afgjøre, om der ligger noget Sandt til Grund for den beskæmmende Tilføielse, med hvilken Antegnelsen i Kalen-

deren om Claus Billes Fødsel er kommen til os. Nok er det, den 28. Dec. 1560 fødte Karen Rønnow sit første Barn, en Søn, der rimeligvis opkaldt efter Bedstefaderen er den Claus Bille, hvem Kalenderantegnelserne skyldes. Hvad vi iøvrigt vide om hans Livsforhold er ikke meget, det skyldes udelukkende hans egne og Svogeren Eiler Brochenhus's Optegnelser, paa en enkelt Oplysning nær, der er hentet fra Resens Krønike.

Sin Barndom og første Opvæxt har Claus Bille rimeligvis tilbragt i sit Hjem paa Gulland, indtil hans Fader efter i Aug. 1571 at have faaet en Efterfølger i Lenet med sin Familie tog Bolig paa sine Eiendomme i Skaane. Paa en af disse, paa Billeholm i Wram Sogn, døde Faderen d. 28. Apr. 1575. Claus, som dengang endnu kun var i sit femtende Aar, kom nu under sin Moders Værgemaal, og da hun, som det synes, siden efter med sine ni Børn flyttede til sin Fædregaard, Hvidkilde i Fyen, fik han der sit Hjem. Den første Gang, han bliver omtalt, er i Aaret 1583. I dette Aar vilde Kongen hindre de Engelskes Seilads og Fiskeri under det nordlige Norges Kyster og lod derfor udruste en Flaade „oc forscreff en hel hob aff sinn Adel“, ved denne Leilighed blev Claus Bille udkommanderet med Skibet „Printz-Barcken“ under Kapitain Alex. Durham. Aaret efter, den 9. Aug. stod hans Søster Anne's Bryllup med Eiler Brochenhus paa Nakkehølle. Rimeligvis har han været tilstede ved denne Fest, han har nemlig for den nævnte Dag i Eiler Brochenhus's Kalender nedskrevet sine gode Ønsker for de Nygifte. To Aar derefter, den 14. Aug. 1586, holdt Claus Bille og hans Sødskende Skifte paa Hvidkilde efter deres Fader, ved hvilken Leilighed vel hans Fædregaard, Lyngsgaard i Skaane, er tilfaldet ham. I Juni 1587 er han igjen til Søes, paa Skibet „Gedeon“, da Kongen, som Resen beretter, havde „forskreffven en hob unge Herremænd oc Skibs-Capitainer, som hand actede at forskicke til Skibs hen ad Nordlandene at forhindre de Nederlænders oc Fremmedis Seyglatz ind udi Ryßland“. Endelig nævner Sigvard Grubbe i sin Dagbog Claus Bille og hans yngre Broder, Steen, blandt dem, med hvilke han ved sin Indtræden i 1589 i det danske Cancelli kom til at arbeide sammen. Der gaa nu nogle Aar, i hvilke man ikke hører noget til ham. Han fortsatte imid-

lertid sine Optegnelser, der efter fra 1583 at være tiltagne i Antal i 1591 indskrænkes til en eneste og endelig ganske standse i 1592. I dette Aars April Maaned døde hans Moder, og Antegnelsen om hendes Dødsfald er den sidste, vi have fra Claus Billes Haand. Da Moderen, hvem han i sine Antegnelser kalder „charissima“, og hvem han derefter synes at have omfattet med Kjærlighed, er begravet, da Arvingerne d. 20. Mai 1592 havde skiftet efter hende, og Hjemmet saaledes var opløst, ligger det nær at tænke sig, at Claus Bille har forladt Fyen og fæstet Bolig paa Lyngsgaard. Endnu var han ugift. Han var nu over tredive Aar, og endda gik der et Par Aar hen, inden han i Elisabeth Speil, en Datter af afdøde Hans Speil til Borreby i Skaane, fandt sig en Brud. Deres Bryllup stod d. 13. Juli 1595 „paa Kompagniet“ i Kjøbenhavn i Overværelse af Prindsen, den udvalgte Christian IV. Længe bleve de imidlertid ikke sammen. Allerede fem Aar efter, og inden hans Hustru endnu havde skænket ham nogen Livsarving, døde Claus Bille d. 1. Dec. 1600 i Odense, i Raadmand Poul Nielsens Huus, og hans Lig blev d. 10. Jan. 1601 „nederseth“ i St. Knuds Kirke i Odense.

Efter hermed at have udtømt de Efterretninger, jeg har kunnet samle om Claus Billes Levnetsomstændigheder, vender jeg mig igjen til hans Kalenderantegnelser. Vel omfatte de et længere Tidsrum, fra 1509 til 1592, men ere dog, som det nedenfor vil sees, ikke talrige, hverken i det Hele taget eller for de enkelte Aar. Naar undtages Aarene 1585—90, paa hvilke de talrigste Antegnelser falde, findes der nemlig sjældent mere end een eller to for hvert Aar. De synes dernæst tidligt at have været underkastet en Slags kritisk Revision med Raderekniven, hvorved nogle af dem have lidt i Henseende til Tydelighed og Fuldstændighed, og endelig ere de ofte indførte paa en Maade, der ikke taler til Fordel for deres Paalidelighed. Jeg tænker herved ikke paa, at der i et Par Antegnelser findes Rettelser, der kunde tyde paa, at de først ere nedskrevne paa en Tid, hvor Erindringen om det Passerede, og de nærmere Omstændigheder derved ikke længer var sikker; men paa de Tilfælde, hvor der for samme Dag have Antegnelser, der høre til to eller tre forskellige Aar, og hvor de ikke altid følge i chronologisk Orden — den Orden, der naturligt

tilbyder sig for Enhver, der efterhaanden nedskriver, hvad han oplever eller erfarer og finder værd at erindre — men ere indførte imellem hverandre. Naar jeg derfor for at meddele disse Kalenderantegnelser har brudt den Form, hvori de ere os overleverede og efter Dr. Rørdams og Joh. Grundtvigs Exempel gjengiver dem i chronologisk Orden, indrømmer jeg, at jeg forsaavidt har begaaet en Feil, som jeg derved har borttaget et vigtigt Hjælpemiddel til Bedømmelsen af Sandheden af det Antegnede. Imidlertid har en chronologisk ordnet Gjengivelse af denne Art Optegnelser et stort Fortrin i sin Overskuelighed, medens paa den anden Side den nys paapegede Feil vil faa mindre at sige, naar man hver Gang i en Note kan give den fornødne Oplysning.

Bagefter Claus Billes Antegnelser vil man nedenfor finde meddelt et Par Antegnelser af hans Broder Marcus Bille fra Aarene 1593 og 1604. De ere indførte i den samme Kalender og ere derfor medtagne her for Fuldstændigheds Skyld. Mange Aar efter har Præsten Jørgen Jacobsen i Vester Aaaby og Aastrup i Svendborg Amt eiet Kalendren og deri indført nogle Antegnelser for Aarene 1652—64, der af Dr. Rørdam ere meddelte i Ny Kirkehist. Saml. VI. p. 338—40.

Anno 1509 [2. Jul.] Helsingburgi nascitur Anna Krabbe, equitis aurati Thychonis Krabbe et Annæ Rosenkrantii filia, quæ suo tempore nupsit Hylario Rønnou de Huidkieltd.

Anno 152 . . .¹⁾ [31. Jan.] celebrabantur nuptiæ Claudii Bilde equitis aurati Lyngsgaardtt cum Elizabetha Wlstandt, Jani Holgeri de Glimming equitis aurati filia.

Anno 1525 [28. Febr.] Margareta Bilde Claudii filia nascitur Lyngsgaardt.

Anno Domini 1526 [29. April.] nascitur amita mea Beata Bilde Scarold.

¹⁾ Det her manglende Tal er raderet bort; af hvad der endnu kan sees af det synes man at kunne slutte, at der tidligere har staaet et Tretal, og at Aarstallet altsaa skal være 1523, medens efter Eiler Brochenhus's Antegnelse 1524 skulde være det Rigtige.

- Anno Domini 1527 [14. Nov.] nascitur meus patruus, Steno Bilde Wandaaf.
- Anno 1528 [25. Nov.] nascitur amita mea Citzilla Bahuf. [21. Nov.] nascitur amita mea Sophia Bilde Bahuss Anno 1529.
- Anno 1531 [26. Jan.] nascitur meus parens Janus Bilde Warbiereg.
- Anno Domini 1532 [27. Jul.] nascitur patruus meus, Holgerus Bilde Bahus.
- Anno 1533 [11. Jul.] nascitur in arce Solt Metta Rønnou, Hylarii filia de Huidkeld.
- Anno 1534 [11. Febr.] nascitur amita mea Birgitta Bahuss.
- Anno 1535 [27. Aug.] nascitur patruus meus Ericus Bahuss.
- Anno 1537 [6. Jul.] tempore nocturno circiter horam decimam nascitur amita mea Marina Bilde.
- Anno 1540 [26. Mart.] nascitur amita mea Elizabet Bilde.
- Anno 1540 [5. April.] obiit domina Elizabeta Vlstand, uxor domini Claudii Bilde equitis aurati de Liungsgaardtt.
- Anno 1542 [7. Jan.] tempore matutino, inter 5 et 6, die Saturni Huidkield nascitur Chatarina Rønnou Hylarii filia, mater mea charissima.¹⁾
- Anno 1542 [1. Maii] obiit episcopus electus Roschyldensis Joachimus Rønnou Hafniæ, ibidem in templo diui Spiritus defunctus.²⁾ [!]
- Anno 1552 [11. Febr.] moritur Hafniæ dominus Esche Bilde, eques auratus, regni Daniæ (ut vocant idiomate danico) „Hofmester“.³⁾
- Anno 1554 [25. Jan.] nascitur Anna Maltifdater.
- Anno 1555 [2. Febr.] nascitur Thomas Malthissønn.
- Anno 1557 [5. Sept.] celebrabantur nuptiæ Laurentii Schram Aarhus bissgaar cum amita mea Marina Bilde.
- Anno 1559 [3. Dec.] celebrabantur nuptiæ parentis mei Jani Bilde Nyburgæ.
- Anno Christi 1560 die hac [28. Dec.] et hora 10 antemeridiana natus sum Claudius Jani filius, spurius søn.⁴⁾

¹⁾ Denne Antegnelse er indført efter en Antegnelse fra 1585.

²⁾ Indført efter en Antegnelse fra 1581.

³⁾ Indført efter en Antegnelse fra 1587.

⁴⁾ Claus Billes Antegnelse om hans egen Fødsel har — om af ham selv eller af en fremmed, samtidig Haand kan ikke med Sikkerhed af-

- Anno 1564 [6. Jan.] moritur dominus Ericus Krabbe eques auratus Aastrup.
- Anno 1564 [26. Maii] nascitur soror mea Anna Bilde.
- Anno 1565 [28. April.] obiit avus meus maternus Hylarius Rønnau Huidkeldtt.¹⁾
- Anno 1565 [10. Maii] nascitur frater meus Steno Bilde.
- Anno 1566 [11. Jun.] nascitur frater meus Hylarius Bilde.
- Anno 1567 [27. Octbr.] nascitur meus frater Janus Bilde.
- Anno 1568 [18. Dec.] nascitur meus frater Marcus Bilde.
- Anno 1569 [9. Octbr.] obiit Magnus Gyldenstiern eques auratus de Stiernholm.
- Anno 1570 [26. April.] nascitur meus frater Ericus Bilde.
- Anno 1571 [5. Mart.] nascitur soror mea Elizabetha, quæ statim obiit.
- Anno 1572 [12. Maii] nascitur soror mea Elisabetha.²⁾
- Anno 1573 [25. Aug.] Coldingi nascitur serenissima Friderici II. filia Elizabetha.
- Anno 1574 [12. Dec.] Scanderburgi nascitur serenissima principissa, Friderici II. filia, Anna.
- Anno 1575 [24. Octb.] obiit Petrus Oxe³⁾
- Anno 1577 [6. Mart.] obiit Axel Wrne Søegaardtt.
- Anno 1577 [13. Mart.] obiit domina Huide, Caspari Frisis uxor Suinburgi.
- [12. April.] Nascitur Anno 1577 illustrissimus princeps Christianus eius nominis quartus, electus rex Daniæ, Frederichsburgi.
- Anno 1580 [8. April.] nascitur heroina Augusta Coldingi.
- Anno 1581 [2. April.] obiit domina Edel Hardenberg, uxor Francisci Bilde, Arescou.
- Anno 1581 [1. Maii] obiit Henuingius Venstermand in curia sua Gammelgaardtt.
- Anno 1582 [25. Febr.] cælebrabantur in arce Hafniensi nuptiæ Johan Dues cum honesta virgine Oliue Schram;

gjøres — faaet et mærkværdigt Tillæg („spurius Horesøn“), af hvilket en senere foretagen Radering kun har levnet det Ovengjengivne.

¹⁾ Indført efter en Antegnelse fra 1575.

²⁾ Til Trods for Rasuren lader denne Antegnelse sig dog med temmelig Sikkerhed læse.

³⁾ Et Ord er her raderet ud.

- Petri Retzis cum honesta virgine Chatarina Rostrup;
 Christiani Wintz cum honesta virgine Marina Kruße.
 Anno 1583 [10. Febr.] cælebrabantur nuptiæ in arce Kolding Henrici Belau cum honesta virgine Elizabeta Schram.
 Anno 1583 [2. April.] obiit in arce Aastrup domina Birgitta Rosenspar, Predbiørni Gyldenstierni uxor.
 Anno 1584 [2. Jan.] obiit Elizabeth Wrne Klindstrup.
 Anno 1584 [9. Aug.] celebrabantur nuptiæ sororis meæ Annæ Bilde cum generoso viro Hylario Brochenhuß Jacobi filio Nachebøl.
 Anno 1584 [20. Sept.] celebratæ sunt in arce Hafniensi nuptiæ Olai Rosenspar cum honesta virgine Elizabeta Gyldenstiern.
 Anno 1585 [7. Jan.] moritur Margareta Walchendorph.
 Anno 1585 [21. Febr.] celebrabantur in arce Hafniensi nuptiæ Andreæ Thot et capitanei Thomæ Lenormands cum honestis virginibus Elizabetha Rossenkrantz et Marina Löche.
 Anno 1585 [8. Mart.] obiit Grøfftebjerg honesta virgo Margareta Emichsdater.¹⁾
 Anno 1585 [11. April.] obiit Christophorus Johansøn Drennerup Holsatiæ.
 Anno 1585 [14. April.] obiit domina Marina, Olai Norbys uxor, in curia Schougaard.
 Anno 1585 [3. Maii] obiit Andreas Petri de Birchelse.
 Anno 1585 [9. Maii] celebrabantur nuptiæ in arce Hafniensi Christiani Fris cum honesta virgine Metta Hardenbiergh Canuti filia.
 Anno 1585 [25. Jul.] celebrabantur nuptiæ Magni Bilde Suinborgh cum honesta virgine Anna Huitfeldt.
 Anno 1585 [26. Sept.] celebrabantur Iffuerßneß nuptiæ Henrici Gyldenstiern cum honesta virgine Berta Trolle.
 Anno 1585 [22. Nov.] obiit justiciarius regni danici Hylarius Grubbe.
 Patruus meus Steno Bilde Nicolai filius anno 1586 [5. Jan.] iter faciens Hafniam prope Niuaa in vehiculo obiit.
 Anno 1586 [12. Jan.] obiit Fridericus Fris Hagestedt.

¹⁾ Der har først været skrevet: Margareta Valchendorph, hvorefter det sidste Ord er bleven overstregget og erstattet med: Emichsdater.

- Anno 1586 [17. Jan.] ab hostibus in Frisia occidentali cæsus est Janus Maltissøn.
- Anno 1586 [5. April.] celebrabantur nuptiæ Enualdi Sested Chroneburgi cum honesta virgine Margareta Viffert.
- Anno 1586 [4. Maii] obiit domina Anna Viffert, Gert Brysches, Tirsbech.
- Anno 1586 [8. Maii] obiit domina Anna Schinchel, Petri Laurentii vxor, Suinburgi.
- Anno 1586 [22. Maii] celebrabantur nuptiæ Johannis Speigl Boreby cum Hylleborg Hansdatter, Emiche Kaasis.
- Anno 1586 [14. Aug.] facta est quædam amica distributio hæreditariorum patrimonialium „paa toche“ (ut vocant) o: pro libitu reuocari potest.
- Anno 1586 [16. Sept.] sepultus est Johannes Schaugaardtt in ecclesia Wramb.
- Anno 1587 [11. Jan.] moritur Christianus Quitzouius Rørbech.
- Anno 1587 [18. Jan.] obiit Henricus v. Raade Søgardt Fionia.¹⁾
- Anno 1587 [30. Jan.] moritur Ottoniæ domina Ide Dreßelberg, Pauli Schinchelii vxor.
- Anno 1587 [8. Febr.] Janus Boller, Vendsøßel.²⁾
- Anno 1587 [11. Febr.] obiit Christianus Quitzau Rørbech Fionia.³⁾
- Anno 1587 [12. Febr.] cælebrabantur nuptiæ Laurentii Ebbesøn cum honesta virgine Elina Gøie in Tulstrup.
- Anno 1587 [5. Mart.] cælebrabantur nuptiæ Georgii Dues cum honesta virgine Eline Banner in curia Oxeholm.
- Anno 1587 [30. April.] celebratæ sunt Ottoniæ nuptiæ generosi viri Joannis Rudtt cum honesta virgine Anna Hardenbiery.

¹⁾ Denne Antegnelse er indført senere end Antegnelsen af 1589 om Magnus Heinesøn og er tilmed urigtig, da H. v. Raaden til Rønningesøgaard efter Indskriften paa Ligstenen i Rønninge Kirke ikke døde d. 18. Jan. 1587, men den 18. Jan. 1577.

²⁾ Antegnelsen, der senere er bleven skrabet ud, har i sin oprindelige Skikkelse rimeligvis lydt: Anno 1587 [8. Febr.] moritur Janus Claussøn Boller, Vendsøszel.

³⁾ Antegnelsen om Christen Quitzau's Død findes ovenfor rigtigt indført d. 11. Jan.

Anno 1587 [7. Maii] obiit domina Metta Grubbe, uxor
Andræ Dresselberg, Wonserup Selandiæ.

Anno 1587 [5. Jun.] destinatus a regia Maiestate in nau
Gedeon, Amiraldo generoso viro Alexandro Durham,
nauem ingressus [sum] et primo noctem quietam habens
in portu Hafniensi.¹⁾

[7. Jun.] Progressi [!] a portu Anno 1587 cum Gedeon ad lo-
cum, quod proprio idiomate vocatur *nøre tømne*. [?]

Anno [25. Octb.] obiit Hafniæ Nicolaus Grubbe Anno 1587.²⁾

Anno 1588 [1. Jan.] subitanea morte extincta est honesta
virgo Helena von Meelen Koldingiæ.³⁾

Anno 1588 [14. Jan.] cælebrabantur nuptiæ Johannis Axelii
cum honesta virgine Anna Marsuin et Axelii Vgerup
cum honesta virgine Helle Marsuin Dybech Schaniæ.

Anno 1588 [25. Febr.] cælebrabantur in arce Hadersløuf
nuptiæ Gotzlouii Buddis cum honesta virgine Citzilla
Biørnsdater.

Anno 1588 [4. April.] in pia confessione et inuocatione filii
dei placide obiit illustrissimus atque potentissimus rex,
Fridericus Secundus, Daniæ, Noruegiæque rex, princeps
Holsatiæ, Stormariæ atque Ditmersiæ, comes in Oldenborg
et Delmenhorst Anderschouiæ.⁴⁾

Anno 1588 [6. Maii] obiit Henricus Brochenhus.

Anno 1588 [5. Jun.] sepultus est in templo Rodschildiæ sere-
nissimus atque potentissimus rex Daniæ, Fridericus
Secundus.

[18. Jan.] per nefas capite truncatus est Magnus Heineßøn
Anno 1589.⁵⁾

Illa meum superant tantum admiratio captum

Quomodo securum seruat ouile lupus.

Anno 1589 [2. Febr.] cælebrabantur nuptiæ Henrici Ramelii

1) Hele denne Antegnelse er senere bleven overstreget.

2) „Anno 1587“ er senere tilføjet for at bøde paa, at Antegnelsen oprindelig var mangelfuldt dateret.

3) Efter Eiler Brochenhus's Kalenderoptegnelser døde Eline v. Meelen d. 20. Nov. 1587 og blev begravet i Kjerteminde d. 1. Jan. 1588.

4) Dette sidste Ord „Anderschouiæ“ har Claus Bille senere tilføjet.

5) Oprindelig 1588 rettet til 1589. Det efterfølgende Distichon synes der ikke at være Mening i.

- Flensburgi cum filia Danielis Rantzouii, domini de Søegaardt.
- Anno 1589 [15. Febr.] moritur Anna Hardenberg, Olai Mouritzøns vxor, Brentuidt.
- Anno Domini 1589 [10. Mart.] obiit in sua curia Tysted Godschouius Brochenhus.
- Anno 1589 [3. April.] obiit Canutus Rud Ottonis filius in curia Wedby Selandiæ.
- Anno 1589 [6. April.] cælebratæ sunt nuptiæ Ottoniæ Friderici Kuitzouii cum honesta virgine Petronilla Rudt.
- Anno 1589 [11. Maii] cælebrabantur Choagiæ nuptiæ Offue Lungis cum honesta virgine Birgitta Bilde et Jahan Bernechous cum honesta virgine Anna Bilde.
- Anno 1589 [22. Jun.] Ottoniæ cælebrabantur nuptiæ Absalonis Brade cum honesta virgine Christina Hardenbierg et Preben Guldenstierns cum honesta virgine Metta Hardenbierg.
- Anno 1589 [6. Jul.] Koagiæ cælebrabantur nuptiæ Esche Broches cum honesta virgine Christentze Wiffert.
- Anno 1589 [7. Sept.] cælebrabantur Malmogiæ nuptiæ Henrici Bilde cum honesta virgine Christentze Wifferth.
- Anno 1589 [16. Nov.] obiit Absalon Juel, qui fuerat regis summus secretarius.
- Anno 1589 [23. Nov.] in Opslou cælebrabantur solennitates et nuptiæ illustrissimi regis et principis, Jacobi eius nominis Schotorum regis sexti, cum serenissima atque potentissima regis Friderici, Danorum sanctissimæ memoriæ, filia Anna.
- Anno 1590 [12. Jan.] moritur Christianus Brochenhus Gotzchouii filius Leyholm Fioniæ.
- Anno 1590 [19. April.] Kroneburgi cælebratæ sunt solennitates et nuptiæ illustrissimi principis Henrici Julii Brunsuicensis cum serenissima principissa Elizabeta, Friderici II. Danorum regis piissimæ memoriæ filia.
- Anno 1590 [17. Maii] cum magna solennitate in coenobii templo Ebbe coronata est serenissima principissa Anna, Friderici Secundi Danorum regis piissimæ memoriæ filia.
- Anno 1590 [2. Aug.], quæ bene vixit, in pia inuocatione

fili dei ex hoc mundo euocata est martertera [.] mea charissima Birgitta Rønnou Lychesholm.

Anno 1590 [14. Sept.] seniores regni et constituti gubernatores serenissimi nostri electi regis C[hristiani] 4, Nicolaus Kaas, cancellarius regius, Georgius Rosencrantz et Manderup Pasberg legati primarii ablegati sunt suffragio omnium conciliariorum regni ad limites regnorum Daniæ et Sueciæ ad componendas aliquas lites Kongsbach. Pervenerunt Helsingburgum.

Anno 1590 [18. Sept.] prope Kongsbach consilii Danicæ et Sueciæ agebant de utrorumque regnorum controuersiis, et tandem factus est comicus et lætus exitus. Laus deo!

Anno 1590 [4. Octbr.] celebrabantur nuptiæ Trudtzholm Christiani Krabbe cum honesta virgine Elizabeta Høegh.

Anno 1590 [18. Octbr.] vitam cum morte commutauit illustrissimus princeps Philippus, Adolphi filius, princeps Holsatiæ.

Anno domini 1590 [21. Octbr.] obiit Steno Bilde Canuti filius de Chersgaard.

Anno 1591 [31. Jan.] cælebrabantur nuptiæ Corfitii Grubbes cum domina Birgitta Laxmandt.

Anno 1592 [2. April.] euocatus[est] ex hoc ærumnoso mundo Bahus Henricus Guldenstiern.

Anno 1592 [4. April.] euocata[est] ad coelestia regna Nachebølle charissima mea mater, Katharina Rønnou.

Anno [8. Febr.] nascitur s[oror mea Birgitta Bi]lde.¹⁾

¹⁾ Tilintetgjørelsen af denne Antegnelse er foretaget saa grundigt, at kun faa Skriftræk endnu ere kjendelige af den. I sin Kalender angiver Eiler Brochenhus Aaret 1575 som Birgittes Fødselsaar. Det kan imidlertid næppe være rigtigt. Sammenholder man nemlig de foranstaaende Optegnelser om de andre Sødskendes Fødsel med den umiddelbart efterfølgende om Broderen Hemmings Fødsel, synes Aar 1573 eller maaske snarere Aar 1574 at maatte sættes som Birgittes Fødselsaar. Naar det dernæst erindres, at Eiler Brochenhus ganske har glemt at omtale Hemming Billes Fødsel d. 7. April 1575, ligger det nær at gjette paa, at hans Meddelelse om, at Birgittes Bilde fødtes d. 8. Febr. 1575, er fremkommen ved en ufrivillig Combination af de to Datoer d. 8. Febr. 1574 og d. 7. April 1575.

Anno 15..5 [7. April.] nascitur frater meus Hemmingius Bilde.¹⁾

Anno Christi [28. April.] obiit meus pater Janus Bilde²⁾

Anno 1598 [30. April.] nascitur Katrina Bille, Marci filia, hora mediata nona postmeridiana Huidkieldt.³⁾

Anno 1604 [6. Jan.] post meridiem hora audita nona et $\frac{1}{4}$ nascitur Hylarius Bille, Marci filius, Huidkielde.³⁾

¹⁾ Det bortskrabede Tal synes at have været et „7“, og Aarstallet altsaa at have været 1575.

²⁾ Kun Aarstallet og Slutningen af Antegnelsen ere forsvundne ved Raderingen. I Eiler Brochenhus's Kalender har Claus Billes Broder Marcus indført en Meddelelse om Faderens Død den 28de April 1575.

³⁾ Disse to Antegnelser ere skrevne af Marcus Bille.

Om Borreby og dets Ejere.

En Beretning fra det forrige Aarhundrede.

Meddelt af Henry Petersen.

Følgende Beretning om Herregaarden Borreby ved Skjelskør og dens Ejere i Slutningen af det 17de Aarhundrede, paa hvilken Meddelelsen blev opmærksom ved en antikvarisk Udflugt til Borreby i December 1875, er uden at være citeret benyttet i enkelte Uddrag af Tyge Becker i hans Text til Borreby i „Danske Herregaarde.“ Det er dog næppe uden Interesse, at den aftrykkes helt. Borrebys nuværende Ejer, Lieutenant C. Castenschiold, R. D., har velvillig overladt Beretningen til Afbenyttelse i dette Øjemed. Dens Forfatter findes ikke navngiven; efter Udskriften er Manuskriptet en Afskrift af Originalen, som fandtes i Sorøs i Begyndelsen af Aarhundredet afbrændte Amtsarkiv.

Herregaarden eller Hoved Gaarden var kaldet i forrige Tider Born¹⁾, derhos laae en Bonde Bye, som bestoed af 6 Gaarde og nogle Huuse, kaldet Bornebye, vel propter Euphoniæ Borrebye. Da Canceler Johan Friis fick den af Christiano Tertio og byggede Gaarden saa anseelig, loed han Byen gandske bryde af, indlucke Markerne, indhegne Enghaven, alt med Steen Gierder, og satte Borrebye i saadan stand, at den blev icke alleeneste en med de anseeligste i Bygningen, Men og med de største og beste Avls Gaarde i Landet, at det siden altid er holdet for, at den stoed i paralel med Antvorschou i Slagelse Herred og

¹⁾ „Born“ smtrk af „Borren“. — Gaarden skal tidligere have ligget paa Glohøj-Banken ikke langt syd for dens nuværende Plads.

Giorsløv i Stevns Herred, baade i Henseende til Udsædens stoerhed og Bonitatem Glebæ, som den 3de Navnkundigste i forrige Seculo. I henseende til Bygningen, da er ald den gamle Bygning, Borregaard og Ladegaard, trofast gammel Grund-Muur, alt med stoere huggen steene til Fundament, blandt hvilke der ere nogle af en anseelig Længde og Størrelse.¹⁾ — Det stoere Huus for sig selv med Steen sætte Graver omkring, hvor Stædets Herskab altiid residerer, er efter Bygnings-Regler paa de Tiider, et Mæsterstykke; der er paa den Væstre Siide deraf 3de Runddeeler, og tilforn var, i ethvert af dem, et Cabinet for sig selv, af hvilke det middelste var et Archiv, kaldet Breve Kammeret, der udi stoed 3de stoere Jern Kister, enhver af dem 3de allen lange og derover, 5 à 6 Quarteer breed og ligesaa høy; i min Ungdom de tvende mesten fulde af Brevskaber, baade particularia og i Riigets Affairer, endog Christiani Quarti egenhændig skreven Ordre til Rigs Admiralen Claus Daae udi Søeslaget med de Hamburger, hvorledes Ordrene til Bataille skulle være med Skibene, hvilke der skulle attackere, og hvilke der skulle undsætte. Et Brev om Printzen, som skulle gaae til Holland med et Skib, samt at Kongen havde flyet ham 1000 rd. in specie med sig; Et om en Cuirasse, som Kongen havde leveret en Officeer Penge til, og var icke forskaffet. Disse har jeg havt i Hænderne der og læst i mine uforstandige Barne Aar i Valdemar Daaes Tid, men havde ingen Eftertanke eller Forstand uden som et Barn. Men derefter, da Nøglen altiid sad i Breve Kammeret, og der var intet andet derinde, toeg enhver deraf til at svøbe udi, og bruge som Maculatur, og tilsidst lod Ridefogden Peter Rosenmejer Kisterne slaae i stykker, og forbruge Jernet af dem, som var saa tykt som Stang Jern, at endog nogle sagde, han loed dermed, eller deraf gjøre Heste Beslag; og

¹⁾ Det hedder, at Johan Friis til Opførelse af Borreby benyttede Materialerne fra Vor Frue Kloster i Skjelskør, der blev skænket ham af Kongen. Vidnesbyrd herom foreligger i, at Trinene i Hovedbygningens Vindeltrappe ere lagte af sønderhugne Ligstene fra den katolske Tid, af hvilke nogle vende Dele af Indskriften opad, som dog er meget udslidt.

saavidt jeg kan slutte, var disse fornævnte Kister sadt derind, førend Muren var opført, thi Døren var kun en liden lav Dør, icke uden en allen breed. Udi det samme Breve Kammer hængte en Klocke oppe under Hvælvingen, ungefæhr en 7 à 8 tomer i diameter, kan icke viides til hvad Bruug; men efter tradition skal Christian Friis i sin Døds Sygdom¹⁾ have sagt til sin Frue Mette Hardenberg, at naar hun hørte Klocken slaae i Breve Kammeret, maatte hun være bereed til at følge ham ved Døden; hvad skeer faa Aar derefter, da Fruen sad i Stuen udenfor og spillede Kort med nogle andre Fruer eller Jomfruer, slaaer Klocken i Breve Kammeret; derpaa hun lægger Kortet og siger: nu er det min Død — og i det samme sprang hendes Næse op at bløde saa vehement, at det fuusede ud baade paa Bord, Benck og Gulvet, som var rode Astrag [?], og det blev hendes Død²⁾; og Blodet, til en Afmindelse kjendtes enda den Tid Ove Rammel bekom Borreby, hvilket jeg selv har seet i min Ungdom, da formeldte Passage blev fortalt saaledes med denne Relation, at hvor tit det var toet, kunde det dog aldrig ret toes af.

I Borregaarden var og, lige over for det store Huus en Længde, tvende Loft høy, der ovenpaa en stor lang Sal med 12 Bjelcker, paa hvilke Baculus prognosticalis eller Primstaven paa hver Bjelcke efter sin Maaned var udskaaren i Bildthugger Verck, Grunden Cinobær rød, og alle Tegn eller Billeder stærck forgyldt, men som den Længde var ganske forfalden, lod Ove Rammel den bryde af, dog den ene Side af Muren bestaaer til at indelucke Gaarden. I Enden af denne Længde, næst ved Kirken, var og et høyt Taarn aatte kantet, med et anseeligt kobbertakt Spiir paa. Da Waldemar og Christian Daae efter deres Faders Død³⁾ kunne icke blive enige om hvo der skulle have Borrebye, eller beholde den, deede de den, Marckerne og Bønderne ad, saa

¹⁾ Christian Friis † d. 29. Juni 1616 (Marmora Danica).

²⁾ Fru Mette Hardenberg † d. 15. Juni 1617 (Marmora Danica).

³⁾ Det var ikke ved deres Faders Claus Daas Død 1641, men ved Broderen Jørgens Død 1652, at Borreby tilfaldt Valdemar og Christian Daa, henholdsvis til Bunderup og til Ravnstrup.

at hver vidste derudi hvad sit var. Bygningen deelede de saa, at den, som fick det stoere Huus, skulle icke have videre af Bygningen, men bygge sig selv en Ladegaard til sin Avl, og den anden besidde ald den øvrige baade Ladegaard og Borregaard, hvorpaa Waldemar Daae, den ældste, toeg det stoere Huus og byggede sig en Ladegaard paa den anden Siide af Gaarden, muuret mellem Stolperne; men da Waldemar Daae var bleven forarmet, og Justice Raad Poul Nielsen Rosenpalm, Fader til Admiral Rosenpalm, byggede Brorup i St. Michels Sogn i Slagelse af en Bondebye til en Herregaard, købte han denne Lade Lønge af Waldemar Daae og forflyttede den til Brorup. — Christian Daae fick da den anden Bygning paa Borregaarden med Ladegaarden, men som Taarnet med Spiiret var deriblandt, fortrød siden Waldemar Daae derpaa, at Christian havde den Anseelse med Taarn og Spiir, som ikke var paa det større Huus, hvorfor, der Christian Daae var engang nogle Uger borte i Fyen eller Jylland, lader Waldemar Daae ved Folck og sine Bønder nedtage Spiiret og afbryde Taarnet til Grunden, og det blev derved.

Waldemar Daae var ellers kun af liden Natuur, men meget storhjertet, blev formedelst sin Alchymie, da han laborerede derpaa i mange Aar, saa forarmet, at han levede paa det sidste med sine 3de Pige Børn Ide, Johanne og Ingeborg Dorthe ret kummerlig paa Borreby, at han i min Tid om Vinteren laae ved Sængen hele Uger, icke af Sygdom, men af Mangel paa at faae Ildebrand bragt til Gaarden, og blot for at holde sine Chymiske Flasker i tempereret Varme. Een Tiid, da hand nu meente sig paa det nærmeste at blive en Adeptus efter de rette Signa, hand syntes at have observeret dertil, og hand med stoer Glæde besaae sit Glas, og vendte det i Hænderne, faldt det fra ham paa Gulvet, og sloeges i stycker, og hand mistede derved sit stoere Haab, samlede dog sin Materie i et frisk Glas igjen, og begyndte sit Arbejde paa nye, hvilket altiid blev forjæves. Der sagdes om ham, at hand ved den Chymiske Daarlighed fordistilerede 3de Herregaarde bort. Da Ove Rammel havde ladet sig gjøre Indførsel i Gaarden for en Gjæld, han købte sig til af en Adelsmand i Holstein, bød

han Waldemar Daae til, at maatte blive hos ham paa Borrebye, som en Ven og Broder sin Livs Tiid; men hand var endnu saa storthjertet, at hand vilde icke, men gick til fods fra Borrebye med en Kjep i Haanden og sit Alchymiske Glas i Barmen til Smedstrup, og leyede sig der et Hus for 10 mk., hvilket han boede udi den Sommer, flyttede sig siden over til Jylland, hvor sagdes, at hand døde i Viborg¹⁾. — Waldemar Daaes Børn vare Gregers Daae, en renommetet kjønn og mandhaftig General eller Krigsmand i Jylland; den ældste Datter Ide Daae skal for et Aar siden være død i Jylland, og var da 80 Aar gammel, og ingen Tiid gift; hun drack aldrig noget Øll eller Viin, men enten sød Melck, eller Vand, naar hun icke kunne faae Melck. Anno 1714 var hun endnu herover i Sjælland, og besøgte nogle sine gamle Bekjendte. Johanne Daae fick Johan Trellund, fød i Kallundborg, en hurtig Karl, hvis Søn var Capitaine Trellund, som endnu lever, og har Laurence, Frue Anne Lisbeth Winds Datter, som boede paa Gjerdrup. Den 3die Ingeborg Dorthe Daae blev vel gift med en Winterfeldt i Fyen, og er død for 4re Aar siden.²⁾ Ellers er det Notabelt og en vis Beretning, at

1) Valdemar Daa døde 1691, 75 Aar gl., og begravedes i Viborg Domkirke (Danske Atlas IV. 620).

2) Efter Klevenfeldts Stamtavler i Gehejmearkivet havde Valdemar Daa i sit Ægteskab med Else Kruse, † 40 Aar gl. 1667 (Danske Atl. VI. 270), Datter af Jørgen Kr. til Ryomgaard og Beate Bylov, 12 Børn, nemlig:

Claus — Jørgen — Jørgen Jochum (død liden) — Gregers (død for Gadebusch 1712, Generalmajor i Rytteriet, g. m. Johanne Rüse Friherreinde til Ryssensten) — Christian — Ingeborg (død liden) — Beate — Else Sophie (død ung) — Ide Dorthe — Ingeborg — Johanne Cathrine (skikede sig ilde) — Lisbeth Dorthe.

Klevenfeldt har intet optegnet om disse Børns senere Skæbne, uden hvad der her er anført; af de 4 Sønner var Gregers Daa den længst levende, og med ham uddøde Daa'ernes Slægt. — Hvad der ovenfor er anført om de 3 af Døtrenes Skæbne, hvis Navne ikke ret stemme overens med dem, Klevenfeldt har optegnet, maa henstaa til fremtidig Piøvelse. Fru Anne Lisbeth Wind til Gjerdrup, hvis Datter siges gift med en Søn af Johanne Daa og Johan Trellund, var efter Windernes Stamtavle i Gehejmearkivet 1690 bleven gift med Magister Diderich Grubbe, Præst til Kvislemark, som han selv kjøbte til Gjerdrup til en Hovedgaard, og døde 1728. Om Datteren Laurence er intet anført.

Ove Rammel levede kun en kort Tid paa Borreby; thi da han var undertiden eene paa Gaarden, med sin daværende Laquai Peter Rosenmejer, og rejste til og fra ofte for at se efter Reparationen og Haandværksfolkene, som hand da en Dag sad der eene ved et Bord, og havde ladet sig give Mad ind, og spisede, kom en stor sort Hund ind ad Døren, gaaer hen til Bordet og staar ret og seer paa ham. Ove Rammel muelig blev altereert, og syntes Hundens Øjne at være stoere som Bricker og funklende; endelig gaaer saa Hunden fra ham, og ind udi formeldte Breve Kammer. I det samme kom Laquaaien; Ove Rammel bad ham strax gaae ind i Breve Kammeret og gjenne den Hund ud, som der gick ind, men Peter Rosenmajer saae eller fandt ingen Hund der. Vist er det, Ove Rammel døde kort Tiid derefter¹⁾; enten det var af Alteration eller fatidicum quid vel Canis fatifer, blev der raisonneret om paa den Tiid. Waldemar Daae var ellers den, som for Alvor lagde Haand paa Skoven til Borreby, og var aarsag til, at det beste blev borte deraf, da der udi Gedehaven og Eege Skoven var Capital Eegeskov foruden ellers overalt paa Stiesnæs; thi han lod bygge der ved et Orlog Skib paa 3de Fordeck, hvilket da det var færdigt, og han tænkte at faae vel solgt og betalt af Kong Frederik den 3die, og Kongen derfor sendte Admiralen herud til at besee det, [havde Waldemar Daae et Par skjønne sorte Hæste paa sin Stald, som Daae icke vilde forstaae, hvad betydede [sic!], købte mayestæten icke heller Skibet; thi Admiralen refererede, at Skibsbyggerne havde forseet sig, at det kunne icke sejle Godt, men huggede foran, og dermed blev det til ingen fordeel for Daae, men siden spoleret og til ingen Nytte.

Johannes Friis lod ellers demme først for Stranden, og gjorde dertil den jorde Broe over til Stiesnæs og fick der-

Hvad angaar Ingeborg Dorthes Giftermaal med en Winterfeldt i Fyn, da var Stiftamtmand over Fyn Otto Helmuth v. Winterfeldt, † 1694, g. m. Helene Johanne Ulfsparre, og Capitain Georg v. Winterfeldt, der 1694 ægtede Anna Dorthea Sehested fra Lykkesholm i Fyn († 1707), de første af denne Slægt, der kom til Danmark. Ingeborg Dorthe Daa kunde da maaske snarest antages at have været sidstævntes første Hustru.

¹⁾ Ove Rammel † 1685.

ved den skjønneste Sjø, som endnu er til Borrebye, hvilken Bro Admiral Claus Daae, da han eyede Borrebye, lod Axel Arenfeldt paa Basnæs, da han byggede det stoere Huus sammesteds, gjøre der lige saadanne 3de ohngefæhr, og Niels Trolle ligemaade de trende paa Trolleholm (nu Holsteinborg) med Spiire paa.

Paa Borrebye lod og Johan Friis bygge en liden Kirke eller Capell med Stoele, Altar, Prædicke Stoel og behørige Ornamente, og lod den indvie, som og er istand endnu, hvorefter og Axel Arenfeldt lod indrette og indvie den Kirke paa Basnæs, saasom han æmulerede altiit med Borrebye, at icke nogen Herlighed skulle fattes ved Basnæs af de, som var ved Borrebye; alleene med Søen, han vilde haft ligeledes indtagen af Stranden, og derfor lod gjør Dæmning ligeoverfra Basnæs til Sævede, gick det icke an.

Den Antiquitet er paa Borrebye sc: en Original af Cancellen Johan Friis Contrafei¹⁾, som byggede og indrettede Gaarden, item denne Inscription udhuggen i en Steen paa det stoere Huus ud til Gaarden:

Qui tenet a priscis majoribus Hesselager, idem
et Borrebye construxerat ille Johan Friis.

Det er og en tradition, at Johan Friis skal have sagt, at han havde bygget Hesselager i Fyen som en Ungkarl, Hagedsted (ved Holbeck i Tydse Herred) som en Mand, men Borrebye den skjønneste som en gammel Mand²⁾; thi han eyede alle de 2de Gaarde.

End er og i Maglebye, Borrebye Sogne Kirke, en stoer Kalck og Disk af Kaaber, stærk forgyldt med denne Inscription paa:

Hunc calicem fieri Johan Friis jussu auro;
Mox: „ne sis cupidus præda, „inquit,“ cupreus esto!“
1540 Johan Friis til Hesselager³⁾

¹⁾ Dette Contrafei findes ikke længer paa Gaarden.

²⁾ Denne Tradition er imødegaaet af T. Becker i „Danske Herregaarde“.

³⁾ Denne Kalk, der ifølge Danske Atlas var skjænket til det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, er fra dette kommen til Museet for de nordiske Oldsager, hvor den nu opbevarer. Nr. DCXII. Den er af anselig Størrelse 8 $\frac{1}{3}$ 'h. og 4 $\frac{3}{4}$ ' vid over Ran-

Klocken er med de største her i Herredet, og efter ald rimelighed en med de første; given til det hellige Brug strax efter Reformationen.

den. Indskriften staar paa Foden. Den er korrekte saaledes:
 HVNC CALICEM FIERI IOHAN FRIIS IVSSERAT AVRO
 MOX NE SIS CVPIDIS PREDA INQVIT CVPERVS ESTO.

Den afbrydes ved Friis'ernes Vaaben, hvorved Aarstallet 1540 og paa et bugtet Baand Indskriften: IAHAN FRIIS TIIL HESLAGGER. Disken, der ogsaa er i Museet, er kobberforyldt som Kalken og samtidig med denne.

**Bidrag til Danmarks Historie under Christian V.,
samlede fra udenlandske Arkiver af C. F. Allen.**

Udgivne af Chr. Bruun.

VII.

Svenske Relationer 1670-99.

(Fra Rigsarkivet i Stockholm.)

1.

Uddrag af Joh. Gyllenstiernas Instruktion af
6. December 1679.¹⁾

§ 5.

Men som bägge konungarne utaf några tyska furstar deras grannar, utan någon orsak på det högsta äro offenderade, så bör Herr Riksrådet Gyllenstierna, dock med den störste försigtigheten, som möjligt är, och lika som af eget bevåg sondera huru man der skulle wara sinnad, hwilke medel man skulle hålla för det tjenligaste, och när man skulle hålla lagligaste tiden wara, samma affronten att revangera. Enkannerlig lär Herr Riksrådet söka preparera gemöterne, att om Churfursten eller fursteliga huset Braunschwig Lauenburg skulle wilja manquera att fullborda fredspacterne och afträda Kongl. Majt. sine afhände platser igen, Danmark då icke måtte undandraga sig att assistera Kongl. Majt. till deras recuperation; warandes denne en casus foederis, emedan

¹⁾ I Anledning af Gyllenstiernas Ambassade til Kjøbenhavn for at udvexle Ratifikationerne af Fredstraktaten og afhente Prindsesse **Ulrikke Eleonore.**

bägge konungarne i kraft af samma pacten äro förbundne att maintenera hvarandras rätt.

§ 6.

Men alldenstund det utur de brefwen, som utaf Kongl. Majts minister utur Frankriket en tid komne äro, spörjes, man ock det samma utaf ambassadeuren de Fecquieres kan förmärka, att Frankrike icke är tillfreds hwarken med det emellan bägge konungarne uprättade fredsslutet, eller med den slutne alliancen, ehuruwäl det är skedt med samma ambassadeurs communication, kommandes sådant missnöje utan twifwel derutaf, att de härefter, när bägge konungarne stå förtroligt och upriktigt ihoop, icke så wäl och lätt kunna excercera den öfwer deras consilier och actioner till dato usurperade jurisdictionen och skräma den ene med den andre, på det de dem så mycket bättre behålla uti sitt wälde; och man icke kan nogsamst derom wara försäkrad, att emedan nu Frankrike declinerar att sluta med bägge konungarne en slik defensive alliance här på orten, igenom ambassadeuren de Fequieres, hwilket densamme förr likwäl så säkert gjort, och derom wid alla poster fullmakt och ordres förwäntadt hafwer, kongen i Frankriket icke torde fatta andre messurer, negligera cronorne och sätta der emot sig ihop med förb^{de} deras osäkra grannar, Churfursten, huset Luneborg och flere andre. Så lär Herr Riksrådet och Extra Ordinarie Ambassadeuren med konungen och dess om denna sak informerade ministrar öfwerlägga, antingen om man Frankrike vidare skall söka, emedan det här icke will tractera, genom de ambassadeurer bägge konungarne i Paris hafwa, der sådant ske låta, och sig till den ända om ett wisst project här förena, på hwad foot man den ärnar sluta, eller och att man saken will trainera, gifwa Frankrike tid att sig betänka, och om det emedlertid emot förboppning någon widrig intention skulle låta förspörja och sig således med andre förknippa, att konungarne deraf med skäl kunde taga ombrage, om de deruppå ock skulle arbeta, huru de sig med det andra partiet skulle sätta ihop och befästa således sin säkerhet.

§ 8.

Herr Riksrådet lär sig och låta wara angeläget, att han hertigen af Hollstein Gottorps återstående disputer med Danmark söker så mycket att förmedla och addoucera som det möjligt är. Gjør och deslikes aftal hvarest och när Commissarierne öfwer den Öresundska Sjötulls saken skola komma ihop.

§ 10.

Imedlertid att Herr Riksrådet och Extraordinarie Ambassadeuren dessa fredswerket och alliancen angående puncter negotierar, lär han ock derjemte afhandla hwad till Prinsessans resa och transport är nödigt; men enkannerlig lär han henne och hennes fru moder Eukedrottningen gifwa tillkänna att på konungen i Danmarks wägnar begäres, att Princessan skall från sig gifwa och Kongl. Majt ratificera en renunciationsact, hwarigenom Princessan afstår, för sig och sine lifsarfwingar, all den arfsrätt och pretention som hon eljest på kronan Danmark och Norrige kan hafwa; förefiwandes att alla andre Princessor hennes systror sådant hafwa gjordt. Kongl. Majt. hafwer fuller för sig ingen scrupel derwid, men hafwer likwäl utan hennes wetenskap och wilje icke något welat göra deruti, warandes i det öfriga wäl tillfreds, om det uti konungliga huset der är brukeligt, att Princessan sig dermed conformera och samma löfte igenom Kongl. Majts samtycke widare stadfästes.

§ 14.

Men framför allt annat lär Herr Riksrådet och Ambassadeuren sig ombeflita att penetrera om uti Danemark är och finnes en reel och upriktig intention, icke allenast att lefwa med Kongl. Majt. uti en god wänskap, utan ock att sincere efterkomma och fullborda detsamma, hwad så wäl uti det publique som secrete förbundet aftalt är, på det Kongl. Majt. sig icke deröm en fåfäng förhoppning göra, sine förre wänner negligera, dem Danmark likasom sjelf tillskynda och uti armarne kasta, men sig utom en försäkrad wän, emellan två stolar, som säges, nedersätta måtte. Hwad Herr Ambassadeuren härom får för wisshet, lär han Kongl. Majt. berätta,

och desslikes Bielke och Lillierooth sådant advertera, på det de wid slutet af den fransyske alliancen sig derefter rätta kunna.

6 Decemb. 1679.

Carolus.

2.

Johan Gyllenstiernas Ambassade i Kjøbenhavn 1680.¹⁾

(Af Celsii Samling Vol. 55, 4°, i Bibliotheket i Upsala. Uddrag.)

Hr. Ambassadøren havde siden den Ære at opvarte Hs. Maj. Enkedronningen samt Hendes Højhed Prindsessen og talte da om adskillige Sager, som vedkom hans Ærinde. Blandt Andet yttrede han det Ønske, at ville for Sikkerheds Skyld og efter ældgammel Skik i Hs. Majestæt Kongen af Sverrigs Navn vies og ledes til Sengs med den kongelige Prindsesse. Men dette blev ham reent ud afslaaet, idet man sagde, at Hendes Kongl. Højhed Prindsessen selv uden det var noksom forvisset om Hs. Maj. Kong Karls genereuse parole, og vilde heller lade vente dermed, indtil de kom til det berammede Sted for Kopulationen og Bilägrat Skottorp i Halland, hvor da Alt paa engang kunde forrettes. Dette Svar gik Hs. Excellence nær til Hjærte, og det kunde maaskee have fortrudt ham, at der i et saa vigtigt Ærinde ikke vederfores ham den samme Ære som andre Legater; dog lod han sig ikke mærke med Noget.

Hendes Majestæt Enkedronningen lod ogsaa indrette et herligt Banquet og indbød Hans Exc. Hr. Ambassadøren dertil, dog uden nogen Pomp, kun ledsaget af en af sine nærmeste Tjenere. Da Hs. Excellence kom i Dronningens Pallads og ikke blev nogen Mandsperson vaer, men idel Fruentimmer, og det de skjønneste man vilde ønske, mærkede han strax, som en klog Herre, Pudset, at det var gjort med Flid, saasom han var ugift, og Rygtet gik, at han ei gjerne leed noget Fruentimmer. Dog lod han sig ikke mærke med Noget, men befalede hemmeligen sin Kammertjener at løbe hjem og hente nogle Lommetørklæder og bevare hos

¹⁾ Han holdt sit højtidelige Indtog i Kjøbenhavn den 3. April 1680.

sig. Da man satte sig tilbords, fik Ambassadøren, som var den eneste Mandsperson, Plads mellem Dronningen og Prindsessen. Mad og Drikke blev indbaaren af adelige Damer; han lod sig det smage godt, og som han af Naturen var en stærk Herre, gjorde han et saadant Maaltid, at Alle forundrede sig derover; han talte lidet, saalænge Maaltidet stod paa, og kun for at svare, naar Dronningen spurgte ham om Noget, men spiste desbedre, især fordi han mærkede, at alle Fruentimmerne saae ham saa nøie paa Fingrene. Men da Konfekten frembares, og en og anden Jomfru af den megen Løben og Opvarten begyndte at blive varm, mærkede han det strax og begyndte at svede overmaade, saa at det ene Tørklæde byttedes efter det andet. Nu mærkede Enkedronningen, at Rygtet, som var udspreedt om ham, var sandt, at han ikke kunde taale nogen Qvindespersion i sin Nærhed, især naar hun førte Sved med sig, og angrede nu Pudset og havde gjerne seet det var ugjort. Da imidlertid Luften blev ham meer og meer besværlig, reiste han sig pludselig fra Bordet; Enkedronningen reiste sig ogsaa og spurgte, hvad der feilede ham. Han svarede, idet han bad om Forladelse, at han havde faaet en saadan Lugt i Næsen, som hans Natur umulig kunde taale, og bad derfor om at maatte tage Afsked. Der vistes ham tillige den Naade, at han ledsagedes til Døren af Prindsen og andre fornemme Fruentimmer, hvilken Ære formildede hans Fortrød saaledes, at han siden drev Løier dermed. Men det fortrød Enkedronningen saare, at de Fruentimmer, som vidste sig beladte med en slig besværlig Sved, ikke havde kunnet begive sig bort og ikke saaledes beskjemme Kjønnen, som om Alle vare ligesaadanne.

Den 10de gjorde Ambassadøren et stort og kosteligt Gjæstebud, hvortil de fornemste Herrer og Damer vare indbudne; men af de sidste kom ikke Mange, hvilket hans Exc. var vel tilfreds med. Ved Midnatstid toge de fleste Gjæster bort; men en Hob fornemme Kavallerer bleve tilbage og begyndte at slaae sig heelt løs drikkende den ene Skaal efter den anden. Da begyndte Alle blandt dem, som havde været Krigsmænd, under Glæden og Jublen hver at snappe en Karabin fra Drabanterne, som stode foran Værelset, og

gjøde dem fulde af Viin ved Skaalernes Drikken. Da hans Excellence mærkede dette, forelagde han dem den Lov, at saasuart Skaalen var uddrukket, skulde i Momentet gives Fyr, og den, som ikke kunde præstere det, skulde bøde med at drikke en Stob Viin in floribus. Dette blev samtykt af Alle. Karabinerne ladedes derefter paany af Drabanterne, og Mundskjænken gjød derpaa hver Karabin fuld af Viin og leverede den til hver især. Da nu Enhver var færdig med sin Karabin, gav Gyldenløve Tegn til, at hver skulde sætte Karabinen for Munden og gjøre sin devoir. Den, der da ikke efterkom det med at drikke ud eller affyre Karabinen, maatte til Straf tømme en Stob Viin. Paa denne Maade blev der fyret over 10 Gange med hver Karabin; men der gjordes ogsaa mange fauter af en og anden, som ikke var hurtig nok, hvorfor de maatte tømme den ene Stob efter den anden, saa at de tilsidst ikke mere kunde haandtere noget Gevær og bade om Tilladelse til at sætte sig. Karabinerne bleve da tagne bort, men Gjæstebudet fortsattes.

I dette overgivne Spil vandt alene Ambassadøren Johan Gyldenstierna og Hans Excellence Gyldenløve Prisen, som rigtig toge Tempo i Agt, saa at de befriede sig fra Viinstraffen. Gud være lovet skete der ingen Ulykke ved denne kaade Leg. Medens de nu gjorde Hvile, forefaldt der nogle Discusser af Hr. Gyldenløve, som vare noget overmodige, om de Danskes Mandighed og tappre Forholdende saavel i Tydskland som i Norge og Skaane. Dette fortrød Ambassadøren meget, og syntes ham ikke tjenligt i saadant Lag at bringe Sligt paa Bane; han udbrød derfor i disse korte Ord: Kjære Broder Gyldenløve, sig mig da, hvad I have vundet; jeg troer, at I gode Herrer have faaet flere Hug end Seirvindinger. Men Gyldenløve agtede ikke paa dette Svar, men vedblev med sin Pralen og lod derved et Ord falde, som mishagede Ambassadøren i den Grad, at han udbrød i en stor Latter og greb i det Samme Gyldenløve i begge Skuldrene og lagde ham saa lang han var midt paa Bordet, og da de vare Dusbrødre, sagde han til ham: „Ti din stakkel! hvad troer Du, Du kan gjøre en Svensk, som Du saa foragter?“ Derpaa reiste han ham høfligt og artigt op paa Fødderne igjen. Men dette fortrød Excellencen Gyldenløve

saa meget, at han udfordrede Ambassadøren paa et Par Pistoler. Derved kom Ilden i Lue, Laget blev sluttet og Enhver begav sig over Hals og Hoved hjem; Nogle sagde Farvel, men de Fleste ikke. Ambassadøren var ikke seen; men lod sin Hest sadle og sin Vogn forspænde og foer gjennem Staden til Nørreport. Her traf han imidlertid et Forbud fra Kongen mod Duellen, hvilket han med Ærbødhighed modtog og vendte derpaa om til sit Logie. Siden blev der ikke mere af Tvekampen, men Ordet gik overalt i Kjøbenhavn, at de to Herrer havde sat hinanden Stævne til Duel ved Hamborg.

Den 12te, seent paa Aftenen, bleve nogle af hans Excellences Drabanter uden ringeste Aarsag midt paa Gaden overfaldne af en Hob sammenløbne Herskabstjenere og Geseller, hvilke i Tallet var 14, medens Drabanterne kun vare 5. Men disse værgede sig saa tappert, at en Geselle tilsatte Livet og 5 Herskabstjenere bleve ilde tilredte. Ikke desmindre bleve de 5 Drabanter alle arresterede. Men da deres Uskyldighed tilbørligen bevistes, og at de kun havde brugt Nødværge, bleve de efter 8 Dages Arrest og paa Hr. Ambassadørens Intercession satte paa fri Fod. Heraf kom det siden, at naar en Kiv opstod mellem en Tydsk og en Dansk, saa vidste hiin ikke at sige noget mere Haanligt til denne end: De Svenske komme snart hid og ere dygtige til at tugte Jer Grytzkopfer; skeer det ikke snart, saa krybe I aldeles ud af Skindet.

3.

Gesandtskabs Rapporter.

Mauritz Wellingsks Gesandtskab.

Kjøbenh. 28. Januar 1681. Hwad Eders Kong. Majt. jag uti mine forre afgangne bref, serdeles mitt sista af den 24. Januarii underdånigst berättat, huru man här uti den affairen om alliancens uprättande med Frankriket intet aldeles wore ense, emedan åtskilliga, hwilket och serdeles Groschantzleren Ahlfeldt mig temoignerar, wore af den meningen, det uppå detta werket intet så hastigt drifwas skulle, men andre och serdeles de af mindre wilkor sökte med flit det denne

tractat måtte komma till fullbordan, kan jag med denna post continuera, alldenstund det nu så wida är kommit, att de mindre emporterat gloiren, och anhålla med flit det contraprojecten med det första uti Frankriket öfvergifwas måste. hwaröfwer de och mycket åstunda, att Eders Majts Envoyé extraord. Lillieroot uppå den försäkring, som Ambassadeuren Juul wid dess afresa gifwen är, med contraprojecten ifrån Eders Kongl. Majts hoff ju förr ju häldre kunde expedieras. Att man här wid Hofwet så hastigt denna resolution fattat, tyckes mig mycket hafwa contribuerat den tractat, som emellan Frankrike och Brandenburg säges wara slutad, på hwilken de här reflectera, och så fördenskull gerna, att den alliance, som är under händer emellan Sverige, Frankrike och Danmark att uprättas, med det första kunde befordras och bringas till ändskap.

Kjøbenhavn, 17. Maj 1681. Jag hafwer den tiden jag här å orten warit, noga winnlagt mig om att kunna icke allenast bekomma en riktig detaille af Kongl. Majt^s i Danmark milis, utan ock derjemte låta mig informera om deras tillstånd och afbetalning. Af härhos gående Generalförslag behagade E. K. M. i nåder inhemta forcen af troupperna, som icke allenast består uti trefligt wäl munderadt manskap, utan ock hwar månad riktigt afbetalas. Cawalleriet lærer med tiden intet synnerligen gravera Staten, ty en del redan med hemman försedde äro påsätt och wilkor, som E. K. M.^s Rytteri i Sverige består, och allt hwad igenom Liquidations Commissionen, som här kallas Chambre ardente, kann till Konungs dragas, användes till Rytteriets inrättande. Utskrifningarne här i Riket äro aldeles casserade, ty man af de tankar är, att denne nation till Krigswäsendet intet synnerligen dugligt är, ehuruwäl prætexten læss wara att förekomma landets depeuplerande. Jag twiflar icke E. K. M. nogsamt tillförene warit bekant, att böndernas gårdar här i Riket i Jordeboken efter en wiss quantitet tunnars skarpsädh skattelagde äro, hwaraf all contribution proportionaliter påbjudes. Wid utskrifningarne hafwa så många bönder, som tillsammans till 72 tunnor skarpsed skattelagde warit, uti en rota blifwit ställde, att utgöra en knekt, hwilket öfwer hela Danmark och Holstein utgiort 5. Regimenten, på hwilka man altid

hafwer kunnat göra wiss räkning, ty så snart en knekt borrtkommit, hafwer roten warit obligerad att framskaffa en annan karl, dock likwäl med den condition, att hela Regimentet till Knektens legopenning hafwer måst komma roten till hjälp. Nu i stället för knekten, måste hwar rote årligen utan någon expection betala till Konungs 24 Rd., hwaraf 5 wärfde Regimenter årligen kunne erhållas; huru swårt det än faller bonden att bringa de 24. Rdlr. till wäge, så är han ändock bättre tillfreds, än med utskrifningen. Jag är nu till werks att kunna få wiss efterrättelse om Sjömilisens egentliga tillstånd.

Kjøbenh. 14. Oktober 1681 I Tyskland är för en tid en bok utgången emot den Danske Noblessen, och såsom mycket deri talas om bem^{de} Adels incapacitet till milice wäsendet, så att Konungen sig intet af sina egna undersåtare kan betjena, utan nödwändigt främmande bruka måste, hafwer en af H. M.^s Geheime Råd Olaf Rosen Crantz bem^{de} Enwoyen Scheels Swärfader beswarat samma bok, och densamma Konungen dedicerat; men såsom säges, att någre critiquer funnit, det han H. M.^s Souverainitet antastat, och sagt att den wore orsak, att H. M. intet wille emploiera Adeln, och att derigenom bataillerne wid Lund och Lands Crona wore förlorade, i det de Tyska, som den Danske arméen commenderat, sig med flykten salverat som harniskade harer, och att denna confessionen om bataillernes förlust något obetänkt wore, är honom händt, att H. M. hafwer låtit honom förbjuda Hofwet och beordrat dess procureur General att klaga honom an; Och såsom bemäldte Geheime Råd mycket riker är, lærer förmodeligen en stor del deraf komma Konungen till godo.

Kjøbenh. 3. Marts 1682. I går blef Geheime Rådet Olaf Rosen-Crantz för Högste Rätten dömd ifrån alla sine tienster och till en ewig bannissement utur Köpenhamn, allt hans gods både löst och fast, undantagandes de medel, som han med hustrun fått, confisqueradt, och dertillmed förpligtad att skrifwa och låta trycka en bok, deruti han alla de stycken, som i den förra äro remarquerade, skall refutera. Hr. Jöns Juul är nästan en disgrace, att han den första domen, som i denna sak gick, så lindrigt affattadt,

han så wäl som de öfrige 7. Geheime Råden, som woro Commissarier i denna sak, lära af Fiskalen derom rätt hårdt tilltalas. Här gick ock för några dagar en skarp execution öfwer en utaf de äldste Geheime-Råden Otto Powisch wid namn, som i Liquidations Collegio blef Kongen skyldig 16000 Rd., så att hans hus, möbler, ja sängen der gubben låg på, blef publiquement förauctioneradt, han tillbjöd att wilja betala desse 16000 Rd. med Jordagods, men kunde intet erhållat.

Kjøbenh. 20. Marts 1682. Denna Envoye Scheels revocation hafwer ingen annan orsak, än att han intet längre betros att wara i Swerige, sedan hans Swärfader Geheime Rådet Olaf Rosen Crantz så blifwit straffad, han lærer dertillmed wid dess ankomst, utaf Fiscalen fägnas för ett bref, som han hafwer skrifwit hitt att förswara dess swärfaders conduite.

Kjøbenh. 15. April 1682. Här användas alla konster att engagera bem^{de} hus¹⁾ i Danmarks interesse och förhindrat att taga mesurer med Swerige, och är till den ändan på tapeten att proponera Hertigen af Zeele marriage emellan Prins Jurgen och Prinssessan af Zele, hwilket mäkteligen torde facilitera werket, ehuruwäl Hennes Majt. Enke Drottningen intet gerna till detta förslaget samtycker.

Kjøbenh. 18. April 1682. Här arbetas med all flit, att draga Huset Luneburg i de intriguer, som med Brandenburg å färde äro, och der dette skulle manquera, så är mig förwissadt, att de med Frankrikes tillhjälp lära hasta att bringa bem^{te} hus, det må kosta hwad det will, till en General neutralitet; Ibland andre konster, som brukas att förhindra de Luneburgiske Hofwen att taga mesurer med Swerige, så hafwer man adroitement utspridt, att Konungen i Danmark och Churfursten af Brandenburg igenom en secret artikel sig emot Frankriket förbinda, att förhindra E. K. M. all transport af troupper till de Tyske prowintser, fastän derpå en fullkomlig ruptur med Swerige följa skulle; den Luneburgiska ministern hafwer derpå fått ordres att söka få wissheten härutaf, och såsom jag ibland ministrarne reputa-

¹⁾ Luneburg.

tionen hafwer, att hafwa deras nyligste traittés händer emellan, så hafwer han bedt mig att jag wille gifwa honom part derutaf, föregifwandes att hans Herre kunde förekomma effecten derutaf, och der han komme till någon handling med Danmark, ärnade Hans herre förnämligast betinga, att Danmark intet skulle söka förhindra någon transport; denna förfrågan hafwer kommit mig något suspect före, ty hafwer jag avouerat honom, att jag hade secret artiklerne, men det som han längtade få weta, hafwer jag expressement sagt honom, war intet i traitteen infördt, jag begärte några dagars dilation, då wille jag skaffa honom weta, hwad grund man till sådan bruit hade; i dag gaf jag honom efterrättelse, att Konungen i Frankriket wäl i dess project hade infört denna artikeln, men Konungen i Danmark hade aldeles rejetterat honom, emedan Danmark intet wäl kunde bryta en visiére med Swerige; derjemte remonstrerade jag honom de härunder förborgade finesser. Jag hafwer bragt Gref Berka dertill, att affärda en Courir till Marquis de Grana att warna honom för Danmarks och Brandenburgs anslag på Spanska Gallionen och på Hollandska Coopvaerdie flottorne. Jag hafwer tyckt rådeligast wara, att intet skrifwa ännu Gyldenstolpe härom till, på det han intet wore den förste till att warna dem, då de lätteligen kunde komma till tro, att Swerige dette inventerade till dess nytta, emedan dessa rykten måste engagera Spanien och Holland, att bringa något antal skepp i Sjön; i dag först ämnar jag skrifwa honom dessa desseiner, på det han må kunna confirmera hvad Gref Berka igenom dess Courir berättat. Den siste Couriren Fransoske Ambassadeuren till Frankrike affärdade kom påskafton tillbakas, jag tror fullkomligen att han ratificationen med sig bragt; Han skall bland annat hafwa med sig, som mig af en trowärdig man berättat är, proposition, nemligen om icke Konungen i Frankriket kunde för betalning hålla några 1000. man Cavallerie och Dragoner i det Oldenburgske, på det huset Luneburg och Neder Saxiska Kreiset kunde så mycket lättare igenom den apprehention att blifwa anfallen, gifwa deras vota till Frankrikes avantage vid Frankfurt, eller ock aldeles att beträda den alliance, som med Danmark och Brandenburg sluten wore. Detta

Hofwet skall mycket inclinera till detta förslaget, jag skall så långt mig möjligt är, dölja detta för den Luneburgiske Ministern, på det icke dess Herre måtte härigenom falla på de tankar, att acceptera den omtalte General neutralitet . . .

Kjøbenh. 24 April 1682 På mariagen emellan printz Georg och Princessan af Zell arbetas med flit, och förmenas att man derigenom lærer kunna draga huset Luneburg till bifalla det onda upsåt, som mot Sverige på banan är; förnämsta desseinen med denna mariagen skall wara, som mig i dag af en trovärdig person berättat är, att kunna igenom husen Luneburgs och Brandenburgs tillhjälp göra conquesten af Hertigdomen Brehmen och Werden, och sätta Prins Georg en possession utaf dem, dertill här preteraderas, att en begynnelse kunde ske igenom Ämpterne Hoya (?) och Thedinghausen, som efter sista Tractaten till huset Luneburg cederade äro; intrigen är i sig sjelf faselig. Jag hafwer också allarede gifwit den Luneburgiska ministeren detta tillkänna och wist honom, hwad malice å Danska sidan härunder förborgad wore. Jag hoppas att sådant lærer förfela, dertill förnämligast contribuera lærer den efterrättelse, som Envoyen Wackerbar dt med sista posten gifwit dess Herre, att här en faselig intrigue emot Staden Hamburg på färde wore; Det säges effectivement, att en stor conspiracy i bem^{de} stad igenom Danmark bearbetas; Jag hafwer adverterat Rådmanen Cordt Vegesack, som en Liffländare är, härom, och warnat honom att se sig före. Ouvertement lærer man ingen intrigue entreprenera emot bemeldte stad, efter en hwar sig för dess conservation intresserar, ty man är betänkt på andre medel; necessiteten och desespoiren twingar dem här att practicera allt hwad möjligt är, ty detta landets tillstånd så ynkeligt och fattigt är, att Presterne utan försyn i Körkorna för dess totala undergång bedja. På Sjöequipagen arbetas ännu med flit, likwist lærer för ändan af Maji månaden intet stort häraf rönas.

Kjøbenh. 29. April 1682. Hwad jag i mitt sidste underdånigste af den 24. April avancerat, om desseinen med Prins Georgs mariage, är fullkomligen sant, den Luneburgske Ministern wille intet tro mig, när jag honom denna intrigue communicerade; nu är han aldeles persuaderad derom, och

synes som han också emot mig intet kunnat neka, att fransyske Ambassadeuren honom confidence härom giordt, och nästen avouerat, att han och Gùldenlöve hade den äran, att hafwa lagt grundwalen till detta werket. Jag hafwer emot de Danske ministrar intet temoignerat något allarm, eller connoissance härom, men soumains hafwer jag låtit dem weta, att jag Danmarks onda upsåt wiste, derpå igenom en serdeles intrigue mig är blifwet wid handen gifwet, att Huset Luneburg war orsak härtill, och hade projecterat denna conquesten, med condition ändå, att der Prins Georg utan manliga arfwingar komme att dö, skulle Hertigdömena Brehmen och Wehrden falle Huset Luneburg till och Konungen i Danmark igenom en renunciationsact, begifwa sig all prentention på detta arfwet. Jag hafwer per tertium och alldeles oförmärkt låtit warna den Luneburgiska ministeren på hwad sätt Danmark sökte imputera dess Herre den arge desseinen, som härigenom emot Swerige bearbetades, derpå bemålde Minister i går en furie till mig kom, och med en stor Chaleur och emportement mig sade, att han säker kundskap hade, att såsom Danmark såge sig ware förrådt, i det dess förehafwande wore decouvrerat, ärnade det nu kasta skulden paa huset Luneburg, och förtrodde mig hela desseinen, som jag sjelfwer hade låtit gifwa honom wid handen; men på det jag skulle blifwa disabuserat, wiste han mig dess Instructioner en original, som han ifrån Zele, Hannover och Wolffenbuttel med sig hade, hwilka honom empressement föreskrifwa, att temoignera här wid det Danska Hofwet, at Högbed^{de} hus ingen annan intention hade, än att lefwa med E. K. M. i godt förtroende, ty skulle han ock rejettera alla propositioner, som honom å Danska sidan kunde göras emot Sweriges interesse, och der Danmark sig yttrade, att det gerna skulle se, att den alliance, som E. K. M. med bem^{te} furstl. hus negocierade, kunde rumperas, skulle han rent af förklara, att det omöjeligen kunde ske, ty bem^{te} hus intet kunde gå ifrån den parole det härom E. K. M. gifwit hade; Wid denna förtroliga communication deducerade jag widlyftigen Danmarks malice och desseiner, som förnämligast syftade på Huset Luneburgs förderf, och gaf honom derhos part af den intrigue, som med Frankriket å färde wore, att logera

någre Fransyske trupper i det Oldenburgske, som jag i mitt underdånigste af den 18. April rapporterat. Jag hoppas att igenom dessa menées Huset Luneburg lærer öppna ögonen och intet så lätteligen låta förleda sig. Jag hafwer också temoignerat honom efter E. K. M.^s nådigste ordres af den 17. April, den åstundan E. K. M. hade, att komma alliance tractaten, som med högbem^{de} hus under händer war, till fullkomligt slut, hwilket han wederbörande lærer notificera.

Kjöbenhåvn 6. Maj 1682 Det synes, att man har sousmains låtit gifwa wid handen, att Hertigen af Zell ingalunda skulle wilja resolvera till mariagen emellan Prins Georg och Prinsessan af Zell, förr än H. M. af Danmark hade gifwit Högstbemälde Prins några Ämpter i Holstein inne, som independents utaf Danmark, och såsom man intet gerna här på dess egen bekostnad wille stifta bemälte giftermål och ingen apparence är, att E. K. M. skulle wilja contribuera dertill efter det chimerique förslaget, så tager man på twifla på dess framgång och säger man nu effectivement, att man aldrig hade tänkt på samma mariage, utan det ware en faut bruix; här är rätt en terreur panique kommen ibland dem, i det här säges, att General Staterne ernade sända E. K. M. med Admiral Tromp en escader af 18. Skepp, dessförutan göra de stor bruit här om E. K. M. armement, så wäl till lands, som till sjös. Och slår sig härtill, att deras intriguer största delen decouvrerade äro, och de tidningar, som inkomma, att Churfursten af Brandenburg torde sadla om och slå sig till Kejsaren, nu de här förspörja, att E. K. M. sådan fermeté wiste, och intet hafwer låtit irra sig igenom Frankrikets hotande och konster, är det, Gud ske lof, så wida kommit, att man tager mycket på apprehendera E. K. M., och i stället man förr hafwer tänkt på attaquera, anlägger man här 7. bastioner på en sandbank emot Malmöeske sidan till betäcka flottan, och går en Envoye extraordinarie om några dagar, en post, härifrån till England att negotiera om alliance defensive. Här är en stor disunion i Rådet, Gref Revenslou med dess creaturer soutenerar emot Gross Canzleren, att Konungen i Danmark hafwer gifwit sig ifrån sitt veritable interesse, som förbinder honom med Kejsaren, deri Gref Rewentslou så mycket lät-

tare reusserar, som Konungen sjelf är af de tankar; Gross Canzleren reser i dag förut till Hollstein, jag tog i går afsked utaf honom, då han mig mycket länge entreterade öfwer de konster en och annan användt att söndra det goda förtroendet emellan bägge E. K. K. M. M.; han bad mig för Guds skull jag wille wid min öfwerkomst till Sverige betaga de tankar man hade om Danmarks onda upsåt emot Sverige, ty hans Konung intet annat önskade, än att continuera den vänskap, som H. M. med E. K. M. igenom sista alliancen etablerat hade. Jag swarade honom å min sida allt hwad som E. K. M.^s interesse mig dicerade, han war mycket en peine öfwer E. K. M.^s Sjöequipage, och försäkrade mig, att hans Konung en lista hade utaf 40. Skepp, som E. K. M. wid ändan af denna månaden ärnade sätta i Sjön, dessutom talte han om 25000 man, som skulle transporteras å Tyskland; Jag betog honom det mesta jag kunde den allarmen han härutöfwer hade, och förwissade honom om E. K. M.^s fasta upsåt, att hålla tractaterne i alle stycken.

Kjøbenh. 9. Maj 1682. Om Churfursten af Brandenburgs ankomst till bem^{de} Itsehoe gör man sig aldeles säker, det will likwist förljuda, som torde han till den tiden få någon Statspodager, som kunde förhindra samma resa, helst emedan man aldeles förwisso will, att han sig igenom Kejsarens avantguese offres wäl torde låta leda på rätta wägen; här är man mycket en peine deröfwer. I går med Tyska Posten bekom Gref Berka bref, dem jag sjelfwer läst, och sedt med förundran de konster, Danmark använder i Wien att söfwa Kejsaren; Först och främst försäkrar Envoyen Lillien Cron med edeliga expressioner, att dess Herre intet annat än en traitté de neutralité med Frankriket slutit; dertill hafwer han den effronterien att debitera, huru hans Konung nyligen ett aftal med E. K. M. giort hade, att bägge Nordiska Kronorne intet skulle på något sätt engagera sig i det Krig, som emellan Kejsaren och Frankrike påkomma kunde, derigenom de ärna inbilla Kejsaren, att E. K. M. till en neutralitet pencherade, dertill de också detta till ett argument bruka, att E. K. M. inga troupper transporterar.

Kjøbenh. 3. Juni 1682 Monsieur de Terlon, som för detta warit Ambassadeur i Sverige och Danmark, reste

i går härifrån till Sverige, de dagar han sig här uppehållit, hafwer han flitigt infunnit sig hos mig, och sökt utleta mina tankar öfwer närwarande conjuncturer. Han affecterade en stor Zele för Sweriges conservation, och föll insensiblement på den faran han tyckte Hertigdömet Brehmen stod uti, och wid jag honom härtill swarade, att bemälte Hertigdöme redan wore à couvert, replicerade han mig, att man intet kunde wara förwissad derom, förr än man finge se, huru med Prins Georgs marriage kunde reussera; häraf synes, att man i Frankrike detta förslaget intet ignorerar. Danmarks maktlöshet rönes allt mera och mera, aflöningarne falla intet mera så riktigt, timmermännen hafwa alla begifwit sig ifrån Holmen, efter de en tid borrtåt intet njutit någon betalning, med equipagen går i lika måtto långsamt till.

Wilhelm Coyets Gesandtskab.

Instruction

Hwarefter Kongl. Majt. i Nåder will, att Secreteraren och numera tillförordnade Extraordinarie Envoyen Edel och Wälbördig Wilhelm Julius Coyet sig wid det kongl. Danska Hofwet skall hafwa att regulera och rätta. Daterad Stockholm den 31. Maji Anno 1682.

Såsom Extra Ordinarie Envoyen Öfwersten Wellingk för dess sjukliga tillstånd icke förmår att afwenta abgesandten Gyldenstolpes ankomst till Danmark, hwilken Kongl. Majt. förordnat hafwer, honom Öfwersten att aflösa; Altså och emedan Kongl. Majt. uppå etc. . . .

§ 4.

Hwad eljest sjelfwa Commissionen widkommer, så hafwer densamma till afseende 1° på sådane ärenden, som oföränderlige wara måste, 2° på sådane som efter conjuncturerne sig lämpa kunna och hwarwid K. M.^s ordres honom efter handen närmare anledning till hans förhållande gifwa kunna.

§ 5.

Anlangandes de förre, så bestå de uti flitig upsigt uppå det, hwarigenom den rikena emellan stabiliserade freden och

förtroligheten må kunna blifwa fast stående och allt deremot stridande tydeligen afböjdt och förkommit.

§ 6.

Till den ändan lärer han hafwa att göra sig noga kunnig om fredspacterne så de nyligste, som de förre, samt ock den Rikena emellan slutne alliance och låta sig angeläget wara, att de samma noga måtte blifwa emot allt ingrepp conserverade, serdeles att den tullfriheten K. M.^s undersåtare competerar icke måtte lida någon förklaring genom en och annan widrig uttydning af pacterne. Der han ock befinner någon af K. M.^s undersåtare wara beslagen med att hafwa motwilligen försedt sig emot samma tullfrihet, då K. M. och wederbörande derom tillkännagifwa, på det en sådan måtte derföre blifwa nepster. Eljest lärer han hafwa K. M.^s undersåtare uti deras rättighet, och enär de honom om assistance åtlita, att assistera, och dem hjälpa uti deras ansökande befordra.

§ 7.

Så lärer han ock hafwa att winlägga att kunna penetrera consilierne, och om något förehafwes K. M. och riket till præjudice och nachdel, då han tideligen K. M. derom lärer hafwa att advertera.

§ 8.

Enkannerligen lärer han hafwa att låta sig omwärda att komma uti erfarenhet om de alliancer, som Konungen i Danmark antingen allareda med en eller annan sedan nyligste fredsslutet, eller ock än ytterligare sedan efter kunna komma att sluta; eftersom han ock utaf slike alliancer lärer hafwa att begära communication i förmågo af nyligste pacterne. Och såsom K. M. en någorlunda god efterrättelse hafwer bekommit om den sammansättningen, som emellan Danmark, Frankrike och Brandenburg är giord; Altså och emedan Konungen af Danmark fuller utaf alliancen med Brandenburg hafwer gifwit K. M. communication, men icke utaf de secrete Artiklarne, om hwilka K. M. den efterrättelse hafwer, att de ett fast annat importera än en blott

renovation af den defensive alliancen, som för dette Konungen i D^k och Churfursten af Brandenburg hafwer warit emellan; ty lærer han hafwa uppå Danmarks demarscher och företagande med Churfursten så mycket mera akt att gifwa, som den stadiga correspondence de sins emellan föra, uppå något serdeles, som än fördoldt är, måtte wara ansedt.

§ 9.

Skulle man emot honom wilja framkomma med det inkastet, som man också hafwer giordt Öfwerste Wellingk, att K. M. icke hafwer efterlefwat pacterne med den nyligste i Haag slutne defensive alliancen, hwilken K. M. icke hafwer communicerat Konungen i Danmark, förr än den alldeles war sluten; så ehuruwäl sådant nogsamt är vederlagt blifwit, så lærer han likwäl hafwa till att beropa sig på Danmarks exempel, som uti negotiation med Keysaren och flere städh hafwer, utan att communicera K. M. något deraf; hafwandes ock K. M. icke kunnat gifwa Danmark del af bemälte Garantie alliance för den hastighet med hwilken densamma påskyndades i Holland, förr än K. M. sjelfwer derom någon ren wisshet hade, då ock K. M. genast hafwer gifwit Danmark ouerture derutaf så wäl, som ock utaf dess sedermera derpå följde ratification jemwäl ock Danmark inviterat till biträde; icke synandes pacterne wela påfordra att ingen Tractat månne slutas utan den enas eller andras af bägge deras M^{ters} M^{ters} approbation och consens., utan allenast med inbördes communication.

§ 10.

Och skall wid detta tillfälle af den Holländska alliancen, lända Abgesandten till underrättelse, att wid nyligste tractaterne emellan K. M. och Danmark är belefwdt wordet, att bägge deras M^{ter} M^{ter} skulle stå för en man, till att afskaffa de gravationer, med hwilka Holland beswärade de waror, som ifrån Östersjön ginge, och att förr än sådant botadt wore, K. M. den med Holland slutne freds- och Commerce tractat icke skulle ratificera; Sådant hafwer K. M. observerat, och med dess ratification innehållit en rum tid och intill dess Holland sig förklarade till uphäf-

wande af veilgeltet; hwarmed K. M. också förmente dess utfäste lofwen wara tillfyllest giord, helst eftersom ock samma förklaring till Danmarks faveur sig extenderade, då emot förmodan Danmark inkom med ett eget inkast emot inclusionen af 1640 ock 1645 års emellan Sverige och Holland slutne Tractaten, uti denna nyiligste fredstractaten med Holland, föregifwande samma inclusionen hafwa sitt hänseende på Danmark lika som sjelfwa bend. Tractat. emot Danmark woro inriktade. K. M. seendes sådan invention allenast hafwa sin visée derhän, att werket emellan K. M. och General Staterne måtte blifwa uti en allt framgent warande owisshet stående, på det Danmark emedlertid måtte så mycket bättre kunna fortsätta sine ogrundade och orimliga satisfaction och andre pretensioner hos Holland. Ty hafwer K. M. gifwit åt Danmark den declaration, att bemälte Tractaten icke skulle missbrukas Danmark till någon præjudice, ehuruwäl och derhos låtit föra Danmark till gemötes, huruledes wid samma tid, då Sverige slöt med General Staterne efter Brömbebroiske freden, Danmark också med Holland en tractat inginge, emot hwilken såsom Sverige aldrig något hafwer hos Danmark låtit inwända, ehuruwäl densamma Sverige till ingen fördel är; Altså borde Danmark lemna opåtalt hwad emellan Sverige och Holland förafskedadt är. Med hwilken declaration såsom Danmark hafwer sig omsider nöjd wist, altså hafwer ock ratificationen med Holland wunnit sin framgång. Utaf detta kan Abgesandten se justitien till K. M.^s conduite härwid, och der man i Danmark skulle ännu wela om sådant röra, då sådant kunne så mycket bättre wederlägga. Helst efter K. M. dess sincere intention ock sedermera dermed hafwer wist, att K. M. genom Abgesandten Gyldenstolpe hos General Staterne och Princen af Oranien derpå hafwer låtit bearbeta, att de måtte ställa Konungen i Danmark med en billig satisfaction tillfreds; hwarpå han också allt framgent under handen arbetar, som den Danske i Holland warande ministern Petkum derom wittnesbörd gifwa kan och förmodeligt är, att derpå en god effect skall följa, der Danmark något godt förtroende emot Holland skulle wilja tesmoignera.

§ 11.

Huruledes den nyligste slutne garantie alliancen med Holland förewetter, derom måtte Abgesandten göra sig utur sjelfwa tractaten informerad, som klarligen utwisar K. M.^s intention derwid icke wara någon att lädera, utan blott och allenast en defension emot den, som will bryta den Westphaliske och på densamma sig grundande Nimvegiske frederna; Och såsom Konungen i Danmark är utaf K. M. inviterader worden, samma alliance att biträda, och man i Danmark det allenast deremot inwänder, att de först måtte hafwa uti deras pretentioner en riktighet med Holland; Altså och emedan det will förljuda, som wore Danmarks närwarande armatur till sjös derpå ansedd, att genom repressalien taga sjelf sin satisfaction, som Churfursten af Brandenburg det hafwer wågat emot Spanien; och att Frankrike genom dess alliance med Danmark skall hafwa tillstyrkt Danmark derutinnan att appuyera; Ty lærer Abgesandten hafwa till att söka komma under wädret med Danmarks egentliga desseiner emot Holland, eftersom ock deraf lærer kunna ses, huruvida Holland måtte kunna hos K. M. anhålla om execution af berörde 1640 och 1645 års Tractater eller ej, hwarom att kunna hafwa uti tid en wiss efterrättelse K. M. angeläget är.

§ 12.

Uti det Fransöska werket och negociationen, hwilken conjunctim utaf K. M. och Danmark är påbegynt, med det aftal, att densamma i lika måtto de concert skulle fortsättas, hafwer Danmark sålunda procederat, att det allt immerfort hafwer wist sig mer alien ifrån samma negotiation än skyndesam derutinnan att fortgå; hafwandes fast mer wist sig af de tankar wara, att med samma alliance måtte traisneras på det man emedlertid med andre sine messurer kunde fästa och såmedelst obligera Frankrike till att foga sig till favorablare conditioner; K. M., som härutinnan icke hafwer welat söndra sig från Danmark, utan förblifwit wid dess resolution att gå med Danmark pari passu, hafwer också låtit sig behaga sin Ambassadeur att aviera, när som Konungen i Danmark K. M. communicerade, att han ärnade sin ifrån Paris hemkalla; lemnandes likwäl bägge sidors

Extraordinarie Envoyer att continuera negociationen. Och såsom emedlertid K. M. befann dess och dess rikets säkerhet wela fordra, att icke så länge uti en owisshet med Holland och derjemte icke wara försäkrader hwad utslag negociationen med Frankrike skulle wilja taga; K. M. och derhos förmerkte huru en och annan skydde med K. M. sig att inlåta, för den opinion, som de då hade, att K. M. icke kunde sig med andra, än med Frankrike engagera, och fördenskull såg sig icke kunna utslå det anbud, som General Staterne gjorde till en garantie förbindning; Altså och enär Konungen i Danmark, utaf samma slutna garantie alliance kundskap bekom, tog han just wid den resolutionen, att söka å part göra sitt werk med Frankrike uppå de fördelaktigaste Conditioner, genom hwilka Frankrike hafwer sökt honom der-till att intala.

§ 13.

Utaf detta ser han sammanhangen utaf werket med Frankrike; Och såsom Konungen i Danmark hafwer låtit forstå K. M. det han ärnade sluta med Frankrike serskildt, försäkrande K. M. att han ärnade förblifwa wid det förra och gamla projectet, uppå hwilket negociationen oss och honom emellan, med Frankrike i begynnelsen conserterades och fastställes. Altså lærer Abgesandten hafwa wid alla tillfällen att tesmoignera det K. M. sig samma separat negociation låter behaga; hälst eftersom man hafwer K. M. försäkrat, att sådant skedde uppå samma fundament om hwilket man hafwer warit ense och hwarutaf för K. M. intet præjudice wore att befara, icke twiflandes K. M. att man icke destomindre wid en inbördes god concert med K. M. skall wela förblifwa, till beskydd af båda Rikenas säkerhet och framhärda uti den goda intentionen, som man hafwer wist, då man först ense blef om alliance handling conjunctim med Frankrike.

§ 14.

Will man också förnimma utaf honom K. M. intention i resgard till Frankrike, så lærer han hafwa till att berättat dem, att K. M. så litet nu esloignerader är ifrån dess förra

resolution, att stå wäl med Frankrike, som K. M. med Frankrike uti en upriktig wänskap warit hafwer, hwarföre också K. M. dess Ambassadeurer fuller hafwer avocerat, till att också dermed efterlefwa den concerten, som emellan K. M. och Konungen i Danmark hafwer warit förafskedat, men dess Extra Ordinarie Envoye med ny fullmakt och ordres försedt, negociationen att fortsätta; förblifwandes K. M. herutinnan wid det fundamentet, hwarpå alla förra alliancer emellan K. M. och Frankrike hafwa warit byggde, och på hwilka projecterne till denna under handen warande negociationen beroo, nemligen Conservationen af den Westphaliska och Nimvegiske frederne; Och förmodar fördenskull K. M. icke allenast ingalunda, att sådan K. M.^s intention någon lærer kunna ombragera, som deraf ses, att K. M. aldrig något lærer tentera emot Riket och den almäna freden, utan ock görer sig den förhoppning, att negociationen lærer komma till sin riktighet, eftersom ock Konungen i Frankrike så berömmeligen sig alltid hafwer förklarat för freden, jemwäl ock genom dess Ambassadeur de Fequieres med K. M. städse tesmoignerar dess redebogenhet dess förra gamla wänskap att handhafwa och styrka.

§ 15.

Man lærer också twifwelsutan sondera honom, huru werket står emellan Kejsaren och K. M., så kan han försäkra, att K. M. genom Grefwe Oxenstierna uti Wien hos Kejsaren intet annat söker, än att den allmänna freden måtte blifwa wid makt behållen, och Riket samt Ständerna deri wid en allmän rolighet conserveradt, hwartill såsom Kejsaren sig alltid hafwer wist porterat; Altså kan Konungen i Danmark wara försäkrad, att K. M. med Kejsaren aldrig något slutandes warder, till Danmarks præjudice och nackdel; det som K. M. också aldrig ärnar göra hos huset Luneburg; Warandes K. M.^s förehafwande allenast med samma furstelige hus, sig att sammansätta till en inbördes defension och ingen till last

Kjøbenh. 11. Septemb. 1682 H. K. M. låter här till Skeppens byggande och reparation, förfärdiga en docka, hwaruti Skeppen insläppas och sedan slussportarne igen-

stängas och wattnet derur uröses, så att skeppen på torra botten stående blifwa, nästan såsom det finns i England. Om detta arbetet säges H. M. draga en serdeles åhåga och till dess befordran inga omkostningar spara

Kjøbenh. 30. Oktob. 1682. Härifrån hafwer jag E. K. M. intet nytt att berätta, som icke uti mine underdånigste föregående berördt är; Om Konungens resa till Hollstein göres nu stor secretesse, och wid Hofwet will man intet deraf weta. Icke desto mindre är jag wiss uppå, att den samma om nästkommande Martius sin fortgång lærer taga. Den exsecution, som emot Hertigen af Gottorp nu verkställd är, säges att Fransyske Ambassadeuren och Gross Cancelleren hafwa welat ännu en tid uppskjuta, men att Gyllenløws, Rewentlous, Biermans och Wybes meningar hos Konungen hafwa haft öfwerhanden. Man flatterar sig här, att Hertigen denna exsecution med penningar afkjöpa och den intet till extremiteten skulle komma låta, hwaremot Envoyen Wackerbardt contrarium sustinerar och säger sig hafwa efterrättelse, att Vice Cansleren Ulkens redan till det Celliske Hofwet afrester är att implorera bemälte Hertigs och det Luneburgiska husets bistånd. Bemälde Envoye är eljest mycket en plein öfwer detta ärendet, fruktandes han, att E. K. M.^s troupper lära komma för sent ut, då nemligen ingen bot till olyckan mera lærer öfrig wara. Han säger sig ock wara försäkrad, att Danmark aldrig till denna resolution wore kommen, der som E. K. M. för detta allenast så mycket folk till dess Tyske Provinser förskickat hade, som till fästningarnes fullkomliga besättning behöfves. Förty man trodde här att inge Swenske troupper woro till, och förr än som de uppbringas kunde, mente man sig wara uti tillstånd, icke allenast transporten att förhindra, utan ock att alla fördelar så wäl sig bemästra, så att de sedan intet skulle kunna uträtta. Till detta hafwer jag Herr Wackerbart swarat, att han om Swenska trouppernes tillstånd wäl annorledes underrättad wore, än hwad som här om dem debiterades; Men min nådige Konung hade satt stort betänkande något folk i Tyskland att låta öfwerföras, förr än det behöfves, förty först hade H. K. M.^s egne wänner derigenom kunnat fatta någon ombrage, och sedan hade

H. M. de omkostningar förspilt, hwilka i förtid använde warit hade, nu när det behöfves, sade jag mig wara försäkrad, att H. K. M. så vigoureuse resolutioner fatta skulle, som H. K. M.^s wänner och allierade kunde skäligen begära. Wackerbart önskade, att man sig i Swerige skynda wille och allenast på Tyska botten nu i winter så mycket folk, som guarnisonernas behof erfordrade och som dessutom kunde göra et corps af 8000 man i fält. De samme kunde i Hollstein, Mecklenburg, Saxon, Lauenburg och uti de Lub-ska torper utan K. M.^s ringaste omkostning finna så stort underhåll, som de behöfde. Han sade eljest, sig nu hafwa wiss kunskap om, att de Danske och Brandenburgiske Regimenterne marscherade till Hollstein, och emot Luneburg, så ock att Comte du Roix med fransyska Auxiliär trouppen utur Luck förwäntades; desse gäster woro bättre att möta i Porten, än som att emottaga dem i huset, och mente han, att med Saxens tillhjälp hans Herrar Principaler änteligen skulle finna medel, att än en tid gå defensive på och tilläfwentyrs sig med 8000 man uti Hollstein begifwa och retrenchera derwid Lunden uti ett läger, upkastandes derstädes en fästning till Hertigens af Hollstein behof och säkerhet, men länge kunde det Luneburgiska Husets allierade dermed intet utstå, utan till H. K. M. af Swerige droge man den tillförsigt, att han till sin egen säkerhet skulle hjälpa till att lyfta den ena ändan af bördan. Hwad E. K. M. nådigst behagar befalla mig häröfwer här att göra och tala wid de omständigheter, som nu finnas, det forwäntar jag underdånigst. De Lub-ska deputerade, som äro här, sägas nu af Danmark få de bästa orden i werlden och tillsägelse på hela pretentionens eftergifwande, med allehanda eljest otänkte fördelar, der som de allenast wille på någon tid intaga Dansk guarnison. Af dem sjelf hafwer jag det icke kunnat förnimma, och tror dem icke eller så enfaldige wara, att draga sig wakt öfwer hufwudet.

Kjøbenh. 6. Novemb. 1682. Jag kommer nu med mitt underdånigste swar på E. K. M.^s nådigste skrifwelse af den 28. nästlidne, som mig förliden Söndags afton sent inhändigades; med alla de officier, som E. K. M. för Hertigen af Hollstein täckas wid detta Hofwet göra låta, warder ingen

ting uträttadt, utan för ord får man ord [och ingen] realitet. Danmark hafwer sig detta verk så fast i sinnet satt, så att der som intet ett reelt eftertryck paa E. K. M.^s sida med första följer, så blifwer Danmark icke allenast uti sina fördelar sittande, utan lärer ock extendera dem allt vidare och vidare in emot E. K. M. sjelf. Jag skall härefter underdånigst beröra, hwad jag derom erfarit hafwer och hwad jag sjelf supponera kan, att å färde wara måtte. Men nu först berättar jag, hwad jag med Stor Canzleren om det Hollsteinska wäsendet i dag talat hafwer; Stor Canzleren (den jag intet tror wara med de öfrige Rådspersonerne deruti öfwerenskommen, att executionen således som han anstälter är och wid denna tiden verkställig göras skall) gifwer allt goda ord, han talar fuller in genere om Konungens rätt, och att det raisonabelt är, hwad Konungen af Danmark utaf Hertigen pretenderar; Men när jag kommer till Specialiteten och eljest swarar, att E. K. M. igenom den Köpenhamnske freden finner sig oblikerad för Hertigens uti samma fred inbegripne rättigheter sig att utlägga, och att den execution som nu för händer hafwes (förty den 3. November war den ännu intet giorder, som vice Canzleren Ulkens bref mig underrätta) betogs Hertigen den likhet, som han uti Holstein och Schleswig jemte Konungen af urminnes tider haft hade, då tystnar han och säger sig derom med Konungen wilja tala. Jag hafwer med empressement bedt honom skaffa E. K. M. uti detta mål behörig förnöjelse, emedan som jag kunde försäkra honom, att ehuruwäl E. K. M. gerna åstundade till att underhålla med H. K. M. af Danmark en stadig och oföränderlig wänskap, mig hade befallt med största moderation denna saken att drifwa, E. K. M. likwäl sig densamma läte så angelägen wara, så att E. K. M. icke derifrån wille afstå, -eftersom den köpenhamnske fredens styrka deraf dependerade. Eljest, allernådigste Konung, hafwer man förliden Lördags hela dagen här nu hållit General Krigs Råd, hwarhos Canzler Brandt tillstädes warit hafwer, och hafwa beslutit att Wedel skall commendera i Norrige, Gyllenlöw här i Zeland, men Konungen sjelf med Comte du Roys, hwilken med första hitförwäntas, will gå uti fält och agera på den Tyske

sidan. Man säger, att några General Majors Charger skola gifwas, hwarom jag ännu ingen rätt underrättelse hafwer. Huset Luneburg rör sig ännu intet, förmodeligen i det afseende, att E. K. M. inga troupper i Tyskland hafwer, förutan hwilket det synes intet wilja inlåta sig i någon widlyftighet; derutaf begynner man här återigen att göra en gloire, och såsom detta Hofwet är mycket benäget att flattera sig af en hwar vanitet, så styrkes och det uti sådane sina inbildningar intet litet igenom Canzleren Brandts rapporter, hwilken här skall debitera alla de malcontante discourser, dem han i Swerige hafwer kunnat upsnappa; man hafwer altså här intet betänkande uppenbarligen säga, det E. K. M. för tiden inga troupper hade, dem E. K. M. torde utomlands sända, i anseende af de widlyftigheter, E. K. M. inom lands befara måste. Ibland låter man en och annorstädes igenom discourser märka, att eftersom Luneburg sitter stilla och E. K. M.^s fästningar illa försedde äro, så kunde man E. K. M.^s Provinser nu som snarast emportera, hwartill jag tror, att Brandenburg mycket styrker, serdeles att Wismar måtte angripas, hwilket man förmodar utan stort motstånd kunna eröfras, hwarigenom Quarteren i Mecklenburg försäkrades och E. K. M. ifrån communication med Huset Luneburg förhindrades. Utaf dette ehuruwäl owissa tal och utlåtande, hafwer jag fattat de misstankar, att tilläfwentyrs något sådant på tapeten wara måtte, och fördenskull till att intet försumma det ringaste, som E. K. M.^s underdånigste tjenst widkom, hafwer jag förliden Lördag, under Herr Moerings couvert, skrifwit Commendanten i Wismar till wäl att se sig före. Af dessa upstigande målen får man se effecter, när Comte du Roys hitkommer, med hwilken man de yttersta resolutioner om allt fattandes warder.

Kjöbenh. 10. Novemb. 1682. Såsom den Luneburgske Envoyen här wid Hofwet hafwer en serdeles när intelligence och tid efter annan utspanar de hemligaste deliberationer, hwilka uti Råd komma att öfwerläggas, försäkrandes han mig sjelf, att han för Tusen Ducater sig en noga kundskap om allt hwad passeradt är, tillwägabragt hade; Så drager jag ock nu intet betänkande hans sist till mig gjorde rela-

tion E. K. M. att berätta; troendes jag, att densamma så mycket mera sanfärdig wara måtte, som förutan enligheten med det föregående, också åtskilliga circumstantier concurrera, hwilka den bestyrka. Herr Wackerbar dt war förliden Tisdags hos mig och sade sig nu weta alla particularia, som uti sist hållne Krigs Råd här förefallne woro; Proposition hade warit denne, att eftersom icke allenast Sverige utan äfwen Luneburg båda armerade sig och beredde sig med wäpnad hand Danmark att anfalla, hwad då Danmark tillstod att göra, freden ännu längre at bibehålla eller ock med Krig de andre präveniera? Uppå denna proposition war utslaget derhän fallit, att Danmark Kriget walde och nu straxt wille söka sina fördelar i allt att taga. Om medel till Krigets utförande war således slutit, att öfwer hela Hollstein contribution fördubblas skulle, och dessutom hade Konungen sjelf låfwat sine egne kistor och skatter att öppna, ifrån hwilka H. M. ifrån sin Sal. faders tid en stor summa reda penningar skall samlat och i förråd hafwa. Näst detta hade man utdelat landet under wissa anförare såsom Norrige åt Wedel, Seland och Fyn åt Hr. Gyldenlöw och Konungen hade å sig tagit att gå i fält tillika med den fransyske Generalen, som förwäntades. Om werket i Norrige, huru det der angripas, endera man der defensive stilla stå eller offensive derifrån agera skulle, hade först en controvers warit, och hade Wedell soustenerat, att man allenast skulle söka sig der att förswara, besätta alla avenuer och hus, så att utur Sverige man derin icke komma eller ock någon skada tillfoga kunde. Men Rewentlo hade deremot haft den meningen, att man ifrån Norrige skulle söka sig uti Westergöthland och Östergöthland att intränga och i dessa bägge provinser arméen ex hostico att underhålla, ty eljest kostade Konungen i Danmark dess Norrländske troupper så mycket mer, och dessutom lupe de fara, att emedan de omkring alla pass och avenuer i Norrige utdeltes och kringspriddes, wore Konungen i Sverige på en ort inträngandes, och således dem alla, den ena efter den andra öfwermästra kunde, hwilket intet så lätt kunde ske, der som de ihop uti en armée ståendes wore. Men ändteligen hade denna Reventlos mening också Gùldenlöw

sig emotsatt, sägandes, att man Norrige säkrare förswara, än som Sverige anfalla kunde; Och deraf wore man kommen, att Wedel i Norrige allenast defensiven iakttaga. Hwad actioner man med Arméen i Tyskland begynna skulle, derom hade deliberationerne blifwit utsatta till Grefwe de Roys ankomst, men emedlertid wore resolverat, att nu först intaga alla quarteren i Hollstein, Hamburg och Lübecker torpen, Saxen Lauenburg och Mechlenborg. Om Wismar sade Wackerbart icke ett ord ännu hafwa warit talt uti Brandeburgsrådet, men jag kan intet begripa, huruledes man sig på säkra quarter uti Mecklenburg kan förtrösta, så länge Wismar hörer E. K. M. till, hwilken man nu så när will träda på lifwet. Om E. K. M. gör än i winter någon transport af troupper, så förmente Wackerbart rådeligast wara, dermed så mycket hemligare att till wäga gå, som eljest på första rycktet om E. K. M.^s rörelse, Brandenburg sinnader war, att infalla uti E. K. M.^s land och Provinser, förty Brandenburg, sade han, wore den, som nu denne rupturen med all som största ifwer här pousserade, ehwad söta ord och försäkringar än Canzleren Brandt gifwit, så och här ännu emot mig dem uti alla lägenheter brukar. Uti förbemäldte Krigs Råd hafwer ock Canzleren Brandt warit tillstädes, men Stor Canzleren Ahlfeldt hafwer derifrån absenterat under förwändning af någon opasslighet. Att denna Wackerbarts berättelse sannfärdig är, och att man till Kriget emot E. K. M. komma will, derutinnan styrkes jag förutan af alla de andre skäl, dem jag uti mine underdånigste föregående andragit hafwer, ännu härutaf, att samma dag som Brandenburgs deliberation i Krigs Rådet hållen är, också hela Ammiralitetet samlat warit hafwer; hwarom Envoyen Moering mig hafwer berättat, att twänne hans förordnade och om jag må så kalla dem Emissarii hwar efter annan honom tillkännagifwit hade, huru som man nu straxt skulle begynna equipera den escader eller de tolf Skepp, hwilkå förlidne somras lågo-här på reddan, och att under namn af samma tolf skepps equipage tillika hela flottan tillagas, så att den derjemte kunde färdig wara. Sådane äro fuller inga freds præparationer; icke eller tyckes mig stort twifwel kunna gifwas om dens förehafwande, som sedan han min Camrat illa hafwer

anfarit, när han ock mig på gatan tänker möta, förut blottar sin wärja, fast han derhos mig alla contestationer i werlden lät om sin affection försäkra, som här sker wid Hofwet, i thy man icke hafwer en gång låss tänka på något krig med Swerige, utan stadigt talar om en oföränderlig wänskap. Jag förnam dessutom af en man, som uti Hennes Maj. Enke Drottningens Hof mycket omgås, att hennes Maj. knappt före Jul skulle komma hit till Kiöpenhamn, eftersom Hennes Maj. hade stort bekymmer öfwer den widlyftighet och oro, som emellan Hennes barn syntes upkomma, och uti hwilken Hennes Maj. ingen del wille hafwa, eftersom hon intet admitterades något till bästa att lägga.

Kjöbenh. 27. Novemb. 1682. Det andra twifwelsmål, hwilket E. K. M. om Konungen i Danmark fattat, hoppas jag mig härmedelst underdånigst skola betaga, att jag om Konungens i Danmark genie och humeur något berättar, hwilket jag af åtskilliga, som dess innersta sentiment præterendera att känna, hafwer förnummit sådant wara, att H. M. af Danmark något mera penninge begiärlig är, än som raisonabelt wara kan, och att fördenskull, ehuru den årliga staten här och wäl inrättad är, så att han sig alltid sjelf bära kan, icke destomindre då på ett då på annat fattas måste, förmedelst at Konungen sjelf, när som contante penningar uti Cassan inkomma, hela påsterne till sig uti sin egen kammare låter uphemta, och deraf icke det ringaste till de anordningar, som på Staten giorde äro, följa låter, utan will att dess Räntmästare dertill nya medel skaffa skall. Af de penningar, som Konungen således till sig tager, säges madame Moth, numera Grefvinna af Samsoe, få något, men allt det öfriga förwarar Konungen hemligen, och deröfwer är ingen annan betrodder, än som Cammar Junkaren Knut. Med dessa penningar föröker Konungen sin skatt, hwilken hans Sal. Hr. Fader ihoplagt hafwer, och af hwilken mig för en stor wisshet är berättadt, att i förledna Kriget Konungen inga 1000 Ducater hafwer förminskat. Ja denna expressionen hafwer man emot mig ännu brukat nyligen, då jag sonderade, om ock Konungen skulle hafwa många penningar i förråd att utföra Krig med, att Konungen säkerlig hade liggande uti contant inemot fem

millioner Rdl., dock att H. M. derhos så scrupuleux wore dem att röra, så att han heldre skulle låta hela Riket nöd lida. Hwad Wackerbart hafwer om den Danska Hof Statens brist berättat, är sant, och det händer esomoftast såsom ock för några dagar alla Stall-Drängarne revolterade, gåendes utur Stallet, eftersom de på år och dag ingen fyrk till lön fått hade, hwarföre de ock sedan med wakt blefwo uphemtade, och om galgen måste spela, så att 3. stycken af dem sägas skola hängas nästkommande wecka. Men hwaraf det så händer, förnimmer E. K. M. allernådigtst af det föregående, så att intet deraf slutas kan, att icke Konungen hafwer ansenligt penningeposter liggandes. Jag will önska, att eftersom Konungen i Danmark nu utan rätt och skäl trugar sig på E. K. M., den Högste Guden då så wisst förläner E. K. M. den lyckan, att få ransaka här i Köpenhamn efter dessa skatter, som jag tror att E. K. M. dem på Rosenborg finna skulle. Man hafwer fuller många exempel, att otidig sparsamhet den till goda kommen är, som man det minst ärnat hafwer, men så wore wäl att detta exempel komme ännu dertill.

Kjöbenh. 18. Decemb. 1682. Eftersom med bemälde stora pålagor nu förehafwes, så är på den ena sidan troligt, att Konungen uti sine Krigsdesseiner fortfara will, fastän det synes kunna wara mycket temerairt, såsom det E. K. M. sjelf bäst nådigt dömma kan, förty när man känner så wäl Konungens, som hans Faworiters genie, så måste man intet hålla för omöjligt, att någon intet för wäl öfwerlagd action här företagas kan . . . H. M. är nu här, som traktar efter gloire, och af denna benägenhet betjena de sig, som Konungens gunst sig allena tillegna wilja, görandes altid stora förslag, de blifwa också dermed mera hörde, än som Gross Canzleren, den der werket nogare eftertänker. Uppå Frankrikes assistance hafwer man allthärtill stora slått bygd, så mycket mer, som man wet, att Frankriket emot E. K. M. en hemlig aigreur fattat hafwer, och gerna sökte att hämnas.

Kjöbenh. 22. Decemb. 1682. Idag war jag hos Stor Canzleren Alefelt, och fornam af honom det swar, som Konungen i Danmark hade befallt gifwa på min fråga om Danmarks armatur. H. M. af Danmark hade med stort

nöje förstätt de contestationer, hwilka om E. K. M.^s wänskap giordes, eftersom honom ingenting kärare wara kunde, än densamma oförändrat att behålla, och att se den sist desse cronor emellan slutne alliancen oförtryckt förblifwa; H. M. af Danmark litte deruppå så aldeles, att ingenting honom kunde ombragera, ehwad rykten och tiender man förnimmer om E. K. M.^s starka rustning till lands och till sjös, och ehwad man berättade om stora Magaziner, hwilka E. K. M. på den Norska gränsen lät förfärdiga, så ock en wäg bereda igenom Jemtland till Norrige, hwaröfwer man kunde stycken och artillerie bequämligen föra; Alla sådane ting kunde intet beweka Kongen i D^k. att tro, dett E. K. M. ju för all ting sin utfästa wänskap handhafwa och underhålla wille. Hwad Danmarks armatur widkom, så wore den mycket ringa, så att den icke kunde hållas för någon beredelse till krig, utan allenast för en recrute af den afgang, hwilken Regimenterne hade lidit. Danmark wisste sig ock ingen fiende hafwa, försäkrande Stor Canzleren mig, att Danmark med huset Luneburg stode uti ett godt förstånd, och att derifrån intet ondt förmodades. Jag swarade, att man i Swerige ingen ny armatur för händer hade utan allenast redresserade milicen och Skeppsflottan på den gamle foten, men att af åtskillige här tryckte placater nogsamt syntes, hurusom Danmark af dess innebyggare upfordrade serdeles contributioner till Krigs beredelse emot sina grannar. Derpå swarade Stor Canzleren mig, att sådant skedde par raison d'etat, ty hela Christenheten wäpnade sig, och serdeles det Romerska Riket, hafwandes werket der något hwarstans det utseende, som wille kriget utbrista igenom taket, fördenskull också H. M. i Danmark måste skicka sig derefter, och i sådant tillfälle icke anse en tunna guld, eftersom igenom säkerhet så stor skada oförmodeligen tima kunde, som med några millioner intet stode att bota. Men i det öfriga hade Konungen ingen mefiance till någon, utan wille contribuera af all sin förmåga till fredens bibehållande uti Europa, hwarest partierne nu så starke emot hwarandre formerade woro, så att på ingendera sidan syntes någon fördel sig att engagera.

Brev fra Carl XI til Coyet, dateret Stockholm 23. December 1682.

Carl med Guds Nåde etc.

Wår gunst och nådiga benägenhet med Gud Alsmäktig. Tro och Extraordinarie Envoye. Wi hafwa utur eder underdåniga skrifwelse af d. nästlidne med nåder förnummit hwad i berättte om den anstalt, som göres af Konungen i Danmark till på allt sätt sätta Norrige i defension, och att man uti Danmark ännu håller wid sig hwad man skall begynna; styrkandes oss detta uti wåre förre tankar, att denna ändringen uti den hetsigheten, som Danmark för korrt sedan wist, måtte hafwa sine serdeles orsaker, och att den armatur, uti hwilken Danmark sig sätter, så snart torde wara ansedder till att wara à couvert för oss, som att begynna något emot oss och således göra sig till aggressorem. Welandes wi förhoppas, att Danmark skall än ytterligare wela bequäma sig till moderate consilier, sedan ock utur ofwanbemälde Eder skrifwelse förmärkes, att Stor Canzleren Alefelt emot den Luneburgiska ministern sig utlåtut hafwer, att Kongen i Danmark ändteligen wäl torde admittera Luneburgiska husets officier emellan sig och Hertigen af Hollstein, begynnandes således att giuta något watten uti winet; Wi också utur Frankrike de försäkringar hafwa, att Kongen i Frankrike intet folk eller någon assistance Danmark tillskickandes warder; helst om det något skulle af sig sjelf begynna. Wi hafwa eljest utur ofwanbemälde Eder skrifwelse förstått, att i ämnade först med Wackerbart att menagera, hwad wi eder beordrat hafwa förfråga hos Kongen i Danmark om intentionen af dess armatur; Och äro wi fuller i nåder dermed tillfreds, som wi också i nåder wela, att i med honom godt umgänge och correspondence hålle. Men så lærer i likwäl hafwa derwid att hemta god warsamhet, i ty att han en mycket raffinerad minister är och man icke kan weta, hwad usage han utaf ett eller annat gör, helst sedan Danmark så begynner att caressera huset Luneburg och det söker att winna.

Kjöbenh. 9. Febr. 1683. Med förleden post är mig berättadt, att ifrån Kejsaren ett nytt mycket strängt dehortatorium här skall ankommet wara uti den Hollsteinska saken, men att man här sig icke det ringaste låter märka

eller wiser deröfwer någon inquietude. Jag hafwer eftertänkt, hwad Danmarks så stora säkerhet betyder, och kan intet annat finna, än att det så wäl af Frankrike, som ock af Brandenburg måtte wara garanteradt, så ock wara försäkradt, att Frankrike will den Fontainebleauska traktaten, så wida den Hollsten angår, och efter Dansk uttydning betager Hertigen all rätt att äga någon fästning, maintainera.

Kjøbenh. 12. Februar 1683 Men såsom här emellan private Personer en sak förefaller, uti hwilken mig tyckes E. K. M. hafwa ett märkeligit interesse, så kommer jag derom skyldigast att beröra. E. K. M. lærer twifwelsutan wara bekant, huru som Fru Mette Rosen Crantz dotter, Metta Sophia Krabbe sig emot modrens och slägtens wilje hafwer gift sig med en Dansk ofrälsisman Munrath benämnd, som för detta hade warit hennes halfbroders præceptor, och hurusom bemälde Munrath samma giftermål igenom ett Konungens i Danmark bref tillwägabrakt hade, hwarigenom Presterskapet befalldes att sammanwiga honom med Metta Sophia Krabbe, så snart hon till Danmark öfwerkomma skulle och de derom ansöktes; detta skedde forliden höstas och alltsedan är Munrath med sin hustru här i Kiöpenhamn quarblefwen, sökandes fuller emedlertid modrens Fru Metta Rosen Crantz^a gunst och samtycke igenom bref, men sjelfwe äro de till henne intet öfwerkomne, så länge hon lefde; Nu är Fru Metta Rosen Crantz död, och straxt äro så wäl Metta Sophia Krabbe som hennes man til Skåne öfwerdragne, att beställa om begrafningen och att ärfwa. Efter de nådigste privilegier, dem E. K. M. sine trogne undersåtare af Sweriges Adel förlänar, hafwer Metta Sophia Krabbe förbrutet sina gods till närmaste släkten; Men alldenstund den samma bor i Danmark, och dessutom icke törs tala om sin rätt, så wida som giftermålet är skedt på Konungens i Danmark befallning, så kan jag icke annat begripa, än att alla Metta Sophia Krabbes gods i Skåne, till E. K. M. förfallne äro, efter den 4. Art. uti 1622. års privilegier och efter E. K. M.^a stadga om Adelsn olaga giftermål af år 1665. Man will fuller här nu säga, att Munrath skall af Kongen i Danmark wara adlader, men såwida hwar och en wet, at han aldrig förr war adelsman, icke eller att han någon

betjening i sina dagar hos Konungen hafwer haft, hwarmed han en sådan benådning kunde förtjena, så synes, att ett sådant danskt och antedateradt Frälsbref icke kan präjudicera en Swensk Adelsmans och mycket mindre E. K. M.^s egne rättigheter¹⁾).

Kjøbenh. 19. Marts 1683. Som jag märker, så hafwer man sig nu med Frankrike aldeles engageradt, och är mig af Herr Wackerbart sagt, att han af wiss hand hade förnummit, det den nyligen ifrån Frankrike ankomna exprens medbragt Konungens i Frankrike samtycke för Danmark, att förhindra E. K. M.^s trouppers transport till Tyskland, och att man i Frankrike förklarade Sverige pro aggressore, der som det någon transport sig understode att göra.

Kjøbenh. 26. Marts 1683. I går bekom jag lägenhet, att till Konungen öfvergifwa det memorialet, som till swar uppå Envoyen Meyers anbringande E. K. M. mig nådigst förskrifvit hade, hwarhos jag ock till hörsamt följe af E. K. M.^s nådigste ordres, notificerade om E. K. M.^s flottas equippage; för notificationen lät Konungen E. K. M. wänligen tacka, men uppå det öfriga sade han mig härnäst skola få swar. Jag war i går efter måltiden också hos Groos Canzleren och gaf honom tillkänna, hwad jag hos Konungen här hade förrättadt, contesterandes uti det öfriga om E. K. M.^s fasta upsåt, att handhafwa freden och roligheten desse Riken emellan. Han önskade, att sådant kunde ske och gjorde det med en så triste min, som wille han säga sig ledt wara, att det denna gången icke låter sig göra, hwilken contenance han också uti hela sin discours behölt, serdeles då man kom om freden och wänskapen dessa Riken emellan att tala. Engång gjorde han mig den objectionen, att när Sverige med sina allierade om fredens handhafwande förmälte, så mente de dermed att slå den på hufwudet, hwilken efter deras sinne emot Fredspacterne tyckas hafwa handlat; Men såsom jag swarade, att min allernådigste Konungs fullkomliga intention war wänskapen med H. K. M. af Danmark oförryckt att bibehålla, då souspirerade han

¹⁾ Dette gav siden Anledning til vidtløftige og langvarige Forhandlinger mellem begge Regjeringer. A.

återigen och önskade, att man ifrån de consilier intet wore afgången, som man ifrån begynnelsen emellan bägge Konungarne concerterade woro. Nu, sade han, är det händt igenom den separation, som i begynnelsen intet syntes stor wara, att man ju längre ju mera ifrån hwarannan kommen är, så att H. K. M. af Sverige uppå den ena sidan sig allieradt hade, och Konungen här i Danmark sig så godt som på den andra hade engageradt; Jag swarade mig hoppas, att bägge desse wägar intet skulle löpa twärt emot hwarandra, utan skulle wara paralela, som båda till freden syftade. Deruppå regererade Storcanzleren, att man om ingen fred sig försäkrad kunde göra, eftersom Konungen i Frankrike sine pretentioner nu wid desse tider, då Kejsaren med Turken skulle nog få att göra, förmodeligen med makt wille utföra, och dersom de allierade i Tyskland sådant sig understode att wärja, gåendes med någon armée uti de wid Rinströmmen liggande länder, och toge der quarter, så wore att befrukta, det de Rheiniske Churfurstar med deras allierade, som till quarters tagandets afwärijande sig hade sammansatt, alldeles skulle slå sig till Frankriket; Han sade sig intet se, hwad som Konungen i Frankrike förhindra kunde, innan sex weckors tid att wara Herre wid hela Rhinströmmen, förty Mains och Cöln woro snart emporterade, Rheinberg wille Churfursten af Cöln sjelf rasera, och Wesel fölle Churfursten af Brandenburg kostsamt att förswara, eftersom dertill allena 6000. man fordrades. Groos Canzleren frågade ock, om icke E. K. M. med en Corps d'armée ämnade gå öfwer till Tyskland. Derpå swarade jag, mig deraf ingenting weta, och så mycket mera undra mig, huru Herr Envoyen Meyer wore kommen att berätta, det jag om sådant mig här skulle hafwa förljuda låtit. Gross Canzleren sade sig derpå kunna wittna, mig det för honom intet hafwa sagt, och altså icke eller tro, att Hr. Meyer det sålunda skulle anbrakt hafwa. Jag replicerade mig hafwa copian af Herr Meyers memorial, hwarpå Gross Canzleren kom till att förklara, det wara då skedt emot ordres, men sig kunna likwäl försäkra mig, att andre Swenske ministrar således om H. K. M. af Sweriges transport hade utsagt. Härpå tog jag mitt afsked, och så mycket jag af allt kunde märka, så är Kriget hos Konungen

i Danmark redan resolveradt, dock alldeles emot Gross Canzlerens inrådande och mening. Detta är hwad som jag denne gången underdånigst hafwer att berätta, förblifwandes i det öfriga etc. etc.

Brev fra Carl XI til Coyet, dateret Stockholm 4. April 1683.

Wår gunst etc.; Wi hafwe utur eder underdåniga skrifwelse af den 26. Martii nästlidne förnummit, att I Konungen det Eder tillskickade Memorialet öfvergifwit, jemwäl och tillika om wår flottas equipage notificerat hafwe, samt och att Canzlern med Eder sådane discurser hafwer hållit, som synas wela marquera det, att Kriget hos Konungen i Danmark redan wore resolverat, och att således freden emellan desse bägge Rikena wore mera till att önska än att kunna wara om densamma förwissader. Såsom nu om Konungens i Danmark intention, nemligen att densamma på intet godt, eller fredligt för oss syftar, intet twifwelsmål är, så wele wi också, ifall han skulle wela emot oss bryta lös, då förhoppas, att han derwid de successer icke skall finna, som han sig tilläfwentyrs utaf ett otidigt flatterande af conjuncturerne promitterar och tillförser, utan att han twärt emot skall erfara, att Gud sakens rättfärdighet, som på wår sida är, med dess kraftiga hjelp hafwer welat biträda. Och hafwer Canzler Alefelt icke så stor orsak att önska, att man icke wore trädde ifrån de consilier, som utaf bägge Konungarne i begynnelsen hafwa warit concerterade, som att beklaga, att hans Konung och Herre wällande dertill warit hafwer, i det han den conduite så uti Frankrike wid den då den tiden belofwade commune negociationen som eljest fördt hafwer, som nogsamt betecknar att Danmark ingalunda något alfwar hafwer att stå med K. M. och Kronan Swerige uti ett partie; Och såsom Alefeldts opinion, att när Swerige om fredens handhafwande förmält, det dermed då förment, att slå den på hufwudet, hwilken efter dess sinne emot fredspacterne tyckes hafwe handlat, nogsamt indigiterar, att dermed på Hollsteinska werket reflecteras; Altså kan Danmark på intet berömligare sätt förekomma, att igenom Fredspacternes uttydning någon oreda åstadkomma måtte, än om det sig emot Hertigen af Holstein fogar till det

hwad som Justicen och rättvisan tillika med pacterne förmå och erfordra. Så är ock descriptionen och beskrifningen af affairernes tillstånd, hwilket Alefeldt för Eder giordt hafwer, [ej] så alldeles fullkommen, att densamma alla omständigheter deremot innefattar, ej eller så grundad, att derpå med någon säkerhet kan fotas; eftersom ock tractaten som emellan Kejsaren och Pohlen berättas att wara sluten, intet ringa ombyte uti det Ungerska och Turkiska wäsendet förmodeligen lærer förorsaka, icke warandes ej eller de författningar, uti hwilka en och annan uti Riket af dem, som för det goda partiet äro, af så ringa wärde, att Frankrike skulle så aldeles lätt kunna tränga igenom med occuperandet af hela Rhenströmmen, som Alefeldt det deducerat hafwer, förutan det, att Churfursten af Brandenburg utaf en större försigtighet kan hållas, än att han skulle lemna Wesel under Konungens i Frankrike disposition; Hwilke med flere considerationer oss föranlåter Eder i nåder att anbefalla, att I continuere med goda contestationer om wår upriktiga intention och om försäkrande af wårt fredsälskande upsåt.

Kjøbenh. 4. Maj 1683. Konungen i Danmark begärt af Herr Gyllenlów, att han sig till Norrige förfogade och defensionsverket derstädes förde och att bemålte Herr Gyllenlów sig länge hade excuserat, med den elaka impressionen man för detta Konungen om hans conduite och trohet hade welat göra, men att han omsider detta werket sig påtagit hade under conditioner: 1° att han ett Tyskt Regemente knektar skulle få med sig, dem på de yttersta poster och avenuer att utdela; 2° Att de Norske Marin soldaterne der skulle quar blifwa; 3° att all accis och consumption i Norrige afskaffades, dermed att winna gemene mans hjerta, och 4° Att Herr Gyllenlów medlen och penningerne sjelf förwalta och icke af Krigs Commissariatet dependera måtte; Till dessa wilkor hafwer Konungen samtyckt och så snart Herr Gyllenlów af sin podagra blifwer alldeles frisk, warder han sig till Norrige begifwandes.

Kjøbenh. 7. Juni 1683. Comte du Roy är här uti stort anseende, han wistas också dagligen ifrån morgon till quällen hos Konungen. De Fransyske Cavalleres, som han med sig förde, äro nu allareda här accommoderade; En af dem,

kallad Damery, är General Major, en annan öfwerste, dock utan Regemente, de öfrige hafwa fått dels Majors dels Capitains tjenster. Den Danska flottan war förlidene den 4. Junii under segel och gick till Sundet, Konungen war sjelf derpå tillstädes och kom med henne samma afton hit igen tillbaka. Jag tror fullkomligen, att den confusionen, hwari Danmark nu står, skall härefter förhindra dem att angripa Eders K. M.^s Skepp, som folk till Pommeren föra kunde, och att E. K. M. plåcktals nu mycket lätt skulle komma till att förstärka de Pommerska Guarnisoner. I morgon tideliga reser Herr Guldenlöw till Norrige; Det förefiwes, som skulle med Gouverneuren Hr. Jost Hoeg och Fältmarsk-Lieutenant Wedel icke wäl förliikas, fördenskill wore Herr Gyllenlöws närwaro der å orten nödig. Mig sades i dag, att Geheime Rådet Wibe är blefwen Under-Canzler uti framlidna Hr. Holger Winds ställe. Eljest för-mår bemälte Herr Wibe det mästa hos Konungen igenom serdeles manerer, han wet att fånga Konungens behag, och alltid att förbereda eller præoccupera Konungens tankar om det han förebringa will. Igenom honom hafwer Munrath fått sin största hjälp och befordran.

Kjøbenh. 23. Septemb. 1683. Underdånigst Postscriptum. Jag hafwer mig låtit informera om den inventionen, de här hafwa, att skjuta eld, och hafwer derom fått denna under-rättelse, att sjelfwa fyrkulan är giord wid lag som en hand-granat, hwilken hafwer 4. eller 6. hål, så stora som myn-ningen. Denna kulan upfylles med sats och med blå, som i brännevin kokat, och med swafwel och kåda samman-blandadt är. Med samma materia är också kulan utan-omkring belagder och ytterst med blåren, som straxt an-tändas af sjelfwa styckekrutet, när det löst brinner. Sjelfwa skotten skola wara mycket owisse, eftersom Kulan lättare blifwer, än som calibern det fordrar, dock mena de här, att kunna det med något bly förbättra.

Coyets Diarium Hafnlense.

A. 1682 den 1ste Augusti om aftonen Kl. 4. kom jag ifrån Malmö till Köpenhamn.

Den 3. Aug. gjorde den Holländske Envoyen Moering

mig den äran att incognito komma till mig, offererandes mig med all civilite, sitt bistånd och hjälp i råd och dåd. Han decouvrerade mig Konungens naturel wara mycket douce och god, men capabel att föras af hwar estourdi, den der allenast promitterade och kastade anslag på medlers och penningars anskaffande utan consideration om de wore equitable eller icke och om de lände landet till förderf eller icke; Konungen wore eljest infatigable, men trodde sig sjelf intet, utan följde dens inrådande, som han hade fått någon god opinion om, att de sökte hans förkofring. Om Konungens fordran af General Staterne talte han eljest sålunda, att han tillstod Konungens fordran wara grundad på pactis, men att Staterne hade sig straxt under kriget förklarar icke kunna så stora Subsidier betala, hwilka nu Danmark icke desto mindre fordrade och äfwenwäl för Anno 1679, sedan Staterne freden på sin sida slutit hade.

Han sade eljest ock, att Danmark med sitt biträdande till garantie tractaten hade welat marchandera, begärandes sine prætentioner betalde som de gjorde intill 20. tunnor guld, och förr hade Konungen declarerat sig ej kunna samma garantietractat biträda, hwilket Moering hölt för ett ogent och indignt stycke, eftersom intet penningarne utan allmänna interesstet H. M. dertill persuadera skulle, och betalningen hade sedan så mycket lättare ske kunnat, när wänskapen först faststald warit hade

Den 8. Augusti hade jag audience hos Konungen, Prins Fredrich och Prins Jørgen, samma dag berättade mig Secretären Schatz, att han hos Wackerbart hade sett dess fullmakt och instruction till Sverige, och att Wackerbardt dessutom hade förtrodt honom, sig åtskilliga Danska streck hafwa decouvrerat, som woro af det slemmaste slaget, och hwilka mestadels emot det Luneburgska huset hade warit ansedde; han hade ock sagt sig förr än som han hädanreste, wilja inlägga en skrift, som dem wid detta Hofwet litet behaga skulle. Ytterligare hade Wackerbart berättat, att den Brandenburgiske Cancelleren Brandt, som till Sverige war destinerat, wore nu icke allenast här i Köpenhamn, utan hade ock apart creditif till Konungen i Danmark.

Den 12. Aug. gjorde jag hos Moering min revisite, då

han ibland annat mig förtalde, hurusom Konungen i går om middagen, då han honom upwaktade, hade sett rätt oförnöjd ut, hwilket han mente skola komma af det att en Öfwerste L. wid Lif Regementet Pless benämnd, hade, för sin snikenhet skull, så illa handterat sine ryttare, och dem deras underhåll kringskurit, så att de för några dagar så när som hade mutinerat, fördenskuuld deraf då fyra stycken woro fasttagne, som skulle exemplariter straffas, men hela Lif Regementet hade sig dem antagit, förklarandes sig att wilja stå för dem och lida, der som dem något skulle wederfaras. Nu hade fuller Konungen resolverat, att gifwa Lif Regementet satisfaction och låta Öfwerste L. anklagas och straffas för sin snikenhet. Men såsom Konungens favoriter, Kammarherren Knut, (som Moering kallade Omnipotentem) och Grefwe Reventlow woro Öfwerstens wänner och Patroner och talte för honom hos Konungen, så kommer Konungen uti tvekan och wore så någonledes en peine. Eljest mente ock Moering att här skulle fattas penningar till at betala Lif Regementet, hwilket en stor restantie hade att fordra, och man hade gjort stat att få ur Norrige 120000 Rdl., hwilket så långt hade felat, så att 20000 Rdl. deraf allenast inkomne woro, hwilka ock till Dragonsers wärfwande straxt till Hamburg hade warit försände.

Den 12. Augusti gjorde jag min revisit till Wackerbart, hwilken mig berättade sig till Stor Canzleren hafwa Neder Saxiska Kreisens bref öfwerlemnad om Hertigens af Hollstein befrielse ifrån allt det förhinder, som honom kunde afhålla att göra sine ordentliga contributioner och collecter till Kreisens allmänna bästa och behof; Öfwer detta brefwet sade Wackerbart, att Stor Canzleren sig mäktade hade emporterat, sägandes sig wäl se, att Hertigarne af Luneburg wille rätt tränga sig på Konungen af Danmark, och frågade, hwad dem widkom Fursten af Hollstein, med hwilken Konungen i Danmark hade ordentliga pacta om collecterne, huru de till landets försvar skulle erläggas, hwilket Stor Canzleren mente, att man å Danmarks sida kunde bewisa, att Hertigen icke hade gjort; Wackerbart sade sig härpå hafwa swarat, att såsom Hertigen af Hollstein hörde under den Neder Saxiska Kreisen, så kunde han för ingen annan sin nöd klaga, än för sine Kreisledamöter och de kunde intet annat

än taga sig honom an, wetandes de, att Hertigen af Hollsten wäl skulle till Landets defension sin andel anwända, dersom honom allenast gáfwes luft och tillstånd att bygga uti sitt land någon fästning etc.

Änteligen hade Stor Canzleren uti talet så eschauferat sig, så att Wackerbart hade funnit rådeligt att bryta af och gå bort. Wackerbart sade eljest, att det Luneburgiska huset hos Danmark och hos Stor Canzleren i synnerhet så förhatat wore, som de argaste fiender, och det komme ännu deraf, att uti förra kriget hade Brandenburg och Danmark delt sins emellan den Neder Saxiska Kreisen till Quarter, medan som de Luneburgiska trupperne wore ute emot fienden; När nu Hertigen hemkom, och, såsom Kreis Öfwerste och Director hörde landets klagan, hade han en Landsdag hållit och desse inquarteringar uphäfwit. Sedan wore detta hatet förökadt igenom Hertigarnes försvar för Städerna Hamburg och Lubeck; Stor Canzleren i synnerhet wore så emot Luneburg förifrad, att der man allenast nämnde för honom desse Furstar, så emporterade han sig och blefwe straxt ond. Wackerbart sade eljest sig weta, att alla de ännu otacklade och olagade Skeppen, efter handen Calfatrades och hemligen botades, till att wara till kommande wår aldeles färdige.

Den 15. Augusti förnam jag af Öfwersten Möller, att det alarm med Lifregimentet wore stilladt och bilagdt, så att det sades ryttarne skola få reprimande för det de så otidigt och ohemult klagade, men dock skulle ingen straffas derföre.

Den 25. Augusti war jag hos Stor Canzleren och talte med honom om Krono Skeppet Solen, gaf honom ock deröfwer ett memorial. Han lofwade bestallat eftersom han just då reste till Konungen. Ibland annat tal, som föll, talte han om Riksdagen i Swerige, att H. K. M. skulle söka penningar, eftersom H. M. kanske ärnade till Pommeren transporterera en armée, hwilket han hölle för mycket betänkeligt, eftersom det freden i Tyskland och med Frankrike icke skulle befordra; jag swarade mig intet det tro, hwarken att H. M. skulle begära eller dertill behöfwa penningar, eftersom jag icke kunde se, att H. K. M. nu

wille någon armée uti Tyskland transportera, utan kanske allenast sökte sine garnisoner att renforcera, eftersom de härtills intet wäl hade warit bestälte. Stor Canzleren swarade rättsom flatnandes, att H. K. M. det icke eller behöft hade, emedan H. M. sute uti stilla fred, och wille såsom gifwa tillkänna, att H. K. M. det icke eller nu behöfwa skulle; Sedan kom till tals om den Norrska Milicen, hwilken han med den Swenske uti tapperhet egalerade, och sade wara 2000 man med arrierbannen

Den 28. Augusti om aftonen bekom jag hans K. M.^s bref och befallning att noga efterhöra hwad Cavalier Brandts negociation här hade warit, hwarpå jag hos den Hollänske Envoyen så ock hos den Luneburgiske mig förfrågade, men förnam intet annat, än att Brandt här hade delibrerat och öfwerlagt, huru man skulle divertera den transport af folk, som sades Konungen i Swerige wilja göra till Pommern.

Den 19. October. . . . Ifrån detta kom jag på det Hollstenska och frågade huru dermed blifwa skulle; Han [o: Kansler Ahlefeld] swarade sig heller wilja tala om femtio andre saker, än om denna; Jag sade mig också gerna wilja wara derifrån dispenserad, men mig det icke kunna. Han sade, att i denna saken wore intet att göra, eftersom Hertigen continuerade att wara opiniater, gjorde alliancer, liger och klagomål emot Danmark, ja ock wille åt Huset Luneburg inrymma quartér och annat mera. Jag sade mig fuller intet weta hwad handlingar och tractater Hertigen för händer hade, och att han kanske till allt sådant neka kunde; men mig ponera det kunde så wara, så kunde Hertigen säga sig dertill hafwa orsak, i ty han således af Danmark plågades, så att han hos sine wänner hjelp söka måste. Så sade Stor Cancelleren, så måste ock Danmark desslikes söka sine wänners bistånd och maintainera sig uti sin rätt. Men sade jag, det wore ingen rätt, det som man sjelf bekänna måste, att en annan tillkom, eftersom Danmark måste tillstå Hertigen hafwa en quotam af Contributionerne, huru kunde det då begära allt, och wilja exequera Hertigen uti sine egne domainer. Stor Canzleren: Hans domainer hade altid contribuerat uti allmänna cassan, och så mycket, som hans domainer importerade, kommer intet på hans quota,

ithy Danmark hade tre fästningar och han allenast en. Jag regererade, att Hertigen borde anses såsom den, der hade tre fästningar, eftersom de, som Danmark för honom raserat hade, de hade warit med landets consens upbyggde, och altså måste de ånyo upprättas. Stor Canzleren: Nej, landets contribution wore nu annorlunda, och sig wäl se, att detta Gottorpiska wäsendet skulle förorsaka stor widlyftighet, fördenskull wore så godt, att detta prætexten dertill gáfwe, som något annat. Jag sade: men all widlyftighet kunde förekommas, ja ock Hertigen sättas uti tort, der Konungen i Danmark sig cathgorice förklarade, att intet wilja fullfölja executionen uti Hertigens egne domainer och Hertigen likwäl continuerade att wara oförliklig. Stor Canzleren: Nej således gáfwe man sin rätt utur händerna. Ego: Men om Konungen i Danmark det gjorde i regard af min Konungs recommendation och cum reservato af någon sin rätt, så betages åtminstone min Konung lägenhet sig om denna saken att utlägga, och kunde han derhos söka allt det öfriga desslikes att stå till composition. Stor Canzleren: Hertigen wille ingen composition hafwa, utan intriguerade och briguerade emot Danmark, fördenskull måste man också se sig här före. Man kunde prisa Konungens i Sverige æquanimitet, som sig så modest detta werket antagit hade men man wiste hwad annat machinerades och huru huset Luneburg, som större milice på armarne hade, än det kunde föda, sökte taga quarteren uti grannskapet, och med en och annan sig brouillerade och wille ändteligen krig hafwa. Han sade sig frukta, att det med Churfursten af Brandenburg uti owilje förfalla skulle, och hade Churfursten redan öfwer Elfwen en brygga slagit till att transportera sine troupper dit åt. Jag sade mig tro, att Churfursten sin force hade i Preussen. Stor Canzleren: Allenast tre eller fyra Regementer låge der, men all hans öfriga force stod uti Cleve, Ravenstein och Mark, så wore också Konungens troupper färdiga att marchera. Härmed bröt jag af och gick borrt, communicerandes allt detta med Herr Moering, till hwilken jag mig förfogade

Den 21. Nov. war Wackerbart hos mig och berättade sig nu wisst förnummit hafwa, att Konungen wille jula i Rensburg,

ehuruwäl sådant wid Hofwet mäkta döljdes. Han sade mig eljest för den yttersta hemlighet, att det af en serdeles cordialité quod Dani se offerent ad tractatus cum Domo Luneburgensi, illudque hoc modo ut viderentur inde velle excludere Galliam nam dixerunt. Ein jeder könte auf seiner meinung bleiben. Men den fransöske Ambassadeuren hade sagt honom några timmar derefter, att ock Frankrike wille tractare cum Domo Luneburgensi, frågandes, om intet samma hus skulle wilja hafwa Ducatum Bremensem; men han hade förbjudit honom det ringaste derom tala med Konungen i Danmarks betjente, så att bägge syntes wilja tractare diverso tamen fine; Dania cum exclusione Galliae in rem suam et Gallia inscia Dania ad sibi devinciendos principes. Wackerbart sade sig hafwa Stor Canzleren swarat på denne dess proposition, så wäl som ock Reventlow, att der man wille nämna honom Conditiones tractatus, så wille han derom berätta sin Herre.

Den 13. December war jag hos Wackerbart, då han berättade mig hwad Stor Canzleren med honom om tractaten talt hade nemligen 1) om en tull på Elfwen, till en liten soulagement af de beswär, som Konungen i Danmark i förriga kriget för Riket skull hade lidit. Dock hade Stor Cancelleren sedan sagt, att en annan ergetzligheet eller advantage kunde dem göra detsamma. 2) Den Hollstenska saken, att ehuruwäl Konungen i Danmark icke wille denna saken komma under någon annan främmande Herres cognition och mycket mindre arbitrage, så wille dock likwäl Konungen admittera Hertigarnes af Luneburg officier. 3) Om Sweriges armatur, efter det sig beredde och afskaffade 80000 man, och altså ofelbart något emot Danmark i sinnet hade, att Luneburg sig med deras wäsende intet skulle inmänga, då som Danmark uti Neder Saxiska Creisen all fred och roligheet hölle. Härtill sade Wackerbart sig hafwa swarat, att Elfwetullen kunde hans Herrar intet tillåta, men uti allt annat, som deras interesse så aldeles emot icke wore, wille de gerna hjelpa Konungen till någon dess fördel. 2) Hollstenska saken skulle de gerna se att den bilades och komme till riktighet; 3) men såsom Swerige gjorde en stor del af den Neder Saxiska Kreisen, så måste för allting med Swe-

rige sakerne stå i ett godt förstånd och rolighet, der som i Neder Saxiska Kreisen allt wäl skulle tillgå. Wackerbart upläste detta för mig utur sin till sine principaler gjorde rapporter.

1683 den 5. Januarii war jag hos Moering, tillställandes honom en copia af tractaten emellan Keisaren och Sverige, då uppenbarade han mig, att Wackerbart hade långt för detta honom sagt om någon tractat med Danmark och Brandenburg, till att draga dem ifrån Frankrike och hade sagt det wara sin invention, hwilken han igenom Enke Drottningen till Konungen wille låta proponera.

1683 den 3. April war Wackerbart hos mig och berättade sig under drickande med Geheimerådet Rumor och Kjellmanseck hafwa af dem fått weta, att en Fransösk flotta hit till Sundet wäntades att förhindra Swenska transporten. Han, Wackerbart, war mycket alarmerad, och sade, att der Sverige intet gjorde alfwar att komma ut med folk på Tysk botten, så kunde Luneburg allena icke hela lasten uhtstå, och då wore Neder Saxiska Kreisen ruinerad, men Sverige af med sine Tyska provinser. Wackerbart fruktade mycket för Swenska långsamheten. Han sade eljest, att Comte du Roy med första wäntades och att Krigs Commissariatet här redan formerat wore, beståendes af Seested, Rumor, Killmanseck, Knut Tott, Envoyé Meyer, Harbow och Rentmästaren Brandt. Han sade, att i går en fransysk Courir ankommen war. Om min notification sade han, att Rumor och Kihlmanseck sagt hade, att jag hade förmält, att Swenska flottan till fredens erhållande utrustades; detsamma gjordes med den Danska också, men desse wägar till fredens bibehållande wore twäggehanda, så att man på wägen lätteligen kunde få hwarandra wid Hufwudet. Widare sade Wackerbart, att Rumor och Kihlmanseck hade sagt sig vara förwisade, att ingen Hollänsk flotta kommer i Östersjön, af fruktan för England, som torde, för actionen i Bantam begynna krig emot Holland.

1683. Den 18. April kom Wackerbart till mig och berättade något synnerligt wara beslutet och att något nu wore på bane. Konungen hade i går länge talt med Enke Drottningen, hwaröfwer han wore mycket melankolisk blefwen.

Den 18. April war jag hos Moeringh, då han mig sade att tre tunnor guld ur Konungens skatt wore tagen till desse tidens behof.

Den 19. Maji sades på Slottet, att Prins Georgs giftermål med Engelska Princessan wore igenom Barilon slutet.

Den 26. Maji sade Mons. Terlon på Slottet, att i sommar skulle än hållas fred, men för wintren wille han intet wara god, att icke något krig då föras skulle.

Den 31. Maji. Samma dag war med Comte du Roy mycket att göras på Slottet och wardt han præsenterad uti Commissariatet; så gafs honom också rang öfwer alla kongl. råd och näst Herr Stor Canzleren; Man berättade, att Comte de Roy hade påmint om icke exercitierne och les commendements kunde göras på Fransöska.

Den 9. Junii förnam jag, att emellan Gerstorff, Krabben och Calliemot hade blifwit en querelle om de franske officerarnes avancement, hwilke Calliemot hade dem till förtrot,

sades och att de Tyske Officerarne öfwerallt woro på Fransoserne förtretne och kunde dem intet lida.

Den 26. Junii war Moering hos mig och berättade att Styrelsen wore här uti Konungens frånwarelse nu anförtrodd Jöns Juhl, Nils Juhl, Seestedt, Wibe, Schack och Sten Andersson.

Jag hafwer allenast hört, att Konungen skulle hafwa illa tagit wid sig, att Fyrwerkshuset opsprang och 30 mariners drunknade, då de ifrån sista exercise till skeps återigen gå skulle, förmärkandes sådant för ett elakt omen.

Den 1. Julii kom franske flottan för Köpenhamn och sades att hon med 2000 Mariniers war besatter så och med allehanda Fyrwerker forsedd.

Den 26. Julii war Envoyen Moering hos mig och berättade, att Drottningen intet följde Konungen till Holstein, att Comte de Roy hade för Drottningen beklagat sig öfwer det han i Danmark wore kommen, hwarest hwarken ordres eller penningar funnes, och hade sagt, att der det komme till ruptur, så wille han söka en kula att wäl komma derifrån; widare sade mig Herr Moeringh, att Reventlo hade sagt att man i Danmark utom Fransoserna bäst skulle kunna komma till rätta, så att å båda sidor är ett missnöje.

Den 10. Augusti förnam jag af Fru Sofia Bille, att det Julerne förtrutit, att Seestedt med dem kommer på flottan, eftersom i sista Kriget Jens Juhl den commissionen allena förrättade.

Den 14. Augusti gick flottan till segels till Östersjön, och såsom fransöska Amiralen fastnade på Dragen, så gick tiden dermed borrt, att man honom afhjelpa skulle.

Den 26. Augusti kom Franska Amiral Skeppet utur Kögebugt hit på reddan att repareras af den skadan det bekom sist på sandrefwel. Mons. Preuilli war gången på Skeppet Apollon.

Den 27. November, sade mig Terlon, att Wackerbart wore här wid Hofwet ingen tjenlig minister, förty han wore dem här för sluger, och här hölles ingenting dolt, som man icke finge weta. Terlon sade ock, att Frankrike wille sig för Gottorp utlägga.

Den 30. Now. war jag hos Comte de Roye, hwilken mig nu intet allena utan uti sin Kammartjenares och Hofmästares närwarelse entretenerade. Jag önskade honom lycka till sin riddare orden. Af honom hörde jag, att i går på slottet en liten commedia hade warit och att herefter Konungens Kammar uppå wissa dagar om weckan skulle öppen stå för allom, och att om aftonen wisse dagar, man dels hos Konungen dels hos Enke Drottningen dels hos Unga Drottningen publiquement spela och sig entretenera skulle, lika som det skedde uti Frankriket.

1684 den 27. Februarii war jag hos Wackerbart och fann honom nu med oss wara mycket tillfreds, sedan han igenom bref ifrån Cell försäkrad war, det Sverige intet wille sitta stilla när som Danmark sig rörde. Han sade mig, att Cormillon hade hos dem begärt och fått sig afsked och komme i Dansk tjenst som General Major; Han önskade att ännu ett par Fransoser, de der i Lunenburgsk tjenst äro, wille göra detsamma. Man skulle intet uppehålla dem.

Den 5. Mars 1684 war jag hos Wackerbart och förnam af honom att man här wille bjuda Oldenburg med dess dependentier Hertigen af Holsten i byte för dess Hertigdömen Hollsten och Schleswig, och att Konungen der bredwid wille taga på sig att betala all Hertigens gäld och med detta

förslaget mente man att komma med Hertigen uti accomodement.

Den 17. Mars förnam jag att Konungen efter Påsk wisst wille resa till Hollsten, och att Herr Gyldenlöw hade fått af Konungen i Frankrike en demantsring om 5000 Rdl. och Stor Canzleren med Reventlo hwardera äfwen så mycket i penningar, men Bierman och Jessen hade bekommit hwar sina 2000 Rdl.

1684. Den 21. Martii. Om presenterne sade han (Moe-ring), att ock Wibe hade fått 2000 Rdl., men Jessen och Harbo hwardera allenast 1000 Rdl.

Item sade han, att Stor Canzleren hade begärt sitt afsked för ett bref skull, som under hans sjukdom skriifwit wore, och hwarigenom han med Reventlo wore kommen i träta, men Konungen hade honom hans afsked wägrat.

Den 29. Martii war jag hos Pfaltz Grefwen, hwilken mig sjelf uptäckte, att han här hade fått pension af 1000 Rdl. om året, eftersom han utaf sin fader inga underhålls medel få kunde, men till någon tjenst hade han sig intet engagerat. Han sade sig ock här emot Konungen sagt hafwa, att han emot Swerige intet kunde tjena. Om mig skall Konungen sagt hafwa, det jag de Danska så hatade, att jag icke wille låta min hustru gå här i Kyrka icke eller wille här communicera.

Den 25. April berettes mig, at Biskoppen var falden i stor Unaade, fordi han i sin Prædiken over de 4 förste Vers af 2den Psalme paa förste Bededag havde talt om Kongens Alliancer med fremmede Religioner og Tyrker, saa at Prædikestolen var bleven ham forbudt.

Den 28. April sände Stor Canzleren efter mig, och när jag kommen var, sade han mig, att hans Herre och Konung hade befalt honom säga mig, det han med Holsten Gottorp sökte komma till tractater om deras differentier, förmenandes, att souverainiteten i Schleswig kunde cederas och att om collecterne samt regeringsarten wist slutas kunde. Och begärde, att min nådigste Konung och Herre wille med sin autoritet hos Hertigen hjelpa, att allt kunde komma till en wänlig förening, efter som den Hollstenska saken wore det endaste, som desse nordiske riken emellan wore, hwaraf icke

ett brouillerie, dock åtminstone ett misstroende förorsakades. Han sade, att *Stockfliet* med förriga posten redan hade fått ordres härom att göra en slik proposition, men att man densamma mig också föredrog, på det jag derom skrifwa kunde. Om den *Hollstenska* skriften, som utkommen är talte jag ett ord, men han sade, att en *particulier* hade den upsatt, och att på sådane *petitesser* man intet borde reflectera.

Den 8. Maji. Om aftonen förnam jag, att här så mycket fattades på penningar, så att *Konungen* till sin resa hade måst lånt af *Gref Rewentlo* och af *Professorerne* här i staden. *Gref Reventio* hade fördenskull på sitt hus här i staden uptagit 12000 Rdl. som *Konungen* hade bekommit. Om min preset (!) sades att man den hade welat opbärga . . .

Den 4. Junii war jag hos *Herr Moering* och förnam af honom, att han wiste af god hand det emellan *Herr Gydenlow* och *Comte de Roy* ordkastningar hade wankat, i ty *Gydenlow* hade sagt sig hafwa andre intentioner till *Konungens* tjenst än som *Comte de Roy*. Han sade ock sig weta, att *Konungen* skulle hafwa sagt sig wara ledse wid *Fransoserne* . . .

Anders Leljonkloos Gesandtskab.

Kjöbenh. 7. Juli 1684. Ifrån denne discours kommo wi att tala om det werk, som *Danmark* nu låter anlägga wid *Bornholm*, hwilket han föregaf mäst till den ända ske, för *Skeppens* reträtt och säkerhet uti storm och urwäder, sägandes huru *Konungen* sjelf hade mist ett skepp i fjol derwid landet, fördenskull *H. M.* nu hade låtit utspana en ort, *Ertholmarne* benämnd, der *H. M.* förmente genom någon industriös arbete och befastnad att kunna få en hamn, som icke allenast för sine egne utan jemwäl för alle andre främmande nationers skepp kunde wara ett asylum, när någon fara af storm komme på och således evitera någorledes den farliga stranden, som wid *Bornholm* wore; men han sade derhos och förmente, att hamnen icke större blifwer, än att den fem eller högst 6 skepp i sender comprehendera kunde.

Kjöbenh. 14. Juli 1684. Uti *Hollstein* äro redan ceremonierne med edens afläggande med *Ständerna* i *Schleswig* förbi; Och har *Rantzau* tillika med vice *Canzleren* af *Glyck-*

stadt¹⁾ så ock Etats Rådet Meyer warit committerade till att fordra ed af Cleresien, Borgare och Landtmän, men Konungen sjelf har den upburit af Adeln i Gottorp; Af Presterskapet hafwa många funnits, som sig förwägrat hafwa.

Kjöbenh. 18. Juli 1684. I går är Borgerskapet här i staden på Rådstugan upkalladt blifwit, och af Magistraten hårdt tillsagt, att hwar och en sitt hus providera och förse skulle på ett års tid, hwilket den fattige och de, som icke af stor formögenhet äro, swårt förekommer. Hwad det betyder, gifwes billigt eftertänkande, men likt är, att man uti sjön någon osäkerhet befarar, som negocien och tillförselen turbera måtte. Admiral Spar tillika med Geheime Rådet Seestedt hafwa deras cour och upwaktning giort hos Kronprinsen förliden söndag, då Spar ock skall hafwa upwist plan af Ertholmarnes situation och det werk man har anlagt deruppå, hwilket han så utstrukit, att han sig förmält hafwer med 400 man wilja defendera den orten, ja icke emot en utan alla puissancer, som hans formalia skulle hafwa lydt, när allenast werket, som af en mäktiga tjock mur och högh torn, jemwäl ock 5 batterier bestå skall, till den perfection och fullkomlighet först war bragt som intenderat är. Nu för tiden wore redan så mycket tillgjordt, att tornet till en temlig höjd upfördt är, så att man [det] på några mils wäg ute i sjön se kunde, och batterien woro ock mest färdige. Förnämsta afseende med detta nyss anlagda werk, som mig berättas, skall wara, att hålla Eders Kongl. M^t en bride, och att gifwa noga akt på det ringaste Eders Kongl. Maj^{ts} mouvement, så att Eders Kongl. Maj^t icke så lättelig och utan stark Convoy skall töras eller fördrista sig att öfwerskeppa något folk, eftersom de der några små Fregatter redan skola hafwa liggandes, och i dag en hop med jernringar härifrån afsända, som i berget häftas skola, att binda fast Skeppen dermed. Dessutom skall denna ort ligga dem öfwermåtta lägligt och wid hands till att exercera piraterie, så att intet Swenskt eller någon dess allierades Skepp, i fall wi till ruptur och någon widlyftighet kommo, gerna skulle kunna löpa förbi, utan evident fara att blifwa af dem antastat

¹⁾ Conrad v. Wasmer.

och uppsnappat. Man gör sig ock hopp att skola få sig ännu en annan god hamn derbredewid emellan Ertholmarne och ett stycke land, som af en liten distance är och gent emot hwarandra ligga skall; och såsom Nord och Sunnan wäder allenast skola sätta skeppen uti någon hazard och fara, altså så har man tänkt wid en liten sandsref, som der utskjuter, att låta sänka några skutor och farkoster till att bryta och dämpa dermed wågornas impetuositet, förmenandes sedan säkert nog att kunna ligga der för ankar.

Kjöbenh. 21. Aug. 1684. . . . Af denna discoursen föll han på Holsteinska wäsendet och syntes liksom wilja draga compassion af Furstens närwarande släta tillstånd, hwilket han mente helt annorledes hade kunnat wara, så framt Fursten hade welat förtro sig till honom, och wist någon submission emot Konungen; han hade ju, som en klok Politicus, bordt skicka sig uti tiden, och när han såge sitt ram igen, skudda af sig oket och sätta sig i libertet, hwartill han occassio nog kunde få, fast stilleståndet gjordt wore. Jag beklagade jemwäl hans olycka, och att han deruti icke wäl conseillerad hade warit; men trodde likwäl, att han swårt skulle hafwa haft att reconciliera sig med Danmark, med mindre han icke helt och hållet hade welat passera för en Vasall af Danmark och begifwa sig all rätt så wäl med medlens administrerande; tjensters utdelande, som alliansers uprättande med främmande potentater, hwilket allt mera anseende hade af en pur servitude, än någon absolut makt, som en souverän Prins billigt tillstod och föra borde uti sitt eget land, det han ock agreerade och bejakade, berättandes derhos, hwad för stora och sköna hus uti Got-torp och Schleswig wore, ja fast bättre och logeablare, än i Köpenhamn, hwilka dock besuttes af en hop ringa folk, som dem upbyggdt hade, hwarmed han innuera wille, hwad goda dagar de under Fursten haft hafwa och huru de sig riktadt och födt hade. Sedan talte han om den jalousie och competence, som wore emellan bägge Drottningarne här, sägandes det sällsamt och underligt wara, att de wäl kunde förlikas och helt fortroligt med hwarandra umgås uti alla andra occassioner, så när som på då det gälde, att någon minister skall få audience, skattandes mig lycklig att jag

nu genom Enkedrottningens frånvaro sådant här kunnat evitera och conservera mig ett nådigt tillträde till dem bägge berömmandes mycket Hennes Maj^t Enke Drottningen för dess klokhed och mycket försigtiga conduite uti dess Hof, så att han icke utan största regret umbära kan den nåden och friheten att få upvakta Hennes Maj^t. Uti loco tertio hade han wäl åtskilliga gånger talat med henne, men eljest wille Hennes Maj^t icke admittera honom till audience, hwarken som en publik eller privat person. Om den Danska milicen sade han, att de nywärfwade något slät utsåge, men de gamle regementerne bestodo af godt och wäl exercerad folk.

Kjöbenh. 5. Septemb. 1684. Man börjar nu här att tala om någon giftermålshandling, som skulle wara på färde emellan Konungens äldste son H. K. Höghet Prins Fredric och lans Syskonebarn Prinsessan af Hollstein, med den condition, att Furstendömet Schleswig ewerdelig som en dot och hemgift cederas skulle. Der så är, kan man nog samt afse Danmarks wiséé, och huru det söker på allt sätt att bemäktiga sig bemälde Furstendöme, så att ingen revolution eller omskiftelse af tiderne, som det eljest billigt kunde hafwa att befara, måtte draga det utur händerna igen; hafwandes ock twifwelsutan det afseende dermed, att detachera Fursten helt och hållet ifrån Eders Kong. Maj^{ts} interesse, och att han härefter fullkomligen dependera måste af Danmark; och såsom högbemälde Furste finner sig destituerad af all appuy hos Frankrike, kunnandes hans minister ock ingenwärt komma eller något uträtta hos Ständren i Regensburg, som fuller låts wilja taga sig honom an, men likwäl så långsamt och kallsinnigt dermed umgå, att man sent eller aldrig kanske någon ändskap derpå torde se och hafwa till att förmoda. Altså fruktar jag, att han lærer lyssna till Danmarks förslag och rädda sig så godt som han kan, hemställande Gud och tiden det öfriga. Någon disparitet och olikhet synes wara i åldren emellan Högbe^{de} Prins och Prinsessa, som ock någon swårighet och vidare betänkande än torde gifwa. Eljest tyckes Prinsen wara af någon swag constitution, seendes mycket blek ut, men helt artiger, vive och quicker, wisandes redan stor assurance uti sitt tal och åthäfwor, äfwensom på hans education ingen flit och åhåga

sparas; warandes Cassius, som för detta General Auditeurs Chargen i Skåne förrättadt hafwer, honom förordnad till information, dock under Geheime Rådet Wibes öfwerdirection och upseende, hwilken sig ifrån morgon intill sida afton sig hos honom mäst uppehåller och hos Hans Maj^t Konungen mycket wäl ansedd är.

Kjöbenh. 23. Septemb. 1684. I går aftes blefwe twänne Konungens naturliga döttrar, som han med Grefwinnan af Samsö, Madame Moth, aflat hade, hwaraf den ena för någon tid sedan, men den andra, som med unga Gref Rantzo förlofwad war, och nu nyligen genom döden afgick, begrafne med stort fjäs, ståt och wäsende, som icke liten förargelse hos mestadelen af undersåtarne och tillfälle till åtskilliga discourser gifwit har; Konungen lät igenom en sin lagman gå ikring och invitera alla dess förnämsta ministrar till att följa uti sorgestället. Biskoppen och Konungens egen biktfader slöto truppen, hafwandes Hans Maj^t sjelf posterat sig uti ett fenster på slottet, att åskåda processen, då den förbigick åt Kyrkan; men huru denna processen Drottningen och Kongl. barnen likat har, som mycket bedröfwade och sorgse äro öfwer deras Herr Faders attachement och oföränderliga affection emot denna Dam, hennes barn och slägt, uppå hwilka ingenting sparas, der hennes Maj^t Drottningen och Kongl. Barnen ibland mycket trängt går. Undersåtarne kunna ock intet annat, än dermed mycket illa wara tillfreds, att de swåra contributioner, som de göra måste icke bättre blifwa employerade och anlagde. Konungen har förordnat hwardera af hennes döttrar till brudskatt 100,000 Rdl., warandes twänne utaf dem ännu öfrige och den ena med Stor Canzleren Grefwe Alefelts och den andra med Grefwe Reventlos son förlofwade. De twänne söner, som Konungen med denna dame äger och namnet af Gyllenlew bära, har gamle Gyllenlew par raison d'estat, tagit till sig uti sitt Palais, sökandes dermed att så mycket mera devincera sig Konungens och deras moders gunst. Men skulle Hans Maj^t Konungen något dödligt åkomma förr än Drottningen, så är jag säker på, att dessa passevolanter tillika med modren mycket slät skulle passera sin tid, i hwilken regard Storcanzleren mycket nödigt har welat consentera och samtycka

till sin sons förbindning; önskandes, att han heller hade brutit halsen af sig; men Reventlo har warit så mycket willigare häruti, som han en aveugle complaisance har för alla Konungens plaisirs, tänkandes sig och sitt hus derigenom att stabiliera. Eders Kong. Maj^t beder jag på det underdånigste om förlåtelse, att jag denna materien widlyftigare än jag tänkt hade och så tydelig toucherar; orsaken är, att den stor influence här har uti ett och annat, och tjenar att man så mycket bättre judicera kan om gemötternas constitution och beskaffenhet på denna orten.

Kjöbenh. 28. Septemb. 1684. General Fältmarskalk Comte de Roy har erhållit permission att få resa hem till Frankrike på tre eller fyra månader, som han mig sjelf i går sade, tänkandes i denna wecka att upbryta och sig på vägen att begifwa. Och emedan han, förutan de 24000 Rdl., som han årligen här till underhåll njuter, 10000 Rdl. också af Konungen i Frankrike bekommer, så länge han sig uti tjenst här bruka låter, ty är det troligt, att han någon important commission med det samma torde updragas härifrån, att rådslå och öfwerlägga med Frankrike om ett och annat, som Danmark concernera kan, eftersom han icke allenast bästa wetskap hafwer om Danmarks milice, utan ock af dess secreteste desseiner och viseér, hållandes man ingenting för honom här förborgadt, ja intill sjelfwa rikets rätta styrka och swagheter, hwaruti efter mitt ringa tycke, Danmark icke serdeles wisligt och klokt emot sig sjelft handlar, der bladet sig wända och det uti andra tider engång förfalla skulle; Han sjelf synes fuller icke wara allt för djupsinnig och utaf det raffinerade slaget, men han har en habile Secreterare, som allt bättre lærer taga ad notam och weta att betjena sig deraf hos Croisi, hos hwilken han redan pretenderar att stå mycket wäl. Der det efter största delen af Officerarnes under armeen så och gemene mans önskan ginge, torde de aldrachelst se, att Comte de Roy^s afresa måtte stanna uti en eloignement med allo, hwartill de här ingen annor orsak hafwa, än att de förtryta, att han en hop Fransoser har avancerat under Regementerne, som de icke för gillt nog uptaga wilja, utan för bara afskum hålla, i det att de icke ens förstå skola, som de säga, att commendera, och de sednare

åter knorra och äro åtolige (!) deröfwer, att han, Feltmarskalken, så stort tractamente och underhåll njuta skall och ingen ting göra deremot. Jag tycker att det bästa för honom wore, om han med godt manér kunde skilja sig härwid och låta sig nöja med det han har fått, utan att risquera sin honneur genom någon action, hwilken, der den olyckligen aflupe, all skuld på honom deriveras och wältas skulle.

Kjöbenh. 6. Oktob. 1684. I ty att man nu allenast sinnad skall wara, att afskaffa allt odugligt manskap under de 8 Regementer, som jag sist underdånigst omförmälte, hwarunder förstås icke allenast de, som af någon hög ålder och vanföre äro, utan ock i synnerhet Danske och Hollstenske Bönder, som man antingen wärfwat eller med trug tagit hafwer i tjenst, dem man nu åter entlediga tänker och skicka till plojen igen, på det att landet, som mångastädes öde står, måtte kunna brukadt och cultiveradt blifwa. På detta sätt torde knapt en Battaillon af hwart Regemente afgå, men det, som då öfwer blifwer stickes under, till att dermed förstärka de andre gamle Landt Regementerne; beflitande man sig allenast att behålla en eslite och kärna af folk. Officerarne söker man och, serdeles dem som duglige äro, att conservera och på hwad sätt det än ske kan, att accommodera.

Om Armee-Reduktionen (December 1684).

Förlidet år 1683 woro alla Regementerne till Häst i Danmark med recruteringsen, som då giordes, 600 man starkt hwart Regemente och höll 8 Compagnier, men wid den i Nowember sistlidne till ända bragte General Reduction af Cavallerie, är sådan förändring giord, att ett Compagnie till hwart Regemente är lagt och består det nu af 9 Compagnier. I hwart Compagnie äro 30 Ryttare, En Ryttmästare, en Lieutenant, en Quartermästare och twenne Corporaler, hwilket gör med prime plaan 315 man i Regimentet. Resten, som gör fyllnaden af 600 man är cassetat.

Utaf hwart Compagni äro afgångne, förutan gemene Ryttare, Cornetter, Quartermästare och 2de Corporaler och Cornetterne äro giorde till Quartermästare, om de det welat hafwa. Är altså hela det Danska Cavallerie, som består af

Lif Gardet ett Regemente, 3 Regimenten i Seeland, twänne i Fyen och 8 i Jutland och Hollsten, nu för tiden starkt tillsammans 4410 man, att räkna 315 man i hwart Regemente, förutan Regements Auditeurerne, Pukslagare, Trumpetarne etc.

Af Staben är wid denna reduction afgångne under hwart Regemente, Regim.-Quarttermästaren, Regim.-Presten, Regim.-Adjutanten, Wagnmästaren och Regim.-Fältskären.

Om de i detta år nywärfwade Regimenter till Häst, som äro Öfwersterne Bülos, Brokdorfs, Limoyes, La Forests, Beens och La Madieres, har man ej annat kunnat förnimma, än att Lif Compagnierne allenast äro behällne lika starka, som de andre Compagnierne under de gamle Regimenterne.

Af Dragonerne skola beståendes blifwa de 6 gamle och 3 nywärfwade Betailloner, och äro 20 man af hwart Compagnie reducerade och 60 man äro de nu starke.

Af de nywärfwade Regimenten Infanterie, äro efterföljande Compagnier conserverade, neml.:

Af Grefve Tekelnburgs Regemente 6 Compagnier.

Af Öfwerste Passows 2^{ne} Compagnier.

Af Öfwerste Hannibals 2^{ne} Compagnier.

Af Öfwerste Ellenbergers säges förwisso än 6 Compagnier stå.

Öfwerste Blefsefsky har intet kunnat komma up med sin wärfning, derföre intet Compagnie är bestående blifwit, utan de bäste uttagne till recruter, och desse Compagnier äro mest alle stötte till de gamle Regimenterne.

Alla Compagnier till fot äro nu 113 man starka in alles, hwaraf 100 gemene äro.

Kjöbenh. 13. Decemb. 1684. I går aflade jag första visiten hos den Luneburgiska Ministern Wackerbart, sedan han sig först hos mig hade anmäla låtit om besök och jag mig ursäktat hade för någon opasslighet skull. Efter något tal råkade wi på discours om den Hollstenska saken, då han berättade mig, att han för twänne dagar sedan hade varit hos Stor Cancelleren och honom entretenerat om samma materie, och på deras Durchl. Hans Herrars Principalers wägnar temoignerat, huru högt de åstunda skulle, att denna

sak, som sent eller bittidt torde föda någon widlyftighet af sig, måtte biläggas i godo. Hwarpå Stor Canzleren skall hafwa swarat, att han sjelf intet högre önska skulle, wäl seendes, att fastän 5 eller 6 år så anlöpa skulle, och att Danmark sig uti possession maintenera kunde, att den ändå skulle göras dem swår, och förorsaka framdeles något owäsende; hade altså begärt, om Wackerbart på hus Luneburgs wägnar icke kunde gifwa dem något förslag wid Handen, på hwad sätt samma förlikning bäst ske kunde, hwarom han dock intet (som han sade) sig skall hafwa utlåtit.

Jag föll honom derpå i talet och sade, att man stor ordsak hade, att berömma huset Luneburg, som sig för Hertigen så mycket utlade, hwilket man ock i Regensburg wäl erfarit, och hade det warit att önska, att det Luneburgiska huset, medan det än armeradt stod, hade då welat tala deruti, då det mera eftertryck skulle hafwa gifwit. Han nekade intet dertill, men sade, huru swårt det för hus Luneburg warit, som på ena sidan hade Danmark, som med 30000 man stod, Churfursten med 20000, och på andra sidan hotade Konungen i Frankrike dem med en Armée af 30000 man, derför dem ock intet annat stod till att råda, än att skicka sig i tiden, med mindre de icke hade welat blifwa kastade helt och hållet öfwer ända, sägandes sig bäst weta, hwad en armée af 33000 man hade kommit Luneburg till att kosta och underhålla uti 3 år, och att dem omöjlig war, längre dermed att uthärda. Jag swarade mig nogsamt kunna tro det, och mente allenast, att om Stor Cancleren hade alfwar med det, och lade sig winn om att bringa det Hollstenska werket till rätta igen, skulle han mycket kunna uträtta, ty han wore Chef utaf Concilierne, och wore otwifwelaktigt, att icke Konungen mycket hans persuasioner och inrådande deruti skulle deferera. Häruti höll han med mig, men sade derhos, att både Stor Canzleren och Rewentlo, som sin extraction hade utur Hollsten, stort betänkande hade att lägga sig ut derföre, som de gerna eljest wille, fruktandes att löpa an, och göra sig suspecte hos Konungen, eftersom några andra omkring Konungen wore, som mycket förmådde, och dem icke allt till det bästa lägga och uttyda

skulle, hwilket ock Rewentlo en gång redan förfarit hade, då Konungen sist i Hollsten war, så att han i fara stod att blifwa helt och hållet disgracierad. Jag berättade, att ryktet ginge, som skulle Danmark hafwa ett förslag före, och wilja förwexla Grefskapen Oldenburg och Delmenhorst emot Schleswig, men han tyckte det wara ett allt för orimligt förslag, ty Oldenburg hade aldrig uti Grefwe Antons tid, då det uti sitt högsta flor war, kunnat inbringa mer än 140000 Rdl., deremot hade Amptet Tundern allena gifwit åt Hertigen i Hollstein 80000 Rdl., Amtet Schleswig 50000 och Amtet Eydersted 30000 Rdl., hwilket redan mera gjorde, än den andra summan, förutan en hop andre mindre ämpter, som han upräknade, så att de revenuer, som Hertigen säkert hade haft af Hertigdömet Schleswig, belöpt sig till 250000 Rdl. årligen, hwilket allt för stor discrepence wore. Dessförutan sade han, att Oldenburg nu så ruinerat wore, och undersåtarne till sådan misere bragte, att de icke förmådde att hålla dikerne wid makt, så att der olyckan skulle en gång stöta till, och något högt watten komma skulle, det intet hinder eller motstånd skulle finna, utan inundera hela landet, hwarigenom det då funditus förderfwadt wore. Uti Schleswig hade de Danske icke bättre hållit hus, och ehuruwäl att undersåtarne der så utmärglade woro, så har man nu likwäl pålagt, att hwar plog skall gifwa 10 Rdl., alle pensionarer och förpaktare woro ock beordrade, att aflägga sine arrenden här i Köpenhamn. Och hade Amptmännen fått befallning att förse alle Ödeshemman med boskap och sädeskorn. Jag lät mig förmärka, att det mig underligt förekom, att de Danske icke wiste bättre hushålla, utan ödelade allestans, hwar de hölle till, han bejakade detsamma, sade ock derhos, att Konungens och hans Råds maximer nu wore, och ginge intet annat ut på, allt sedan de sågo och wäl märka kunde, att Danmarks inkomster icke hinna och förslå kunna till Rikets tarfwor, så måste man nödwändigt göra conquester och gå plus ultra. Jag sade det wore allt misslige saker, och när man will taga ifrån en annan, så stode man ofta fara att mista sitt eget, och måste Danmark icke tänka och inbilla sig, att Furstendömen och länder skall falla dem lika lätt till, som med Schleswig händt och skedt är.

Ifrån den Luneburgiske ministern begaf jag mig till den Franske Ambassadeuren, Willars, hwilken ibland annat frågade mig om jag några tiender hade ifrån General Lieutenanten Bjelke, och som jag derpå swarade, nej, men att jag trodde, att han wid denna tiden torde wara antingen i Wien, eller någon annorstädes uppehålla sig i Tyskland, sade han, att han den efterrättelse erhållit hade, det Churfursten af Bayern honom Generals Chargen af Cavallerie under sin armée presenterat och updragit hade, och att han nu skulle wara förrest åt Sverige, till att söka Eders Kongl. Maj^{ts} nådigste permission dertill. Jag sade, att det kunde wäl wara, men att jag intet den ringaste kundskap derom ännu hade, ej eller förmälte Gr. Oxenstierna något derom, uti de bref, som jag af honom undfått hade ifrån Wien. Sedan mitt underdånigste till Eders Kongl. Maj^t är mig ännu nedanstående lista tillhandakommen, på den Danske Armeen, som den i detta år har warit och efter förrättad reduction sig ännu befinner, och ehuruwäl att den nästan detsamma är, som jag med förra posten underdånigst öfwersände, så will jag dock förmoda, att Eders Kong. Maj^t uti denna sig så mycket lättare finna skall, som den något mera och tydligare utsatt är. Till de förra afdankade Sjö Officerarne äro ännu ytterligare 7 tillkomne, så att hela talet, så mycket än weterligt är, sig belöper till 30 personer, som hosliggande lista utwisar¹⁾. Det underligaste är, att med desse Sjö Officerares Cassation så tyst och hemligen tillgångit är, att hwarken Amiral Jull, Bjelke eller Spar det ringaste deraf wetat hafwa, förrän det skedt war; utan Konungen har uppå Geheime Rådet Seestedts inductioner sådant allenast verkställt giorbt, och, som tyckes, till den ända hemligen hållit, på det Hans Maj^t icke måtte blifwa öfwerlupen af intercessioner för en eller annan. Merheim har ock tagit sitt afsked, och reste Gabel förliden Lördags härifrån och till det Brandenburgiske Hofwet. Fursten af Veldentz begaf sig ock härifrån för 3 dagar sedan först åt Hamburg och hwart det sedan vidare bär på, wet jag intet icke eller han sjelf, tror jag.

¹⁾ Listen fattes.

Kjöbenh. 13. Januar 1685. Efter Hans Maj^t sig aldrig om affairer något utlåter emot någon minister, utan låter det ankomma på Stor Canzleren, till hwilken man sig ock adressera måste, när man något hafwer att föredraga, med mindre man det icke genom memorial Konungen sjelf presentera och föredraga will, hwilket ock uti ens arbitrio står och ömse sker, som man det sjelf behagar och tjenligast finner. Förutan pantegodsens Sequestration och sjetten penningens afgift¹⁾, som de Danske så sensible öfwer äro, synes ännu en annan sak tillstunda, som jag fruktar mera buller och owäsende torde sätta än allt annat, nemligen det Circulair brefwet, som Hans Ex. General Gouverneuren i Skåne, efter Reductions Collegii ordres, har låtit afgå till alla dem, som gods ega uti bemålde Hertigdöme²⁾, att de skola wara förtänkte till den 1. Maji nästkommande att infinna sig med nödige documenter och skäl att bewisa possession af deras gods ifrån anno 1523 och intill närwarande tid, som de alldeles för en ogörlig ting hålla, eftersom mången kan sig hafwa igenom krig, eldswåda eller någon annan olycklig händelse mist sine bref och documenter. Jag kan icke nog samt säga, huru de häröfwer alarmerade och förbittrade äro, och låta de sig sålunda ut, att deruti innan wåren en ändskap skall ske, sägandes, att der Konungen i Danmark har öfvergifwit Eders Kong. Maj^t Hertigdömet, så är han ock närmast att hemula Eders Kongl. Maj^t det samma och godsen, som deruti belägne äro, gifwandes dermed klart och tydligt tillkänna, att Konungen i Danmark lærer göra sin egen sak deraf, och eximera dem ifrån detta ansvar, på hwilken Händelse Hans Maj^t ock torde stå på, som jag märker, att alle sequestrationer först måste uphäfwas, och att efter Eders Kong. Maj^t uti Konungens af Danmarks rätt träder, huruwida Eders Kong. Maj^t då kan wara igenom tractater och Cession befogad dertill eller intet, hwilket på en hop med remonstrationer och skriftwexlingar lærer utlöpa och ankomma. Utaf så många som än hitöfwer ankomne äro ifrån andra sidan, att skaffa sig underrättelse och bewis

¹⁾ I Skaane.

²⁾ Skaane.

utur Kammar archivo till sine gods^e eviction, wet jag ännu ingen som något document har kunnat erhålla, hwilket de på ett eller annat sätt weta att beskönja, antingen att det intet finnes, eller att godset måtte wara förbytt i annat namn, eller hwad mera kan wara och de hitta på till sin undskyllning, så stor är deras arghet och malice här.

Kjöbenh. 20. Januar 1685. Hans Maj^t Konungen har till att soulagera sina undersåtare uti denne swåre och dyre tiden, låtit publicera uti desse dagar en declaration, att hwem som helst spanmål, bröd, mjöl och främmande öl wille låta inbringa så wäl i Danmark som Norrige, skulle wara aldeles fri för tullens erläggande, hwarigenom de förmena, att kunna stoppa den brist, som här redan förspörjes och framdeles större torde blifwa, så framt man icke på råd och andra utwägar i tid betänkt wore. De Reformerade hafwa nu erhållit Hans Maj^{ts} privilegier, att få upbygga en kyrka här i staden och wid Christianshamn, och skola alla af den Religion, som sig här nedsätta wilja, wara exempte för alla onera och contributioner i 20 års tid på store Sjö- och Consumtionstullen när, men för grund de bo och bygga på, skola de allenast ett modicum och ganska ringa betala. Härigenom förmoda de att bringa staden uti stor upkomst, som och troligt nog är, och skall jag icke underlåta med första underdånigst att skicka Ed. Kong. Maj^t Copia af Privilegierne, som mig tillsagt är. Den som mest häruppå drifwit har, och förmått, att det er kommit så wida, är en Fransos, Konungens förnämsta målare här, och Hofjunkare tillika, Aga¹⁾ benämnd, hwilken mig ock på Slottet i dag tilltalte och begärde, att hos Eders Kong. Maj^t jag underdånigst insinuera wille, om icke slike privilegier för de Reformerade uti Swerige skulle stå till att förmoda, och dem förunnas måtte att få bygga en Kyrka, på hwilken händelse han försäkra wille, att en stor myckenhet sig dit begifwa skulle. Jag swarade honom, att jag icke rättare kunde mig påminna, än att Eders Kong. Maj^t derom redan underdånigst ansökt wore, och som jag trodde, af en wid namn Adlercrona, men att Eders Kong. Maj^t sig ännu icke har kunnat dertill

1) o: Jacques d'Agar.

beweka låta, twiflade ock mycket på, om man det skulle kunna nå och erhålla.

Kjöbenh. 27. Januar 1685. Förleden Fredags blefwo de 6 Compagnier, som Grefwe Teklenburg hærtills commenderat har, indragne och de gemene derunder ibland Lif- och Prins Fredrics Regementer instuckne, men en del af Officerarne, som icke sitt afsked begärt, har man sökt att accommodera under Cavailer Garden, som tillförene allenast af 60 men nu härefter af 200 man effective, bara officerare bestå skall, warandes det ock nu på någon få personer när helt complett, som månatlig 8 Rd. på man uti underhåll njuta. Af desse ofwanberörde 200 man skola sedermera 4 Compagnier förmeras och öfwer hwart Compagnie en Öfwerste ställas, hwartill unge Bjelken, Bülow, som är Hennes Maj^t Enke Drottningens Öfwer Hofmarchalks broder, så ock twänne Fransoser La Forest och Limoye redan skola utsedde wara, och, som säges, i desse dagar sitt tillträde taga. Så länge freden warar, skall detta Garde göra tjenst till fot och skyldra allenast i Konungens egne appartementer med batons uti händerne, som i Frankrike öfligt skall wara, hwarefter de ock här imitation taga, men kommer något krig på, skola de låta bruka sig till Häst.

Kjöbenh. 13. Februar 1685. General Majorerne Dunkamps och Sidon hafwer Konungen sin dimission gifwit, som dem med posten i förrgår härifrån blef tillskickad, hwilket dem något surprenera och oförmodeligt torde förekomma. Uppå den förste har Konungen något grannat och icke wäl uptagit, att han förlidne år i Wien warit och sig der wid Hofwet se låtit, hafwandes ingen permission dertill af Konungen haft, utan allenast att för sin helsa skull resa till warma bad. Hwad som orsaken har warit till Sidons remotion, kan jag icke weta, efter man likwäl estime för hans person här synes bära. Merheim som på eget anställande har fått sitt afsked, njuter af Konungen, så länge han lefwer, 2000 Rd. pension, hwilket ett tecken är till den nåd och erkänsla, som Konungen för hans bewiste tjenester till honom bär. Guise maintenerar sig ännu så länge det warar. Med reformen continueras ännu under milicen, så att 10 man af hwart Compagnie under alla Regementen

afgå, så när som på Lif Regementet eller Garden, som det nu kallas, hwilket effective på 2000 man är fastställt, dock ratar man alla dagar några utaf dem, och wäljer utaf de afdankade bättre folk i stället igen, så att detta Regemente af öfvermåttan skönt och utwaldt manskap lærer bestå, dem man sedan med serdeles propreteter och klädnad tänker att utstyra. Owe Rammel är afsomnad för 8 dagar sedan.

Kjöbenh. 24. April 1685. Den förnämsta orsaken, som Hans Maj^t skall bewekt hafwa, att redressera General Ahrendorff, äro de klagemål, som inkomne äro, att Militiehemmanen, serdeles de, som till Cavalleriets underhåll anslagne äro, så illa skola wara medfarne och tillrättade, att man befara måste, det Cavalleriet helt och hållet skulle gå till grund, så framt man icke i tid något inseende dermed hade; och såsom Hans Maj^t icke sjelfwer kan resa och taga så exacte connoissance om detta, altså har Hans Maj^t ingen skickligare dertill funnit att employera, än som General Ahrendorff, som passerar för en af de bäste Oeconomis här i landet, warandes derhos af militair profession, och är han redan förrest, och i werk begrepen på landet, till att taga information derom, och tillse, huru sådant rättas och uti bättre stånd kan bringas. Öfwerste Trapp, om hwilken jag uti mitt underdånigste sist förmälte, är derföre afsatt blefwen, som mig i går berättades, att han har riktadt sig för mycket och sökt att blifwa bråriker, och emedan Hans Maj^t meddelde honom ett så nådigt afsked, har han ock giort sig den tanken, att kunna erhålla en pension som Duncamp, men det gick honom intet an, utan Hans Maj^t har honom det rotunde afslagit. Herr de Croissys son, Marquis de Torcy wäntas hit alla dagar ifrån Frankrike, att aflägga sörje Complimenter öfwer Hennes Maj^t Enke Drottningens död, och som Hans Maj^t resolverat hafwer, att wilja emottaga alla ministrar secundi et tertii ordinis, sittandes och med betäckt hufwud, altså har man ock tänkt, att ställa det första gången uti usage med honom, men Terlon sade mig i går, det fransöske Ambassadeuren ingalunda dertill samtycka lærer, att man en begynnelse gör med honom, hwarpå de andre ministrarne, som uti procinctu stå att

resa, och sitt afsked här taga, nu lura och sine messurer derefter lärer taga.

Kjöbenh. 11. Maj 1685. Jag har också efter Eders Kgl. Maj^{ts} befallning noga giordt mig kunnig om någon reduction med gods här förelupen wore, sedan Hans Maj^{ts} tillträde till Regimentet, men förnimmer, att intet sådant passerat är, utan blott allenast med de militie hemman, som Chronan tillförene hafwa tillhört och ifrån publico abalierade warit. Igenom Chambre ardent, som här inrättad är och mest sitt afseende och beställning har att fordra räkenskap af dem, som Kronones medel och inkomster hafwe haft under händer, äro fuller någre gods Konungen också tillfallne, när de brottslige intet annat hafwa haft att betala med. Men eljest har Konungen det maximet, att Hans Maj^t heldre ser, att Jordegodsen blifwa uti privatorum Händer, hafwandes Hans Maj^t fast större nytta och fördel deraf, helst emedan Hans Maj^t dem med så stora Contributioner belagt har, att Hans Maj^t omöjligen kunde hafwa detsamma af dem, om de indragne blefwe och dem igenom egne betjente skulle låta administrera och förwalta. Men så har detta den olägenhet också med sig, att der Hans Maj^t ännu några år borrtåt med samma contributioner af godsen skulle continuera, som begynt är, och snart 24 år borrtåt warat har, så befruktas, att meste delen af landet torde blifwa öde, som ock med en stor del gods redan skedt är, hwilke icke förmått hafwa, att draga den swåra bördan, hwaraf ock händer, att alla, som gods äga, gerna skulle göra sig dem quitt, om de man Köpmän dertill kunde finna, som dock swårt och nästan omöjligt är, ehuruwäl att godsen uti sådan decadence och ringe värde nu äro, att man en tunna hartkorn för 25 Rd. willigt utbjuder, ja ock det som nästan otroligt synes, för 14 Rd. i desse dagar skall wara försåldt, som mig af en trowärdig man för trenne dagar sedan berättades. Och ehuru swår, som Contributionen för dem wara kan, är dock modus exigendi för dem swårare, hwaröfwer de mest quida, och den öfwerlast de måste lida och utstå af dem, som komma att upbära den, idet att så snart tiden expirerad är, lägges dem exsecutorer i huset, dem de icke allenast En Rd. om dagen i reda penningar gifwa måste, utan också

derofwanpå försörja dem med mat och öhl, brännevin och tobak, som med pock och swärjande utpressas, intilldess de råd och utwäg kunna skaffa att aflägga deras utskylder till Konungen och således blifwa dessa gäster quitt.

Kjöbenh. 19. Maj 1685. Eders Kong. Maj^t berättade jag ibland annat uti mitt underdånigste af den 11. hujus, huru Landtgodsen här med så swåre, ja fast odräglige contributioner belagde woro, så att omöjligen syntes, att de länge dermed skulle kunna uthärda; nu är sedermera händt, att icke allenast store lamentationer häröfwer inkomne äro hos Hans Maj^t, utan också att en Enka, som icke mer än fyra mil härifrån boendes är, har måst i desse dagar försälja ett gods af 300 tunnor hårdt korn, för 2000 Rd. allenast, icke mäktandes längre att betala contribution deraf, som årligen uti 23 års tid har stigit till 1050 Rd., hwar tunna hårdt korn uti fredelig 3½, men uti krigstid 4 Rd. beräknad. Och såsom Hans Maj^t utaf dess egen Räntekammars remonstrationer funnit har, att Landtgodsen omöjligen längre en sådan börda utstå och tåla kunde, utan att de innan kortt derigenom skulle blifwa ödelagde och gå helt och hållet öfwer ända till obotelig skada för Hans Maj^t uti dess inkomster, och evident ruin och undergång aff dess undersåtare; altså är Hans Maj^t deraf bewekt worden, till att förmedla bemälde contributioner, och har dem nu modererat till 2 Rd. för hwar tunna Hårdt korn. I lika måtto har H. M. ock uphäfwit och afskaffat Koppskatten så wäl på landet som i städerne, hwarigenom undersåtarna märkeligen äro blefne lisade. Grefvinnan Ulfeldt, som uti 21 års tid uti blå tornet setat har, blifwer och på hans Maj^t Konungens af Frankrike intercession lösgifwen, och skall njuta sin årliga pension och underhåll här af Konungen.

Kjöbenh. 26. Maj 1685. Samma dag, som H. M. Konungen härifrån borrtreste till Norrige, blef Grefvinnan Ulfeldt libererat utur sitt 23 års fängsel, då ock hennes Systerdotter Fröken Lindenow emot afton upkom på Slottet och brakte henne uti sin Caross, som utan för Slottet wid bron höll, till sitt hus, der hon ock wistats och sig uppehållit har till i går, då hon begaf sig härifrån på landet, men hwart är mig än icke weterligt, tänkande der att dröja till Hans Maj^{tes}

återkomst. Det som henne skall bewekt hafwa att resa borrt, wore de många visiter, som hon här wore öfwerhopad med, hwilket hon befruktade lätteligen kunde föde soupçon och misstanka af sig, som hon gerna evitera och undfly wille. Herr Terlon, som henne ock besökt har, och i går hos mig war, kan icke nogsamnt betyga med hwad för en presance af esprit och godt manèr uti allt sitt tal, wäsende och åthäfwor, som hon honom bemött har, så att intet skönjas kunde, att hon hade warit stängd ifrån folks conversation och umgänge en så lång tid borrtåt, ej eller att det ensliga och bedröfliga tillstånd, som hon hade warit uti, någon stor förändring hos henne skulle hafwa giordt, der hon utandess uti sitt 72 års ålder nu wore. Magrare sade han att hon wore blefwen, och att hon gerna önskat hade, då hon sin förlossning erhöit, att hafwa kunnat njuta den nåden, att få kyssa Hennes Maj^t Drottningens Hand, så att hon icke som en criminelle hade måst gå utur fängsel, men hon hade det icke kunnat obtinera. Bemälte Herr Terlon skall ock henne representerat hafwa, att all hennes och dess Herres olycka kom deraf, att de genom flykten sig salverat hade ifrån Malmö, och icke afwäntat den pardon, som han hos Eders Kong. Maj^t för dem utwerkat hade, hwartill hon ock icke hade kunnat neka, och att icke sådant allt för præcipitant af dem skedt war, uppå en rapport, som en hade gifwit dem, att de skulle blifwa förde till Finnland, hwilket förorsakat hade, att de till detta rådet hade måst gripa, och laga sig undan. Hon hade ock eljest låtit sig formärka, att hon 100,000 Rd. skulle hafwa att fordra hos Eders Kong. Maj^t, men Terlon kunde icke wäl påminna sig, hwaraf det härrörde, dock höll han före, att det war för något Ampt, nämmandes Barts uti Pommern. Trenne Konungar, skulle hon hafwa sagt, hade henne och hennes Herre ruinerat, såsom Eders Kong. Maj^t, Konungen i England och Danmark; hwarpå jag honom swarade, att hwad Eders Kong. Maj^t och Konungen i Danmark widkomme, så hade de största raison i werlden att confisquera allt hwad henne och hennes sal. Herre tillkomme, eftersom de såsom undersätare icke bättre och troligare sig emot dem emporteradt hade, men med framlidne Konungen i England war en hel annan sak, eftersom de uti hans nöd

och exilie hade försträckt Hans Maj^t penningar, som ock icke mera än billigt warit, att Hans Maj^t sedan wid dess retablisement i Riket hade bordt dem restituera. Hennes intention och tankar skall ock wara, att hos Konungen an-hålla om en General Amnestie och abolition af allt, hwad som passerat kan wara, och att den sten, som med en så försmädelig inscription till hennes Sal. Herres och hela Fa-miliens ewiga hån och spott, på en publique ort, Ulefelts plats kallad, här uprättad står, måtte afskaffad och borttagen blifwa. Om hon nu deruti kan reussera och bönhörd blifwa gifwer tiden.

Kjöbenh. 31. Juli 1685. Geheime Rådet Herr Jöns Juul är efter Hans Maj^t quarblefwen wid Christiania, der han ock allt stadigt warit har, och om det nyss upfunna Silfwerstreckt flitigt soigneradt och rådfördt, dock wäntas han med första hem, eftersom ett skepp der wore quar-lemnadt, som honom afhemta och öfwerbringa skulle. Man gör sig stort hopp om denna Silfwerminan och är General Lieutenant Schort¹⁾, som för detta Director öfwer Berg-werken uti Norrige warit och derföre lön uppburit har, icke allenast uti Hans Maj^{ts} ogunst, utan ock om bemälte sin tjänst råkat, eftersom man honom tillägga will, att han icke så fullkomligt wetenskap har haft om slike saker, som han sig för utgifwit har, och har Hans Maj^t fördenskull updragit samma Directionstjänst åt en annan, som med tjenlig Success skall drifwa nu detta werket fort, hafwandes han en hop med Silfwer utsmält af det slag, som förkastat har warit och af Schort redan för odugligt hållet. Öfwer Milicen uti Norrige, att den så wäl exxercerad och uti så god estat warit har, skall Hans Maj^t en serdeles fornøjelse hafwa funnit, som de hwilka med Hans Maj^t warit hafwe icke weta att nogsamta tala om.

Kjöbenh. 5. Oktober 1685. Förleden Fredags war Hans Kongl. Maj^t ute att bese de bägge Danska Skeppen Flygande Wargen och Antoinetta, som alldeles resefärdiga ligga att med första wind afsegla till Ostindien, och staden Tranquebar, som der belägen är, och de Danske tillkommer, hwarest ock

¹⁾ Brostrup Schiort.

ett Kastell finnes, Christiansfort benämnd. Hans Maj^t har, till att animera desto mera detta Compagniet, hwaraf Ståthållaren Gyllenlew jemte trenne Köpmän här Directeurer äre, länt och förundt dem desse bägge skepp, dock så, att de dem på egen bekostnad equipera, förse och underhålla skola. Och såsom man mycket illa belåten är med den conduite, som den härtills derwarande Gouverneuren, Juul¹⁾ benämnd, som Ammiral Generalens och H^r Jöns Juuls broder-son är, der fördt hafwer, i det man icke det ringaste derifrån uti några års tid haft har, men deremot förspordt, att han considerable remisser skulle hafwa öfvergjordt, både till att rikta sig, och kanske, som talet går, Ammiral Generalen sjelf, och som Directeur öfwer samme Compagniet har warit men i wåras afsatt blef; altså har bemålte Compagnie nu med Kong. Maj^{ts} samtycke och tillåtelse accorderat med en Öfwerste Lieutenant under marinerne här, Calney benämnd, som för detta uti Holländsk tjenst warit, och den ortens beskaffenhet wäl bekant här, att han sig denna resa uppåtager, njutandes derföre 2000 Rd^{rs} recompence, och 500 Rd. till equippage, förutan den försäkran han af Hans Maj^t nått har, att hans tjenst altid skulle stå honom öppen och tillhanda när han återkomme. Denne Öfwerste Lieutenant skall hafwa makt och fullkomlig ordre, som han mig sjelf sade, icke allenast att inquirera öfwer den der utewarande Juuls actioner, utan ock att sätta allt uti ett godt skick och stånd, som han det sjelf bäst pröfwandes warder, till hwilken ända han ock en hoop Constapler och en Ingenieur med sig tagit har, att bringa orten uti så mycket bättre defension för dem, som närmast dertill angränsa kunna, eftersom man förnummit har, att någon simultet och missförstånd dem och de Danske emellan skulle wara upwuxen, som redan uti små skärmütsler och fiendlighet skulle wara utbrusten. Den Cargaison, som han nu förer med sig härfån, består i följande persedlar, som Rostocker och Wismars Öhl, Lubecks Seebier, Renskt win, Skinkor, Oxtungor, Hollandskt Tweeback, så ock uti contante penningar 20,000 Specie Rd., dem man swårast har haft att kunna upbringa,

1) Axel Juel, Søn af Claus Juel til Vosborg.

och har jag ännu icke wist kunnat erfara, om samma penningar genom lån eller och wisse Interessenter sammanbragte äro. Dessa skepp tänka att taga sin Cours Norrige omkring och göra stat, der allt lyckeligen aflöper, att kunna aflägga samma resa och wara här tillbaka igen innan 20 månader. Grefwinnan Ulefelt har nu transporterat sig ifrån Hussum, en gård der hon sig uppehållit hafwer, en liten half mil här ifrån Staden, och till Falster, der Hans Maj^t henne förundt har uti sin lifstid till underhåll Maribo kloster, som både för plaisir och inkomster säges wara ett ståteligt gods, och härtills har warit besuttet af en arrendator. Man will säga, att Ståthållaren Gyllenlew det tillwägabragt har hos Hans Maj^t, men att hennes Maj^t Drottningen det icke gerna sedt har, som förtryta skall, att hon så hastigt efter Hennes Maj^t Enke Drottningens död utur fångelset är relacherat worden. Bemälte Grefwinna har en dotter uti Brugge, som der gift har warit med en rik Adelsman¹⁾, men nu Enka är, den samma skall wara resolwerad, att sälja der all sin egendom och förfoga sig hit till sin fru moder, att ro och hålla henne sällskap, så länge hennes lifstid kan wara.

Kjöbenh. 16. Oktober 1685. Eders Kong. Maj^t månede jag uti mitt underdånigste bref af den 5. hujus ibland annat berätta, om de twänne Danske Skeppen, som då färdige lågo att segla åt Ost Indien, och att de förutan waror, en post reda penningar uti Specie Rd. med sig hade, som jag icke egentligen weta kunde om de på lån eller af wisse Intressenter uti Compagniet woro sammanbragte. Nu sedermera äro icke allenast samma skepp aflupne, utan jag också tillfälle haft, att göra mig härom nogare underrättad, och förnimma, att Hans Maj^t Konungen först en post af 10,000 Rd. har betalt för något saltpeter, som Hans Maj^t har warit skyldig till bemälte Compagnie, sedan har också Hans Maj^t gratificerat dem med 5000 Rd., såsom en pur skänk och utan någon wedergällning. Uti de öfrige 12000 Rd. quoterera de fyra Directeurerne, hwardera till 3000 Rd., så att hela summan tillhopa sig belöper till 27,000 Rd. och altså 7000 Rd. mera, än jag då wisse af och uti ofwanberörde mitt

¹⁾ Anne Cathrine Ulfeldt, g. m. Viglius de Cassetta.

underdånigste bref omförmäldte. Winet har man här uphandlat på 12 månaders Credit och utan något interesse, men så wiste densamma, som mig härom berättade att säga, det Köpman, som winet försåldt, det så hade tilldöpt, att förlusten af interesse wäl derigenom stoppas och ersättas kunde; hållandes han och före, att innan samma win framkomme, det antingen surt som ättika eller och aldeles förderfwat skulle wara. Det Danska Americanske Compagniet har ock i desse dagar affärdat ett Skepp, som Hans Maj^t Konungen dem härtills länt, men nu aldeles förärt har, till St. Thomas, hwarifrån det för tre månader sedan kom, görandes stat att wara här åter tillbaka innan hösten nästkommande år, efftersom det icke ordres har, sig der att uppehålla längre än 6 weckor, och på den förre resan fram och tillbaka icke skall hafwa användt mer än 10 månader, och dock 3 månader uti America tillbragt. Med samma skepp är ock en person härifrån afskickad, med namn af Kongl. Commissarie, som der om landets tillstånd och serdeles om Gouverneurens comportement inquirera skall, hafwandes han ock i följe med sig twänne Ingenieurer, som en exact och noga afritning af landet taga skola. Det Compagniet har warit olyckligt och satt mycket tillbaka, först derigenom, att det Skepp, som till St. Thomas för 3 år sedan destinerat war, under wägen rebellerade, och sedan att så många omskiftelser med Gouverneurer på en korrt tid der förelupne äro, hwilka alla beskyllas icke troligen hafwa umgått och ment Compagniets bästa. — Den första ibland dem war en benämnd Smitt¹⁾, som på ett illistigt wis och falskt angifwande blef af sin egen broder der utstötter, och, som då han begaf sig hit att purgera sig, och att klaga öfwer sin brors öfwerwäld, gick honom icke bättre, än att man tog honom wid Hufwudet och satte honom in här i Slutriet, der han öfwer år och dag setat har. Korrt derefter kom åter klagomål öfwer brodren, att han sig uti mascopie hade lagt med Sjøröfware och tillställt dem fritt asylum wid St. Thomas, hwarigenom han store rikedomar för sig sjelf skulle hafwa samlat, blef altså en annan, wid namn Milan²⁾, som

¹⁾ Adolph Esmit.

²⁾ Gabriel Milan.

Sal. Konung Fredrics Factor i Holland warit, genom Hennes Maj^t Drottningens recommendation förordnad och härifrån utskickad till Gouverneur, hwilken den förre der fängslig hålla skall, uti mening att twinga honom dermed att bekänna, hwarest han sine medel hafwer, och som jag hörer, är man ock icke synnerligen med denne sista belåten, så att Commissarien, som nu afrest är, befallning skall hafwa, i fall han funne hans actioner icke riktige, att afsätta honom, och föra honom tillika med den andre med sig hit tillbaka. Mig blef i går ock berättadt, det Churfursten af Brandenburg har afskickat sine Commissarier åt Hadersleben, der att tractera med Konungens i Danm. Deputerade, hwaribland Estats Rådet Gyllensparre, som Director af det West Indiske Compagniet här är, och wara skall, om ett stycke land wid St. Thomas, som Churfursten sig tillhandla will, och Danmark i possession hafwer, menandes densamma, som mig det sade, det Churfursten en ort i Afrika af Danm. ock sökte att bekomma, hwarifrån han sedan tänkte att föra slafwar åt West Indien, att cultivera landet med. Och emedan Danmark uti America, förutan St. Thomas, twänne öar, nemligen Kraben Eyland och St. Johan hafwer, som Danskt råmärke och fanan uppå satte äro, ty trodde han att Danmark en af dessa öar åt Churfursten cedera torde, och att dess intention allenast wore dermed att kunna så mycket lättare sedan passa upp på Spanska skeppen, som ifrån Porto Ricco gingo, och göra sig betalt för den præntion Churfursten har hos Spanien för de återstående subsidierne, hållandes han före, att ingen annan orsak war, hwarföre att Churfursten icke reusserade uti sin dessein emot Spanien, med de fem Skeppen, som för fem år sedan utlupne woro, än att Churfursten ingen hamn hade uti America, och att samma Skepp altså nödgades med oförrättad sak den gången retirera sig och gå tillbaka.

Kjöbenh. 26. Oktober 1685. . . . Herpå inföll talet om Hans Maj^{ts} resa, då den Franske Ambassadeuren, Engelske Envoyen och Fältmarskalken Grefwen af Roye sig och instälte, och begynte denne siste att referera och beskrifwa, uti hwad för ett treffligt tillstånd och wilkor, som Hans Maj^t sine troupper funnit hade, sägande att man aldrig

kunde se skönare folk och bättre munderad, än Hans Maj^{ts} Milice för denna tiden wore, och att det intet litet till deras anseende hulpe, att de nyss ock beklädde woro. Hans Maj^t Konungen, som derhos stod, och detta allt med stor modesti anhörde, sade intet mera derom, än, att Hans Maj^t förmodade, att trupperne ännu i wår skulle se ändå något bättre ut, der wore ännu några små bäster under Cavalleriet, som utratade woro, uti hwilkas ställe andra anskaffas skulle. Att Grefwen af Roy så avantagieux afmålade Milicen, kan hafwa sine skäl och orsaker, ty han icke ringa torde hafwa contribuerat hos Konungen i Frankrike till augment af Subsidierne, och såsom den fransöske Ambassadeuren stod derhos, så kunde han nog samt tänka, att hwad han således om milicen berättade, den andre sin Konung sådant igen rapportera och öfwerskrifwa skulle; Jag kunde ock märka, medan Fältmarskalken den reciten gjorde, att man tog wara på mig, serdeles General Amiralen Juul och Geheime Rådet Wibe, hwad Contenance jag derwid föra, och huru det mig lika skulle, hwarföre jag ock på apparenen intet lät fela, utan stälte mig så förnöjelig deröfwer, som någon af de andra. Men att Grefwen af Roys berättelse icke allt för autentique och trowärdig är, dömmar jag deraf, att en säker man (hwilken af Etats Rådet Harboes, som Militiæ wäsendet under sin expedition hafwer, och med Konungen warit, egen mund hafwer) wisse mig att säga, det Konungen intet Regemente hade funnit uti så slät estat, som Öfwersten Swanwedels, och derföre mäktat illa med honom belåten warit, läggandes ock dertill, att Fältmarskalken hade gräseligit farit löst på de fransyske Officerarne, hwilket ett tecken är att under Regimenterne icke måtte stå så wäl till, som Fältmarskalken eljest debiterade, kan ock wäl hända, att de Tyske Officerarne äro komne med mindre af, eftersom Fältmarskalken det Tyske språk icke så mycket ännu mäktig är, att han sig deruti ock någon Correction dem har kunnat gifwa. Ståthållaren Gyllenlew berättade mig, det Hans Maj^t uti continuerlig motie hade warit, allt sedan Hans Maj^t härifrån afreste, om dagen med Milicens mönstrande och om afton med et spel som kallas Landsknekt, hwilket Konungen, som icke stor inclination har för spel, dock mest estimerar.

Kjöbenh. 6. Novemb. 1685. Ännu är intet swar följt på mitt ingifne memorial, ej eller har jag welat pressera Hans Kong. Majt derom, på det jag icke hetas måtte importun; men der som längre ännu dermed dröjas skulle, så lærer jag söka tillfälle att göra derom en underdånig påminnelse hos Hans Kong. Majt, eftersom jag uti Stor Canzlerens frånwaro betänkande drager, att adressera mig antingen till Geheime Rådet Jens Juul eller Wibe, som serdeles profession göra att wara elake Swenske, och man altså liten hjelp och wilfarighet kan af dem hafwa att förwänta. Nästförliden söndags, som war den 1. hujus, blef den Calviniska Kyrkan publice här invigd, uti en fornähm borgares hus här sammastädes, Wigant benämnd, hwarest de reformerade några tjenliga rum hyrt hafwa, intill dess de så många medel hinna samla och anskaffa, att de sin egen Kyrka, som dem bewiljadt är, wid Christianshamn att anlägga och upbygga kunna, hafwandes de härtill öfwat sin Gudstjenst så hos Hennes Majt Drottningen på Slottet, Fältmarskalken de Roy, som Publique Ministrarne af England och Holland. Hennes Majt Drottningen infan sig icke allenast sjelf der, för dess egen höga person både före och eftermiddagen, utan ock lät anmoda afton tillförene så wäl Engelske som Holländske Envoyeerne att de sig der ock inställa wille, som ock skedde, då sig ock tilldrog något, hwaröfwer den Engelske Ministern fann sig toucherad, i det att Grefwen af Roy, som på en bänk kom att sitta med de Engelske och Holländske Envoyeerne, tog företrädet och handen af honom, hwarföre han ock eftermiddagen icke ditkom, ej eller mer sinnad är, som han mig sade, att frequentera den församlingen. Men den Holländske Envoyén, som aldrig någon scrupel gjordt har, att cedera Grefwen af Roy, och nu uti denne rencontern ej eller orsak kunde hafwa att wara missnöjd, eftersom den Engelske detsamma ock wedersfors, stält sig om eftermiddagen åter in, då han fann Grefwen af Roy och Öfwer Hofmarskalken Bulow för sig sittandes, som bägge höllo sig tätt tillsammans och sjöngo utur en bok. Och ehuruwäl den Holländske Envoyen förment hade, att Bulow skulle rycka bättre neder och gifwa honom rum emellan sig och Fältmarskalken, så blef han dock stilla sittande, utan att röra

sig af stället, så att Envoyen fördenskull obligerad blef att tråda dem bägge förbi och placera sig under honom, hwar öfwer han ock icke mindre sensibel är, så att han ej eller mera dit i Kyrkan gå will, håliandes före, att Bulow ingen raison dertill hade, som Öfwer Hofmarskalk, ej heller som Geheime Råd, der eljest honom någon sådan tittel skulle tillagdt wara, som ryktet fuller gått, men man icke rätt weta kan, helst emedan han icke af Konungen, utan Hennes Maj^t Enke Drottningen, som då icke regerande war, dertill giord är. Denna Församling, uti hwilken förmiddagen Tysk och eftermiddagen Fransysk predikan hållen warder, är mycket folkrik redan, ehuruwäl man icke förspordt har, sedan privilegierne förlidne wintras tryckte och publicerade blefwe, att en enda familie af så många tusende exilerade och landsflyktige utur Frankriket sig hit transporterat hafwer, än en gammal Fru utur Provincen Poitou med 2^{ne} Ynglingar, som äro Marquiser och hennes Dötterbarn, men af Handtwerkare eller Köpmän icke en, hwilket ock swärligen torde ske, som en förnäm man här emot mig soustinerade, hälst emedan de reformerade af en rebellisk humeur wore, och icke kunde lida wäl Monarkier, hafwandes han obserweradt uti Epistolis Calvinii, att han hade animerat dem, som sig emot sine Herrar upsatt hade. Dessförutan torde det ock wara ett stort Hinder, som han sade, att man icke säkert bygga kunde på de conditioner och wilkoher, som de reformerade här tillsagde woro, efter man exempel hade på två eller tre personer här, hwilke på skriftelig försäkring, att de ifrån all Contribution och borgerlig tunga på 20 års tid skulle frikallade wara, sig här nedsatt hafwa, och likwäl äro dragne under skatt och beswär, lika med de andre, sedan de ett år eller tu här setat, och sin egendom i fast grund användt hafwa. Wisst är det, att man uti stor förhoppning här är, att kunna profitera af närwarande conjuncturer och låcka främmande Capitalister och Handtwerkare hit in, till hwilken ända man icke så noga här är om religion, efter som de Catholiske till det antal redan här wuxne äro, ehuruwäl de icke någon Publique och offentlig sin tros öfning utan hos den franske Ambassadeuren hafwa, att de egalera nästan till talet en af de största Församlingarne här i staden, och weta Jesuiterne att taga

sitt tempo i akt, och smyga sig hemligen in här, dragandes ingen sky för att ingerera sig uti fattige folks hus, att kunna bringa dem till affall och sin tros bekännelse, då de uti sjukdom och på sitt yttersta stadde äre; och ehuruwäl de en eller annan gång derunder äro beslagne wordne, så resenteras likwäl icke på dem eller göres något mera till saken. Jag kan det säkert säga, att jag aldrig en af denna Nation, hennes Maj^t Drottningen undantagen, här wid Hofwet funnit har, som improberat Konungens i Frankrike hårde procedurer med de reformerade, fast mindre att man något medlidande skulle hafwa wist, eller tyckts låta gå sig det till hjertat, hwaraf nogsamst slutas kan, hwad appuy som de Evangeliske, om det skulle tränga om, här hafwa till att förwänta, och att dem icke så mycket om Religion som om Region nu till att göra är. Geheime Rådet Pless är i dessa dagar ifrån England hemkommen, der han warit har, att aflägga reda och räkenskap för sin administration af Hans Durchl. Prins Georgs inkomster här, såsom ock att göra högbemäldte Prins rapport om Hennes Maj^t Enke Drottningens efterlåtenskap här, efter inventarium, som han bewistat har. Den Engelske Envoyen sade mig, att Konungen i England Prinsens swärfader har warit illa belåten för detta med bemälte Pless, och till den ända skrifwit Hans Maj^t Konungen till, att han icke mera employeras måtte uti Prinsens affairer, fördenskull han sig icke understått hade denna gången att resa till England, så framt icke den Engelske Envoyen hade försedt honom med recommendation till Skattmästaren och Grefwen af Middleton, som honom skulle insinuera och sätta till rätta igen hos Konungen. Missnöjet, som Hans Maj^t till honom fattat hade, kommo deraf, att Hans Maj^t aldrig rätt har kunnat erfara af honom, huru högt de inkomster, som Prinsen härifrån årligen skulle hafwa, stege och att samma medel aldrig hade kommit i communion och gemenskap med Hans Gemåls, utan Prinsen dem serskildt allenast användt på sine hästar och sine Domestiquers beklädande, men allt det öfriga, som till att underhålla hans bord, möbler, hus, Caroisser och annat mera, har kommit allt Konungen till last. Och såsom Konungen årligen gåfwe Prinsen 20000 Jacobus till sin support

och hus^a underhåll, så wille Hans Maj^t gerna weta, hwad Prinsen ock härifrån hade till att wänta och göra stat på, och att samma medel och penningar måtte läggas uti comuni cassa, eftersom Hans Maj^t ämnat hade, att reglera Prinsens depenser, betala dess skuld och ännu föröka dess årliga rewenue. Jag frågade Envoyen, om han ännu icke kunnat förnimma hwad inkomster, som Prinsen här hade; han mente emellan 40 och 50000 Rd., men att man för misswext och lagen skull på remisser af penningar, icke kunde högre beräknat, än till 40000 Rd. årligen, hwarmed han sade, att Konungen hans Herre wäl tillfreds kunde wara, fast wore det ännu mindre, allenast han finge weta sanningen, sägandes att det intet vitium wore, till att wara fattig, eller blygd att sitt tillstånd bekänna i så måtto.

Kjöbenh. 20. Novemb. 1685. Utaf de 6 Öfwerster, som för Cavaller Gardet för en tid sedan här antagne blefwe, äro fyra i går indragne och reducerade, såsom Öfwerste La Forest, Limoge, Palle Krage och Rantzow, så att Bulow och Bjelke allenast äro conserwerade, warandes dess förutan 80 personer af Gardet casserade. Hwad denne reduction skall betyda, wet jag intet, men jag gissar, att man torde updraga hwardera af desse Öfwerstar något Regimente att wärfwa, och att man de andre af Gardet till Officerare derunder torde wilja bruka och employera, eftersom de alla för detta Officeraretjenster företrädt hafwa. Jag skall mig noga derom erkundiga.

Kjöbenh. 23. Novemb. 1685. Utaf de fyra Öfwerstar af Cavaller Gardet, som afgått, hwarom jag uti mitt underdånigste siste af den 20. hujus förmälte, har Öfwersten Palle Krage fått Gerssdorffs Marine Regimente, och här åter blefwen General Major af Infanteriet i Norrige, de andre trenne Öfwerstarne njuta samma gage som förr, intildess man någon utwäg finna kan, att accommodera dem. De 80 gemene afdankade Officerarne af bemälde Garde fingo i Lögerdags sin resterande lön, och tillstånd att resa hwart de wilja, hafwandes man de äldste och som gifte woro af Gardet casserat, men de yngste och vigoureuseste quarbehållit. General Major von Osten har ock sin dimission fått, och en gammal Öfwerste, Gäweke benämnd, som Capitain warit

på en tid med Feltmarskalken Grefwen af Roy, honom succederat uti Commendantskapet på Croneburg, hwilket twifwelsutan på Fältmarskalkens recommendation skedt är. Samma olycka, som von Osten träffat, har ock öfvergått General Lieutenanten von Schort, som nu på en god tid, och serdeles sedan Hans Maj^t ifrån Norrige kom, icke har warit mycket ansedd och liden hos Konungen, så att man altid befruktat har, att hwad nu händt är, honom wederfaras skulle.

Kjöbenh. 27. Novemb. 1685. Hwad Eders Kong. Maj^t jag uti mitt underdånigste siste af den 23. hujus berättamånade, om den förändring, som med Öfwersten Gerssdorff och Palle Krage förelupen wore, i det att den förra wore General Major blefwen, och den sednare åter fått hans Regimente, finner jag af intet värde wara, som de sjelfwe mig sade, för twänne dagar sedan, då jag dem fann tillsammans på slottet och dem deröfwer gratulera wille; men de kunde icke neka, att ett allmänt rykte derom gått och warit har, utan att de wiste, hwadan det sitt ursprung hade. Om Öfwersten Swanvedel refererade Gerssdorff, att han skall wara mycket illa noterad och angifwen hos Konungen för sin egennyttighet skull, och fördenskull sitt afsked nu finge. I lika måtto wore General Lieutenant Schort så wida ock reducerad, att Hans Maj^t indragit har de 5000 Rd., som han årligen åtnjutit har för General Lieutenants Chargen, och Directeurs beställningen öfwer Bergwerken i Norrige, förunnandes honom i det stället allenast 2000 Rd. pensionspenningar, hwilket, sade han, wore så godt som afsked, eftersom bemälte General Lieutenant icke derwid blifwa eller bestå kunde, wäl seendes, att det allenast derpå ansatt wore, att blifwa honom quitt.

Kjöbenh. 14. Decemb. 1685. Den Fransyske Ambassadeuren har på 12 dagars tid icke warit på Slottet; orsaken dertill skall wara, som mig af en säker man berättadt är, det Stor Canzleren efter Konungens ordres har med temlige eftertänklige expressioner representerat honom, att på det sättet, som Frankrike nu förfar emot de Reformerade, så nödgas Danmark att abondonnera det och tänka på sin egen säkerhet, helst emedan Danmark intet capabelt wore, att

resistera den storm och owäder, som deraf synes wilja endtstå och upkomma. Dessförutan har Konungen här och mycket illa uptagit det förbud och Limitation, som Konungen i Frankrike har låtit göra, så wäl hos den Danske, som de andre publique ministrarne i Paris, om deras Gudstjensts fria öfning, hafwandes Stor Canzleren gifwit Ambassadeuren att förstå, att hans Konung och Herre kanske derigenom förorsakad blefwe, att göra detsamma här, så att Ambassadeuren uti stor perplexitet ifrån honom skilder är, och har allt sedan icke varit uppe i Hofwet. Härtill kommer också, att Hennes Maj^t Drottningen har för korrt sedan utlagt sig för twenne Damer i Frankrike, att dem frihet förunnas måtte, att begifwa sig utur Riket, till hwilken ända Högstbemälda Hennes Maj^t den Danska Ministern Mejercrona ett postscriptum med egen hand skall hafwa tillskrifwit, menandes, att det så mycket större kraft skulle hafwa, när det framwist blefwe; men så har Konungen i Frankrike mycket brusquement swarat deruppå, och bedit Meyercrona, att deras Maj^{ter} Konungen och Drottningen i Danmark wille hafwa honom förskonad för dylike intercessioner, eftersom Hans Maj^t aldrig tänkte att begära någon af deras undersåtare, eller importunera dem med slike sollicitationer. Öfwer hwilket swar och ringa Complaisance man mycket här bestört har varit. Och såsom den Franske Ambassadeuren Hennes Maj^t Drottningen till behag jemwäl har employerat sig hos sin Konung i denna sak, så har han ock fått en skarp reprimende derföre och befallning, att icke skrifwa eller nämna det ringaste ord mera, hwad som religion i så måtto kan angå, hwarigenom hans affliction ock så mycket mera ökt och förmerat är.

Kjöbenh. 18. Decemb. 1685. Skeppsbyggmästaren Schelton är på wägen, så framt det icke redan skedt är, att blifwa här antagen i tjenst, brukandes han dertill den Engelske Envoyen, som i förrgårs talte med Konungen derom, då ock Seestedt¹⁾ (hwilken oraculum är wid Holmen) och Gyllenlew wore derhos, det endasta betänkande, som man derwid haft och än torde hafwa, är, att man icke will

¹⁾ Christopher Sehested.

degoustera den Byggmästaren, som de förr i Norrige hafwa, med hwilken man wäl belåten är, och en ung och mycket habil karl skall wara, hafwandes hans fader, som här är, och för detta Eders Kong. Maj^t uti samma profession i Liffland betjent har, låtit sig förmärka, det hans son lärar taga sitt afsked, så framt Schelton honom här föredragen blefwe.

Kjöbenh. 21. Decemb. 1685. Förliden Fredags hela dagen bragte Konungen till i Stallet med ridande, der Hans Maj^t ock spisade middag och straxt efter måltiden åter exercerade sig med ringrännande och tournér, hafwandes med sig i sällskap allenast Hr. Gyllenlew, Rewentlo och Öfwerkammarjunkaren Knuten, så ock trompetterne, hwilke blåste upp wid hwar course; Samma afton gaf Grefwinnan af Samsö eller Moth, som man kallar henne, en mycket splendid bal, der Hans Maj^t Konungen och de förnämsta af Cavailleurs och Dames sig infunno, och sig diverterade intill klockan 2 om natten.

Kjöbenh. 4. Januar 1686. Att Churfursten dess förre minister Brandt hafwer avocerat, och uti dess ställe igen Owerbeck förordnat har, tager jag upp för ett tecken, att Churfursten sine viseer i regard af Danmark changera torde, helst emedan han aldrig tjenligare minister hade kunnat utse och finna, än Brandt är på denna ort, så framt Churfursten tänkt hade att blifwa wid den förra förtrolighet med Danmark, ty han en stor habitude här wunnit har, och är hel och hållen porterat för deras interesse här, fördenskull han ock mycket nödigt skiljes härifrån, och säges, att han intill wåren tänker ändå att fördröja här quar, sedan han sin dimission tagit har; Han är så inkommen här uti spel och debauche, så att han en serdeles delice af det lefwernet gör, och swårt har att förlåtat, ehuruwäl han en sjuklig man är, och drags med podagran.

Kjöbenh. 25. Januar 1686. Fältmarskalken Grefwen af Roy har råkat här uti stor affliction öfwer det, att man hans famille, som härtills förskont har warit, nu jemwäl har tastat an för Religionens skuld i Frankrike, hafwandes hans Grefwinna med största möda erhållit permission af Konungen att få retirera sig med trenne sina barn, med hwilka hon

nu på wägen hitåt skall wara stadder, sedan hon med stor sorg och hjertans bedröfwelse de fem smärste har måst förlåta och lemna i sticket att upfostras i den Catholska Religionen, förutan twänne hennes äldsta söner, som tillföre samma lära antagit hafwa, så att de elfwa barn, som de tillsammans äga, hwaraf 3 med modren komma och en son, som temlig wuxen är, och alltstadigt hos fadren sig här uppehållit hafwer, sju således äro blefne skingrade och igenom Religion således ifrån de andre fördelte. Emot deras betjente wid deras gods i Frankrike, som de mycket ansenlige der skola hafwa, har man med största rigeur ock förfarit, manspersonerne, som sig icke hafwa omvända welat, på Galererna, men Qwinnfolken uti klostren kastat. Det är ömkeligt och beklageligt att se, huru försoffad som fadren sig häröfwer anställer, hafwandes hwar och en stort medlidande med honom, serdeles deras Majestäter Konungen och Drottningen, som likwäl sig icke fördrista att utlägga sig något för honom, eftersom Konungen i Frankriket deras intercession så illa för detta uptagit hafwer, och de nogsamst säkre äro, att intet rätta något dermed ändå ut. Samma olycka som Grefwen af Roy har också en fransysk Öfwerste här, La Forest, träffat, och ehuruwäl han deruti lyckligare är än den andre har warit, att han sine barn förmedelst Konungens intercession hos Konungen i Frankrike förliden sommars hitbekom och lös fick, så har man likwäl nu sedan ruinerat alla hans gods, och står nu derofwanuppå i fara att mista dem helt och hållet.

Kjöbenh. 5. Februar 1686. Ifrån det att Commissionen först här sattes öfwer arfdelningen, efter Hennes Maj^t Enke Drottningen, högstberömlig i åminnelse, och intill denna tid nästan, har den alltstadigt warit occuperat och sysselsatt med Öfwerhofmarskalken Bulows¹⁾ förklaringar öfwer de observationer, som de honom gjort hafwa, angående administrationen af dess embete och tjenst, som han förwaltat har uti högbemälte Hennes Maj^{ts} lifstid, hwarföre de räkenskap af honom fordrat. Och såsom Hans Maj^t Konungen för ungefär åtta dagar sedan godt fandt, att förordna en ny

1) Joachim Heinrich v. Bülow, d. 1724.

Commission, som uti saken definitive dömna skulle, beståendes densamma af följande personer såsom Geheime Råden Jens Juul, Wibe, Seested, Otto Schel, Knut Tott, Öfwer Rentmästaren Brandt, Estats Rådet Gyllensparre och Justitiæ Råden Worm och Paul Nilson så och General Procureuren Bentzon, som anklager; altså har bemälte Öfwer Hofmarskalk wäl sökt att detournera och afböja samma Commission, implorerandes i det ställe Hans Kong. Maj^{ts} Nådige Protection och beskydd. Men som han förmärkte, att det intet hjelpa kunde, utan att Commission ändtlig skulle gå för sig, och begynna som i går, ty har han märkt oråd och den resolutionen tagit förliden Tisdag, att göra sig osynlig, salverandes sig genom flykten och som man tror öfwer åt Skåne. Och ehuruwäl han genast samma dag saknades och en Hans Maj^{ts} lifknekt fördenskull jemte twänne andra beordrade blefwo, honom att eftersätta, så har han likwäl undgått dem, och de allenast hans Dräng ertappat med några saker wid Rångsta Krog, som halfwägs är emellan Elseneur och Kjöpenhamn, den de tillbaka med sig bragt och i Castellet satt hafwa. En som hans Kammartjenare för detta warit, Fridberg benämnd, har man sedan här och antastat, och hos de andre i Castellet logerat. I lika måtto äro och wissa personer utkommenderade, som Inspektoren Bohn, hwilken för detta Hennes Maj^t Enke Drottningen tjent, men nu af Konungen sjelf sitt afsked fått och fördenskull förliden Lögerdag härifrån åt Luneburg reste, skola uppsnappa och tillbakabringa, förmodandes man att kunna hinna honom ännu uti Hollstein. Alla Öfwer Hofmarskalkens saker, som man har kunnat finna och öfwerkomma äro förseglade och lägger man sig på det högsta winning om till att kunna utkunskapa och erfara, hwart han är wägen tagen.

Kjöbenh. 8. Februar 1686. Eders Kong. Maj^t mände jag uti mitt siste af den 5. hujus underdånigst berätta om Öfwer Hofmarskalken Bulows hemliga retraite, och huru man honom på alla wägar eftersatt hade uti förhoppning, att kunna anträffan; men så har han likwäl echapperat och kommit öfwer till Malmö, som nu förnimmes; och såsom Hans Maj^t sinnad är, att låta Commission, som uti saken dömna skulle, gå lika fullt för sig, altså har man genom

publique anslag, såwäl på hans hus, börsen och flere orter i staden, hwaraf ett exemplar underdånigst härhos följer, citerad honom till den 17. nu innewarande månad att comparera, så att innan kort sig utwisa skall, hwad utslag denne sak winna lærer.

Kjöbenh. 1. Marts 1686. Öfwer Hofmarskalken Bulows sak torde efter all apparence bättre utslag winna, än man trodt har, helst emedan Hertigen af Hannovers Minister Groot Konungen här tillskrifwit och sig offererat har, att wilja komma hit öfwer och swara för Bulow, helst emedan han uti saken så wida engagerad wore, att han alla Bulows originalbref och documenter widimerat har, och fördenskull icke wäl tåla kunde, att de förkastade skola blifwa, ej eller Bulow, som oskyldig, till sin ära och goda namn angripen warda, begärandes delation och att saken hwila måtte till hans ankomst, hwilket och honom bewiljadt är, warandes termin utsatt på 6 weckors tid ifrån den 19. sistlidne räknad. Hans Maj^t Konungen är honom icke så mycket onådig, att Hans Maj^t icke skulle stå snart till att blidka igen, der icke hans owänner wore så många och låge Hans Maj^t så träget öfwer, foverandes aigreuren emot honom det mesta de någon tid kunna.

Kjöbenh. 20. Marts 1686. . . . Hon kunde icke tillfyllest beskrifwa, huru öde och ruinerat som landet allestädes både i Hollsten och Danmark, hwarest hon igenom rest warit hade, och skulle staden Kögh hafwa supplicerat och skrifwit Konungen till och begärt att njuta någon lindring i Contribution, eftersom pålagorne aldrig af de Swenske, som dock fiender warit, så swäre skola hafwa warit påbudne, den tiden de på Zeeland stoge, som nu. Wisst är det, att alle städerne, som då temlig i flor på den tiden woro, aldeles nu äro gångne till grund, och en utsägelig armod förspörjes öfwerallt i landet, så att den Högste Gud må weta, huru här hålles hus, och hwem som nyttan deraf har. Högfärd, omåttelig wällefna, pråhl och pragt har nu så tagit här öfwerhand, så att jag intet se kan, hwarest det will stanna ändtlig.

Kjöbenh. 10. April 1686. Rätt som jag i werk begrepen war och i procinctu stod att öfwergifwa det Memorial, som Eders Kong. Maj^t genom dess nådigste skrifwelse af den 10. Mars sistlidne mig anbefaller att inlägga här angående Dom

Capitlets i Hamburg underdånigste ansökande om inkomsten af de 10 byar uti Hollsten och Amptet Trittou, som af ålder hört hafwa till bemälte Capitel, men nu något oriktigt utgått hafwa, sedan samma Ampt och byar äro råkade under Konungens i Danmark lydno, kom mig samma Dom Capitels bref tillhända, jemte en Copia af en ordres, som Rente-kammaren här till Amtmannen uti Trittou Wallert d. 13. näst framlidne skall hafwa låtit afgå, och honom anbefallt att icke allenast efter hand betala de restantier, som ännu innestodo, utan också årligen härefter riktig att erlægga de reditus, som bemälte Capitel tillkommer och hafwa bör, som Eders Kong. Maj^t det widlyftigare af hosgående bilaga ¹⁾ nådigst ser och intaga täckes. Med samma ordres, som Dom Capitlet emot sin förmodan, dock på anhållande här erhållit har, är det nu wäl nöjd, allenast att förvaltaren densamma exequerar och efterkommer, till hwilken ända det hos mig begärt, att jag hos Geheime Rådet Kihlmansek, eller ock hos Estats Rådet Jessen (till hwilken det ett serdeles förtroende hafwer, som jag märker, och utan allt twifwel desse ordres utverkat har) anhålla wille och derhän begå, att Regeringen i Gluckstad och in specie Canzleren Lilljecrona, som Stifts Amptman är öfwer Trittou, befallning måtte få att assistera dem och hålla förvaltaren till att punctuellement efterlefwa hwad som honom således befallt är. Jag will ock hoppas, att kunna så mycket lättare förmå det samme hos Jessen, som han interesse deruti har, att Capitlet blifwer uti sin wanliga consistence, för sin Swärfader Geheime Rådet Ehrenskilds skull, som eftertraktar att få af bemälde Dom Capitel det Schauenburgiske præbendet för sin son.

Kjöbenh. 17. April 1686. Twenne ting äre, som detta Hofwet nu för tiden occuperar och något bekymmer gör; det första är Churfurstens af Brandenburg biträde uti Tractaten med Holland, och sedan den Engelska saken; hwarom jag uti mitt underdånigste siste något förmälte om. Hwad det förra widkommer, så har det så mycket mera surprennerat dem här, som de säga sig aldrig hafwa kunnat förmoda, att Churfursten sig skulle hafwa welat inlåta uti något förbund

¹⁾ Bilaget mangler.

med Holland, utan att gifwa Danmark först Communication deraf, helst emedan det icke så hastigt har tillgått, utan Churfursten allt sedan Nowember månad med de tankar skulle hafwa omgått, och de likwäl icke förr än nu och efteråt fått kunskap derom här. Hwaremot de åter trösta sig, att de Chur Brandenburgiska ministrarne skola hafwa sagt, det samma förbund icke stort hade att betyda, utan wore allenast en renovation och confirmation af den Elbingske tractaten. Men den Engelske Envoyén, som i förrgår hos mig war, berättade annorledes, och att man icke wäl deröfwer här tillfreds war, görandes reflection, hwad för ett starkt och considerabelt partie det wore, när Eders Kong. Majt, Holland, Churfursten och det Luneburgiska huset samt Kejsaren och större delen af Imperio formerade en ligue och interessa tillsammans. Jag skämtade och sade, det Danmark kunde och foga sig dertill, så wore det utan fruktan. Han log deråt, sägandes, att man låter också redan förmärka sig här, att den alliance man med Frankrike slutit har, icke mera förbintelig wore, än att man alltid frie händer kunde hafwa att skilja sig derutur igen, när dem så anstode och behagade, detsamma ock Stor Canzleren åt den Holländske Envoyén Moering skall hafwa sagt, då han sitt afsked af honom tog. Jag swarade, att på det sättet skulle Frankrike kunna förmå alla puissancer i werlden att ingå förbund med sig, om de allenast kunde få subsidier, och dem derhos fritt stode, utan læsion af sin honneur tro och lofwen att upsäga sitt förbund igen, när dem lysste. Det wore wisst, att Frankrike nog liberal och öslig wore med sine penningar, men så tror jag intet att det så skulle wråka dem tillwäga, att det icke skulle weta, hwad det igen bör hafwa derpå. Om Churfursten hade resilierat, så kunde det kanske hafwa sine skäl, ty hans förbund med Frankrike sträckte sig intet vidare, som hans egen minister mig sagt, än till garantien af den Nimwegiska freden, hwaruti Churfursten sjelf stort interesse hade, men som Frankrike densamma redan på så många sätt infringerat och brutit hade, och Churfursten, som en klok Herre, utandess wäl märka kan, hwad förbittran, som Frankrike emot honom hemligen förer (ehuru det ock dissimuleras), för det att Churfursten icke allenast igenom

offentligt placat utan ock defrayementur hade sökt så sorgfälligt att locka de Reformerade utur Frankrike till sig, så har Churfursten kanske mäst warit betänkt på hwad sätt han sig förwara och sine Cleviske länder skydda och betäcka kunde, i fall Frankrike i dag eller i morgon begynte något owäsende igen i Tyskland. Men med Danmark wore helt annorledes beskaffadt, ty det hade ingen fotmån land aquirerat genom Nimwegiska freden, men wäl sedan genom Frankrikes appuy och connivence bemäktigat sig furstendömet Schleswig; fördenskull wore det troligt nog, att det uti någon större obligation måtte sticka hos Frankriket, och att den alliance, som de sins emellan uprättat, något större onus och förbindlighet måtte föra med sig, än att Danmark utan någon blasme skulle kunna gå derifrån när det wille. Bemälde Envoye berättade också, att man lagade här några skepp tillreds, och att de Danske sig flatterade, det Marquis de Præwilles Esquadre wore intenderad att komma hit. „Jeg svarede at dette skulde ikke ombragere os, da vi ved Guds Hjælp var istand til at tage imod den; og nok skulde finde Leilighed til at transportere Tropper over Vester- eller Østersøen, naar Behov gjordes.“¹⁾

Kjöbenh. 3. Maj 1686. I förrgårs, som war den 1. hujus, lopp den Galliot af Stapeln, som Schelton här på serdeles manerer inwenterat och bygt har, till att kunna landsätta i hastighet Ryttare med, när så omtränger, warandes den af den storlek, att 60 hästar bequämligen under öfwerloppet, ett compaignie soldater ofwanuppå, så ock 10 swåre stycken rymmas kunna, under hwilkas beskydd ock landstigningen ske skall, i fall någon wore, som sig dem opponera och motsätta wille. Kjöhlen af samma Galliot skall wara helt platt byggder, och icke djupare ligga i watten, än att den på 6 fot inlöpa kan, och när den af stapeln utskjuten blef, öppnades luckan och kastades en brygga ut, att wisa dermed så mycket bättre, huru landningen ske skulle.

Fursten af Wurtenberg, som Öfwerste är af Lif Regimentet och permission erhållit har af Hans Maj^t Konungen, att få bewista Campagnen i Ungern, äfwensom han

¹⁾ Tilføjet af A.

det gjorde förlidet år, har icke förr welat begifwa sig härifrån, än att han fått presentera Konungen Regementet med dess nya beklädning, hwilket i dag på en stor och rymlig plats wid Castellet skall ske, så framt icke detta regnwäder förhindrar; warandes samma Regemente på följande sätt adjuterat och klädt. Först hafwa alla soldater Rocken af Couleur de paille, med förgyllda knappar af sink, rödt foder under, byxor och strumpor af samma färg, upslaget på Rockarne af Plyss och Cramoisi färga. Ofwanuppå rocken flaxar (Epauletter) af rödt kläde med gult foder, store förgylte knappar af samma art som i råcken, och på wenstra axeln ett stort wapen i blå grund, som till anseende nästan sig låter som Sölfwer moer, derpå Hans Maj^{ts} namn **G** uti temlig tjock och rik broderie af Silfwer satt är, med en Crona öfwer, warandes ändå wapnet merendels öfwer allt broderadt, men icke så tjockt som namnet; Spännena, hwarmed flaxarne knäppas ihop, äro temligen brede, af Sink och förgylde, äfwenså crochetterne på hattarne, som af nyaste maneret och med stor rand äre. Patrontaskorne af samma slags plys, som på upslaget af rockarne, med röd juff dertill, som man kan täcka dem till med, men Grenadierernes äre broderade och deras hattar med gullgaloner umdragne, så och remmarne af Patrontaskan lika så. Wärjorne i gemen lika och af Sink och förgylde med lifgehång dertill, blå band i halsdukarne och helt gode och efter nyaste façon gjorde skor. Således är detta Regemente assorteradt, så wida jag sedt och ännu förnummit har.

Kjøbenh. 8. Maj 1686. Eljest tilldrog sig något här i staden förliden Tisdags och Onsdags, som lätteligen stort owäsende hade kunnat förorsaka, i fall det icke i tid hade blifwit stilladt och dämpadt, beståendes deruti, att någre skalkar och obetänksamme af LifGardet hade anslagit på ett hörn här i staden en skrift, de andre Regementerne Prins Fredricks, det Selanske och Marinske Regementen, som här i staden ock ligga, till nesa och förakt, hwilket dem i en sådan förbittran hade satt emot Gardet, så att en hop bussar af Marinerne satte sig tillsammans och attaquerade på gatan någre af Gardet, som dem mötte, hwilket ock med sådan bitterhet på bägge sidor skedde, så att oakadt Offi-

cerarne kommo dertill och sökte att förhindrat, 16 eller 17 personer illa, ja somlige till döds nästan blefwe blesserade, hwilket ock andra dagen derefter likaså hände, så att Hans Maj^t fördenskull nödsakad blef, icke allenast genom offentlig Trumslag och wid lifsstraff tillgjörandes, att förbjuda, det någon sig understå skulle, att röra sig mera på detta sättet, utan också Officerarne hårdt tillsagde blefwe, att taga wara på sine bussar och hålla dem i sigte och lydno, hwarigenom detta owäsende sig stillade och sätte.

Stor Cancelleren är så illa sjuk, att om dess wederfående mycket twiflas, hafwandes hans ordinarie plåga af podagra dragit sig upp i lifwet, hwartill man will säga, att en Konungens Lif Medicus, Ringelman benämnd¹⁾, orsak och wällande wara skall. Det wore beklageligt, om honom något dödligt påkommer, och skulle främmande ministrarne finna stor afsaknad och swårt hafwa här att komma tillrätta, warandes ingen af de andre Konungens höge ministrar af den experience och probitet som han.

Introduceuren Gersdorff skall resa till England med första som Envoye Extra Ordinaire, och lösa Lenth deraf, som åter till Holland vocerat är i Krages ställe, och denne till Sverige igen att företräda Stockfliets postö. Meyer Crona säges ock wara hemkallad och att Etats Rådet Scheel, som i Sverige war, honom succedera skall. I lika måtto berättas också, att Geheime Rådet Giöe, som för detta Ambassadeur i Spanien har warit, skall blifwa Envoye Extraordinaire wid det Kejslerliga Hofwet i Wien²⁾. Man will ock säga det Hr. Jens Juul skall wara destinerad till någon ambassade, men hwart kan jag än icke weta, han är icke aldeles uti den credit och anseende mera hos Konungen som för detta, hwartill hans egennyttighet och girighet allenast skall wara wällande. Den sista Ambassaden i Holland och att han i sin negociation der icke bättre reuisserade, har skadt honom ock mycket, men så tröstar han sig derwid, att han en af de rikaste är i hela Riket, hafwandes öfwer 13 Sätessgårder och dertill nyss gift sig med en Dam³⁾, som store medel har.

¹⁾ Caspar Ringelmann fra Oldenborg.

²⁾ Sml. Danske Saml., 2. R. 4, S. 187.

³⁾ Regitze Sophie Wind, Datter af Holger Wind og Margrethe Giedde.

Kjøbenh. 11. Juni 1686. Det hålles före, att orsaken hwarföre Hennes Maj^t Drottningen dröjer här quar, några dagar efter, kommer deraf att Giftermålet emellan Stor Cancelleren Son och Grefwinnan af Samsös dotter¹⁾ skall nu gå för sig i Hollsten, hwilket Bröllop Hans Maj^t Konungen ämnar att bewista, men Hennes Maj^t Drottningen undflyr, icke wiljandes ens på den tiden wara i Hollsten. Man kan icke nogsamnt utsäga den splendeur och prakt, som till detta bröllop destinerat är, ja så att bara meubler, hwilka bruden medgifne äro, skola stiga öfwer 100,000 Rd., hwilket Hennes Maj^t ibland annat icke litet kränker och till sinnes går.

Kjøbenh. 9. Juli 1686. I förrgårs afton afsomnade här Stor Canzleren Grefwe Ahlefeldt, hwilkens död så mycket mera beklagas, som han omistandes för Konungen och af alla älskad war. Han hade fullkomligen satt sig i sinnet, att resa åt Hollsten och sig härifrån begifwa på Mariæ Bebedelsesdag, men blef om natten tillförene så häftigt betagen, att han allt sedan har måst hålla wid sängen, och Sjukdomen den bedröfliga utgång, som nu skedt är, wunnit. Sin Grefwinna med twänne barn en son och dotter har han lemnat efter sig²⁾, warandes Sonen vice Ståthållare i Hollsten och au point att hålla bröllop med Konungens naturliga dotter Fröken af Samsö, och dottern förlofwad med en Grefwe i Tyskland³⁾. Mäkta stor förmögenhet skall efter honom finnas uti barskap, som en trowärdig man mente, öfwer fjorton eller femton hundrade tusende Rd. och i gods 80,000 Rd. uti årlig inkomst. Hwem honom succedera lærer, gifwer tiden. En del gissa på Grefwe Rewentlo, såsom den der mycket wäl står hos Konungen, och icke gerna tåla lærer, att någon honom föredragas måtte, på det han kan behålla rangen näst Hr. Gyllenlew, ehuruwäl han till ett sådant swart och important Embete icke synnerligen fallen är. Andra åter tro, att man någon reflexion lærer göra uppå vice Ståthållaren i Norrige Höög, som för en habil och wäl qualificerad man hålles, andre åter äro af den tanken, att Gri-

¹⁾ Frederik Ahlefeldt, g. m. Christiane Gyldenløve 3. Novbr. 1686.

²⁾ Storkantsler Ahlefeldt efterlod sig flere Børn end Leyonclo angiver.

³⁾ Dorothea Frederikke Ahlefeldt, g. 1685 med Johan Frederik, Greve til Leiningen-Hartenburg.

penfeldt åter torde komma på brädet igen, uti hwilken mening desse så mycket mera styrkas, som Konungen skulle hafwa warit sinnad redan förlidne år, då Hans Maj^t i Norrige war, att gifwa honom lös, och ställa honom på fri fot igen, så framt Grefwe Rewentlo icke i wägen legat och sådant förhindradt hade. Men utaf alla dessa tre, som nu nämnde äro, synes fuller likast wara efter mitt ringa omdöme, att Grefwe Reventlo torde emportera det, hwilken uti sitt sinne fuller alldeles convincerad är, att han icke dertill skuren är, men torde arbetet och det swåraste ankomma låta på det mindre folket, allena att han man kan hugna sig af titeln och en sådan hög charge, dignitet och wärdighet.

Kjøbenh. 3. Septemb. 1686. En förnäm man, med hwilken jag för twänne dagar sedan i discours råkade om Fältmarskalken Grefwen af Roys dimission, wille för säkert berätta mig, att ingen annan orsak dertill wore, än att bemålte Fältmarskalk, som redan för Hans Maj^{ts} afresa härifrån hade kunnat förmärka, att någon dessein här på färde war, har förtrutit och tyckt något åt wara, att man den så hemlig för honom hålla wille och icke gifwa honom någon communication deraf, hwarföre han ock straxt har wist sig missnöjd och begynt att tala om afsked. När nu Hans Maj^t till Hollsten kom, togs åter samma deliberation och Rådslag före, utan att gifwa fältmarskalken någon kunskap deraf, hwilket honom så sensibel gjort har, så att han utan något vidare betänkande har anhållit om sitt afsked. Och ehuruwäl Hans Maj^t Konungen så wäl genom Geheime Råden Juul och Ehrenschildt, som Öfwer Råntemästaren Brandt sökte att afråda honom derifrån, så har han likwäl ifrån sin fattade resolution icke welat låta sig dimovera, utan blef fast deruti att wilja hafwa sin dimission, hwaröfwer ock Hans Maj^t något otålig blef, befallde så genast, att den expedieras och honom gifwas skulle, görandes icke destomindre honom den nådige offert dertill, att der han wille blifwa sittandes och boendes i Danmark, skulle han 6000 Rd. årligen så länge han lefde riktigt och ofelbart hafwa att upbära och åtnjuta. Men som han detta tillbud också afslog, förärte Hans Maj^t honom en wärja besatt med diamanter så och 3000 Rd. till resepenningar, och åt Hans Grefwinna äfwen så mycket. Straxt deruppå

blef af Hans Maj^t affärdad en expres till Konungen i Frankrike till att gifwa honom del och notification derom, och en annan äfwenså af Fältmarskalken. Ämnandes han så länge att fördröja i Schleswig intill bemälte express tillbaka kommer. Hennes Maj^t Drottningen, som för bemälde Fältmarskalk en serdeles nådig estime bär, både för det han så wäl har wetat att skicka och insinuera sig uti Hennes Maj^{ts} humeur, som ock för enahanda religion skull, har mycket bemött sig att öfwertala honom ifrån denna resolution, men allt förgäfwes, och lærer han altså resa öfwer åt England, så snart expressen kommen är och swar har återbragt. Jag tog tillfället deraf att säga denne mannen, som mig dette förtrodde, huru ryktet här gått hade, som wore Fältmarskalken deraf degouterat, att man hade welat föredraga honom Herr Gyllenlew i Commando af arméen och att han af honom depandera skulle; hwaruppå denne, som Gyllenlews eget kreatur är, mig swarade, det Gyllenlew för Generalissimus för hela Kongens Milice wore erkänd, hade ock rangen för Grefwen af Roye, men att han icke dess mindre wäl har warit tillfreds, och hade tillbjudit, att han måtte föra Commando wid denna occassion.

Kjøbenh. 6. Septemb. 1686. Danmark är nu intet högre om hjertat än att kunna skilja sig med äran ifrån Hamburgska wäsendet, och torde gifwa mycket derom, att det aldrig hade begynt denna cavalcade, som fuller annat afseende har haft i förstone, än de conditioner, de nu måste låta sig benöja med och af Staden erhålla torde. Skulle de Kejsarlige, Chur-Brandenburgiske och Luneburgiske ministrarne allenast wilja wisa sig något difficulte och styfwa Staden, så tror jag, att satisfaction skulle blifwa slätt och ringa nog, som Danmark skulle hafwa till att förwänta, och att begynna något via facti emod staden törs det intet mera wåga, sedan det märker, att både Chur Brandenburg och Luneburg hafwa tagit sig staden så högt an och att Kejsaren har fått luft igen. Icke destomindre, och ehuruwäl att Danmark så illa deran nu är, så underlåter det dock icke att dölja, mest det kan, den peine och ängslan, det är uti, som af hosgående relation, men serdeles continuation är att se,

hwilka efter ordres här uti Canzli äro upsatte äro och sedan tryckt blefne.

Kjøbenh. 18. Oktob. 1686. Med den Engelske Envoyen har jag ock talt, och han har omständeligen refererat mig hela förloppet af negociation, så wid Hamburg som i Gottorp, hwaraf Eders Kong. Maj^t jag icke med någon widlyftig recit beswärlig falla will, utan allenast det förnämsta deraf beröra; först berättade han, att det mycket swårt hållit har, innan man har kunnat intala Konungen i Danmark att uphäfwa lägret och upbryta med sin Armée igen ifrån Hamburg och till Holsten. Men när han, Envoyen, tillika med fransyske ministern begynte att remonstrera Konungen, uti hwad fara Hans Maj^t stode, om Chur Brandenburg tillika med de Luneburgiske formerade ett läger af 10,000 eller 12,000 man, utmed Konungens läger, och sedan staden derhos, som så mäktig och wäl försedd wore med folk, gjorde sitt bästa, så har Konungen begynt att draga öronen åt sig och låtit sig bequäma, men war allenast rädd, att de Chur-Brandenburg- och Luneburgiske Troupperne skulle följa Hans Maj^t efter på hela wägen i Hollstein, när Hans Maj^t hade dragit Armeen tillbaka. Men som den Engelske Envoyen och Fransyske ministern försäkrat Konungen, att sådant intet ske skulle, och att de garands derföre wara wille, så har Konungen deruppå låtit demolera Batterierne, afföra mortiers och styckena och ändteligen brutit upp med armeen och marcherat derifrån. Den difficulteten, som sig straxt deruppå uphof om loco Tractatus, i det att de Chur-Brandenburg- och Luneburgiske committerade wägrade att wilja tractera extra Imperium, sade Envoyen wara på det sättet häfwen och bruten, att han tog på sig att resa till Hertigen af Hannover, som då i Harburg war, och med största möda bragte honom dertill, att endtligen förklara sig, att der Churfursten ock wille samtycka att sända sine ministrar till Gottorp, så wille han ock icke vidare wara deremot. När nu bemälte Ministrar deruppå sig infunnit hade uti Gottorp, kunde man ändå icke tro, att saken till något accomodement skulle komma, hälst emedan de Danske wiste sig mycket styfwe, och stodo deruppå, att Staden till Satisfaction 300,000 Rd. betala skulle, innan de wille höra af någon förlikning

eller relaxera de upbragte skeppen och effecter; men så har den Engelske Envoyen jemte Engelske Ambassadeuren, så och Fursten af Plöen representerat Konungen, hwad fara Hans Maj^t åter lupe, om tractaten sloge sig och blefwe till intet, ty då kunde Hans Maj^t wara säker på, att man först tände eld på Altona, och sedan skulle fienden tränga sig in uti Hans Maj^{ts} egne länder och desolera allt, så att omöjeligt wore, fastän Hans Maj^t en Armée af 50,000 man hade, att kunna förhindra och afwärja det. Detta gjorde fuller något till saken, sade Envoyen, men det mesta ändå, att de förestälte Konungen, huru Eders Kong. Maj^t begynte att movera sig så till lands som watten, hafwandes redan låtit taga farkoster uti beslag, hwilket ett tecken wore, att Eders Kong. Maj^t hade i sinnet att transporterera folk. Dessförutan hade de haft tiender, att jag redan på wägen skulle wara åt Gottorp, och fördenskull tyckt rådeligt wara, att ju förr ju heldre bringa saken till ändskap; eftersom troligt wore, att jag wid min ankomst torde göra negociationen swårare, på det Eders Kong. Maj^t tid och tillfälle derigenom kunde winna att få den Hollstenske saken också fram. Alla dessa skäl har Konungen med stor attention anhört och dragit på axlarne, och ändtligen i ett moment resolverat, att wilja skrida till förlikning, och till den ända låtit utfärda hosgående declaration som i dag af trycket här först utkom, men genast för Hans Maj^t afresa ifrån Gottorp Mediateurerne tillstald blef, häruppå wänter man nu en Stadens, som man här kallar, Submissions skrift, men om den så just efter deras behag följa lärer, kan jag intet weta, åtminstone tyckes det, att icke allt ännu så riktigt måtte wara på stadens sida, som jag det på Engelske Envoyen kunde märka, hwilken i förrgår bref derom ifrån Hamburg erhöit, men wille icke så ut med hwaruti det bestod. Till Fältmarskalken Grefwen af Royes missnöje, sade han detta rätta orsaken wara, att Hans Maj^t hade en månad före dess upbrott med armeen ifrån Holsten, låtit genom Krigssecreteraren Harboe communicera bemälde Fältmarskalk ett uppsätt, som Hans Maj^t har funnit godt låta göra om arméens commando, så att Grefwen af Roye skulle blifwa hos Konungen, men Gyllenlew commendera en Corps apart, hwilket Fältmarskalken

så högt har gått till sinnes, att han genast har begärt sitt afsked, ehuruwäl honom en och annan mortification med Officerarnes till och afsättande utan föregående minsta communication med honom före Konungens afresa härifrån redan skall händt och wederfaren wara, som bemälte Fältmarskalk för ett förebud af disgrace tagit, men likwäl så länge simulerat hade, och icke lagt något stort derom.

Kjøbenh. 29. Oktob. 1686. Ståthållaren Gyllenlews credit hos Konungen börjar nu luta och har mycket aftagit genom den siste olycklige expedition wid Hamburg, så att man ögonskenligen det märka kan, hållandes man honom för otjenlig att föra commando öfwer Arméen, efter han på sine delicer mycket begifwen är och eljest icke all tjenlig experience och wettenskap har, som dertill hörer; man har fördenskull uti förslag 3° att ersätta det stället med, som är Fältmarskalken Schomberg, Fältmarskalken Wedel och General Lieutenant Arensdorff. Om den första twiflar jag, om han det sjelf heldre skulle wilja emottaga, för det exempel han sedt har i Comte de Roye, men snarare att någon af de sednare bägge torde komma dertill för de commoditeter skull, som de, hwilka consilierne här föra, deraf hafwa kunna, att de få råda något med in militaribus, hwilket icke med Schomberg skulle låta sig göra, så som Fältmarskalken Grefwen af Roye det ej heller har welat tåla. Och ehuruwäl Wedel icke uti någon synnerlig consideration är för sine actioner, så torde han likwäl prævalera för Arensdorff, blott allenast för att kunna få Gyllenlew borrt till Norrige, och således omwexla emot Wedel. Fältmarskalken Grefwen af Roye, som i Hamburg sig nu uppehåller, har fått permission af Konungen i Frankrike, som den Engelske Envoyen mig berättade, till att få engagera sig hwar han wille, så när som på Holland, och fast han i beråd skall hafwa stått, antingen han till England eller Schweitz sig begifwa skulle, så höll han före, att han uti Chur Brandenburgsk tjenst lærer träda, och att någon underhandling derom redan på färde war med Churfursten. Stort beröm har han inlagt här derigenom, att han Arméen i ett mäkta godt skick efter sig lemnat hafwer, hwilket alla såwäl hans wänner som hans owänner universellement bekänna måste, och fruktar

man, der Arméen längre utan någon god Chef måste stå, att den mycket lärer deterioreras och aftaga, efter Officerarne öfwer måttan egennyttige äre, och ingen är, som ser dem stort på fingrarne, utan de få låta, som de wilja. Om Öfwer Kammarjunkar Knuten med hans partisaner kunna bringa till wäga, att Grefwe Rewentlo wille begifwa sig Öfwerjägmästare tjensten och den med Konungens consens updraga åt bemålde Knuten, så håller man wist före det Rewentlo lärer blifwa Canzler, och fastän han icke det Embetet wuxen är, så lärer han åtminstone bära namnet derföre, och andre forrätta tjensten. Här gäller particulier interesse för allt, och derefter jemkas consilierne, men huru det i längden lärer bära sig och publicum fara derwid, gifwer tiden. De som cordate äre och mena wäl, sakna och beklaga Stor Canzlerens död, det som ock Hennes Maj^t Drottningen för några dagar sedan, kommandes att tala om det Hamburgske wäsendet och huru man sig exponerat, skall hafwa gjort, men så äre andre, som glädja sig deröfwer och finna nu bättre deras räkning.

Kjøbenh. 12. Novemb. 1686. Man börjar nu att tala här till Ståthållaren Hr. Gyllenlews ursäkt, att han aldrig ambierat och åstundat har commando af Arméen, och, att han sig lät bruka för Hamburg, skedde på Konungens egen befallning emot hans wilja, hafwandes han ej heller sådant welat antaga, förrän Konungen har måst gifwa honom en decharge och befrielse ifrån allt ansvar för utgången, och hwad som eljest olyckligen hända kunde af hans råd och anförande. Fältmarskalken Wedel är landwägen rester ifrån Norrige och wäntas om Måndag eller Tisdag hit, warandes alle uti den mening, att honom commando af Arméen torde updragit och anförtrödt blifwa, hälst emedan man ingen tanke sig mera göra kan om Fältmarskalken Schomberg, som redan säges hafwa förlofwat sig uti Chur Brandenburgisk tienst, och att Grefwen af Roye uti capitulation jemwäl stode, att engagera sig hos Hertigen af Zell på de willkor, som han här njutit har, hwaröfwer högbemålde Furste nu en af sine betjente till Hamburg skall hafwa skickat att tractera och handla med honom. General Lieutenanten Arensdorff, som nu på en tid sig här i staden uppehållit har,

och mycket flitigt sin upwaktning gör wid Hofwet, synes temligen hafwa satt sig igen uti Konungens nåder och säges skola blifwa Vice President uti Konungens Krigsråd. Förutan det, att han reputation har af en braf Soldat, så är han serdeles här æstimerad för en god Oeonomo och såsom den der mycket nödig är för conservation af Milicen, ehuruwäl han med Rytterhemmanens inrättande icke serdeles wäl reuisserat har, warandes deruti lika confusion, nästan som förr, så att hemmanen merendels ligga öde och hwarken bonden eller Ryttaren deraf nytta har. Man totar nog efter det Swenska maneret med indelningen af militiæ Hemmanen, men det will ändå intet lyckas dem, som Stor Canzleren sjelf uti sin lifstid det emot mig beklagade, sägandes, att han icke wäl begripa kunde, huru det måtte tillgå, utan höll före att lättjan hos den Danska Bonden, serdeles här uti Seeland, ändå mycket wällande dertill wore, och att det wore en annan genie af folk, som icke till den industrie bringas kunde, som den Swenske bonden; berömmandes mycket deremot de Norrske, som stor rapport hade på de Swenske i så måtto.

Kjøbenh. 3. Decemb. 1686. Man will nu fullkomlig säga, att Arensdorff är Geheimeråd och General blefwen, och att han härefter skall föra commando af Milicen, som i Hollstein står, hwaruppå man ock gjerna skall hafwa gifwit Giese sitt afsked, ehuru han sjelf aldrig har tänkt att stå under Fältmarskalks Wedels, mycket mindre Arensdorfs commando. Men huru Wedel lærer uptaga, att Arensdorff honom föredrages, der han dock express har fått ordres af Konungen att komma hitöfwer ifrån Norrige i förhoppning, att honom commando af milicen i Hollsten updragas skulle, längtar man nu att weta och höra. Hans Maj^t gör honom likwäl mycket nådig fågnad, så att man icke spörja kan utwärtens något missnöje emot hans person; men här finnes nu en band af rådgifware, som hålla fast tillsammans, förmå mycket hos Konungen och jemka sakerne hwart de wilja.

Kjøbenh. 9. April 1687. Eders Kong Maj^t mände jag uti mitt underdånigste af den 25. Februarii sistlidna ibland annat berätta, huru den Holländske Residenten här hade ingifwit ett Memorial och begärt positive att weta, om de

Holländske undersåtares Skepp och gods skulle wara med begripne och till förståendes under den förhöjning af tullen samt andre nya beswär, som Hans Maj^t Konungen i Danmark hade funnit godt att lägga uppå alla främmande skepp, som någon handel på Norrige drefwe och icke serdeles privilegierade wore och hwad swar, som Residenten deruppå bekommit hade, nemligen, att den Danske ministeren, som i Holland wore, hade fått ordres att förklara der Konungens mening och Resolution deröfwer. Nu synes, att General Staterne med samma förklaring icke synnerligt måtte hafwa warit tillfreds, eftersom de straxt deruppå den 28. nästwekne Stilo Novo läto publicera ett placat och förordning, förmedelst hwilket alle Holländske undersåtare wid hårdt straff förbjudas att idka någon handel och Seglation på Norrige på en månads tid, och deremot de Danske undersåtares Skepp, som ifrån Norrige till Holland komma, under warande tid påläggas att betala 20 gyllen af hwarje last, utöfwer det, som de förr ordinarie wane hafwa warit att erlægga. Detta kom de Danske helt surprennant och oförmodeligt före och äro de nu uti tusende sorger, att Holland torde fatta Resolution, som ryktet går, att hemta sitt träwirke härefter ifrån Liffland. Geheime Rådet Hr. Jens Juul, som orsak har warit till denna willerwallo, söker wäl att betaga Hans Maj^t den fruchtan, och att det ingen nöd skall hafwa, hållandes det för ogjörligt för den långa wägen och stora kostnaden skull. Men den Holländske Residenten har berättat mig, det Rumf ordres skulle hafwa, att correspondera derom med Hans Excell. Kong. Rådet Gref Bengt Oxenstierna, och der Eders Kong. Maj^t skulle wilja favorisera Holland med några fördelar, som de någorlunda kunde wara behullne wid och att de kunde stoppa bekostnaden af den långa wägen, så försäkrar han, att man fullkomligt sinnad är att sluta med Eders Kong. Maj^t. Ett farligt hugg wore det i beltet för dem här, hälst emedan Konungen årligen uti Tullen allenast upbär öfwer 150,000 Rd. af Holland uti Norrige, förutan 10de penningen af allt träwirke, som der utskeppadt blifwer, och hwad undersåtarna sedan der prosperera af handeln. Ginge det an, så fruktar jag, att det torde wara

giordt med Geheime Rådet Juuls credit, som redan för den orsak skull lider anstöt och börjar wackla.

Kjøbenh. 16. April 1687. Den Chur Brandenburgske Envoyen Hr. Owerbeck berättade mig i förrgår, att man här mycket missnöjd wore öfwer den garantie, som Churfursten hans Herre och huset Luneburg hade gifwit åt staden Hamburg, ja så att en förnäm minister här skulle hafwa sagt åt bemälde Envoye, att det wore rätt gripa Konungen directe i ögone dermed, och om Churfursten ändå hade annexerat och infördt en sådan Clausel uti sin garantie, som Hessen Cassel giort, neml. att så wida staden på sin sida efterlewe och fullgiorde hwad den ock skyldig wore att præstera emot Danmark, så hade det ändå kunnat warit en sak, men att garantera Staden så simpliciter och utan någon widhängd condition har han tyckt mycket åt wara, och ändtlig utbrustit och sagt, att hans Herre Konungen i Danmark wore olycklig med sine allierade, som intet så anskickade sig emot honom, som det förtroende han bure till dem billigt det fordrade.

Kjøbenh. 9. Maj 1687. . . . Men det är nu likt nogh, att de Danske lära falla till föje och sig accommodera uti allt till Hollands behag i detta mål, förrän de skola unna Sverige den fördel, som de hittills i Norrige njutit hafwa och sig årligen efter Residentens mening och uträkning till 1,300,000 Rd. belöpa skall. De outsägelige store klagomål, som här inkomne äro af de Norrske undersåtare öfwer Handelsn uphörande, och den nöd och trångmål, de derigenom lida, har mäst bragt tilh wäga, att Konungen har måst bequäma sig, hwilket ock Holland nogsamt förut sedt har, att så gå skulle, och fördenskull spändt bågen så mycket högre. Så har ock icke litet contribuerat dertill det rykte, som kom, att General Staterne wore på wägen att förhöja Oxe-Tullen om icke alldeles ändå att förbjuda deras införsel ifrån Danmark åt Holland, hwilket, der det skedt hade, en odrägelig skada hade kunnat förorsaka en och annan här, men serdeles dem, som gods hafwa uti Jutland, hwaribland Hr. Jens Juul den förnämste är, och största olägenhet terde hafwa funnit deraf.

Kjøbenh. 3. Juni 1687. De differentier, som ännu swäfwa emellan detta riket och Holland, och hwaröfwer man här

så mycket mera en peine är, som Frankrike sig genom Ambassadeuren d'Avaux före dess afresa ifrån Holland skall förklarar hafwa, att icke wilja taga sig något deraf, gör dem här traitable och modstulne, ehuruwäl att Konungen i Frankrike sedermera, uppå Danmarks träгна ansökande, säges hafwa gifwit d'Avaux ordres wid hans återkomst till Haag igen, att erbjuda dess interposition och underhandling till samma differentiers beläggande. Men emedlertid har Holland förutan de 8 Rd^{rs} tull, som de lagt på hwar last träwirke, som med Danska skepp infördt blifwer, äkt också tullen på Oxar, så att hwar mager Oxe, som ifrån Danmark till Holland härefter införd blifwer, fyra Rd. i tull skall gifwa, och åt året 8 Rd., hwilket dem här mäktat surprennerar och icke ringa olägenhet uti deras oxehandel, som deras förnämsta och säkraste inkomst är, förorsaka lärer.

Kjøbenh. 27. Juni 1687. För twänne dagar sedan har Hans Maj^t Konungen icke allenast resolwerat, att uphäfwa de gravationer, som Holland hindrat och i vägen legat hafwa nu på en tid borrtåt att idka sin handel på Norrige, hwarunder ock forstår den fyrdubbla tullen, utan ock in genere förklarar, att wilja aldeles låta bero och bewända wid de förre gjorde tractater Danmark och Holland emellan, intill dess man på bägge sidor kan conveniera och komma öfwerens, hwilken resolution med posten i går den Danske Envoyen Kragh i Haag tillskickad blef och den Hollandske Residenten Goes samma dag här communicerat, så att de differentier, som härtills endtstått och swäfwat hafwa emellan detta Riket och Holland, nu in tantum synas wara asso pierade. De store lamentationer, som Konungen har warit öfwerhopad med af sine undersätare i Norrige, så ock den stora förlust och afsaknad, som Konungen sjelf funnit har uti sine inkomster, men i synnerhet den fruktan, man dragit har, att trähandelen aldeles måtte deriveras uppå Eders Kongl. Maj^{ts} land och provincier, hwaraf de redan någre prof tagit, hafwa fuller största orsak warit, att man har måst bequäma sig att skrida till denne resolution. Holland torde ock icke wara mindre glad och wäl tillfreds härmed, som det nogsamst wist har sin foiblesse deruti och att det icke har kunnat umbära Norrige, i ty att oaktadt de stränge för-

bud, som det gjort hade, att ingen af dess undersåtare sig understå skulle att handla på Norrige, har det likwäl måst indulgera och efterlåta först fem och nu nyss åter fyra fluter att löpa dit och afhemta timmer och bjelkar till dikens reparation i Gröningen, som genom storm och wattenflöden förledna wåren blefwo igenombrutne och afsköljde; förefwandes, att tiden och den fara, som bemålde provins exponerat wore, icke tåla kunde att låta samma träwaror komma ifrån aflägsnare orter. Om nu Pensionarien Hop's resa till det Chur Brandenburgska Hofwet, som deruppå ansedt war att förekomma de Danske corruptioner, och att gifwa Churfursten en grundelig information om de twistigheters beskaffenhet, som war emellan Danmark och Holland, eftersom Högstbemålde Churfurste för mediator deruti af bägge parterne antagen war, genom denna Konungens förklaring lærer studsas och mediation till en annan tid utsättas, får man se.

Carl XI till Residenten Leyon Clo,
dateret Stockholm den 7. September 1687.

Såsom wi hafwe fömärkt af Edert underdåniga bref af d. 22. Aug., huruledes I hafwe uti det samtal, som emellan Eder och de Engelske och Chur Brandenburgske Envoyéerne är förefallit, angående wår Krigsmakt uti Hertigdömet Brehmen, sökt att betaga dem den tanken, som man i Danmark fattat hade, likasom skulle wi hafwa uti bemälte Hertigdöme Tio tusende man ståendes. Altså ogille wi fuller intet den sorgfällighet, som I hafwe haft att betaga ombragen hos Chur Brandenburgske ministern, men emedar wi wäl wete, att Churfursten hafwer god underrättelse om wår makt i provinserne, Wi och med honom äre uti det goda förstånd, att han ingen orsak hafwer att fatta någon misstanka om wåre intentioner; ty finne wi ej nödigt wara att gifwa några försäkringar om wår milities ringhet, men heller fast rådsammare att lemna en och annan, och isynnerhet Danmark i de ömdömen om wårt interesse uti Hollstenske restitutions saken, och om wårt tillstånd att densamma igenomdrifwa, som kunde förorsaka det, antingen att göra omkostnader till en större författning, sig sjelf till beswär och tröttsamhet, eller

ock att ju förr ju heldre foga sig till Hertigens af Holsten restitution, hwilke omdömen skulle wid tiden komma så mycket mer till pass, som sammankomsten till Hollstenska afhandlingen förnimmes snart skola ske, och den lyckan, som Kejslerlige wapnen nu fått hafwa, också förmodeligen lärer förorsaka Danmark att wisa mera fog än härtill skedt är. Och såsom wåre anstalter sådane äre, att antalet af wår Milice deruti ej mindre lärer wara, så behöfwes ej förneka det, som eljest kunbart är, hwarmed snarare förorsakas miss-tankar. Wi befalle eder härmed Gud Alsmäktig nådeligen.

Carolus.

J. Bergenhielm.

Kjøbenh. 14. Oktob. 1687. Geheime Rådet Hr. Ehrenschildt och Chanzleren Bretenau har Hans Maj^t förordnat till den förestående tractat uti Alteno, och drifwer den Chur Brandenburgiske Ministeren på passeporten för Hertigens ministrar, hafwandes man tänkt att lemna Spatium öppet för namnen, efter man icke weta kan, hwem Hertigen till sine deputerade förordna lärer. Mycket slätt spår man om denna Tractat, och blygas de Danske icke att säga ut, att Konungen icke det ringaste lärer cedera utaf det Hans Maj^t redan i possession sitter, men kanske torde föreslå Oldenburg till ett æquivalent. Jag twiflar ock så mycket mera om något godt Utslag af samma Tractat, som Ehrenschildt dertill förordnad är, hwilken af naturen skickligare är till att göra swårigheter, än att hjelpa och utreda en sak, derföre han ock hos alla främmande ministrar har den reputationen om sig wunnit, att han icke annorledes kallas, när man honom nämna will, än „père des difficultés“, och will ingen minister gierna hafwa till att göra med honom, eller lita honom till om något, efter han till intet sig resolvera kan, utan gör inkast och swårigheter.

Kjøbenh. 11. Novemb. 1687. Här ligga trenne Skepp nu aldeles segelfärdiga på reddan att utlöpa med första wind, hwaraf det ena förer 30, det andra 12, och det tredje 6 stycken, som förordnade äro att öfwerföra till St. Thomas i West Indien och insätta der Gouverneuren Adolf Smitt igen, som för halftannat år sedan jemte Gouverneuren Milan

derifrån fängslig hit bragt blef. Han är nu aldeles här befriad blifwen ifrån de swåre beskyllningar, man honom har welat tillägga, men Milan dömd ifrån lifwet, ehuruwäl att execution in suspenso än blifwer. Och såsom denne Smidt har gifwit Konungen anslag på en Spansk Gallion, som mycket rikt med Silfwer ladat skulle wara icke långt ifrån St. Thomas för 40 år sedan blefwen, altså reser Vice Admiral Hopp nu med, hafwandes någre dykare och en hop maskiner och redskap med sig, uti intention att söka upp silfret, med hwad success torde sig innan ändan af nästkommande Maji månad yttra, helst emedan Januarii och Februarii månader allenast, då Sjön stillast är, dertill skola kunna brukas. Hans Kong. Maj^t har icke allenast sjelf, utan också åtskillige particulier personer förskjutit penningar intill 20,000 Rd. Capital till att befrämja detta fiskerie, uti förhoppning att hemta en ymnigare winst igen. Så är och Justitiæ Rådet Rosenheim¹⁾ för några dagar sedan härifrån åt England affärdat blifwen, till att inlösa igen en skantz i Guinea, Fredriksburg benämnd, som den Danske Gouverneuren Lycke har för några år sedan försatt åt det Engelska Afrikanska Compagniet för 18 marker gull, hwilka nu upswullit hafwa med interesse till 18,000 Rd. Denna skans finna de Danske så mycket högnödigare för sig, som de, hafwandes densamma, kunna drifwa handeln så mycket bättre med Slaver eller Negrer, som man dem kallar, emellan den Guineiska kusten och St. Thomas.

Kjøbenh. 31. Decemb. 1687. . . . Han²⁾ hade nu tjent Kronan Sverige uti 30 år och hade intet heldre önskat, än att kunna sluta sin lifstid uti Svensk tjenst, men nu har han måst gripa till annat råd och tillse, huru han sig och de sina med äran föda kan, hafwandes fem barn och alle döttrar, som han mig sade. Jag temoignerade, att mig okärt wore, det han med missnöje således war skiljd ifrån oss och lofwade efter hans begäran, att ge Eders Kong Maj^t underdånigst tillkänna hans engagement här. Han frågade mig lika som en confidence, huru Grefwe Rewentlo war. Jag

¹⁾ Jens Toller, adlet 1676 med Navnet Rosenheim.

²⁾ Sam. Puffendorf.

berömde honom mycket och sade, att han en Herre wore af wackra qualiteter och stode mycket wäl hos Konungen, hwarmed han sitt afsked tog, sedan han mig store contestationer giort hade om sin beständiga wänskap, hwaruppå jag nu äfwen så stor stat gör, som på andre Danske compliment. Jag har ännu icke erfarit, ej eller wille jag fråga efter hwad charge han här bekläda skulle, men jag håller före att han lærer blifwa Geheime Råd och kanske den necessaireste ändå uti utländske affairerne, serdeles der Ehrenschildt, som mycket sjuklig är, genom döden afgå skulle. Ingen möda lærer han hafwa att sätta sig i credit här, ty de tro sig hafwa giort ett stort fång genom honom, och har man traktat efter för många år sedan, att få honom här i tienst, som en förnäm man, hwilken god kundskap derom har, mig redan för tu år sedan wisse att säga, hwilken och icke ringa torde hafwa hulptit till hans Vocation nu, efter han Wibes eget kreatur är, och mycket förtroligt med Puffendorff umgicks, då han sist här war, då också utan twifwel fundamentet lades till det som nu skedt är uti de visiter, han gjorde hos Wibe och Ehrenschildt.

Kjøbenh. 7. Januar 1688. Samma dag besökte mig Biskoppen här Bagge, och sedan han aflagt hade nyårs lyckönskan, kom han till att tala om det memorial, som jag här öfwer gifwit hade, sägandes, att som honom berättadt war, så skulle det wara temligt hårdt och eftertänkeligt. Jag underrättade honom korteligen om dess innehåll och huruledes ingenting deruti wore, som icke rättwist wore, hwaremot han ock intet hade att säga. Men berättade mig huru han Nyårsdagen hade warit uppe på Slottet och önskat Kongen lycka till detta Nyår, och då han till de orden: „och fredsam t Regimente“ kommen war, hade Konungen fallit honom i talet, och sagt, om vår Nabo så tillåta will, hafwandes dertill ännu lagt sjelfwa ordspråket, att man kan intet hafwa längre fred, som man säga plägar, än som ens Nabo will, hwaruppå Hans Maj^t skulle hafwa begynt att smäle något, som Biskopens ord lydde, men han utlät sig intet huru och på hwad sätt, dock som jag det förstod, måste Hans Maj^t wara utbrusten uti någon emportement och ifwer.

Jag remonstrerade honom, hurusom alla Eders Kong. Maj^{ts} rådslag och actioner endast och allenast derhän syftade, att bibehålla den almäna fred och rolighet uti Christenheten, och att Eders Kong. Maj^t fördenskull intet stode att förtänka, om Eders Kong. Maj^t insisterade pacternes observantz såsom det endast medel, hwarigenom bemälte fred och rolighet erhållas kan. Det wore önskeligt, att man här befitade sig om detsamma, så wore icke det ringaste till att befara, det någon owilja skulle upkomma bägge rikena emellan. Han gick ifrån denna discours och kom på tal om Canzleren Puffendorff, frågandes mig om han hos mig varit hade. Jag swarade ja, och att han mig hade gifwit till att förstå, det han här engagerat war, men uti hwad tjenst wiste jag intet. Han wore förordnad, sade han, att gå till Frankrike och lösa Meyer-Crona af, njutandes uti tractamente 10,000 Rd. årligen, hwarmed han wäl tillfreds wore, allenast stode han uppå att hafwa någon stadig function här hemma uti Riket, också förrän han afreste, trodde eljest, att han större swårhet här finna skulle, att etablera sig, än han sig kanske inbillat hade, ty här war ett wanskeligt Hof och förnämste ministrarne, som jag wäl widste, delte uti factioner, så att om han besökte den ena ministern utan den andres wilja och wetskap, genast fara stå skulle att löpa an och sätta sig i misstänka. Jag sade, att hans afseende torde wara på den beställning eller att få de affairer under händer, som Ehrenschildt nu har; Nej, mente han, det ginge inte an, så länge Ehrenschildt lefde, ty Wibe, Ehrenschildt och Öfwer Räntmästaren formerade ett partie tillsammans, och ehuru att Wibe kunde wilja Puffendorff wäl, som han ock mest orsak har varit till hans vocation, så lærer han dock aldrig degoustera Ehrenschildt för det commune interesse, de med hwarandra hafwa. Jag erfor också af honom, att Puffendorff hade varit dagen tillföre neml. förliden måndags eftermiddagen uppe hos Konungen, och sedermera har jag dageligen sedt honom uppe på Slottet och uppe i Konungens Kammare på den tid, som man gör ordenair upwaktning, och i förrgår infann han sig ibland andra upp hos Biskopen, det jag ock till måltids bjuden

war, hwarest Stifts Amtman Krabbe¹⁾, som ock Kammarherre är hos Konungen, och Estats Rådet Gyllensparre wore, hwilke gåfwo honom Handen, så att han näst mig occuperade det förnämsta rummet. Hans förtrognaste wänner här, så mycket jag än har kunnat märka, äre fuller Biskopen och Vice Commendanten Öfwerste Bille, hwilkas inrådande han mycket följer, warandes bägge kloke och inbundne nog. Och såsom bägge desse äre, som jag förtroligaste wänskap har pläгат med härtilldags och icke utan nytta för Eders Kong. Maj^{ts} tjenst, så får jag något warsammare umgå dem här-efter, och icke mera utlåta mig emot dem än jag tror på att hwar och en må wäl weta, kunnandes nogsam tänka, att de intet spara lära att säga och förtro det Puffendorff igen. Biskopen står eljest mäkt wäl hos Konungen, och har stort appuy af Wibe och det anhang, wet också secretissima af det som passerar, så att jag genom en och annan småtjenst har försökt att göra mig necessaire hos honom och hålla mig honom tillhanda. Hwad eljest det Hollstenska wäsendet anbelangar, så lærer sig nu snart utwisa, hwarut det will, och hwaruti den facilitet består, som man här så mycket beropar sig uppå, eftersom de Danske ministrarne nu ordres skola hafwa fått, wid första sammankomst det skrifteligen att förklara, åtminstone är jag säker på att deras förslag och tankar aldrig gå ut derpå att restituera Hertigen igen uti sitt land, det må ock kosta hwad det will, derföre de ock sig färdige göra, ifall Eders Kong. Maj^t skulle fiendtligt wilja angripa dem, att taga emot och göra en vigoureuse resistance, litandes mycket uppå sine allierades, serdeles Frankrikes assistance. De kunna ock icke tro, att Eders Kong. Maj^t något krig allena lærer begynna, när Eders Kong. Maj^t icke försäkrad är om Kejsaren, som ännu inwecklad är uti Kriget med Turken, och knappt, så länge det påstår, lærer leda sig flere fiender på halsen eller inlåta sig i något nytt krig. Holland torde också icke mindre sådant hålla betänkeligit, så länge Kejsaren sålunda occuperat är, reflecterandes i lika måtto på den starka utrustning till sjös, som både Frankrike och England nu förehafwa, så att Eders

¹⁾ Otto Krabbe til Holmegaard.

Kong. Maj^t fördenskull skulle finna sig destituerat af sine allierade och draga sig allena ett stort owäder på halsen, som till Eders Kong. Maj^{ts} egen olycka och skada utslå torde. Dessförutan förmenar Danmark att finna sitt beskydd också af stilleståndet¹⁾, uti hwilket det pretenderar att wara med begripet, så att der Eders Kong. Maj^t bröte löst, sådant för en violation af sjelfwa armistitio hållas skulle, och par consequence Eders Kong. Maj^t sig underkasta invidien och blasmen af turbatore pacis publicæ. Desse considerationer äro, som animerar och styfver Danmark att blifwa wid sin resolution, att intet restituera Hertigen, men wäl ändtlig att föreslå något wederlag eller æquivalent, som jag sist underdånigst berätta mände.

Kjøbenh. 10. Febr. 1688. Här talas nu intet annat än om krig, hwilket man ock för inevitabelt håller, efter Hertigen intet temperament admittera will, och Eders Kong. Maj^t icke eller aflåter att påstå pacternes obserwantz och Hertigens fullkomlige restitution. Man rustar sig altså mer och mer till och har Hans Maj^t pålagt en defensions skatt som i desse dagar lærer utkomma, warandes Hans Maj^t sjelf sinnad uti nästkommande Martii månad, att göra en hastig resa till Hollstein, till att monstra milicen der, och ställa ordres om Oldeslos befästigande, till hwilkets betäckande, medan arbetet påstår, man säga will att 5,000 man brukas och dit commenderas skola.

Kjøbenh. 2. Marts 1688. Men så mycket har jag wäl förstått, att dessein med fästnings anläggande wid Oldeslo lærer för denna gången inställas, om icke ändå alldeles blifwa tillbakars, under den prætext och föregifwande, att Hans Maj^t icke har funnit orten dertill bequäm för en hög backe skull, som derutmed ligga skulle, men revera lærer orsaken wara de oppositioner, som Hans Maj^t fruktat har sig möta skulle både af Kejsaren och den Neder Saxiske Creisen. Imedlertid upbäres här defensionsskatten lika fullt, som dock certo respectu och allenast för denna fästningsbyggnaden skull påbjuden blef, och har man gjort förslag om att samma skatt 250,000 Rd. utdraga skall öfwer hela Danmark, Norrige

¹⁾ I Regensburg med Tydskland og Frankrig.

och Hollstein. Taxeringen sker både efter rangen och som man kan censurera hwars och ens förmögenhet och wilkor till, Grefwe Gyllenlew och Rewentlo gifwa hwardera 1000 Rd., de öfrige af Geheime Råden 800, en Estats Råd 500 Rd. och så consequenter, warandes ingen derifrån eximerat och frikallad mera än Officerarne och Militiæ betjente, så och allmogen på landet. Presterne, så i städerna som på landet, skattlägger Biskopen, och Magistraten i städerna Borgerskapet med Stiftsamtmans tillseende; dock klagas, att med taxeringen mycket olikt och passionerad tillgå skall, warandes man ock icke wäl belåten med Hr. Jöns Juul, som man föregifwer anledning först skola hafwa gifwit Konungen till denna contribution, som de befrukta wäl tre år wara torde.

Kjøbenh. 19. Marts 1688. Hans Maj^t Konungen har nu fullkomlig resolwerat, att med all makt wilja fortsätta fästningsbyggnaden wid Oldesloe, till hwilken ända man ock har låtit komma en ingenieur ifrån Strassburg, som en född Italianare wara skall, men uti fransysk tjenst är, hwilken har tagit på sig att bringa hela werket till sin fullbordan, och har man accorderat med honom om ett wisst pris för hwar sjette aln uti Quadrat, som han upföra skall. Stenen skall slås der wid sjelfwa orten uppå marken, men wed och timmer får han af nästliggande skogar, så mycket han behöfwer. Kalken skall tagas af ett berg, som icke långt derifrån på de Segebergske godsens ligger, hwilka Konungen af Fursten af Plöen sig tillhandlat har, och säges han hafwa ett serdeles grep och wetenskap att behandla den, så att den så hård skall blifwa som ciment. Etthundra femtio man så af murmästare, Timmerman, Smeder och annat Handwerksfolk will denne Ingenieur sjelf låta komma ifrån Frankrike, men 600 man gifwer Konungen, som på arbetet dagelig gå skola. Det är ock aftaldt, att muren skall dragas upp tre alnar under jorden, på det fästningen för minerande så mycket säkrare wara skall. Han har ock ställt 10,000 Rd. caution och begifwer sig i dag eller morgon på resan härifrån, warandes twänne farkoster förut afgångne med arbets materialier, såsom skuff:ärror, Sköflar och slikt, till Lübeck.

Kjøbenh. 31. Marts 1688. Mäkta är man här bestört öfwer den skrifteliga declaration, Hans Högfurstl. Durchlauchtighet Hertigen af Hollstein Gottorp den 17. hujus har öfvergifwit Mediateurerne uppå de Danskes siste replique, uti hwilken högbe^{dte} Hertig sig fullkomligen utlätit och förklarar har, att intet kunna emottaga det af Danmark föreslagna equivalent, hwarken helt och hållet eller till en del, utan påstår att få sitt eget land igen. Härtill komma ock de tiender, som man med siste post erhöil, att Eders Kong. Maj^t ett förbund slutit hade med huset Luneburg, hwilket mycket dem här försätter; och förundrar man sig alldramäst öfwer Hannower, som så nyss med Frankrike en alliance ingått, och nu straxt deruppå åter med Eders Kong. Maj^t slutit har, hwaraf de intet annat dömma kunna, än att Hannower måtte hafwa förbehållit sig uti ofwanrörde alliance med Frankrike fria händer uti den Hollstenska saken, och att förbundet, som Eders Kong. Maj^t med Luneburgiske huset stiftat har, måtte endast och allenast wara deruppå ansedt. Och såsom Danmark ännu, lika som förr, låter sig förmärka, ingalunda kunna eller wela gifwa Hertigen sitt land igen, altså förmodar det sig ock intet godt, utan bereder sig med alfvar till örlog, i synnerhet arbetas mäkta starkt på flottan, hwaraf Sju stora och en Snauer, som hosgående förteckning utwisar, helt uptacklade äre och lagde utur Huken dock inom hamnen, warandes ännu utom desse uti Huken flere uptacklade, men huru många och hwilka de äro, kan jag icke egentligt säga, förr än de blifwa efter hand utlagde. Mycket gloriera de sig af deras flotta, men om landtmilicen hafwa de icke aldeles så god opinion, som jag af en säker man förstått har, efter den mestadels af främmande och allehanda nationer så till Officerare som gemena består. Alt deras hopp och förtröstan går ännu ut på Frankrike och England, ehuruwäl jag både den Fransöske Ambassadeuren som Engelska ministern här mycket modfäldte finner, sedan Hollstenska saken det anseende wunnit, hwilket de aldrig tillförene hafwa trott och sig inbilla kunnat, utan förment, att Hertigen worde sig ändtlig antingen på Frankrikes och Englands inductioner eller hot bequämandes. De gifwa Eders Kong. Maj^t skulden, och säga, att Hertigen wäl hade

stått att öfwertala att låta sig nöja med ett äquivalent, om icke Eders Kong. Maj^t hade warit så hårdt deremot och hindrat hos Hertigen, hwilket de icke så tydligt mig som den Holländske Residenten hafwa gifwit till att förstå, som deruppå skall hafwa swarat, att Eders Kong. Maj^t intet stode att förtänka, om Eders Kong. Maj^t trängde uppå Danmark, att så wäl fullgiöra och efterlefwa pacterne, som Eders Kong. Maj^t det gjorde å sin sida. Man gifwer likwäl negociation icke aldeles ännu här förlorad, utan menar, att när den Chur Brandenburgske ministern Fuchs kommer tillbaka igen ifrån Hamburg, torde något expedient ännu finnas och Hertigen betänka sig, eller att Fuchs i widrigt fall icke lærer taga emot Hertigens skrift och declaration.

Kjøbenh. 7. Maj 1688. Hwad för ett absurdt förslag, som de Danske Commissarierne i Hamburg ånyo giordt hafwa ått mediateurerne uti Hollstenska saken, nemligen, att den på 20 år utsättas och hwila skulle, och att Danmark emedertid icke wille upbära några contributioner af Hertigens länder, utan förordna honom en wiss inkomst, hwaraf han så länge subsistera och lefwa skulle, sådant lærer Eders Kong. Maj^t af Envoyen Wallings underdånigste rapport twifwelsutan redan sett och intagit hafwa. Och emedan den Engelske Residenten Weiche berättar till den Engelske Envoyen här, att Mediateurerne sjelfwe ingen probabilitet eller liknelse funno, att Hertigen ett sådant förslag agreera och antaga skulle, man altså tienden i går om morgon igenom en expres här erhöill om Churfurstens af Brandenburgs dödliga frånfälle, ty är man nu här öfwermåttan embarrassed, hälst emedan derigenom icke allenast den Hollstenska saken, utan ock de twistigheter, som emellan Danmark och Holland entstå och man förmodat hade genom Churfurstens mediation och underhandling att kunna häfwa, nu i sticket råka, warandes bägge saker likwäl af en sådan importance och angelägenhet, så att de hwart ögonblick befrukta måste, i fall de icke snart afgiorde blifwa, att förfalla med Swerige och Holland uti ett uppenbart krig. Och äre de så mycket mera sensible öfwer detta dödsfall, som de nogsamt försäkrade wore om Churfurstens sincere affection, men nu intet förtroende draga kunna till hans succes-

sorem Chur Prinsen, hwilken de hålla före wara mycket porterat för Kejsaren och Imperio och ett mortelt hat draga till Frankrike, ja ock så att man tweekar om han några Fransoser skall kunna wäl tåla i sitt land.

Kjøbenh. 11. Juni 1688. Det meritum, som merbemålte Puffendorff ock menar derigenom att göra sig här, torde ock blifwa ringa nog, ty mig blef för twänne dagar sedan af en säker och förnäm man sagt, det han aldrig hade att wänta någon Employ här hemma, så länge Geheime Rådet Ehrenschildt lefde, hwilken för den apprehension han hade, att han måtte stå honom här i wägen, hade satt det i Konungen, att man icke så lätteligen borde tro någon, som komme ifrån en så suspect ort som Swerige, hwilket ock orsak har warit, att man har stått i beråd här, om man wille taga honom an eller ej, intill dess man ändtlig har updragit honom denne Commission åt Regensburg, och lærer man allt stadigt söka att eloignera honom härifrån, så att han intet insteg måtte få eller komma att fästa sig i någon tjenst här hemma i Riket. Allt hans wäsande går ut deruppå, att brouillera affairerne allenast i Tyskland och att uppehålla den Hollstenske saken, så att den till intet slut måtte komma, så länge apparencen warar, att Danmark deruti succumbera måste, och har han gifwit den försäkring här, att hwarken Kejsaren eller Status Imperii så högt lära wårda sig om Hertigens restablisement, att de derföre skulle begynna något Krig.

Kjøbenh. 22. Juni 1688. Här är nu en allmän glädje uti staden öfwer de Danske Ost Indiska retourskeppen, som för tre år sedan med Öfwerste Lieutenandt Caldneyn gingo härifrån, men så är ännu icke mera än ett neml. Antoinetta inkommet, hafwandes det andra nemligen Ulfwen blifwit afsondradt ifrån det förra genom storm wid Cap de bonne Esperance, dock wäntar man det dageligen, jente ett Engelskt skepp, som de ifrån stora Mogoln, rikt ladat, tagit, så och fyra Caprar, som de under wägen skola sig bemästrat, uti hwilka ock, som säges, stort byte skall wara funnit. Interessenterne uti det Ost Indiska Compagniet göra sig den förhoppning, icke allenast att få deras Capital denna gång, som de i 13 år mist, utan ock ett ymnigt interesse för

penningarne, när det till repartitionen och utdelningen kommer; warandes Skeppet Antoinetta lastat med Peppar, Socker och Cattun. Desse skepp skola ock bringa med sig fångslig tillbaka, som säges, en Juul, som Gouverneur warit några år bortåt i Ost Indien uppå den Danske Fästningen Dansborg benämnd, hwilken beskylles icke allenast hafwa riktat sig mycket der med Compagniets skada, utan ock haft något förrädeligit i sinne och upsåt att försälja sjelfwa Fästningen.

Kjøbenh. 9. Juli 1688. Och emedan en af conditionerne, som Holland ibland andra sig betingat, skall ock wara friheten af manufacturernes införsel uti bägge rikena Danmark och Norrige, ty lära desse manufacturer, som man med så stor möda och bekostnad här redan inrättat har, corruera och förfalla, hwaröfwer Köpmännen i gemen mycket glade och wäl tillfreds äre, helst emedan de liten profit deraf haft och hela fördelen och nyttan deraf allenast hos några få personer, som sitt capital der insatt hafwa, stannat, hwilke merendels sjelfwe direction föra, och så högt warorne Köpmännen anslagit hafwa, så att de intet hafwa kunnat bestå derwid, fast mindre den ringaste nytta deraf haft, hwarföre de ofta af otålighet hafwa utbrustit och önskat att krig utfalla måtte, på det manufacturerne måtte gå öfwer ända igen. Jag har ock daglig öfwerlopp af en hop med handwerkare, så Fransoser som Holländare, som tillbjuda sig att resa öfwer till Swerige, allenast de wisste att de kunde blifwa antagne och accommoderade, och i fall jag underrättad wore om Eders Kong. Maj^{ts} Nådigste wilja och behag i denna mätto, will jag tilltro mig att skaffa så många Mästare och Gesäller härifrån, så att af Ett Hundrade och Sextio Wäfwestolar, som här nu äre i gång, knappt fyratio skulle blifwa wid makt och beståendes. De klaga alla i gemen öfwer slät betalning och att dem icke hålles, hwad dem tillsagt är. Den som Inspection förer öfwer hela detta werket heter Brun, är en Lubecker och mycket förständig och redlig man, hwilken också emot mig betygat har, att han icke obenägen skulle wara att quittera här och resa till Swerige, så framt han sitt Capital af 1200 Rd., som han i werket har insatt, kunde utbekomma och wisste att hans person der nödig wore. Jag amuserar och uppehåller så wäl honom

som alla de andre handtwerkare med god förhoppning, intill dess jag om Eders Kong. Maj^{ts} Nådiga intention och wilja kan blifwa informerad.

Kjøbenh. 20. August 1688. Den Högste rätt hade bordt efter wanligheten som i dag hafwa sin Session här, men som Konungen har förordnat, att alla de, som betjena den högste Rätten skola bära serdeles Klädedrägt härefter, såsom Geheime Råden röda Sammets Tallarer med violett underfoder, Assessorerne uti Högstbemälde rätt röda Damaskrockar med violett, så ock Secreterarne dersammastädes rödt ratin med violett under; Procuratorerne, som upwakta och plaidera lika så länge swarta rockar med rödt underfoder; Altså har man uppskjutit med Session till den 12. September nästkommande, på det att hwar och en kan hafwa tid och råderum att skaffa sig en sådan ny skrud, som hos Konungens Kammartjenare Fosskamp köpas skall, warandes ingen tillåtit att få tillhandla sig den någon annorstädes, twifwelsutan på det han profiten och nyttan deraf allena hafwa måtte. Intention lærer fuller wara, att kunna consumera och blifwa af på det sättet med en del af manufacturierne, eftersom man ock sinnad skall wara, att låta genom offentlig auction upbjuda och försälja resten, så att med manufacturarbetet här aldeles nu torde wara giordt, och behöfwer man fördenskull intet genom några serdeles conditioner och wilkor att draga till sig Mästare och Gesäller härifrån åt Sverige, utan lära de gerna komma af sig sjelfwa, efter de ingen annan utväg och råd för sig weta. Hans Maj^t Konungen har gjort Estats Råden Sköler, Luxdorff, Harboe och Moth till Öfwer Secreterare, och fyra andra åter i deras ställe till Estats Råd, hwaribland Kammar Rådet Eilers en också är.

Kjøbenh. 24. August 1688. Förleden söndag predikade Konungens Confessionaris Doctor Leth uti Högmessan på Slottet, och när han kom till att dela texten, blef han berörd af slag, så att han nedersank genast uti predikostolen, och som Hans Maj^t Konungen det först warse blef, skickade Hans Maj^t sine Laqueyar, som folade honom neder af predikostolen och förde honom uti en Caross hem, hwarest han tre dagar efter, som i förrgårs, afsombnade. Doctor

Mazius, som Professor Theologiæ och tillika Hans Maj^{tes} Hof Predikant är, steg genast upp på predikostolen uti den andres ställe och gjorde en Tysk predikan. Den afidne beklagas mycket som han en wacker och exemplar man war i sitt lefwerne.

Kjøbenh. 14. Decemb. 1688. Som tienden nu twänne postdagar å slag lydt hafwa, så torde man nu snart se utgången på det Engelska wäsendet, hälst efter hela riket nästan, ja ock största delen af Konungens Armée hade förklarar sig för ett fritt Parlament och fallit Prinsen till, hwaröfwer detta Hof icke uti liten oro och ängslighet sättes, emedan de nogsamt weta, att så snart werket riktigt är i England, lærer det gälla Frankriket. Hans Maj^t Konungen har ännu för twänne dagar sedan sagt åt den Fransyske Ambassadeuren och Engelska Envoyen, att Hans Maj^t sin hals gifwa wille, att Printz Georg hans Maj^{ts} broder intet wore öfvergången till Prinsen, utan att det en pur mediance wore. Hwaruppå den Engelske Envoyen swarat, att om så skedt wore, så torde han wara ditskickad af Konungen sjelf till att föreslå kanske något temperament åt Prinsen. Men emot mig höll bemålde Envoye det icke så olijkt, ty bägge systrarne Prinsessan af Oranien och Prinsessan Anna älskade hwarandra mycket högt, och stode Prinsen af Oranien icke eller illa med sin swågerska, så att han lättelig tro kunde, att både Prins Georg och dess gemål hade förfogat sig till Prinsen, hwartill hon ock så mycket mindre möda torde haft att persuadera sin Herre, som hon stor ascendance har öfwer hans gemüth, och hade likasom wille han säga, byxorna borrt af honom. En gräselig förbittran spörjer man eljest här, serdeles wid Hofwet, emot Holland, ja så att Konungen sjelf har kunnat tåla, att öfwer dess bord en Generals person utbrustit har och sagt, att han önska wille att se Prinsen af Oranien på en eschafaut, och en annan åter af Konungens förnämste Ministrar i annat sällskap, att han 1000 Rd. gifwa wille åt en Jesuite, som kunde taga Högbem^{de} Prins af daga. (Fortsættes.)

Smaastykker.

I.

Til Oplysning om den virkelige Niels Klim.

Ved

Daniel Thrap,
Præst i Bergen.

Ved at gjennemse acta capituli Bergensis har jeg fundet nedestaaende Sag, hvori Niels Klim er Part, og jeg meddeler den her i den Tanke, at alt, hvad der kan tjene til at oplyse den Holbergske Tidsalder, har sin Interesse. I Sagen har 2 Sekretærer fungeret. Den første har skrevet hans Navn Clim og paa et Sted Klim, medens den anden skrev Cliem og paa et Sted Cliemb. I Korskirken Ministerialbog skrives han Niels Andersen Klim, Klokker til Korskirken, begravet i Kirken 19. Maj 1690, født i Jydland udi en Landsby kaldet Klim 1620 den 29. Aprilis, døde den 13. Maj 1690. Der blev ringet med alle Klokker. — Hans Modpart Samuel Hansen Schreuder var efter Hatting siden 1659 resid. Kapellan ved Domkirken og Notarius juratus i alle gejstlige Skifter i Bergens By og Stift („Notarius regius“), i hvilken Egenskab han da maa have været tilstede ved det her omhandlede Skifte paa Stordøens Præstegaard. Han døde 1706. Fra hans Broder Mag. Otto Hansen Schreuder, Sognepræst til Bergens Nykirke († 1694), nedstammer Biskop H. P. S. Schreuder.

Anno 1671 3. Novembris praesentibus Praeside Regio, Dn. Episcopo, Ambrosio Hardenbeccio, Otthone Johannis et Jano Hofmanno. Mødte i Retten Hr Samuel Hansøn mod Niels Clim, og blev oplæst Citationen anlangende Skiftet efter sal. Hr Peder Stenning og nogen Overfuselse, hvormed Niels Clim skal have angrebet Hr Samuel paa et offentligt Torv.

Siden blev fremkaldet Lars Bedemand, der vidnede, at der Hr Samuel paa Torvet vilde lade føre en Kakkellovn op, forbød Niels Clim saadant og sagde, at han havde talt med Øvrigheden, at det ikke skulde ske; item han sagde til Hr Samuel: „I raadde paa Skiftet, men nu raader jeg“. Niels Clim blev af vener. Dno Episcopo tiltalt, hvi han havde brugt hans Auktoritet dertil, der han dog ikke havde talt med hannem; hvortil N. Clim svarede, at han var paa Bispegaarden og talte med Dni Episcopi famulo, medens Bispen var tilbords. Siden fremkom Jacob Kannegyter og vidnede lige det samme som Lars Bedemand. Siden tilspurgte Dn. Episcopus Niels Cliem, hvor han kom til at befatte sig med den Kakkellovn. Hvortil han svarede: fordi den var Barnet tillagt paa Skiftet. Hr Samuel derimod svarede, at den blev hannem tillagt efter højeste Auktion, hvorom han fremviste Skifteregisteret. Herforuden tilspurgte Hr Samuel Mogens Pedersen, Præste-Enkens Laugværge, om han ikke paa Hr Samuels Vegne bød N. Clim 12 Rdlr. inden 24 Timers Forløb, om han vilde lade Kakkellovnen staa Enken til gode, hvortil han svarede: ja, men N. Clim vilde det ikke tilstede.

Hr Samuel tilspurgte N. Clim, hvorfore han havde taget hannem den Himmelseng ifra, som paa Skiftet hannem var udlagt pro labore, hvorom han fremviste Skiftebrevet, at den hannem var tillagt for 3 Rdlr. N. Clim svarede, at det skulde aldrig bevises, at han tog noget fra hannem, men Kjøreren havde ført Sengen imod hans Videnskab op i hans Hus, hvor den stod til rede. N. Clim protesterede hardt, at hannem endnu ikke noget Skiftebrev var meddelt, begjærede derfor, at hannem baade det gamle og ny Skifte maatte meddeles. Imidlertid sagde han sig ikke at kunne svare noget om Skiftets Forretning. Hr Samuel blev tilspurgt, om han nogen Tid havde vægret N. Clim Skiftebrevet, hvortil han svarede nej, men erbød sig endnu, at han vilde give N. Clim. exemplaria af begge Skifter under sin egen Haand, naar han fik Penge derfor. Hvorfore Sagen blev optagen til belejliger Tid, da Parterne paa begge Sider skulde advares at møde igjen paa Capitulet.

Anno 1672, 31. Jan. praesentib. Petro Johannis Senatore loco Praesidis Regii, Dno Episcopo, Ambrosio Hardenbeck,

Oththone Johannis, Jano Hofmanno, Rectore Claudio Blekingio, Jano Jonae. Mødte Hr Samuel atter udi Retten, og efter Tilspørgsel hvad han videre havde udi Retten at protestere imod Niels Clim, fremstod og tilspurgte Niels Clim 1) om han paa Rejsen til Tyse eller der paa Stedet havde anderledes beegnet hannem end finligen, — hvortil han svarede, at han for sin egen Person havde aldrig gjort hannem noget ondt. 2) om Niels Clim havde noget paa det holdte Skifte paa Stordøen at pretendere, — hvortil N. Clim svarede, at han begjærede Dilation at igjennemse det beseglede Skifte, da vilde han skrifteligen svare. 3) Proponerede Hr. Samuel, at N. Clim skulde forklare de Ord, som han havde sagt til hannem paa Torvet (sc. „I raadde paa Skiftet, men nu raader jeg“). N. Clim sagde sig dertil at ville svare skrifteligen. 4) Indlagde Hr Samuel en skriftlig Protest mod Niels Clim, som blev læst og paategnet. N. Clim begjærede deraf en Kopi, saa vilde han svare dertil.

Da efter Niels Clims Begjæring blev Sagen optagen til idag otte Dage, da Parterne paa begge Sider uden videre Stævnamaal paa Capitulet haver at møde. Imidlertid hannem er bevilget Kopi af Hr Samuels Indlæg, som nu blev oplæst, samt hvis (hvad) idag for Retten er passeret.

Anno 1672 den 7. Febr. praesent. Petro Johannis Senatore loco Praesidis Regii, Dno Episcopo, M. Ambrosio Hardenbeck, Dno Oththone Johannis, Dno Jano Hofmanno, Rectore Sch. Claudio Blekingio, Dno Jano Jonae til den sidst for Retten beskikkede Tid mødte begge Parterne igjen udi Rette. Fremstod Hr Samuel Hansøn foregivende, at efter senest Afsked paa Capitulet til denne Dag at møde i Rette, haver gode Venner lagt sig imellem Parterne at bevæge til Forligelse, hvortil han og havde ladet sig villig befindé og stillet sin Vilje i saa Maader under Øvrighedens og gode Venners Vilje til venlig Forligelse; hvorover formedelst saadan interposition han var bleven forhindret, at han sine Prover til sin Sags Bestyrkelse ikke havde kunnet faaet til deres Thinge ført og taget ved Ed. Hvorfore efterdi han allerede havde taget Stævning over sine Prover, begjærede Dilation til næste Capitels Dag, da at svare til den indlagde Stævning og sit Indlæg, begjærendes en Copiam af Niels Klims nu for Retten

indlagte og for Retten tydeligen oplæste Citation. Derforuden begjærede han ogsaa Udtog af Capituls Protokol, af hvis som udi første Act er indført i denne Sag. Blev bevilget Dilation efter Begjæring til idag otte Dage, da begge Parterne at møde uden videre Stævnemaal her for Retten og der forinden at føre deres Prov for den verdslige Ret.

Anno 1672 den 14. Febr. praesentibus Eftersom afskediget var for Retten for otte Dage tilforn, mødte for Retten Hr Samuel Hansøn mod sin Vederpart Niels **Cliemb.** Hr Samuel indlagde sit skriftlige Indlæg, hvorudi Niels **Cliem** forment sig at være beleidiget. Derefter indlagde Hr Samuel hvis hans Prov udi denne Sag havde vundet (vidnet) med Eds Aflæggelse paa Bergens Raadstue, som iligemaade blev oplæst. Siden fremlagde Niels Cliem sit Indlæg skrifteligen imod Hr Samuel, som blev oplæst. Begge Parterne bleve af Hans Ærværdighed Bispnen tilspurgte, om de havde noget videre at lægge i Rette, — hvortil begge Parter svarede nej, mens Niels Cliem var en retmæssig Dom begjærendes.

Efterat begge Parterne saavelsom Hr Otto Hansøn, Hr Samuels Broder, havde været fra Retten udviste og siden indkaldede, blev saaledes for Retten afsagt.

Efterat vi denne Tvistighed imellem Hr Samuel Hansøn, Guds Ords Medtjenere her til Domkirken og Niels Cliem privilegerede Boghandler her i Byen, som af en ringe Begyndelse er yppet og siden ved Stævning og Contra-Stævning tilvoxt, flitteligen haver overvejet, befinder vi:

I. Anlangende Niels Cliem, at endog han ikke haver handlet betænkeligen derudi 1) idet han imod Arveskiftes Forretning paa Tyse Præstegaard og uden Øvrighedens Paa-kjendelse haver befattet sig med noget af det Gods, som Hr Samuel enten efter højeste Auktion eller efter Tillæg pro labore tilkom, 2) idet han haver misbrugt Bispens Navn og Myndighed imod Hr Samuel til at bemægtige sig den omtvistede Kakkellovn, hvilke hans Forseelser, efterdi han nu udi sit Indlæg til en Del forklarer, til en Del afbeder, hannem hermed eftergives, med Paamindelse herefter ikke Øvrighedens Myndighed paa egen Haand at misbruge; Saa vel og at stille udi Retten baade den omtvistede Kakkellovn, saa og den Himmelseng, som Hr Samuel paa Skiftet var tillagt

og ved Kjøreren udi Niels Cliems Hus indført, indtil saa længe paa Skiftets Forvaltning bliver paakjendt: Saa dog finder vi ikke udaf de documenter og Prove, som for os ere udi Rette komne, at Niels Cliem enten haver beskyldet de hæderlige Mænds forretted Verk for et urigtigt Skifte, hvorved de ere komne i Byraab, endog hannem endnu tillades paa sin umyndiges Vegne fri Tiltale, paa hvis han derpaa kan have at sige, — ej heller haver imod Hr Samuel hans Person, Embede og Bestilling sig udi noget saa forgrebet, at han noget, efter Hr Samuels Irettesættelse bør at lide, enten ved aabenbare Skrifte, Mulkt til Præste Enker, Afhold fra kristelige Bestillinger eller andet, som hans ærlige Navn og Rygte kunde krænke og forklejne, mens Niels Cliem herfore aldeles befries. saa at hvis som af Hr Samuel i bemeldte Maader er sat udi Rette ikke bør at være ham til nogen Hinder, eller ham af nogen forekastes under Straf som vedbør.

II. Anlangende Hr Samuel da endog bedre havde været, at han sagtmodeligere havde sat udi Rette hvis han havde paa Niels Cliem at anke, saa dog efterdi vi ikke kan eragte de Poster, som Hr Samuel i sit første Indlæg indfører om Niels Cliem, at være Beskyldninger, saa som Niels Cliem det optager, og formener sig derved paa hans Person og ærlige Navn og Rygte at være læderet, men I-Rettesættelser, der stilles ind under Dommeres Skjøn og Paakjendelse, kan vi og ikke tilkjende Hr Samuel noget efter Niels Cliems I-rettesættelse udi hans Indlæg at lide og undgjælde. Og efterdi vi og vel eragter, hvorledes de paa begge Sider have givet Aarsage til denne Proces og Rettergang, den ene til den første Stævning, den anden til den anden eller Contra-Stævning, da lide hver sin Skade og Omkostning, for hvis paa denne Trætte er anvendet, og hermed al videre Proces imellem dem, denne Sag angaaende, være ophævet, og enhver af dem til kjærlig og kristelig Enighed og Forligelse med hverandre alvorligen tilraadet.

Billedhugger Hermann Ernst Freund og Slotsbygnings-Commissionen.

Et Bidrag til den danske Konsthistorie i det 19de Aarhundrede.

Af Victor Freund.

Thorvaldsen havde været otte Aar i Rom, førend man i Danmark fra det Offentliges Side havde tænkt paa at lade ham tilflyde nogen Bestilling, og det var først i Aaret 1804, at Commissionen for Opførelsen af Christiansborg Slot og Fruekirke begyndte, om end kun langsomt, at sætte sig i Bevægelse i den Retning. Initiativet hertil skyldtes en den Gang temmelig formaaende Dame, Grevinde Schimmelman, der var en Søster til Thorvaldsens Velynder og Ven Baron Schubart. Hun havde i den Anledning søgt at indvirke paa Commissionens mest indflydelsesrige Medlemmer og navnlig da paa Architekten, der ledede Slottets Opbygning, Prof. C. F. Hansen; og i Slutningen af samme Aar meldte Baron Schubart Thorvaldsen sin Mening angaaende Valget af de fire kolossale Statuer til Christiansborg Slots Façade. Et senere Brev fra Baronen af 4de Marts 1805 viser, at Thorvaldsen alt havde truffet sit Valg, og at han vilde fremstille Minerva, Jupiter, Nemesis og Hercules; og et Brev, der kort efter indløb fra Abildgaard, omtalte som afgjort, at Thorvaldsen i Rom skulde gjøre nogle Statuer til Slottet. Men Slotsbygnings-Commissionen red ikke den Dag den sadlede, og først i December 1806 kom de bebudede Bestillinger. Af dem var rigtignok den væsentligste Del, de fire omtalte Statuer, alt overdragen Dajon at udføre i Sandsten, og de øvrige Bestillinger gjordes under lidet tiltalende Vilkaar.

Naar man undtager de fire runde Medailloner, der skulde udføres i Marmor af Kunstneren selv, og indsættes i Muren ovenover Dajons Figurer, synes det at have været Commissionen mest magtpaaliggende kun at faa Udkast eller Modeller fra Thorvaldsens Haand, hvorefter da Slottets Haandværkere kunde skride til Udførelsen i Stuk eller Sandsten. Dog var man med Hensyn til Statuerne Solon og Lykurg til Raadhuset saa naadig at tilstede Thorvaldsen at udføre samme i den virkelige Størrelse, naar han i Rom eller sammes Nærhed kunde faa en Sten, der var ligesaa blød som Sandsten, hvoraf Statuerne uden altfor stor Bekostning kunde gjøres. Ja i et senere Brev undser Commissionens ledende Medlem Hansen sig end ikke for at foreslaa at lade Figurerne udføre i Travertinsten, thi „det lille, men lykkelige Danmark“ har ikke Raad til at sætte sig i den Bekostning, som Marmorfigurer udkræve. Rigtignok er det ikke Brevskriveren ubekjendt, at Travertinen har mange „Poris og Smaahuller“, men derfor veed han heldigvis Udvej: dem behøver man bare at stoppe til. Paa et saadant for en sand Konstner krænkende Tilbud kunde der naturligvis kun komme et Afslag fra Thorvaldsen, „thi“, som der staar i Concepten til Svaret, „jeg føler at skyldes mit Fædreland som Konstner, at mit Arbejde bør være min Konge værdigt, og mig selv altid at bevare min Konstnerære“.

Da Bestillingerne formuleredes paa en saadan Maade, at det kan synes tvivlsomt, om de egentlig have været alvorlig mente, kan det næppe overraske, at kun de fire Medailloner bleve udførte, medens de andre Arbejder, der vare bragte paa Bane, som Frontespidsen til Raadhuset, de omtalte fire kolossale Statuer, de to Lovgivere, nok vedbleve at spørge paa forskjellig Maade i Forhandlingerne med S—C., men kun som taagede, uklare Gjengangere, der aldrig nogen Sinde vare bestemte til at modtage virkelige Legemer enten af Sten eller Malm. Ikke mere heldig var Kunstneren med et Forslag, han gjorde to Aar senere, om at afhænde til S—C. Gruppen Amor og Psyche og Statuerne Venus og Psyche i Marmor til Prydelse for et Par Cabinetter; det blev ikke modtaget, skjønt det støttede sig til en tidligere Yttring af Hansen, der netop henviste Thorvaldsen til Be-

stillinger i denne Retning. Man søgte at mildne dette Afslag ved at aabne Udsigt til en fornyet Overdragelse af de omtalte Statuer til Portalen, som nu skulde udføres i Marmor, da man havde set sig nødsaget til at cassere to Modeller, der vare gjorte af Dajon, hvorved Haabet om at faa dem udførte i Sandsten i Kjøbenhavn var glippet. Men Thorvaldsens Mishag var i den Grad bleven vakt, at han ikke tog noget Hensyn til det gjorte Tilbud.

For at forklare en saadan, man kunde næsten sige, planmæssig udvist LigeGYldighed og Hensynsløshed ligeoverfor en Kunstner som Thorvaldsen bør Følgende vistnok tages i Betragtning.

Architekten C. F. Hansen, til hvem Opførelsen af de forskellige Pragtbygninger i Kjøbenhavn var overdragen efter Harsdorffs Død, maatte naturligvis i Følge sin Stilling have den største Indflydelse paa og bære Hovedansvaret for Slotsbygning-Commissionens Fremgangsmaade. Vel var han en Elev af Harsdorff, denne udmærkede Mand, der førend nogen anden Bygmester i Europa havde havt Syn for den græske Architecturs rene og klare Stilformer; men der var Lidet eller Intet af dette Syn gaaet i Arv til Eleven. Ved Betragtningen af hans Bygninger faar man Indtrykket af, at han kun har troet at kunne opnaa Klarhed ved Anvendelsen af en Alt beherskende død Tomhed, og Renhed ved Fjernelsen af Alt, hvad der endog selv i egentlig architektonisk Forstand henhører til Decoration. En saadan skjæv, abstract Forestilling om antik græsk Stil i Forbindelse med en fuldstændig Udannethed paa de andre Konstners Omraade, førte til, at en Del af hans Virksomhed altid var rettet paa at holde Billedhugger- og Malerkonsten borte fra hans Arbejder; og han gjorde egentlig kun Indrømmelser paa dette Punkt, naar de bleve ham aftvungne. Hans Valgsprog synes næsten at have været, at Architekturen aldeles ikke behøver Malerkonsten, og til Nød ogsaa kan undvære Sculpturen. I det Mindste fremkaldes denne Opfattelse ved Betragtningen af hans Bygninger, og bestyrkes for det sidste Punkts Vedkommende yderligere ved den Energi, han udviklede i Kampen for fuldstændig at underordne Sculpturen under Architekturen ved Hjælp af Nicher og paa anden Maade; en Anskuelse,

der røber en høj Grad af Egoisme i hans Konst, der maatte virke drøbende paa alt sandt Liv. Fastholdes denne Opfattelse af Manden, vil ogsaa Meget i hans Optræden ligeoverfor Thorvaldsen og andre Kunstnere være forklarligt, uden at man behøver at søge Grunden hertil i en ligefrem Lyst til Chicane, for hvilken Brønsted i et Brev til Thorvaldsen af 2den Decbr. 1815 søger at rense ham*), endskjønt Troen paa denne Tilbøjelighed hos ham var for almindelig, til at den ikke skulde indeholde nogen Berettigelse. Naar hertil kommer, at han i saa mange Aar virkede i en Overbygnings-Directeurs betydningsfulde Stilling, og at han paa Grund af sin Indflydelse paa Kongen og Prinds Christian var „Factotum“ i Akademiet, vil det let kunne indsees, at han kunde optræde med stor Myndighed i alle de Sager, der drejede sig om offentlige Bestillinger af Kunstværker, der stode i mere eller mindre directe Forbindelse med de Bygninger, han havde under Arbejde, — og om andre Bestillinger fra Statens Side var der paa den Tid saa godt som ikke Tale. Naturligvis kunde en saadan Myndighed, uden Hensyn til om de anvendte Midler vare større eller mindre, være brugt paa en fremmede og vækkende Maade, men udøvet af en Mand med slige uheldige kunstneriske Ejendommeligheder som Hansen, maatte den virke i aldeles modsat Retning.

Foruden de omtalte Bestillinger fra S—C., der vare mere eller mindre alvorlig mente, var der endnu en, hvis Historie er ret mærkelig; det er den, der drejer sig om Frontonen, der oprindelig var bestilt til Raadhuset, og som omtales i samme Skrivelse af 31. Dec. 1806, hvori Statuerne Solon og Lykurg nævnes første Gang. Udførelsesmaaden der forlangtes, var en lignende som den, vi alt have lært at kjende: en Model udført i lille Maalestok, hvorefter Arbejdet kunde gjøres i den sande Størrelse i Kjøbenhavn af en „Stuccateur fra Milano“. Men det hastede hermed, da man vilde benytte Bygningens Stillads, inden det toges ned. Der

*) „ . . . og Hansen — det vil jeg sige Dig min oprigtige Mening om — er baade flink i sit Fag og ingen Chicaneur eller slet Mand, som man har villet udskrive ham for, blot man ikke støder hans Forfængelighed som praktisk Architect.“

er unægtelig noget Comiskt ved et saadant presserende Forlangende fra S—C., der i al sin Færd var en Personification af Langsomhed og Sendrægtighed, hvad der netop med Hensyn til dette Arbejde constateredes paa den mest glimrende Maade; thi det blev jo først opstillet efter omtrent 40 Aars Forløb og — paa et helt andet Sted. Sommeren derpaa tog altsaa Thorvaldsen fat paa Frontonen, i hvilken han vilde fremstille Gudernes og Menneskenes Fader, thronende over den himmelske Dyrekreds og omgiven af Minerva, Nemesis, Oceanus og Gæa, og Arbejdet var endnu ikke tilendebragt, da Efterretningen om Kjøbenhavns Bombardement naaede Rom. Dette Budskab satte Thorvaldsens Sind i en foruroligende Tilstand af Nedslaaethed og Bedrøvelse, saaledes at hans Venner maatte gjøre sig al mulig Umage for at opmuntre ham; men han oprørtes i den Grad over at skulle arbejde for en By, der var ødelagt ved Fjendehaand, at han ikke var i Stand til at fuldføre det paabegyndte Værk. Da Thorvaldsen ikke senere hørte Noget fra Commissionen, hvem det vist heller ikke denne Gang var mere magtpaaliggende end sædvanlig at faa Andet end et Udkast til Compositionen, sendte han omsider den 2den Marts 1810 en lille Tegning af samme, for at den derefter kunde lade Frontonen udføre i Stuk — Commissionens Yndlingsmateriale. S—C. maatte imidlertid nægte sig denne Glæde, da der ikke fandtes nogen Kunstner, som kunde paatage sig dette Arbejde, hvorfor den udbad sig Modellen tilsendt til Søs, naar Skibsfarten blev fri. Denne Hjemsendelse fandt dog den Gang ikke Sted, og nogle Aar efter var der imidlertid optraadt en ung Kunstner i Kjøbenhavn, til hvem man i Aaret 1815 overdrog Udførelsen af Frontonen efter hint Forarbejde. Denne Kunstner var Hermann Ernst Freund, endnu Elev af Akademiet. Han var den Gang 29 Aar gammel og var af Fødsel en Hannoveraner, men i en Alder af 16 Aar kommen til Kjøbenhavn, for i sin Morbroders Smedeværksted at søge sin Uddannelse. Her begyndte han nu snart ved Siden af Smedehaandværket at øve sig i Tegning og Graving, og fra 1805 besøgte han Akademiets Skoler. Med en høj Grad af Energi og en til det Yderste gaaende Anspændelse af sine sjælelige og legemlige Kræfter stræbte han mod det Maal, han havde sat sig;

og til Trods for de Hindringer, der rejste sig, først fordi Haandværket røvede ham hans bedste Tid, og senere fordi han ved Stempelskjæring for Guldsmede og Knapmagere maatte erhverve sit Underhold, lykkedes det ham dog at gaa sejrrig ud af Kampen. Og da han omsider havde vundet den store Guldmedaille og drog til Rom for at give sig under Thorvaldsens Vejledning, havde han ikke alene frembragt Arbejder, der ved Siden af nogen Ubehjælpssomhed og technisk Ufrihed, røbede en original, frembrydende Konstnersjæl; men han havde ogsaa desforuden vidst at skaffe sig en alsidig aandelig Udvikling, og en i en alvorlig Kamp med Bevidsthed hærdet Villie, der gjorde hans Fremtræden ganske anderledes sikker end hos saa mangen en anden ellers talentfuld Kunstner, hvis Mangel paa de tarveligste Kundskaber og hvis aandelige Uselvstændighed ofte lader ham modtage drøje Lærepenge, og gjør, at den uundværlige Indhøstning af nyttige Erfaringer bliver sen eller maaske endog helt forspildes.

Det var for Resten ikke første Gang, at Freund var kommen i Berøring med Christiansborg Slots Bygmester, thi denne var alt for nogle Aar siden bleven opmærksom paa hans Fremgang i Modellering, og søgte at drage ham bort fra det efter hans Formening smaalige og ensidige Arbejde som practisk Graveur og faa ham til at blive Stuccateur ved Slottet. Derpaa vilde Freund dog ikke indlade sig, men erklærede i en Samtale, han havde med ham, at hvis han endnu en Gang skulde forandre sit Fag, vilde han vælge Billedhuggerkonsten; og i det Tilfælde, at det ikke skulde lykkes ham at blive en duelig Billedhugger, vilde han forblive, hvad han var, nemlig Stempelskjærer. En Beskjæftigelse som saadan ydede ham desuden ogsaa den Fordel lettere at kunne bevare sin Frihed, end naar han blev Stukarbejder, især da denne Stilling desuden ofte gav Anledning til Uenighed med Bygmesteren eller Bygherren. Over denne Erklæring, der formodentlig er bleven givet i en bestemt og sikker Tone, blev Professor Hansen stødt, og sagde paa en noget spydig Maade til den unge Kunstner, der havde en levende Æresfølelse, at naar han nogle Gange var bleven sulten og maaske saae Sagen med andre Øjne, kunde han jo komme igjen og tale nærmere med ham derom. Hvem veed, om ikke dette første Sammen-

stød mellem de to Mænd har efterladt en Animositet hos den næsten eneraadende Bygmester, der vel ikke var synderlig vant til Modsigelse? Og hvem veed, om ikke en saadan Animositet har udøvet en ubevidst Indflydelse paa denne, naar der senere skulde tages Bestemmelse om de Bestillinger, der paa en friere eller mere formel Maade vare gjorte hos Freund? I hvert Fald kan man ikke undre sig over, at den aabenbare Uvillie, der paa saa mange Punkter traadte frem i Forhandlingerne med S—C., kunde give Freund Anledning til at tro, at der var en saadan personlig Misstemning til Stede hos det egentlig afgjørende Medlem i Commissionen; en Opfattelse, hvorimod der dog paa den anden Side kunde gjøres gjældende, at selv Thorvaldsen ikke paa et tidligere Tidspunkt i sit Liv undgik at blive behandlet med Ringeagt, og i en senere Periode, da hans europæiske Berømmelse var en Kjendsgjerning, hvorved man dog maatte føle sig noget generet, i det Mindste maatte finde sig i at vente, og aldrig nogen Sinde mødte en virkelig sand Iver hos denne Autoritet for at komme i Besiddelse af hans herlige Arbejder. Apostlene bleve jo f. Ex. først bestilte i Marmor den Gang, da man frygtede for, at en anden Stad skulde komme Kjøbenhavn i Forkjøbet.

I Aaret 1815 overdroges det altsaa Freund at gjøre Modellen til Frontonen efter den af Thorvaldsen hjemsendte Tegning, og i et Brev af 3dje Februar 1816 omtaler han den som færdig. Det hedder deri: „den er i en fjerde Del af den virkelige Størrelse, nemlig $15\frac{1}{2}$ Fod lang og $3\frac{1}{4}$ Fod høj; den blev bedømt af Akademiet og afformet af S—C., men at betale mig Noget for den, derom er ikke talt noget“; og Freund fik i Virkeligheden aldrig en Skilling for dette ikke ringe Arbejde, saa utroligt som det end kan lyde. Og saaledes som det gik ham hermed, gik det ham ogsaa senere. S—C., der ikke havde store Midler til sin Raadighed, og som til sin Tid havde Møje nok med at tilfredsstille Thorvaldsen, tav stille, naar dens Creditor ikke lod høre fra sig og i saa Henseende var Friends sjældent fine Følelse ofte Kilden til en ren Indtægt for den.

Som bekjendt kom Freund ikke til at udføre sin Model i det Store; den henstod en lang Tid upaaagtet paa Akade-

miets Loft, indtil den omsider er forsvunden. I Thorvaldsens sidste Levetid blev det efter Freunds Død overdraget en af dennes Elever, G. Borup, at udføre den i brændt Ler efter den oprindeige Model; og i Aaret 1847 opstilledes den paa Façaden af Christiansborg Slot i Stedet for paa Raadhuset*).

Den første Gang vi høre de 12 Apostle til Frue Kirke udtrykkelig nævne som en eventuel Bestilling blandt de mange, som man havde paatænkt at gjøre hos Thorvaldsen, er i et Brev fra Brøndsted, dateret den 2den December 1815, som væsentlig gaar ud paa at bevæge Thorvaldsen til at følge de Indbydelser om at komme til Kjøbenhavn, som han alt længe, men uden Resultat, havde modtaget baade fra Prinds Christian og fra S—C. Det hedder nemlig i Brevet: „Lykurg og Solon som Zir for Domhuset, 12 Apostle til Frue Kirke etc. synes mig dog værdige Gjenstande for Din Kunst“; men det er ikke muligt at slutte sig til, hvem der først har henvendt Tanken paa Apostlene, der jo for Resten maatte være indbefattede i Bygmesterens Plan for Kirkens Decoration, da de 12 Nicher oprindelig fandtes anbragte i samme. Kun saa meget synes klart af den Maade, hvorpaa de omtales, at det var en Sag, der alt tidligere var bragt paa Bane, men uden at Thorvaldsen havde taget noget videre Hensyn til den — hvad han da heller ikke havde fjerneste Anledning til, da han havde nok af kjedsommelige Forhandlinger desforuden med S—C.

At man imidlertid paa denne Tid og i de nærmest derpaa følgende Aar maa have omgaaedes med den Tanke ogsaa at lade Thorvaldsens Konst træde i Kirkens Tjeneste er vistnok utvivlsomt, og finder en yderligere Bestyrkelse i et Brev fra Digteren, Professor Kruse af 1ste Januar 1818, der foruden at omtale Subscriptionen til Bestillingen af Alexander-toget indeholder følgende Ytringer:

„Alvorligt, kjære Thorvaldsen! raade Dem til at komme „til mere end et kort og flygtigt Besøg, kan vist Ingen, som „mener Dem det vel og har Sands for Deres Konstværk. „Her vil alle have Sands derfor i Munden, men mangle det

*) Dog havde en af Thorvaldsens Elever, Mathiæ, alt tidligere modelleret en af Frontonens Figurer, nemlig Okeanos.

„fast alle i Grunden. Alt, hvad Hansen ønsker fra Deres „Haand, som vist ikke er lidet, er kun beregnet paa Gips. „Hans Frue Kirke bliver unægtelig smuk, ja, endogsaa grandios, og naar den engang bliver færdig, noget nær den „smukkeste protestantiske Kirke i det mig bekjendte Europa; indvendig ere i Søjlerne (Pillerne), som bære Gallerier, „anbragte 12 Nicher, hvori de 12 Apostle egentlig af Marmor, „men man taler kun om Gips, skulle staa. Disse ønskede „man fra Deres Haand; jeg har imidlertid vovet at yttre, at „De næppe paatog Dem et saa betydende Arbejde i Gips. „ Imidlertid er der ingen Tvivl om, at Deres Besøg „her vilde være af uendelig Nytte, saavel for Slottet som „for Kirken, dersom jeg ikke tillige var vis paa, at man „vilde finde Deres Ideer altfor grandiose, det vil sige for „kostbare — og De vil altsaa blive affærdiget med tomme „Complimenter“

Dette Brev er fuldkomment tilstrækkeligt til at forklare Sammenhængen med denne Sag. Man ser, at det antydede Ønske om at faa Apostlene fra Thorvaldsens Haand kun, paa Grund af Materialets Billighed, drejer sig om Udførelsen i Gips; og Professor Kruse er jo endogsaa vis paa, at man i det Hele vil finde Thorvaldsens Ideer altfor kostbare, saa at det egentlige Udbytte, selv om Thorvaldsen kommer til Kjøbenhavn, vil blive „tomme Complimenter“, hvorpaa han rigtignok fra den Kant var ligesaa rig, som han var fattig paa Bestillinger. Fremdeles indeholdes der i den Bemærkning: „jeg har vovet at yttre, at De næppe paatog Dem et saa betydende Arbejde i Gips“ et Vink, som, efterdi denne Yttring af Kruse ikke blev desavoueret af Thorvaldsen, berettiger til at drage følgende Slutning. S—C., der var personificeret i Hansen, maatte baade paa Grund af Mangel paa virkelig Sans og egentlig Varme for Konsten og under Vægten af et økonomisk Tryk betragte Billighedsspørgsmaalet som det vigtigste. Og ligesom den altid tilforn havde søgt at redde sig ud af sin Forlegenhed ved at ty til Dajon eller andre Stenhuggere, saaledes har den nu, da Thorvaldsens Berømthed truedo med at blive den for kostbar, fundet den snilde Udvej, at overføre denne Bestilling til en yngre Kunstner, som den haabede at finde mere medgjørlig i den

Retning, og som i hvert Fald havde lettere ved at finde sig i Commissionens ejendommelige Fremgangsmaade. Derfor udvalgte man Akademiets unge, lovende Artist Freund til at udføre Apostlene; og da han i December 1817, efterat have vundet den store Guldmedaille og erholdt Løfte om det Stipendium, der fulgte med samme, drog mod Syden for at søge sin videre Uddannelse i Konstens gamle Hjem, medtog han ogsaa en Bestilling paa Apostlene, som han skulde tage fat paa i Rom. Der kunde han da under Thorvaldsens Vejledning, og, som man maaske ventede, ved hans Impuls udføre de Figurer, der skulde fylde de tomme Nicher, som nu engang fandtes i Bygningen. Det Arbejde, Mesteren med fuld Føje havde afvist paa Grund af de lidet passende Vilkaar for sammes Bestilling, maatte naturligvis den unge energiske Kunstner, der skulde bryde sig en Bane, modtage med bankende Barm og med Løftet til sig selv om at vise sig værdig til en saa stor Opgave, der ikke kunde Andet end blive af megen Betydning for hans kunstneriske Udvikling. Og med kjækt Mod og straalende Haab drog han til det herlige Rom, hvor den gamle Sculptur saa at sige „fødtes paa Ny“ for en undrende Verdens Øjne ved hans store Konstfælles vidunderlig rige Genius!

Freund blev modtagen med stor Forekommenhed af Thorvaldsen, der aabnede sine Værksteder for ham, ligesom han ogsaa lod ham bo hos sig; og under de heldigste Auspicier altsaa begyndte den unge Kunstner, samtidig med Studiet af Antikerne, af Canova og Thorvaldsen, at sørge for sin egentlige Uddannelse som Billedhugger. Navnlig tog han fat paa tvende Buster af Digteren Ingemann og Maleren Jensen for at skaffe sig selv den fornødne Øvelse i Marmorarbejde, som han ikke havde kunnet faa i Kjøbenhavn. Dog forsømte han ved Siden deraf ikke at tage fat paa Apostlene, og i April 1819 var han saa vidt, at han havde 3 af dem færdige i en Femtedel af den naturlige Størrelse og arbejdede paa de andre. I Januar 1820 stod Thaddæus færdig i fuld Størrelse — men alt i Marts fik han Underretning om Resultatet af de Forhandlinger i Kjøbenhavn mellem Thorvaldsen og S—C., der gik ud paa, at Apostlene skulde fratages ham for at overdrages til Thorvaldsen; og

hans Breve fra den Tid bære kjendelige Spor af det Indtryk, denne Begivenhed, som han selv sammenligner med at lide Skibbrud, gjorde paa ham. Det var, som om det faste Fundament, hvorpaa han skulde opbygge sin Fremtid, var taget bort under hans Fødder, som om hele hans Energi var brudt. I et Brev af 20de Maj 1821 til Broderen, der var Myntmester i Altona, fornemmer man tydelig den dybe Smerte derover i følgende Yttring: „Hvormeget har ikke den hele Historie sat mig tilbage, og hvilket Forhold til Thorvaldsen og Kunstnerne; jeg forholder mig aldeles lidende“. Han ser ingen anden Udvej for sig end denne: „jeg maa binde mit lille, men kraftige Fartøj til Thorvaldsens store Skude og lade drive — hvorhen og hvortil, det maa Gud vide; og jeg udholder det vel næppe, hvis det skulde blive Tilfældet.“

Vi skulle nu se nærmere, hvorledes det var kommet til dette Punkt.

De ivrige Bestræbelser, der i Kjøbenhavn vare blevne gjorte fra forskjellige Kanter for at faa Thorvaldsen til at aflægge et Besøg her, kronedes endelig med Held, og den 3dje October 1819 gjensaae han efter 23 Aars Fraværelse atter sin Fødeby, hvor han i rigt Maal modtog sine Landsmænds Hyldning som Fyrste i Konstens Rige. Men foruden denne Beundring af en mere flygtig Natur vilde man ogsaa paa en anden varigere Maade lægge sin store Højagtelse for Dagen. Bestillingerne hos Thorvaldsen, der hidtil kun havde drejet sig om Raadhuset, skulde nu udvides til ogsaa at omfatte Slotskirken og Fruekirke, og alt en Maaned efter hans Ankomst tog S—C. Initiativet til at indlede Underhandling med ham om Udsmykningen af disse to Kirker. Fruekirke skulde være færdig om to Aar, saaledes at det ilede med Arbejderne. Man vilde, at Thorvaldsen skulde gjøre Alt; men han erklærede, at han ikke kunde paatage sig Noget paa anden Maade end at lade det forfærdige af Elever i Rom under sin Opsigt; og at han i hvert Fald ikke vilde berøve Freund de Arbejder, der vare lovede ham, med mindre han fik Erstatning paa anden Maade og erklærede sig tilfreds med samme. Man søgte nu at berolige Thorvaldsen med, at da der til Slottet skulde udføres en Mængde

Grupper og Statuer, kunde Freund selvfølgelig blive beskæftiget. Desuden var det, da Arbejderne til Fruekirke skulde gøres strax, Commissionen magtpaaliggende, at Thorvaldsen paabegyndte disse Ting. Og endelig erklæredes det, at Apostlene ikke bestemt vare lovede Freund — og kunde man faa Thorvaldsen til at tro derpaa, vilde jo Alt let kunne klares. Men dennes Samvittighed var ikke saa nem at berolige som Slotsbygnings-Commissionens, og han paatog sig foreløbig kun Bestillingen af Christus-Figuren, saaledes at Spørgsmaalet om Apostlene endnu holdtes aabent*). Man faar et tydeligt Indtryk af hans Sindsstemning af et Brev han lod Historiemaler Høyer skrive til Freund i sit Navn, for at melde ham Sagernes Stilling, saaledes som denne ovenfor er udviklet. I Brevet, der er dateret d. 15de Febr. 1820, hedder det udtrykkelig med Hensyn til Forestillingerne fra S — C.: „Med alt dette har Thorvaldsen ikke herpaa villet give noget Svar, forinden at De har meddelt ham Deres venskabelige Formening. Thorvaldsen veed ikke at kunne handle anderledes; han udbeder sig Deres Svar, og haaber, De er tilfreds med ham. For at give Dem et Bevis paa, at han med Varme har talt Deres Sag, meddeler jeg Dem herved Gjenpart af Slotsbygnings-Commissionens Brev til Thorvaldsen, for saa vidt det angaar Dem“. Dette Blad er en Copi af den tilsvarende Passus i Slotsbygnings-Commissionens Skrivelse af 27de Decbr. 1819 og lyder saaledes:

„Commissionen gjør sig en Fornøjelse af at fremme Hr. „Etatsraadens Ønske for vor unge Kunstner, Freund, i Rom, „at han nemlig maatte overdrages nogle Arbejder, der kunde „bære hans Navn. Disse, formener man, kunde blive Gips-„figurer i Nicherne paa Slottets Hovedtrappe med de dertil „hørende Basreliefs, til hvilken Ende jeg, Overbygnings-„Directeur Hansen, vil give mig den Ære at overlevere Hr. „Etatsraaden Maal af Nichernes Størrelse, samt Underretning „om Belysningen m. v. til Aftegning for Freund, og udbede „vi os Hr. Etatsraaden ville behage at melde ham denne „Commissionens Beslutning“.

*) I Commissionens Skrivelse af 27de December 1819 er der endnu slet ikke Tale om Apostlene.

Hvor vidt Freund for Øvrigt har svaret Noget paa den i Brevet indeholdte Opfordring er ubekjendt, men lidet sandsynligt, naar man veed, at hans Charakter var en saadan, at han helst tav stille, naar han følte sig krænket. Og at han i dette Tilfælde gjorde det, var sikkert nok, thi han var en Mand, der havde de allerstrengeste Forestillinger om Sandhed og Ret, og som var vant til af sig selv at kræve Opfyldelse af Pligtens Bud til det Yderste. Derfor kunde han naturligvis fra sit Standpunkt ikke gjøre nogen Forskjel paa, om Løftet, der var givet ham, var skriftligt, udfærdiget som en formel Commissions-Skrivelse, eller blot mundtligt; for ham var en moralsk Forpligtelse i hvert Fald ogsaa juridisk bindende.

Hvorledes det i Øvrigt oprindelig har forholdt sig med Apostlenes Overdragelse til Thorvaldsen, om den første Ide hertil er udgaaet fra ham eller fra Andre, kan man vel aldrig komme til klar Kundskab om. Den Opfattelse af dette Forhold, som Collin fremsætter i et Brev til Freund, dateret den 31te October 1820, turde vel imidlertid komme Sandheden nærmest. Denne indfyldelsesrige og højtbetroede Mand*), der saa ofte skulde staa Freund trofast bi i hans trættende Kamp mod Lunkenhed og Egoisme fra Slotsbygning-Commissionens Side, skrev nemlig i Anledning af denne Sag til Freund for at støtte ham paa et Tidspunkt, som han nok kunde vide, det ikke var let for ham at komme over:

„De kan være overtydet om, at jeg ofte med Bekymring „har tænkt paa Dem med Hensyn til de Gjenvordigheder, „der have mødt Dem i den senere Tid. Da Thorvaldsen „fortalte mig, at han skulde udføre Apostlene, blev jeg stum; „jeg forudsaae, hvor tung denne Tidende vilde være for „Dem, og jeg kunde ikke overtale mig til at være den første,

*) Foruden at være Deputeret for Finantserne havde han under forskjellige Titler, Præsident, Directear o. s. v., Indflydelse paa Omordningen af saare mange Forhold, især dem, der drejede sig om Handel og Landbovæsen; der existerede endvidere næppe nogen af de talrige Commissioner, der vare nedsatte i de mest forskjellige Øjemed, som han ikke var Medlem af — kun ikke af S—C. desværre!

„som meldte Dem det, hvor gjerne jeg end havde gjort det, „for, om muligt, at ledsage Efterretningen med nogen Trøst, „og fordi en ubehagelig Efterretning, naar den meddeles med „en Vennehaand, er mindre bitter; men jeg havde endnu i „nogen Tid et Slags Haab om, at denne Bestemmelse kunde „atter forandres, fordi man i den Tid havde adskillige Planer „frem og tilbage. Fra hvem Ideen oprindelig er kommen, „veed jeg ikke. At Thorvaldsen selv skulde have tilbudt sig, „kan jeg ikke tro, da han tidt erklærede, at han havde „mere bestilt Arbejde, end han kunde faa færdig, om han „end kunde arbejde endnu det Meste af en Menneskealder. „Snarere skulde jeg tro, at et discursive uden nogen saadan „Hensigt henkastet Ord af ham, har givet Anledning dertil; „dette er bleven optaget som et Tilbud, og man har da „snart faaet det til et Løfte. Og naar man først havde et „saadant Løfte, saa bleve let gamle Løfter glemte. Thorvaldsen blev tilbødt her, fordi han var i Omgang ligesaa „elskværdig, som i Konsten stor. Men skulde det ikke være „tænkeligt, at han, naar han kom til Rom, frafaldt dette „Forsæt? Virkelig, jeg har et Slags Haab derom, — om „det er et falsk Haab vil Tiden lære. Foruden at jeg ønsker „det med Hensyn til Dem, da det for Deres, og i Tiden for „Fædrelandets, Skyld, var rigtigt, at De, medens De opholder „(Dem) i den plastiske Konsts Hjem, tog fat paa og udførte „et sammenhængende Stort, ønsker jeg det for Kirkens Skyld, „thi naar kunne vi vente at faa alle disse Prydelser til den, „naar Thorvaldsen skal levere dem, foruden det meget Andet, „han for andre Potentater har engageret sig til.“

Det kan jo heller ikke nægtes, at denne Udtalelse stemmer med hele Thorvaldsens Fremgangsmaade og den aabenbare Ulyst, han i Begyndelsen havde til at gaa ind paa Planen. Kun langsomt kunde han afvinde den nogen egentlig Interesse, og navnlig først, da den for hans Tanke havde antaget en mere omfattende Skikkelse, saaledes at den gik ud paa, at gjøre Fruekirke i sin Helhed til Centralsted for en Række christelige Arbejder fra hans Haand. Til den Ende fik han, skjønt ikke uden Møje, Bestillingen paa Kristusstatuen i Marmor overført fra Slotskirken til Fruekirke; S—C. havde nemlig den smagløse Ide, at lade

Fruekirke faa en Afstøbning af samme i Gips, medens Marmor-exemplaret forbeholdtes Slotskirken, for at ikke dette, naar det kom til Fruekirke, skulde nøde Commissionen til at gjøre Bestillingen af Apostlene ogsaa i Marmor, hvad man fremfor Alt vilde forhindre. Men dette maatte det jo netop være Thorvaldsens Sag med al Kraft at arbejde for.

Foruden Collin havde Freund en anden meget højtstaaende Velynder, der ofte med ikke ringe Varme tog sig af hans Sager; det var daværende Prinds Christian til Danmark. Han var netop paa denne Tid i Rom og ikke sjældent sammen med Freund, mod hvem han viste sig meget opmærksom, medens Freund til Gjengjæld offrede sig paa forskjellig Maade for ham. Desuden knyttedes de nøjere til hinanden paa Grund af Fællesskab i Interessen for de antike Monumenter, store og smaa; saaledes vare de begge ivrige Samlere af gamle Mynter. Tre Gange om Ugen, fortæller Freund, gik de i Selskab omkring i Rom for at høre paa en italiensk Archæologs Forklaringer af Ruinerne.

I et Brev fra Prindsen til Thorvaldsen af 6te Januar 1820 findes følgende Sted, der viser, hvormeget Friends Vel laa ham paa Hjertet. „Freund“, hedder det, „har modeleret en Apostelfigur og er nu ved at lægge Draperi paa samme: hans Esquisser i det Smaa synes at love alt godt af disse Arbejder; han synes at have Følelse for, hvad der er skjønt i Konsten og at have udviklet sig meget til sin Fordel i Italien; under Deres Vejledning vil han ej svigte vort Haab. De sørger vel for, at han faar en bestemt Bestilling i saa Henseende, før De forlader Kjøbenhavn, at han ej skal anvende sin Tid forgjæves paa Arbejdet for Metropolitankirken“, Denne Udtalelse, der jo naaede Thorvaldsen under Forhandlingerne med S—C., har dog næppe havt nogen bestemt Indflydelse paa Thorvaldsens Stilling til Freund, som det i Øvrigt var ham selv magtpaaliggende nok at faa gjort ren og klart. Og naar man først har tilgivet Thorvaldsen, at han kunde, om end tøvende og med Betænkeligheder, tillade, at Bestillingen paa Apostlene fratoges Freund — Noget en vis Mangel paa Fasthed i hans Karakter muliggjorde — kan man ikke nægte, at han gjorde Alt, for at Freund ikke skulde føle Savnet af hin Bestilling. Yder-

ligere Bevis herpaa indeholder Concepten til Svaret paa ovennævnte Brev, hvor Thorvaldsen med Hensyn til Maaden at udføre Apostlene paa, nævner et Forslag, der anbefalede sig „saavel fra Økonomiens som Mulighedens Side, og desuden at ville lede til Baade for Freund. Men jeg har med alt dette ikke været saa lykkelig“, føjes der til, „at se denne min Bestræbelse komme til Resultat“*).

Endelig mærkes der ogsaa hos Thorvaldsen, efter Tilbagekomsten til Rom, en vis Ulyst til at tage fat paa Apostlene, som Thiele i sin fortjenstfulde Biographi mener for en Del kom af, at han ikke syntes, at Friends Forhold til de to Bygnings-Commissioner var saaledes paa det Rene, som han kunde ønske det. Formodentlig have Yttringer til Prindsen i denne Retning foraarsaget, at denne ufortøvet skrev til Kirkens og Slottets Bygmester, for at faa denne Hindring ryddet af Vejen. Og snart derpaa indløb der i denne Anledning et Brev fra Hansen til Prindsen, som foreløste samme for Thorvaldsen, der erholdt en Afskrift deraf, for at overlevere den til sin Ven Freund. Det er Prindsens Cabinetssekretair, Adler, der havde taget denne Afskrift, der findes blandt Friends efterladte Papirer. Dette Udtog, der er dateret d. 3dje Marts 1821, svarer ikke aldeles nøjagtig til den Gjenpart, Thorvaldsen selv fik, som ligeledes er skreven af Adler og dateret den 2den Marts. Da dette Aktstykke er af særdeles Vigtighed til at bedømme Friends senere Stilling til S—C., aftrykke vi det her:

Udtog af en privat Skrivelse fra Hr. Etatsraad og Overbygnings-Directeur Hansen, dateret Kjøbenhavn den 26de Januar 1821:

„ Ligeledes har jeg gjort mig Umage for, at „Freund bekommer to Aars Forlængelse af samme Fond (ad „usus publicos). Jeg har talt med H. M. Kongen og de „Herrer af Slotscommissionen, at ham kunde overdrages at „gøre de fire Evangelister i de fire Nicher inde i Slots- „kirken. Skade at han ej har begyndt med Apostelen Jo- „hannes, saa kunde han strax have gjort ham til Evangelist. „Nichernes Størrelse er 1 Alen og 18 Tom. i Brede og 4

*) Cfr. Thiele: „Thorvaldsen i Rom“, II, S. 60.

„Alen 18 Tom. i Højde. Ligeledes ønsker jeg i de to store
 „Nicher, der er paa Marmortrappen i Kongens og Kronprindsens
 „Etage, i den ene en siddende Figur, og i den anden maaske
 „en liden Gruppe; Nichernes Størrelse er 2 Al. og 6 Tom.
 „brede og 1 Al. og 12 Tom. høje. Endnu er paa Kongens
 „Trappe 6 Nicher, hvori skulle Figurer; Størrelsen af disse
 „er 1 Al. og 12 Tom. brede og 1 Al. og 21 Tom. høje.
 „Ligeledes er paa Dronningens Trappe 16 Nicher af samme
 „Størrelse, hvori skulle Figurer. Maaske naar vi faa Af-
 „støbningerne af Etatsraad Thorvaldsens Arbejder, derimellem
 „kunde findes nogle, som kunde passe hertil. Vi behøve og
 „2 Figurer i Portalet af Slotskirken, men det var ønskeligt,
 „naar disse kunde blive af brændt Ler, da de komme i fri
 „Luft. Størrelsen af disse Nicher er 1 Al. 20 Tom. brede
 „og 4 Al. 20 Tom. høje. — Det forstaar sig af sig selv, at
 „Alt er dansk Maal. — Ved Domhuset fattes ligeledes 2
 „Figurer, Solon og Lykurg. I Øvrigt veed Etatsraad Thor-
 „valdsen Besked om Alt, hvad man ønsker til disse offent-
 „lige Bygninger, og har bekommet Maalene med, da han
 „rejste; han kan derfor bedst bestemme, hvad Freund skal
 „begynde paa. Dette er mig overdraget at melde for ej at
 „tabe Tid, til at det kunde meldes ham fra Commissionen.
 „Tør jeg derfor underdanigst bede Deres Højhed at under-
 „rette Etatsraad Thorvaldsen og Freund herom. Man venter
 „og, at Freund vil stræbe af alle Kræfter for paa bedste og
 „letteste Maade at fremme de Arbejder, ham overdrages
 „efter Aftale med Etatsraad Thorvaldsen, da Forlængelsen
 „af hans Stipendium af den kongelige Kasse er grundet paa
 „dette Haab.

„Ovenstaaende Udtog har jeg efter hans Højheds
 „naadigste Befaling herved den Ære at meddele Dem.

Rom den 3dje Marts 1821.

Adler.

Hr. Billedhugger Freund.

Thorvaldsens Gjenpart indeholder tillige i Begyndelsen:
 ... „men det bedrøver mig, at han for det Første ej vil
 tænke paa Christus og hans Disciple. Naar blot Freund

staar i Vejen, da skal denne hans Følsomhed for sin Elev let blive hævet“. Et enkelt Sted er her mere kort fattet, nemlig den Passus, der lyder saaledes: „Dette er mig overdraget o. s. v.“, er her bleven til: „Dette er mig overdraget at melde ham fra Commissionen“; hvad der jo i hvert Fald har en ligesaa forbindende Charakter.

Det er ikke vanskeligt at forstaa, at Indholdet af denne Skrivelse til Prindsen, communiseret Thorvaldsen og Freund paa en saa formel Maade, kunde være i Stand til at berolige dem begge, saa meget mere som S—C. jo havde paataget sig en dobbelt Forpligtelse, og de i Prindsen havde det bedste Vitterlighedsvidne. Alt maatte synes klappet og klart. Bygmesteren havde ikke alene talt med Commissionens Medlemmer, men ogsaa med Kongen om, hvad der skulde overdrages Freund. Thorvaldsen, der vidste Besked med Alt, fik det Hverv at bestemme, hvad han skulde begynde paa, og det var saa vigtigt, at Freund tog fat paa Arbejderne, at det ikke kunde vente til at Meddelelsen gjordes ham ad ordinair Vej, men Hansen havde ikke Ro, førend han havde gjort en foreløbig Meddelse om Commissionens Beslutning. Det var nu ganske vist umuligt at vente Andet, end at S—C. meget snart ved en directe Meddelelse maatte bekræfte denne fra dens mest formaaende Medlem afsendte Skrivelse og søge at erhverve kongelig Resolution i det Mindste paa nogle bestemte Bestillinger. Men en saadan Meddelelse kom aldrig, end sige en kongelig Resolution, saa det ligger meget nær at antage, at alle disse gyldne Løfter paa et helt Museum af Bestillinger — der gaves jo Anvisning paa en circa 30 Nicher i det Hele — blot ere afgivne for at hæve Thorvaldsens utidige „Følsomhed“ for sin Elev.

Da Slutningen af begge Gjenparter indeholder en Forventning om, at Freund vil stræbe af alle Kræfter „for paa bedste og letteste Maade at fremme de Arbejder, ham overdrages“ og da endog „Forlængelsen af Stipendiet er grundet paa dette Haab“, var det naturligt, at Freund i denne indtrængende Opfordring maatte se en yderligere Bestyrkelse paa, at Talen om Bestillinger var alvorlig ment. Derfor tog han i Løbet af Sommeren 1821 fat paa at modellere Statuen Mercur til Slotstrappen, et Arbejde, der da det var

færdigt, almindelig rostes af de Kyndige. Thorvaldsen skriver saaledes til Prindsen den 29de April 1821. „Mercur er en meget smuk i alle Henseender vellykket Figur; . . . en af Evangelisterne lover at blive ligesaa fortrinlig i sin Slags som Mercuren. Den blev bestilt af Prindsen i Marmor, i Stedet for „Euridice“, som han tidligere havde bestemt sig for.“

Men samtidig hermed bragtes der hjemme fra et Spørgsmaal paa Bane, som drog Friends Tanker i en anden Retning. Et helt nyt Emne, hvis Tilværelse han vel knap forhen havde anet, dukkede nu frem; det greb ham og opfyldte hans dybe, alvorlige Konstnersjæl med rige, vexlende Billeder. Dette nye Emne var den nordiske Gudelære. Alt fra Begyndelsen af Aarhundredet, og noget før, stod dette Thema paa Dagsordenen her og andetsteds, baade Norden og Sonden for os, og det varede ikke længe, førend man begyndte at drøfte denne Mythologis Brugbarhed for de bildende Konster. Dette Spørgsmaal indeleddes her af Professor Jens Møller med en Afhandling i Scandinavisk Litteraturtidende for 1812, som efterfulgtes af en Række Stridsskrifter af Finn Magnusen, Jacob Baden o. A.; men der vandtes heraf egentlig ikke noget Udbytte for Sagen. I Sverig var Bevægelsen i denne Retning først vakt af den bekjendte Gymnastiker og Digter Ling, der fra 1814—17 havde holdt mythologiske Forelæsninger; en Kreds af Kunstnere som Fogelberg, Sandberg, von Breda og Flere forsøgte med Iver at løse de talrige Problemer, der stilledes af Folk, der havde Varme og Begejstring for Nordens Oldtid, og paa en Udstilling 1818 i Stockholm saaes en stor Række tegnede og malede Compositioner fra slige ansete Kunstneres Hænder.

Ligesom i Sverig det gotiske Forbund havde virket ved at udsætte Præmier for nordiske Konstværker, saaledes slog man i Danmark ogsaa ind paa samme Vej, idet en Del Konstvenner i Forbindelse med Etatsraad Collin, og paa hans Opfordring, sammenskjød en Sum Penge, der udsattes som Præmie for de bedste Tegninger af nordiske Emner. Collin, der allerede i det omtalte Brev, hvori han skrev om Fratagelsen af Apostlene, havde henledet Friends Opmærksomhed paa de nordiske Guder, men kun som en løst

henkastet Tanke, sendte ham i Sommeren 1821 Præmieopgaverne tilligemed første Del af Finn Magnusens Oversættelse af Edda og Oehlenschlägers Nordens Guder — de eneste Hjælpebidler Freund havde, da han skred til Opgavernes Løsning*). Med stor Frejdighed og Glæde, men tillige med et klart Blik for Vanskelighederne ved samme, tog han fat paa Besvarelsen, og til rette Tid, den 1ste Maj 1821, kunde han hemsende Tegningerne, udførte efter 12 Skitser, han havde gjort. Enkelte af disse ere bevarede, og der gaar igjennem dem et saa ejendommeligt, friskt Liv, de bære saa tydelig Vidnesbyrd om at være undfangne og gjengivne aldeles paa første Haand, saaledes at de sikkert i denne Henseende overgaa alle de andre samtidige Kunstneres Forsøg. Skjønt Tegningerne, der ikke udførtes af ham selv, kun kunde give en svag Anelse herom, faldt Bedømmelsen dog ud til hans Fordel, og han fattede den Beslutning at gaa videre ad denne nye Vej, som han selv skulde gjøre tilgjængelig; men det var netop et Arbejde, der faldt i Friends Smag; i hans energiske Personlighed var der Noget af en Banebryders Natur.

Samtidig med at Freund arbejdede paa den tredje kolossale Figur til S—C., nemlig Evangelisten Lukas, tog han altsaa fat paa Udkastet til en stor Frise, der skulde omfatte alle Hovedbegivenheder i den nordiske Mythologi; og om denne Plan findes der i et Brev fra ham til Collin af 23de November 1822 følgende karakteristiske Udtalelse: „For at komme midt i den nordiske Mythologis Verden og i faa Øjeblikke at kunne overse hele dens Brede og Fylde i Forestillingen, har jeg paataget mig et svært Stykke Arbejde; hvorvidt det vil lykkes mig, vil Tiden vise. Planen er en Frise, hvori Handlinger og Situationer af alle Nordens Guder, Alfer, Vaner, Dverge, Troldkvinder, Muspelsønner, Hel, Mennesker gribe ind i hinanden som Leddene i en Kjede uden Ende. Det ser lidt voveligt ud, sligt Foretagende; men jeg skjønner kun denne Maade for den eneste og rigtigste at angribe Tingen paa. Thi ved at sætte den ene

*) Aaret efter fik han fremdeles tilsendt af Collin 2det og 3dje Bind af Eddaen.

Charakter ved den anden, den ene Masse imod den anden Masse, faar enhver den Betydning og den Magt, som den tilkommer til det store Hele.“ En Antydning i Brevet om, at det vilde være ønskeligt at faa et Locale opgivet, hvor Frisen kunde anbringes og nogle Penge til at udføre dem for, blev strax med Iver greben af Collin, der aldrig gik af Vejen for en Lejlighed til at fremme Friends Vel, og han indsendte derfor til S—C. følgende Skrivelse, der er til Stede i Copi:

Til den kongelige Slotsbygnings-Commission!

„Billedhugger Freund har nyligen fra Rom tilskrevet mig, at han, foruden de Arbejder, hvormed han nu er „færdig, nemlig Deres Højheder Prinds Christians og Gemal- „indes Buster i Marmor*) og tvende Gravminder, ligeledes i „Marmor, der ogsaa skulle til Danmark, samt foruden de „Stykker han har under Arbejde, nemlig Evangelisten til „Slotskirken, tillige er sysselsat med Tegningerne til et „Arbejde af stort Omfang af den nordiske Mythologi, hvortil „han er bleven opmuntret ved det Bifald, som adskillige af „Konstakademiets Medlemmer have skjænket hans første „Forsøg i dette nye Fag.

„Hans Plan er nemlig den, at udarbejde en hel Frise, „der skal indeholde de vigtigste Personer og Situationer af „den nordiske Mythologi i en sammenhængende Kjede. „Frisens Højde skal forholde sig til dens Længde som 1 „til 150, og dersom man antager Thorvaldsens Frise som 1, „vil Forholdet blive som 1 til 4 eller 4½. Men for at „komme frem med dette Foretagende paa den bedste og „hensigtsmæssigste Maade, vilde det være godt, om der „kunde opgives ham et Locale heri Fædrelandet, hvor denne „Frise kunde anbringes, og at ham da tillige under Arbejdet „kunde gives nogen Understøttelse.

„Da Freund allerede i Begyndelsen af Sommeren til- „skrev mig om denne sin Ide, saa har jeg ikke kunnet und- „lade nu desangaaende at henvende mig til den kgl. S—C., „men holder det meget mere for en tredobbelt Pligt at

*) Disse Buster vare blevne udførte efter Thorvaldsens Modeller.

„foredrage hans Anliggende; — mod Fædrelandet, som har
 „anvendt Penge paa hans Ophold og Dannelselse i Rom; mod
 „Konsten, som, naar et skabende Geni med Held bearbejder
 „dette ny, raa men rige Stof, bebudes betydeligt Udbytte;
 „og mod Freund selv, som efter Alles overensstemmende
 „Vidnesbyrd og deriblandt den kompetenste Dommers, Thor-
 „valdsens, med dyb Sands for sin Konst forener den Gave
 „at udføre sine Ideer i smukke Former, men hvis Mod let
 „kunde knækkes, naar han ikke fremhjælpes til at sætte i
 „Værk et Forehavende, der gjør ham saa megen Ære.

„Til den kgl. Commissions indsigtsfulde Bedømmelse og
 „velvillige Beslutning indstilles Sagen saaledes.

Allerærbødigst

Collin.

Den 24de Decemder 1822.

Derpaa indløb der en Svarskrivelse til Etatsraad Collin
 den 14de Marts 1823 af følgende Indhold:

„Slotsbyggnings-Commissionen har havt den Fornøjelse
 „at modtage Hr. Etatsraadens Skrivelse af 24de December
 „f. A., hvorved den underrettes om, at Billedhugger Freund
 „i Rom har fattet den Ide at udarbejde en hel Frise, inde-
 „holdende de vigtigste Personer og Situationer af den nordiske
 „Mythologi i en sammenhængende Kjæde. Hvad angaar det
 „Ønske Etatsraaden derhos har yttret, nemlig, at det vilde
 „være godt, om denne fortjente Konstner kunde anvises et
 „Locale i Fædrelandet til dette Konstværks Anbringelse, da
 „syntes intet Sted dertil mere passende, end det under Byg-
 „ning staaende Slot; men det har ikke været uden Vanske-
 „lighed at bestemme en belejlig Plads for samme. Dog har
 „man omsider fundet, at det saakaldte Parolgemak uden
 „Tvivl burde være Stedet, som var mest passende, naar
 „Frisen erholdt den Størrelse, som findes anført i det herhos
 „følgende Maal. Men angaaende Planens Udførelse til Brug
 „for Slottet, har Commissionen med Hensyn til Konstnerens
 „nærværende Opholdssted nogle Betænkeligheder. Trans-
 „porten af et saadant Arbejde er ikke alene meget bekostelig
 „og højst besværlig, men ogsaa forbunden med Fare over
 „Søen. For at sikre sig Erstatning for Flid og Umage,
 „hvis Gipsafstøbningen tabtes ved Overfarten til Danmark,

„vilde det være højst nødvendigt for Kunstneren i Rom at
 „have en fast Form, hvorimod han i Kjøbenhavn kunde
 „betjene sig af en forloren Form, der er af ulige mindre
 „Bekostning. Desuden er man af den Formening, hvad
 „angaar Kundskab i den nordiske Mythologi, at Kunstneren
 „vilde her i Fædrelandet finde bedre Lejlighed til at berige
 „og udvikle sine Ideer efter den foresatte Plan end i Italien,
 „hvor en eller anden Oplysning i Henseende til Costume og
 „Draperier maaske kunde savnes. I alle Tilfælde kan saavel
 „Compositionen, som hvor vidt det maatte være ønskeligt
 „at fremme dette Arbejde for Slottet, eller passende at
 „andrage paa Hans Majestæts allernaadigste Approbation
 „til dets Udførelse i Rom, først tilfulde bedømmes, naar
 „man kom i Besiddelse af en fuldstændig Tegning, ledsaget
 „med en Opgave paa Prisen, samt et omtrenteligt Overslag
 „paa Omkosningerne med mere, som dermed staar i For-
 „bindelse, og saafremt da alle Vanskeligheder maatte være
 „at hæve, vil det være Commissionen særdeles behageligt
 „at bidrage, hvad der staar i dens Magt, til Udførelsen af
 „Kunstnerens Plan.

Hauch. Møsting. Monrad. C. F. Hansen.

Denne Skrivelse, hvoraf en Afskrift meddeles Freund af Collin ved et Brev af 21de Marts 1823 kulkaster hans første meget omfattende Ide, og han nødsages til at rette sine Tanker paa en anden Composition, der lettere kan afpasses efter hint opgivne Rum. Valget falder paa Fremstillingen af Gudernes sidste Kamp, som i lang Tid derpaa beskæftiger Freund daglig og lægger Beslag paa hans bedste Tid. og i Februar 1824 kan han underrette Collin om, at Compositionen til hans eget Brug nu er færdig. „Men,“ skriver han, „at sende Tegningen af sligt et Foretagende er umuligt. Jeg maa modellere først det Hele ligesom til Prisopgaven og tage saa en Tegning deraf. De ser heraf, at det meste Arbejde er gjort, naar Tegningen kan tages, men at gjøre anderledes anser jeg for letsindig og overilet . . . Dersom jeg havde Penge, modellerede jeg Frisen strax i den opgivne Størrelse, og sendte saa Tegningen deraf uden videre at tænke paa Bestillingen eller Godtgjørelsen. Ligeledes

den store Frise og Figurerne, som jeg ideligen tænker paa.“ Den Fremgangsmaade Freund her omtaler, at han benyttede sig af, nemlig strax at skride til Modelleringen i Stedet for først at gjøre en mere udført Tegning, kunde vel noget være motiveret ved, at han i sin Tid, paa Grund af det Uregelmæssige i hans kunstneriske Uddannelse, ikke havde erhvervet sig den fornødne Sikkerhed og Lethed i Tegningen, men forsvares for Øvrigt af ham selv i et tidligere Brev til Collin, som den ene rette, fordi Kunstneren ikke saa klart kan angive i Tegningen, hvad han vil, at der skal komme til Udtalelse i Sculpturen. Noget Andet er det derimod, mener han, med Maleren, han har en langt større Bevægelighed i sin Konst end Billedhuggeren, for ham kan Tegningen vistnok paa en tilstrækkelig Maade angive, hvad der skal udføres i Maleriet. Denne Fremgangsmaade blev i dette Tilfælde baade tidsspildende og kostbar, og den tyske Kunstner Lindaus Arbejde, der er gjort meget zirligt og pænt, kunde ikke give nogen egentlig Forestilling om det Liv og den Aand, der gik igjennem Skitsen.

I Brevet fra S—C., som ovenfor er aftrykt, savner man ethvert Spor af, at Collins indtrængende Udtalelse har havt nogen Virkning. Man har med megen Smaalighed sammensøgt alle Vanskeligheder, man kunde tænke sig som Hindring for denne Bestilling, som man faar det Indtryk at Commissionen egentlig helst vilde være fri for. Derimod synes det at have været samme mere magtpaaliggende at faa Freund hjem, skjønt det nok er muligt, at man mere har benyttet en Opfordring herom, som en i dette Tilfælde passende Udflugt. Imidlertid tiltræder baade Collin og Prindsen dette Ønske, maaske fordi de antage, at det vilde gaa glattere med Bestillingerne til Slottet og Capellet, naar Freund var i Kjøbenhavn. Især blive deres Opfordringer i denne Retning mere bestemte efter Professor Dajons Død, hvorved Billedhuggerkonsten i Danmark mistede sin eneste, om end kun maadelige, Repræsentant. Men Freund kunde endnu ikke af forskjellige Grunde tænke paa at bryde op fra Rom. Ved Hjælp af ovennævnte Brev af 7de Februar 1824 til Collin kan man sætte sig klart ind i hans Stilling paa denne Tid ogsaa med Hensyn til S—C. Freund gjør saaledes

Rede for, at han har anvendt sit Stipendium til Lærdom og til at uddanne sig som Billedhugger, hvorfor han ikke har kunnet udføre mere end tre Figurer, Thaddæus, Mercur og Lukas. Da denne sidste Statue var færdig og formet i Sommeren 1823, og da han længe havde ventet paa Prindsens Svar angaaende Bestillingen af Mercur, saae han sig nødsaget til, for at bestride Udgifterne til saadanne kolossale Figurers Modeller, at tage imod Bestillinger af Fremmede „for ikke at gaa i Staa“, og for at vinde Tid og Lejlighed til videre Uddannelse. Disse Arbejder nemlig: Pomona-hovedet til Grev Schönborn, Stolbergs Buste til Kronprindsen af Bayersen og Chloe til Grev Sommariva, der alle skulde udføres i Marmor, maatte han naturligvis først have færdige, inden han kunde tænke paa at komme hjem. Desuden var det ogsaa af Vigtighed, at Tegningen af Frisen var fuldendt og hjemsendt, for at han dog, førend han brød op fra Rom, kunde være nogenlunde sikker paa denne Bestilling. „Der-som man oprigtigen vil min Hjemkomst,“ hedder det, „og Anstilling ved Akademiet, saa synes mig, man skulde ikke forlange mere af mig, end muligt for mig at yde — af Uvisheder og Løfter har jeg havt nok, jeg tør ikke tage imod flere. Dernæst omtaler Freund paa følgende berettigede Maade de Arbejder, han alt havde gjort og skulde gjøre for S—C.: „Hvad Skjæbne venter disse tre store Figurer, som jeg har modelleret, kan jeg vente selv en billig Betaling, og ligeledes en fast Bestilling og Betaling for de andre, som jeg i det Mindste tror at være bestilte som Erstatning for Apostlene? Kan jeg vente at kunne fortsætte dem og Penge til at modellere dem (for)? Kan jeg vente at turde anvende Figurerne af den nordiske Mythologi til Slots-trapperne o. s. v.*)? Endvidere formener Freund, at det vel maa ansees for passende at erholde den Betaling for disse Figurer, som Thorvaldsen giver sine Elever, hvortil

*) Med Hensyn hertil kan mærkes et andet Sted i Brevet, hvor det hedder: „Paa samme Tid jeg sendte Dem Tegningerne, skrev jeg (til) Prindsen og bad ham paa det Bønligste om at interessere sig for Nordens Guder, for at jeg turde anvende dem til Slotstrappen, som Thorvaldsen raadte til.“

naturligvis maatte komme Godtgjørelse for Studie, Materiale etc. „Er det ikke tilladt for mig,“ skriver han, „at pege paa sligt Forlangende og slige for en Kunstner absolute Betingelser uden at have beviist ved Arbejder, at jeg er kvalificeret til denne Lykke? For at bøde paa Mangel af Beviser vil jeg, dersom de ville modtage (det), sende dem Prindsens og Prindsessens Buster og Ingemanns for min Regning; tillige Tegninger af de øvrige Arbejder, som ikke ere bestemte for Danmark. Tillige Tegningen af den nordiske Frise. Finder man saa mig udygtig eller en Anden bedre, saa lader man mig blive, hvor jeg er, og jeg vil være Dreng til Tiden gjør mig til Mester.“ Derpaa følger et Sted i Brevet, som sætter Friends Varme for Konsten og hans sjældne Uegennyttighed i det rette Lys; det er saalydende: „Derimod vil man og især De min Beskytter og Hjælper, vil man lade mig blive her for det Første, uden Skade for mig der hjemme, at jeg kan benytte den herlige Tid til at uddanne mig mere og mere, saa lover jeg Dem helligen herved, at mine bedste Kræfter skal vorde Danmark til Del, ikke for Øjeblikket, men hele Livet. Til Bevis herpaa: dersom de ville indgaa (paa) det, saa staar Modellen af Mercur og S. Lukas til deres Raadighed, og naar Slottet betaler Fragten, saa ere de hjemme. Ligeledes, naar jeg opbyder Alt, kan jeg modellere Frisen i den sande Størrelse; dersom altsaa Frisen antages, kan Danmark have Frisen for Fragten. Og gid jeg saa fik flere Kræfter, saa vilde jeg ligeledes paa samme Condition fortsætte de øvrige Arbejder, at jeg kunde komme hjem, naar den rette Tid for mig er at komme hjem paa, uden Skade for mit Studium som Billedhugger. Og endelig, skal jeg komme hjem efter Hansens og Prindsens Ide uden Fordring, men ventende Alt af deres Naade, saa ser det galt ud med mig, dersom jeg skal dømme efter (det) Foregaaende. Jeg har hidtil lidt Kulde, Sved og Møje, og gaaet mangan en sur Omvej for Konstens Skyld.“

Efterat Collin havde modtaget dette indholdsrige Brev, tog han ufortøvet fat for at opnaa en større Betyggelse for Freund i hans Stilling til S—C. Under 17de Marts 1824 skrev han et Brev til Akademiets Præsæs for at underrette

ham om hele Situationen i Rom, om Grundene til Friends forlængede Ophold der, og om alt det Øvrige, der mest laa denne paa Hjertet; og efter at have fremhævet det nøje Kjendskab, han havde til Friends sjældne Flid og Indsiger, førend han rejste, og de særdeles fordelagtige Domme alle rejsende Landsmænd fældte om ham, udtalte Collin til Slutningen det sikke Haab om, „at Prindsen, der viste ham saa megen Naade, medens han opholdt sig i Rom, fremdeles vil være hans kraftige Beskytter.“ Prindsens Svarskrivelse af 23de Marts 1824 er egentlig kun et noget kjøligt Afslag paa Collins Opfordring, idet han henviser til et tidligere Brev til Freund af 30te December 1823, hvori han meget varmt opfordrer denne til at komme hjem for at blive Professor ved Akademiet*).

Desuden fraraader han ham bestemt at modellere Frisen førend han befinder sig i Kjøbenhavn, dels fordi den der skal udføres, og dels for at dette Arbejde ikke skal opholde ham længere end fornødent i Rom. I det Hele have hverken Collin eller især Prindsen gjort Freund nogen virkelig Tjeneste paa dette Tidspunkt ved saa stærkt at urgere hans

*) Et Uddrag af denne Skrivelse, der for Øvrigt i Følge et Brev fra Adler til Freund af 1ste December 1824 sees at være gaaet tabt, fulgte med Prindsens Brev, og aftrykkes her:

. . . „De vil formodentligen allerede have erfaret Prof. Dajons „Død. Akademiet er derved berøvet sin eneste herværende Professor i Billedhuggerkonsten, og ligesom Eleverne nu maa savne „Anvisning i at modellere, saaledes maa ogsaa alle Billedhugger- „arbejder hvile. Kunde vi vente igjen at se vor uforlignelige Thor- „valdsen hos os, da tilskrev jeg Dem ikke dette paatrængende „Brev, men næst ham er De den, der gavnligst kunde afbenytte „det skønne Attelier, som nu staa ledigt, og derfor, som og „til Nytte for Akademiet i sin Tid, opfordrer jeg Dem til jo før „jo hellere at vende tilbage til Fædrelandet. De vil opfordres „dertil ved den Erkjendtlighed, De skylder Akademiet, ved hvilket „De fik Deres første Dannelse, og ved det Ønske, at være Deres „Fædreland nyttig; jeg behøver næppe at paakalde store Bevæg- „grunde for at bestemme Dem til det Offer at forlade den lykkelige Kreds, hvori De som Kunstner nu lever, under vor Thor- „valdsens Vejledning og opmuntret ved hans Bifald; men tænke „bør De, at dette er Deres Bestemmelse, og at denne Beslutning „bliver des vanskeligere at udføre jo længere den udsættes. Ikke „gjælder det om nogen overilet Afrejse. De bør have Tid til at „fuldende begyndte Arbejder o. s. v. . . .

Hjemkomst, skjønt de utvivlsomt have anset det for nyttigt for ham; thi selve Stillingen som Professor ved Akademiet var ingenlunde en saadan, at den kunde veje op imod de ikke ganske faa Bestillinger, hvorom Talen var, Bestillinger, som Freund med hele sin Kraft havde kastet sig over, og som han, for saa vidt de vare udførte, havde et billigt Krav paa at faa Erstatning for. Det havde sikkert været bedre, om hans formaaende Velyndere havde trængt det for Resten naturlige Ønske om at faa Freund hjem i Baggrunden, indtil han selv fandt, at hans Uddannelse var saa langt fremskreden og de ham tilsagte Bestillinger saa betryggede, at han med rolig Samvittighed kunde forlade Rom. I hvert Fald var denne Accentueren af Hjemkomsten ikke meget betænksom, naar man havde med en Institution som S—C. at gjøre, der for at unddrage sig Opfyldelsen af indgaaede Forpligtelser heller end gjerne smuttede ud af en Bagdør, man havde været saa uforsigtig at lade staa aaben. Denne Tanke paaatrænger sig En let ved Læsningen af Correspondancen mellem Collin og S—C.; skjønt Collins Skrivelse i det Hele er vel overvejet, veed dog S—C. meget heldig at benytte sig af et Par svage Punkter til at skyde Ansvaret fra sig, og med Hensyn til de bestilte Arbejder kun at give en ubestemt Anvisning paa Fremtiden, paa — Hjemkomsten til Kjøbenhavn. Ligeledes maa det vist indrømmes at Collin ikke skarpt nok har formuleret Hovedpunkterne. Hans smukke, følelsesfulde Maade at fremstille Sagen paa var desuden fuldstændig spildt paa S—C.; for at den skulde kunne have gjort Indtryk, maatte den have mødt mere Velvillie end den kongelige Commission var i Besiddelse af. De udvexlede Skrivelser lyde saaledes:

Til

den kongelige Slotsbyggnings-Commission.

„Fra Billedhugger Freund i Rom har jeg med forrige „Post modtaget en Skrivelse af 14de Februar dette Aar, „som, blandt mere, indeholder Svar paa den ærede Commis- „sions ham, ved mig, gjorde Tilbud angaaende hans Forslag „om at forfærdige et Basrelief af den nordiske Mythologi „til en Frise i et af Gemakkerne paa Christiansborg. — „Hans første Ide til denne Frise har han maattet frafalde,

„fordi den forudsatte et Lokale 5 Gange større i Omfang,
 „end det ham opgivne; han har derimod taget fat paa en
 „anden Ide, efter hvilken det angivne Rum passende kan
 „udfyldes; dagligen har han været sysselsat dermed, og er
 „saavidt avanceret, at en Composition til hans eget Brug
 „er færdig; at sende en Tegning deraf vil han højst ugjerne,
 „forinden han har modelleret, om ikke det Hele, saa dog
 „adskillige Partier. Naar denne Tegning kan komme, kan
 „han ikke med Sikkerhed bestemme, da han, for at kunne
 „leve, har maattet paatage sig adskillige Arbejder, de fleste
 „i Marmor, og disse er han pligtig først at fuldføre; et af
 „disse er for Kronprindsen af Bayern, et andet for Grev
 „Sommariva, et tredje for en bayersk Grev Schönborn og
 „et fjerde for Kammerjunker Scavenius, dennes Faders Grav-
 „minde.

„Af de hos Freund til vor Frue Kirke bestilte Apostle,
 „var den første færdig, da denne Bestilling fratoges ham og
 „overdroges Thorvaldsen. For denne, Thaddæus, har han
 „Intet erholdt, lige saa lidt som for den nu færdige Lukas
 „af de hos ham til Slotskirken siden bestilte 4 Evangelister.
 „At han højligen har savnet, at han Intet har faaet for
 „disse to Arbejder, og at det dybt smerter ham, at han
 „derved tror sig glemt og tilsidesat, veed jeg med Vished,
 „men hans højst sjeldne Tilbageholdenhed er for en stor
 „Del Skyld deri, thi det stod jo til ham, den trængende
 „Freund, at forlange Forskud, ligesaa vel som hans Lærer,
 „den rige Thorvaldsen. Jeg nævner dette blot i den faste
 „Overbevisning, at den kongelige Commission ikke vil lade
 „Konstneren savne sin fortjente Løn. Hvor stor denne skal
 „være, ligger udenfor min Dømmekreds at opgive; kun dette
 „kan jeg historisk anføre, at Thorvaldsen giver sine Skolarer
 „for Modellering af hver af Apostlene 100 Species og for
 „Forming 50 Species, og hermed er Hovedsagen: Opfindelsen
 „og Fuldendelsen ikke kommen i Betragtning, ej at tale om
 „Gødtgjørelse for Materiale til saa kolossale Figurers Model-
 „leren etc.

„Da der for Øjeblikket aabner sig Udsigter for Freund
 „til Ansættelse i Fædrelandet, saa er det hans Ønske, at de
 „af hans Arbejder, som skulle til Danmark, maa komme

„der, førend han selv, for at de Mænd, i hvis Hænder hans
 „Skjæbne hviler, og som ikke fra Rom kjende hans Dont,
 „kunne overbevise sig om hans Værd eller Uværd til For-
 „fremmelse. Paa hans Vegne maa jeg derfor bede om, at
 „det snarest muligt maatte overdrages ham at besørge sine
 „2 Arbejder hjemsendte. Vel er Thaddæus ikke bestemt
 „for Slottet, men dets indsigtfulde og virksomme Bygmester
 „vil vel vide at skaffe denne Apostel der en passende Plads.
 „Hvad der, saavidt jeg veed, især interesserer den kongelige
 „Commission at faa Kundskab om i denne Sag, Frisen
 „nemlig, da er det, som jeg allerede har bemærket, af hans
 „Svar klart, at det er hans Hovedbeskjæftigelse, men at
 „Tegningernes Indsendelse for største Delen beror paa,
 „hvorvidt han sættes i Stand til at kunne unddrage andre
 „Arbejder, som han maa subsistere ved, den dertil fornødne
 „Tid. Hvad Prisen angaar, da vil Commissionen vist aldrig
 „faa Lejlighed til at klage over ham, thi af hans egne Ud-
 „ladelser, hvorpaa jeg, som kjender hans retskafne Charakter,
 „kan lide, veed jeg, at han elsker sin Konst saa højt at
 „han villigen modellerer den hele Frise i den sande Størrelse
 „og afleverer den tilligemed Evangelisten Lukas fix og færdig,
 „naar det maatte tillades ham at blive nogle Aar endnu i
 „Italien uden at tabe de nærværende Udsigter til Ansættelse,
 „saa at Commissionen kunde have hele Arbejdet for den
 „blotte Udgift af Fragten; Tilbud, som jeg for Resten meget
 „vel indser, at Commissionen ikke kan indlade sig paa.

Kjøbenhavn den 17de Marts 1824.

Collin.

Til

Hr. Etatsraad og Finantsdeputeret Collin.

„I behagelig Skrivelse af 17de Marts d. A. har Hr.
 „Etatsraaden underrettet Commissionen om, at Billedhugger
 „Freund i Rom har maattet frafalde sin første Ide til et
 „Basrelief, forestillende den nordiske Mythologi, da denne
 „forudsatte et Locale 5 Gange større end det ham opgivne
 „paa Christiansborg Slot, og at han er sysselsat med en

„anden Plan, om hvilken man nærmere kan vente Under-
 „retning, naar han har modelleret, om ikke det hele Arbejde,
 „saa dog adskillige Partier. Derhos har Hr. Etatsraaden
 „yttret det Ønske, at Freund maatte tilstaaes nogen Under-
 „støttelse under sit Ophold i Rom, eller gives Tilladelse
 „endnu at forblive der nogle Aar, uden at tabe sine nær-
 „værende Udsigter til Ansættelse ved Konstakademiet i
 „Kjøbenhavn, samt at den af ham forfærdigede Figur, Apostelen
 „Thaddæus, der i sin Tid var bestemt for Frue Kirke,
 „maatte tilligemed en anden udført Figur, Evangelisten
 „Lukas, besørgeres hjemsendt og anbringes i Slottet. I denne
 „Anledning undlader Commissionen ikke at tilmelde Hr.
 „Etatsraaden, at man aldeles ikke skjønner at kunne anbringe
 „Apostelfiguren i Slottet, da den paa ethvert Sted er upassende;
 „men derimod har man Intet imod, at den anden Figur
 „tilstilles Commissionen ved første passende Lejlighed tillige-
 „med en Opgave paa, hvad den skal koste, da man derefter
 „skal indgaa med allerunderdanigst Forestilling, naar og
 „hvorvidt Summen kan ventes udbetalt; thi da man hverken
 „har set Tegning eller Model til forømmeldte Figur, kan
 „man ej heller bedømme dens Værd. — For Øvrigt staaer
 „det ikke til Commissionen at tillade Konstneren et forlænget
 „Ophold i Rom, og da hans Ansættelse ved Akademiet her,
 „sandsynlig vil udkræve hans Tilbagekomst om kort Tid,
 „finder man, at de øvrige ham til Forfærdigelse overdragne
 „Gipsarbejder*) bør udføres i Kjøbenhavn, hvor de med
 „Hensyn til de af Hr. Etatsraaden opgivne Priser for Model-
 „lering og Formning i Rom formentlig vil blive at erholde
 „langt billigere, foruden at Transportomkostningerne aldeles
 „bespares.

Slotsbyggnings-Commissionen, den 5te Juni 1824.

Møsting. Monrad. C. F. Hansen.

Hvis der behøvedes et eclatant Bevis for Slotsbyggnings-
 Commissionens fuldstændige Mangel paa Interesse for Freund

*) Det bør her ikke oversees, at Commissionen uden Videre paa dette
 Tidspunkt antager, at der virkelig var Arbejder, som vare over-
 dragne Freund til Forfærdigelse.

eller hans Konst, turde denne Skrivelse vistnok levere et saadant. Thaddæus, hvis Bestilling Commissionen dog ikke directe tør fragaa, afvises med den Besked, at den ikke kan anbringes i Slottet, da den paa ethvert Sted er upassende, uden at der er Talen om at erstatte Freund det maanedlange spildte Arbejde, som dog ene og alene havde fundet Sted efter Opfordring af den samme Commission, der nu saa haanlig afviser Modtagelsen af Figuren*). Det er unægtelig en nem Maade at slippe fra sin Forpligtelse paa, fuldstændig at ignorere den! Evangelisten kan man ikke for Øjeblikket blive fri for for saa godt Kjøb; men Faren er jo heller ikke overhængende, og man har Intet imod at samme tilstilles Commissionen ved første, passende Lejlighed. Naar denne kom, kunde man jo altid finde paa en Udvej — og vi skulle senere se, hvor heldig man i saa Henseende var. Først naar Lukas var kommen hjem tillige med en „Opgave“ paa, hvad den skulde koste, kunde man indgaa med en Forestilling angaaende Betalingen for samme, „thi“, hedder det, „da man hverken har set Tegning eller Model, kan man ikke bestemme dens Værd.“ Ved Læsningen heraf rejser sig ganske naturligt det Spørgsmaal, hvorfor dette aldrig var sket. Det synes dog et rimeligt Forlangende af S—C., at den maa have et Begreb om Charakteren af de tilbudte Arbejder, inden den kan foreslaa dem til Anskaffelse. Ja, ganske vist! Og det var ogsaa i Almindelighed Coutume, naar en Kunstner, hvad enten det f. Ex. var Høyer eller Eckersberg, havde i Sinde at udføre Noget til Slottet, at han da indsendte en Skitse til Approbation, og forlangte Forskud paa sit Arbejde. Men Forholdet til Freund var dog anderledes. Den første Bestilling paa Apostlene var udgaaet fra S—C., rimeligvis fordi den haabede at faa dem

*) Prinds Christian havde forstrakt Freund med Penge til Formningen af Thaddæus, der senere, da Freund forlod Rom, flyttedes hen i Bissens Atelier, idet han gav denne Tilladelse til at tiltetgøre Figuren, naar han ikke mere havde Plads til den, hvad der desværre ogsaa skete, efter at den var bleven flyttet adskillige Gange. Thaddæus var for Øvrigt den sidste Apostel Thorvaldsen gjorde, og han omgikkes længe med den Tanke at benytte Friends Figur.

billigere udførte af Freund end af Thorvaldsen; det var den der havde taget Initiativet til samme og ikke Kunstneren. Og da denne Bestilling, hvis Gyldighed paa hin Tid aldrig benægtedes, om ogsaa den kun var gjort mundtlig, fratoges ham, var det atter S—C., der paa Thorvaldsens indstændige Opfordring tilbød Freund nye Bestillinger til Erstatning; og det var saa meget mere Commissionens Pligt at sørge for at disse Bestillinger bleve til Virkelighed, fordi de vare Betingelsen for, at Thorvaldsen overhovedet overtog Udførelsen af Apostlene. Det var saaledes S—C., der skulde komme til Freund, og ikke denne der havde at tigge hos Commissionen*). Men denne bekymrede sig aldeles ikke om de Arbejder, den dog havde givet Stødet til. Freund hørte aldrig Noget fra den; han kunde udføre den ene store Figur efter den anden, uden at der blev tænkt paa at give ham et Vederlag derfor, og da Commissionen endelig blev tvungen til at svare paa en fuldt berettiget Forespørgsel, søgte den at slippe fra denne ved Udflygter; da var den ikke kommen videre end til at give Haab om betingelsesvis at ville indgaa med en Forestilling „om og hvorvidt Summen for Lukas (om Mercur var der aldeles ingen Tale) kunde ventes udbetalt**).“ Hvis man virkelig ikke havde Tro til Freund som Kunstner, havde man jo dog den bedste Garant i Thorvaldsen, der paa en Maade var Part i Sagen, og som havde rost disse Arbejder. Dog det kom aabenbart ikke an paa at rydde virkelige Betænkeligheder af Vejen, men

*) Noget Andet var det med den nordiske Frise; den blev tilbudt Commissionen af Freund, og af den indsendtes en Tegning.

***) At Commissionens Adfærd mod Freund ikke førte til samme Resultat for hans Vedkommende, som for Landskabsmaler Dahls, der havde lidt under en lignende Behandling, nemlig at han vendte Danmark Ryggen, var sandelig ikke dens Skyld. Skjønt Malerne, som f. Ex. Lund, Eckersberg og Gebauer, i det Hele havde lettere ved at faa Billeder afsatte til Slottet, havde Dahl dog ikke været saa heldig. Der havde i lang Tid været Tale om Malerier, han skulde udføre til Christiansborg-Slot, uden at de bleve bestilte, og som Freund skriver i et Brev af 26de Maj 1821 til Collin: „Vare de til rette Tid bestilte, og Understøttelse og Penge ikke havde manglet ham, havde han vist ikke kastet sig i sachsiske Arme, der villigen benyttede Løjligheden.“

snarere paa at skabe tilsyneladende Vanskeligheder, der maatte kunne hindre Udførelsen af Bestillingerne.

Og dertil kom, at Freund af Naturen var stolt, og, naar han blev behandlet med Ufinhed eller krænkedes, trak sig tilbage i sit Indre, som en Snegl i sit Hus. Han æggedes ikke ved en tilføjet Fornærmelse til at komme Fornærmeren til Livs, men han tav og lod Saaret, der var tilføjet ham, gnave paa Hjerterødderne. Derfor kunde Collin med Rette skrive til S—C.: „At han (Freund) højligens har savnet, at han Intet har faaet for disse to Arbejder, og at det dybt smerter ham; at han derimod tror sig glemt og tilsidesat, veed jeg med Vished, men hans højst sjældne Tilbageholdenhed er for en stor Del Skyld deri.“ Og derfor var det ham umuligt at henvende sig til dem, der havde krænket ham, selv om det kun var for at forlange, hvad der var hans Ret, derfor kunde han alene udtale sine Følelser til en Mand, der stod saa højt for ham, som Collin; kun denne trofaste Ven kunde han lade se ind i sit saarede Indre. Og derfor endelig stod han, der ellers altid var rede til at kjæmpe for Andres retfærdige Sag, vaabenløs nu da det gjaldt hans egen. Da overlod han Alt til Andre: til Prindsen, hvem han havde offret sig for i Rom, og til Collin, der jo havde været hans faste Støtte fra Ungdommen af, skjønt han i Førstningen stod udenfor Sagen. Men uagtet hin ikke lod det mangle paa Interesse, og denne gjorde, hvad han kunde, var Resultatet utvivlsomt blevet bedre, hvis Freund selv havde været i Stand til directe at henvende sig til Commissionen; men en saadan Henvendelse vilde i Følge hans ejendommelige Charakter have været en Ydmygelse, hans paa een Gang stolte og fintfølende Natur oprørtes blot ved Tanken om at skulle underkaste sig.

Afskriften af den omtalte Correspondance, der sendtes til Rom, ledsagedes med et Par Ord fra Collin om, at han haaber, at Friends Sager ikke staa slet, medens han atter gjentager, at han tror, det er nødvendigt, at han kommer hjem. At Freund ikke delte denne Anskuelse sees bedst deraf, at han vedligeholdte en fuldstændig Tavshed lige over for Collin, og først da denne i Begyndelsen af Aaret 1825 indstændig beder ham om ikke at lade sine Breve forblive

ubesvarede, kommer der under 29de April 1825 et Brev fra Freund, men uden at denne med et eneste Ord nævner Forholdet til S—C. Derimod nævnes enkelte Arbejder, han har under Hænder: Hyrdepigen, til hvis Fuldendelse der endnu behøvedes 3—4 Maaneder, og Frisen, hvoraf han siden Nytaar havde udført den ene Side. Endvidere omtales den forestaaende Rejse til Livorno for at besørge Indpakningen og Afsendelsen af Thorvaldsens Sager. Disse skulde afhentes af en kongelig Brig, og Freund havde faaet de indstændigste Opfordringer fra Prindsen om at tage sig heraf; og som vi se af Concepter til Breve til Prindsen og Adler, benyttede Freund sig af denne Lejlighed til at faa hjemsendt nogle af sine egne Arbejder. Af den Grund medfølge Tegninger af disse, for at der af Prindsen, Akademiet og S—C. kunde træffes et Valg i saa Henseende, og det bemærkes desuden udtrykkelig i Concepten til Adler, at han for at vise sin Fremgang ønsker at sende Marmorbusterne af Ingemann og Portraitmaler Jensen til Akademiet, hvortil de tidligere vare bestemte, medens derimod de øvrige Arbejder nærmest vare beregnede paa om muligt at erholde Commissionens Bestemmelse om, hvor vidt den vilde modtage de alt færdige Arbejder og sætte ham i Stand til at fortsætte Bestillingen. Paa denne Forespørgsel faar han Svar baade fra Adler og fra Prinds Christian i en egenhændig Skrivelse af 26de Februar 1825, hvori der efter en Beklagelse over den indskrænkede Plads ombord i Briggen forekommer Følgende:

„Af Deres Arbejder, min kjære Freund, har jeg, ihvorvel „jeg gjerne havde nævnet flere, kun nævnet Marmorarbejderne „af Ingemann og Jensen og Afstøbningen af Evangelisten „Lukas, med Hensyn til at De vil have Lejlighed til at ud- „arbejde de tre andre Evangelisters Statuer her hjemme, „og derfor har jeg ogsaa nævnet denne Afstøbning næst efter „Thorvaldsens Christus. Det har været mig kjært af Deres „Skrivelse til mig at erfare gjentaget Deres gode Forsæt, „efter at have fuldendt de hos Dem i Marmor bestilte Ar- „bejder, at ville vende tilbage til Fædrelandet i det Haab „der at finde Beskjæftigelse og Fortjeneste som Konstner. „De vil selv letteligen skjønne, at denne billige Fordring ej „vil skuffes. De bliver jo for Tiden den eneste Billedhugger

„vi besidde, og De er jo i Stand til at fyldestgjøre de Bestillinger som Slottets og Kirkerhes Decoration kan foranledige. Hvad der har været bestilt hos Dem vil som billigt erstattes Dem ved andet Arbejde, allerede har De Bestillinger fra Slotscommissionen, og De kan vente flere, naar disse ere efterkomne. Vaaning og Atelier i Materialgaarden er reserveret for Dem, naar De vender tilbage; Medlem og siden Professor ved Akademiet kan De vente at vorde — hvilke Udsigter for en tilbagevendende Konstner kan være bedre! Derfor tøv ej heller længere end fornødent er med at tiltræde Tilbagerejsen.“

Skjønt dette Brev atter leverer et umiskjendeligt Bevis paa Prindsens varme Følelser for Freund, og skjønt jo det Prospect af Fremtiden, han opruller for hans Øjne, ganske vist synes tiltalende nok, lader Freund sig dog ikke fuldstændig berolige deraf, hvad der kan sees af en Yttring i Concepten til Svarskrivelsen. Det hedder nemlig her ved Omtalen af Hjemkomsten til Kjøbenhavn: „Jeg føler imidlertid det herlige Bytte, jeg da gjør med Fædrelandet, og den Lykke at kunne virke i Nærheden af den Fyrste, hvis naadige Forsorg for mit Vel hidtil stedse opfyldte mig med Mod og Kraft til at gaa mit Maal i Møde. Deres Højhed vil derfor vist ikke vredes paa mig, naar jeg frimodigen tilstaar, at jeg ikke uden Ængstelse vil kunne tiltræde min Hjemrejse, dersom et bestemt Svar til min Fordel fra S—C. ikke forskaffer mig Vished om strax ved min Ankomst til Danmark at blive sat i en for mig nyttig og hæderlig Virksomhed.“ Herpaa synes der dog ikke at være indløbet noget Svar fra Prindsen.

Resultatet af Forhandlingerne angaaende de Sager, det skulde tillades Freund at sende hjem, blev da, at ovennævnte Brig kun medtog Marmorbusterne af Ingemann og Jensen og Evangelisten Lukas. Men denne Figur blev da den var kommen til Kjøbenhavn, foreløbig indkvarteret i Slotskirkens Kjælder under Paaskud af, at den ikke passede i Nichen. Naar man veed, med hvilken Samvittighedsfuldhed Freund beredte sig til sine Arbejder, og med hvor stor Kjærlighed han omfattede dem; og naar man i det Brev, han den 26de Maj 1821 skrev til Collin, læser den smukke

Udtalelse af de Følelser, der gennemtrængte ham ved Tanken om at skulle gjøre Evangelisterne, da bløder Ens Hjerte ved Mindet om den Modtagelse Lukas fik, og da kan man faa en Anelse om, hvad Freund maatte lide ved en saadan Behandling, der for anden Gang tilintetgjorde hans skjønneste Forhaabninger. Det Sted, der er sigtet til, lyder saaledes:

„Prindsen har meddelt mig et Udtog af Etatsraad „Hansens Brev, hvori jeg bliver overdraget, at udføre de 4 „Evangelister til Slotskirken, Figurerne til Slotstrapperne „o. s. v.; jeg har derfor gjort en Begyndelse med de Figurer „til Kongetrappen i Slottet, og vil da gjøre en liden Omvej „med disse, førend jeg igjen kommer til Kirken og Evan- „gelisterne, og vil imidlertid binde en Krands af græske „Blomster for at smykke Slotstrappen, saa godt jeg kan. „Dog min Bøn skal jeg imidlertid ikke glemme, at jeg atter „om Gud vil, kan den, naar jeg kommer i Kirken og til „Evangelisterne. Jeg har begyndt paa Figurerne til Slots- „trappen, fordi jeg tror, jeg bør ikke begynde strax med „Evangelisterne, men se at arbejde et Aarstid paa græske „Gjenstande. Dog ønsker jeg inderligen, at man vilde over- „drage mig ikke alene Evangelisterne, men ogsaa det øvrige „Arbejde, som kommer til denne lille Kirke, for at kunne „faa Lejlighed til at sige og udtale det, som jeg saa gjerne „vilde have sagt og gjort i Frue Kirke. Denne Kirke har „været et surt Æble for mig at bide i. Dog, Gud ske Lov, „det er forbi. Den Apostel, som jeg har modelleret, veed „jeg ikke, hvilken Skjæbne den vil faa; til Evangelist gjør „jeg den ikke.“

Hvad var nu Aarsagen til denne Fremgangsmaade, i hvilken for Friends Vedkommende de Krænkelser, der vare ham tilføjede fra Slotsbygningens-Commissionens Side, bragtes til at culminere, og som til sin Tid skulde vække en ikke ringe Opsigt? Ja selv om man ikke vil indlade sig paa Gisningernes usikkre Omraade, maa Skylden i dette Tilfælde utvivlsomt tilregnes Slottets Bygmester, thi han havde sendt Freund Maalet paa Nicherne i Slotskirken, og Evangelisten blev udført i Overensstemmelse med den for Forholdet mellem en Figur og dens Niche aldeles almindelig vedtagne Regel,

at dennes Centrum skal falde midt i Hovedet af Figuren, i Øjnenes Linie. At Hansen oprindeligt ogsaa anerkjendte denne Grundsætning, var bleven Freund forsikkert i Rom af hans Skolarer Koch og Smith, „men, skriver han i et Brev til sin Ven Thiele af 20de November 1825, nu hører jeg at Hetsch skal have en anden Theori, nemlig at Hovedet af Figuren skal staa under Centrum af Nichen; og har Etatsraaden forandret sin Mening af Figurernes Højde til dennes, saa vil St. Lucas ikke komme til at staa under Centrum af Nichen, men et halvt Hoved over Centrum, tillige alle Apostlene*) . . . Thorvaldsen har paalagt mig at bede Hr. Etatsraad Hansen herved om Maalet paa de fire Figurer, der skal staa i Nicheerne under Portalet af Frue Kirke, nemlig Figurernes Højde med Plinth og Alt, thi efter sli­gen Omkalfatring af Mening kan Maalet af Nichen kun lidet nytte.“ Hvorledes dette Spørgsmaal løstes for Apostlenes Vedkommende, er jo bekjendt nok: Nicheerne tilmurede og Figurerne stilledes paa fritstaaende Postamenter, den eneste Opstillingsmaade, der var slige Mesterværker værdig. Det har sikkert været et haardt Nederlag for Hansens Bygmester-Arrogance at maatte gjøre den Indrømmelse lige over for en Billedhugger, selv om denne var Thorvaldsen; men stakkels Lukas's „Hensættelse paa Livstid“ i Slotskirkens Kjælder har dog vist bragt ham nogen Oprejsning herfor, i det Mindste, naar man skal dømme efter den Haardnakkethed, hvormed han senere modsatte sig dens Løsladelse. — Hvor nær denne Figurs Skjæbne, hvad enten den nu skriver sig fra Uvidenhed eller Chicane, eller maaske fra en Blanding af begge, maatte gaa Freund, sees af følgende bitre Yttring i ovenanførte Brev til Thiele: „Hvad Skjæbnen af St. Lucas

*) Jevnfør hermed et Brev fra Thorvaldsen til S—C. af 1ste Februar 1829: „At Apostlene ikke passe til Nicheerne kan jeg ikke begribe, thi Hovedet staar i Centrummet af Cirklerne i Nicheerne, som De har havt den Godhed at oversende mig, saa at Maalet ikke maa være rigtigt. Jeg tror det om saa mere, da ogsaa Freund har fejlet med sin Thaddæus, som er af samme Størrelse med mine Apostle . . .“ Efter Commissionens Skrivelse af 8de Juli 1828 overskred de endog det opgivne Maal baade i Højden, Dybden og Bredden!

angaar, tilligemed Mercur o. s. v., saa siden jeg ikke er Thorvaldsen, saa vil det være bedst man brænder Øjenvand af den for at se desto klarere en anden Gang, og ikke spille en ung Kunstners Kræfter saa unyttigen.“

Saaledes gik det altsaa med Lukas; og denne storslaaede Figur, der skulde og kunde have været Freunds bedste Talsmand i Kjøbenhavn, ansaaes det ikke en Gang for Umagen værd at opstille, hvor det saa end var, for at den kunde blive set, den begravedes i Slotskjælderens Mørke; og, hvad der var det Værste, med den Haabet om, at endog kun en eneste af de andre store Figurer, der laa Freund paa Hjertet, nogen Sinde skuldé blive til mere end et Fantasibillede for ham*). S—C. havde sat Kronen paa sin Fremfærd med en ung, fremadstræbende Kunstner!

Men lykkeligvis kunde den ikkun forbittre Freund Livet, den kunde ikke kvæle den Kunstnerflamme, der boede i ham. Dette sees bedst i hans store nordiske Frise, der nu stundede mod sin Fuldendelse i Skitsen. Til Trods for forskellige Afbrydelser og navnlig den tre Maaneders lange Pause paa Grund af Rejsen til Livorno var Arbejdet skredet godt fremad, og i Begyndelsen af 1826 var Skitsen færdig tilligemed Tegningen af samme, der afsendtes til Kjøbenhavn. Frisen havde været paa den tyske Udstilling i Rom, hvor den havde vakt megen hædrende Opmærksomhed, og Freund havde desforuden anset det for nødvendigt, for at sikkre den en velvillig Modtagelse i Kjøbenhavn, at lade den se og bedømme paa Udstillingerne i München og Stuttgart. Da Tegningen var kommen til Kjøbenhavn, sendte Collin den med følgende Skrivelse til S—C.; den aftrykkes her efter Concepten:

Til

den kongl. Slotsbyggnings-Commission!

Fra Billedhugger Freund i Rom har jeg for kort siden modtaget Anmodning om at overlevere til den kgl. Slots-

*) I et Brev af 27de 1826 skriver Freund til Thiele: „Min St. Lukas Skjæbne veed Du jo, og hans Brødres kan Du slutte Dig til af hans, tillige (med) de øvrige Figurers, der vare mig lovede til Erstatning for Apostlenc.“

bygnings-Commission den hermed følgende Tegning af det Basrelief, som er bestemt til at anbringes i en Frise i et af Gemakkerne paa Christiansborg Slot. Tillige tager jeg mig den Frihed at vedlægge to danske Lærdes, Professorerne P. E. Müllers og Finn Magnusens Yttringer om dette Arbejde, som synes at ville geraade Kunstneren til megen Hæder, og werde en sand Nationalprydelse for Kongeborgen.

Det som Freund, ved mig, underdanigst beder om, og hvorpaa hans Fremtids Vel beror, er den kongl. Commissions Beslutning, om det vil værdige ham dette Arbejde, da han i saa Fald snarest muligt vil komme tilbage til Fædrelandet. I Henseende til Betalingen for dette betydelige Arbejde, da haaber han at faa omtrent 2500 Species for Modellen vel udført.

Kjøbenhavn den 6te September 1826.

Allerærbødigst

Collin.

Ligesom Freund havde anset det for rigtigt, at lade Frisen blive set paa offentlige Udstillinger paa forskjellige Steder i Europa, for at den kunde fremtræde med større Vægt i Kjøbenhavn, saaledes skaffede Collin den et godt Rygstød ved Erklæringerne fra de to ansete Oldtidsforskere*). Disse Erklæringer vare i høj Grad anbefalende og affattede i de mest rosende Udtryk, hvad der vil kunne sees af følgende Hovedsteder i dem, som næppe bør savnes i denne Forbindelse. I Begyndelsen af P. E. Müllers Erklæring hedder det: „Ligesom det maa være kjært for enhver Dansk, der har Sans for Nationalære, at Kongeborgen prydes med danske Konstværker, maa det glæde ham dobbelt, naar disse, idet de tilfredsstille Konstens højere Fordringer, tillige ere knyttede til hvad, der er Folket ejendommeligt. Men

*) For at concentrere Alt paa dette Punkt, Opnaelsen af Bestillingen af Frisen, havde Collin i Skrivelsen udeladt en Slutningspassus om, at der skulde meddeles Freund Forsikkring om Forfærdigelsen af Figureerne, som bestiltes i Stedet for Apostlene, hvad der fandtes udtalt i den første cassettede Concept til Skrivelsen.

fra denne Synspunkt fortjene de fra Hr. Freund hjemsendte Tegninger til en sammenhængende Række af Basreliefs, hvortil Emnet er hentet af nordisk Mythologi, den højeste Opmærksomhed. Er det lykkedes Konstneren at opfatte hine gamle Myther fra deres plastiske Side, at give de oldnordiske Aandsfostre Anskuelighed, og saaledes at forene Skjønhed med Nyhed og Originalitet, i et Værk af et saadant Omfang, som en fortløbende Frise i et af Slottets store Gemakker maatte have, er det ikke at omtvivle, at næppe noget andet Konstværk mere vilde bidrage til at udmærke Danmarks nye Kongeborg. Til de andre Konstværker ville fremmede Konstmuseer og Kongeborge kunne fremvise Sidestykker; Friends Værk vil være det eneste i sin Art.“ At gaa ind paa Forfatterens nærmere Beskrivelse af Frisen og hans Bemærkninger om Enkeltheder i samme, er det her, hvor Konstværkets Bedømmelse ikke ligger for, ikke Stedet. Finn Magnusen, hvis Varme for Sagen var lige saa stor, udtaler, „at han ikke har kunnet Andet end beundre den Opfindelsesevne, Aand og Tænksomhed, som dette Arbejde hjemler sin Ophavsmand, ligesom det ogsaa vidner om hans dybe og vedholdende Studium af den oldnordiske Gudelære efter dens ægte Kilder og de bedste hidtil udkomne Commentarer, jævnførte med Oehlenschlägers hertil hørende, oplysende og aandrige Digteværker. At Geni, Lyst og Flid saaledes have fremavlet hin store Composition, derom holder jeg mig overbevist, og jeg for min Del anser den, fra den mythologiske Fremstillings Side, for at være fuldkommen værdig til Mesterens Udførelse som varigt Konstværk o. s. v.“

Men S—C. var endnu ikke beroliget med Hensyn til Arbejdets Værd, og maa vel i det Hele ikke have haft nogen stærk Følelse af sin egen Sagkyndighed, thi den brugte ved denne Lejlighed en Fremgangsmaade, der alt havde faaet en vis Hævd hos den; den henvendte sig til Konstakademiet i en Skrivelse af 11te September for at opfordre den til at afgive sin Betænkning om Friends Composition. En Comite, bestaaende af Lund, Eckersberg og Thiele, blev det overdraget at tage Sagen nærmere under Overvejelse, og den 16de November afgav Akademiet omsider sin Betænkning, der i det Hele er gunstig for Freund og blandt Andet inde-

holder følgende Udtalelse: „nærværende Composition maa imellem de hidindtil bekjendte Behandlinger af Nordens Mythologi vække ualmindelig Opmærksomhed, og Akademiet har derfor, ikke uden særegen Deltagelse i dette Arbejdes Skjæbne, kunnet gjenemse og prøve dets Fortjeneste i det Hele som i dets enkelte mere eller mindre heldige Dele, og er det foranlediget til at tro, at den Kunstner, som, adskilt fra de Hjælpemidler, der i Henseende til den nordiske Mythologi ene ere at søge i Norden, saa nær har fuldendt en saa vanskelig Opgave, vil ved at udføre dette Arbejde i Danmark nærmere kunne opfylde Konstens og Videnskabens billige Fordringer.“ Desforuden er en Del Enkeltheder gjort til Gjenstand for Kritik, som dog her maa forbigaaes.

Nu endelig indgik Commissionen med en allerunderdanigst Forestilling til Kongen, og den 9de Januar 1827 udfærdigedes Resolution herpaa, som meddeltes Freund i efterfølgende Brev fra Commissionen:

Efter at undertegnede Commission havde modtaget et Andragende fra Etatsraad og Finantsdeputeret Collin samt 4 Tegninger til et Basrelief forestillende Scener af den nordiske Mythologi, som Hr. Freund ønskede at maatte udarbejde her i Kjøbenhavn i Form af en Frise til et Gemak i Christiansborg Slot, og efterat man desangaaende havde indhentet det kongelige Konstakademis Betænkning, fandt man sig foranlediget til at nedlægge allerunderdanigst Forestilling om, hvorvidt det foreslaaede Konstarbejde maatte overdrages Dem til Udførelse, og hvilken Betaling De i saa Fald derfor turde vente. Hans Majestæt Kongen har derpaa under 9de denne Maaned allernaadigst behaget at resolve saaledes:

„Vi ville allernaadigst have Billedhugger Freund tilladt her i Staden at udarbejde en Frise i Basrelief til et Gemak paa Christiansborg Slot efter de herhos tilbagefølgende 4 Tegninger, naar han underkaster sig de Forandringer, som den nordiske Mythologis Studium og de locale Omstændigheder maatte fordre, og ville Vi derhos allernaadigst have Slotsbyggnings-Commissionen bemyndiget til, af de samme underlagte Fonds, at tilstaa Billedhugger Freund en saadan Betaling for bemeldte

Frise, som den maatte skjønne passende, dog saaledes at hele Summen ikke kommer til at overstige 4000 Rdl. Sølvmynt.“

Ved herom at meddele Hr. Freund den fornødne Efterretning skulde Commissionen tillige tilføje, at man har tilbageholdt Tegningerne i Forventning af, at De vil opfylde Hans Majestæts allerhøjeste Villie og underkaste Dem de Forandringer, som saavel Compositionen i enkelte Dele, som det Locale, hvori en saadan Frise maatte være at anbringe, kunne fordre, hvilket først ved Deres personlige Nærværelse lader sig fuldkommen bestemme. Deres Ankomst hertil Staden og nærmere Beslutning i dette Anliggende sees saaledes snarest muligt i Møde.

Slotsbyggnings-Commissionen, den 19de Januar 1827.

Hauch. Møsting. Monrad. C. F. Hansen,

Schram,
const.

Til Hr. Billedhugger Freund i Rom.

Dette var altsaa den første kongelige Resolution Freund havde opnaaet paa nogen Bestilling fra S—C., og skjønt Betalingen var nedsat med 1000 Rdl. *) gjorde denne bestemte Bestilling ham dog Hjemkomsten til Danmark lettere. Herom skriver han selv til Broderen i Altona fra Neapel den 3dje April 1827. „Dersom jeg ikke havde min Frise der at muntre mig mit Sind (med), jeg vilde anse min Tilbagerejse, som om jeg skulde levende begraves, men den giver Haab og Beskjæftigelse.“

Og sandelig, det er ikke vanskeligt at forstaa, at Kunstneren kunde opfyldes af Glæde ved Tanken om fremdeles at skulle sysle med et saadant Arbejde, over hvilket der hviler en Friskhed, en Kraftfuldhed, der i Charakteren svarer til den, der udtaler sig gennem Gude- og Menneske-

*) Dette var saa meget desto føleligere for ham, fordi han ved sin grundige Maade at gaa til Værks paa, havde anvendt $\frac{5}{4}$ Aar og udgivet over 1200 Rdl. til Skitsens og Tegningens Fuldførelse.

livet i det gamle Norden. Og lad ogsaa være, at en senere Tids Forskninger have gjort os mere fortrolige med Oldtidens Liv overhovedet, saaledes at der er Adskilligt i Fremstillingsmaaden, som vi føle som noget Uklart, noget Fremmedartet, saa tro vi dog, at det ikke er lykkedes nogen anden Konstner ligefra Fogelberg til Constantin Hansen at lade os faa et saa levende Indtryk af, at vi se en Gudeverden aabenbare sig for os, at vi ere Vidner til en Gudekamp, der er den betydningsfuldeste, som noget Folk har kunnet udmale sig; lige saa lidt som vi tro, at man f. Ex. vil have let ved, hverken i den ældre eller den nyere Tid, at finde en Fremstilling af den højeste Guddom, hvor den dybe Konstner-tanke har iført sig mægtigere Former, der hvile i en mere storladen, antik Ro.

Der er endnu et Punkt, der, uagtet det kunde synes underordnet, ikke her bør forbigaaes, da det i ikke ringe Grad kan tjene til at kaste et Lys over Slotsbygning-Commissionens Adfærd imod Freund; en Adfærd, der dog altid vedbliver at indeholde noget Uforklarligt, med mindre man vil antage, at der ligefrem laa en bestemt „mala fides“ til Grund for samme, hvad man jo ikke tør uden aldeles afgjørende Beviser i saa Henseende. Hvis man ikke vil indrømme, at der i efterfølgende Data ligger slige Beviser, maa man dog vist i alt Fald tilstaa, at den Ligegyldighed, der blev lagt for Dagen ved det, der skete, var saa stor, at man ikke kan undre sig over, at Freund kunde komme til at tro paa, at der laa mindre smukke Motiver til Grund for Slotsbygning-Commissionens Handlemaade.

Da der i 1825 var stærk Tale om, at Freund skulde komme hjem, hvad vi ovenfor saae baade laa Collin og Prindsen alvorligt paa Sinde, skrev den sidste i et Brev til Freund af 26de Februar 1825, hvoraf der alt er givet et Uddrag, blandt Andet Følgende: „S—C. har jeg tilskrevet, for at anmode den om at forunde Dem en Sum à conto paa Deres Arbejder, med hvilken Sum De vilde kunne bestride Rejseomkostningerne; men endnu i Dag kan jeg ikke give Dem noget bestemt Svar, da Sagen ikke har været foretaget i Commissionen, dog tvivler jeg ikke om, at der jo vil blive taget Hensyn herpaa.“ Som et Resultat heraf

maa man dog sikkert betragte en Skrivelse af 17de Maj 1825 fra S—C. til de Herrer Deputerede for Finantserne, skjønt den rigtignok aldeles ikke nævner Prindsens Brev, hvortil den dog utvivlsomt maa støtte sig, da hverken Collin eller endnu mindre Freund har skrevet om denne Sag til Commissionen.

Skrivelsen findes i Copiprotocollen og lyder saaledes:

„Fra Billedhugger Freund, som for nærværende Tid „opholder sig i Rom, er til Commissionen indløben „Efterretning om, at af de 4 hos ham i sin Tid bestilte „Figurer for Christiansborg Slotskirke, er den ene fuldført „nemlig Evangelisten Lukas; og at han ønskede sig en Sum „anvist i Forskud paa det hele ham overdragne Arbejde. „Da det forventes, at denne Kunstner snart tiltræder sin „Hjemrejse og saaledes kan behøve en Sum til Omkostningernes Bestridelse, anmoder man de Herrer Deputerede „for Finantserne behageligst at anvise Slotsbygningsfonden „400 Rdl. Sølv mønt mod sædvanlig Kvittering af Kammerraad Duncan. hvorefter Commissionen vil drage Omsorg „for, at denne Sum vorder Billedhugger Freund tilstillet.“

Af et Brev fra Adler til Freund af 25de Juli 1825 sees det, at Prindsen, foruden at sørge for at Freund fik disse Penge, tillige vilde hjælpe denne med yderligere 200 Spd. til Hjemrejsen. Det hedder nemlig her: „Hans Højhed Prindsen har overdraget mig at anvise Dem 400 Spd. til Deres Hjemrejse, nemlig 200 Spd., som S—C. forskudsvis har bevilliget Dem, og 200 Spd., som Hans Højhed ligeledes forskudsvis foreskyder for at sætte Dem i Stand til at vende tilbage til Fødelandet.“ Hvilke disse Penge vare, som Prindsen ogsaa „forskudsvis“ vilde sende, er uklart; de vare næppe at betragte som Forskud paa Statuen Mercur, thi dens Udførelse for Prindsen havde der alt i længere Tid ikke mere været Talen om. Rimelig er det vist at antage, at Prindsen betalte Pengene for S—C. for senere af faa dem refunderede af samme paa et Tidspunkt, der maatte være den belejlige end det nærværende. Thi har Commissionen brugt over et halvt Aar for at gjøre Udvej til 400 Rdl., har det vist været rent umuligt for den at rejse den større Sum, som Prindsen maaske har andraget paa. For denne

Opfattelses Rigtighed synes at tale, at man senere slet Intet hører om Penge fra Prindsen; men de 200 Spd., som denne i 1828 faaer S—C. til at sende Freund som Forskud paa hans Arbejder, træde stiltiende i de andres Sted. I Følge et senere Brev af 25de October 1825 fra Adler til Freund se vi, at denne ønskede, at de 200 Spd., som Prindsen vilde tilskyde, skulde holdes tilbage til Hjemrejsen virkelig fandt Sted; om de andre 200 Spd. fra S—C. skriver Adler derimod: „Hvad de 400 Scudi til Hjemrejsen angaar, da vil De allerede have modtaget 200, som man havde lovet at udfærdige mig, men som desuagtet ere blevne Dem remitterede directe.“ Men til Trods for denne bestemte Erklæring, og til Trods for at Pengene vare modtagne af Slotsbyggnings-Commissionens Kasserer i Efteraaret 1825*), bleve de dog ikke afsendte. Dette højst besynderlige Factum constateres ved, hvad der senere skete i 1828.

Udeblivelsen af disse Penge var ganske vist følelig nok for Freund, hvis pecuniaire Forhold paa denne Tid ikke vare meget gunstige, og noget senere, i Slutningen af Aaret 1826, ligefrem bleve trykkende. Thi foruden Bekostningen, der var medgaaet til Udførelsen af Frisen og Tegningen efter samme, som løb op til omtrent 1200 Rdl., og Rejsen til Livorno i 1825, der havde slugt over 400 Rdl., bidrog ogsaa hertil, at den unge Grev Sommariva fragik Bestillingen af Hyrdepigen, hvad der var et Tab paa andre 1200 Rdl.; dertil kom jo endnu, at S—C. stadig havde undladt at sende en eneste Skilling til at dække Udlæggene til de store Figurer med. Desuden havde Freund Udsigt til at maatte forlænge sit Ophold i Italien endnu et Aar for at oppebi Ankomsten af den kongelige Fregat, der skulde hente Thorvaldsens Sager, og som nu først kunde ventes i 1828; thi man kunde aldeles ikke tænke sig Muligheden af en Indpakning og Transport af Thorvaldsens Værker uden Friends Assistance — dertil var han i hvert Fald god

*) I Copiprotocollen findes under 26de November 1825 følgende Passus: „I den kongelige Zahlkasse ville Hr. Kammeraadten modtage den Summa 400 Rdl. rede Sølv, som crediteres S—C. for indeværende Aar.“

nok*); medens der derimod ikke var Noget i Vejen for at lade ham vente i Aar paa Vederlaget for den første Rejse til Livorno, et Vederlag, der, da det endelig engang kom, var i en højst upassende Grad knebent. Nu var man dog i det Mindste hurtigere med at lade ham tilflyde den nødvendige Erstatning for det forlængede Ophold i Italien, thi alt i September 1827 afsendte Collin 400 Spd., som paa Prindsens og Finantsminister Møstings „Forbøn“ vare bevilligede ham af Kongen i den Anledning.

Skjønt altsaa Freund fra denne Kant ikke ligefrem behøvede at frygte for at maatte afholde Udgifter, der vare ham aldeles uvedkommende, var hans Situation i sin Almindelighed dog ikke derved forbedret, hvorfor han maatte skrive til Kjøbenhavn efter Resten af sit Stipendium, 800 Rdl, der endnu var i Behold, og som han betragtede, som sin yderste Reserve; nu var Tidspunktet kommet til at lade den rykke frem, saa meget mere som den længe ~~paatænkte~~ Rejse til Neapel, Pompeji og eventuelt Sicilien, efter hidindtil at være udsat af forskjellige Grunde, nu endelig forestod. Desuden havde der dog ogsaa viist sig enkelte Lysglimt i det Fjerne, takket være den Ufortrødenhed, hvormed Prinds Christian, det maa man lade ham, søgte at gjøre sin Indflydelse gjældende, for at faa S—C. til at efterkomme sine Forpligtelser.

Saaledes meldte Prindsen Freund i et Brev af 17de Marts 1827: „der er foreløbig foranstaltet, at 300 Spd. sættes til Deres Disposition hos Handelshuset Torlonia, nemlig 200 Spd. fra S—C. og 100 Spd. fra Akademiet som Erstatning for Deres til Rejsen til Livorno 1825 hafte Udgifter og Ulejlighed*); ligesom der ogsaa i samme Brev gives ham

*) Hvor meget man end maa skjønne paa den Redebonhed, hvormed Freund tvende Gange offrede sin Tid og sine Kræfter herpaa, kan man dog ikke undlade at beklage, at disse Hverv berøvede ham mangan kostbar Arbejdsdag, da hans egen Production maatte hvile.

**) Som det vil bemærkes er denne Erstatning, der kom sent nok, ingenlunde tilstrækkelig til at dække Friends Udgifter, der beløb sig til c. 200 Spd.; og skjønt det er vanskeligt at se, hvorfor Akademiet, i det Mindste ene, skulde afholde denne Udgift, tør man dog ikke antage — ihvorvel Ordlyden i Prindsens Brev

Haab om, at se hans Ansøgning om, at faa 400 Spd. som Forskud paa Frisen, tagen til Følge. Det hedder nemlig fremdeles: „Førend den nye Expedition ad Aare finder Sted, skal De blive forsynet med det ansøgte Forskud af 400 Spd. paa Deres Frise, hvilket Forskud kan tjene som Understøttelse til Hjemrejsen, hvad enten De vil foretage denne til Lands eller med Fregatten.“

I det Hele vare altsaa Udsigterne i den nærmeste Fremtid nogenlunde gunstige for Freund; men ved Slotsbygnings-Commissionens egoistiske Fremfærd kom de Resultater, der virkelig opnaaedes, ikke til at svare til dem, idet samme ret behændig forstod at benytte den nye Bestilling (Frisen) til dermed at forsøge paa at skyde de gamle for den saa ubehagelige Forpligtelser fuldstændig til Side. Prinds Christian kunde nok — og det var virkelig hans Fortjeneste — faa Commissionen til at udbetale Freund 800 Rdl., men da han næppe havde nogen Anelse om, til hvilke Procurator-kneb den kunde nedlade sig, stod det ikke i hans Magt at forhindre, at hans ivrige Bestræbelser for Friends Vel, der laa ham saa meget paa Hjertet, dog til Syvende og Sidst bleve gjorde til Intet.

Af hvad Natur de Veje vare, S—C. maatte slaa ind paa for at naa sit Maal, vil blive klart ved at gjøre Bekjendtskab med de Documenter, der dreje sig om dette Pengeforhold.

I Begyndelsen af 1828 afsendtes endelig ved Collin de omtalte 300 Spd., der ledsagedes af følgende Linier:

„Kjære Freund!

„Et Creditiv paa 300 Spd. sendes Dem herved. Kan „De ikke gjøre hele Hjemrejsen dermed, saa kan De dog „gjøre den største Del deraf, og imidlertid kommer vel Raad. „Disse Penge ere ikke Forskud paa Frisen. Det ene Hundrede „er fra Kunstakademiet, de 200 for Lukas.

„Lev vel og kom snart til os.

Kjøbenhavn, den 10de Januar 1828.

Deres
Collin.“

ikke taler derimod — at de 200 Spd. ogsaa skulde henregnes til Erstatningen, især naar hensees til Collins bestemte Yttring i Brevet af 10de Januar 1828 om, at de ere for Lukas.

At den Opfattelse, at Pengene vare for Lukas, paa dette Tidspunkt ogsaa deltes af S—C. sees af Copiprotocolen under 10de Januar 1828, hvor det hedder: De i November Maaned 1825 paa Zahlkassen oppebaarne 400 Rdl. S. M., bestemte som Forskud til Billedhugger Freund paa nogle til Slottet af ham udførende Konstarbejder, ville Hr. Kammeraad og Hofkasserer Duncan udbetale til Etatsraad og Finantsdeputeret Collin imod hans Kvittering; ommeldte 400 Rdl. rede Sølv til Udgift skulle passere i Regnskabet for indeværende Aar*).

For at forskaffe Freund, der noget senere paa Aaret befandt sig i Paris, de fornødne Subsistensmidler, tilskrev Prinds Christian, maaske efter Collins Anmodning, S—C. Følgende:

„Da jeg har bragt i Erfaring, at Billedhugger Freund, „som i Øjeblikket befinder sig paa Tilbagevejen til Fædrelandet, vil ved sin Ankomst til Paris være uden Resourcer „til at bestride Omkostningerne til sit Ophold paa sidstnævnte Sted og til at fortsætte sin Hjemrejse, saa formener „jeg, at det vilde være ham af største Vigtighed at kunne „erholde et Forskud af i det Mindste 200 Spd. paa de af „Slotsbygnings-Commissionen hos ham bestilte Arbejder „og tillader mig derfor at gjøre Commissionen opmærksom „herpaa.

Kjøbenhavn den 8de April 1828.

Christian Frederik.“

Da S—C. vel ikke godt kunde vedblive med sin Trafik fra 1825 lige over for Prindsen, simpeltvæk at tilbageholde Pengene, er den derimod ikke længe om at finde en anden Udvej, hvorved alligevel de 200 Spd. sparedes, idet den nemlig ugenert forandrer Ordet „Arbejder“ i Prindsens af Adler conciperede Brev til Ordet „Arbejde“, som det vil

) Heraf sees altsaa udtrykkelig, at de 400 Rdl., man ikke vilde udbetale Adler, men afsende directe til Freund, og som han aldrig modtog, virkelig have været oppebaarne. Cfr. for Øvrigt Note) Side 238.

sees af nedenstaaende Afskrift af Copiprotocollen under 9de April samme Aar*):

„I Anledning af Deres kongelige Højheds naadige „Skrivelse af 8de Dennes skulde Commissionen herved give „sig den Frihed underdanigst at indberette, at man under „Dags Dato har udbetalt 400 Rdl. S. M. til s. t. Collin for „ved ham at tilstilles Billedhugger Freund som et For- „skud paa det Arbejde, som denne Kunstner vil have „at udføre til Christiansborg Slot.

Efter sin Hjemkomst til Kjøbenhavn tabte Freund snart Lysten til med Kraft at arbejde paa Frisen, thi man havde valgt et andet Værelse (Andet Marchalstaffel) til at opsætte den i, som gjorde betydelige Tilsætninger nødvendige, medens Prisen jo var bleven nedsat med 1000 Rdl. Disse Omstændigheder i Forbindelse med at Lukas's Plads i Slotskirken stadig endnu stod tom, vakte atter den gamle Mistro til Live hos ham, og da der ingen nye Bestillinger kom fra Regjeringens Side, vendte han sin Virksomhed i andre Retninger. At det navnlig var den Modtagelse Lukas fik, der havde Indflydelse herpaa, findes der alt saa tidlig som i et Brev af 23de November 1822 til Collin en bestemt Andtydning af, idet Freund omtaler, at han gjerne i Rom vil udføre nogle af de bestilte Figurer (Evangelisterne og dem til Slotstrappen) for ikke at komme tomhændet hjem, og tillige af disse Figurers Modtagelse der hjemme at kunne slutte sig til sin tilkommende Skjæbne. Og hvilken sørgelig Spaadom ligger der ikke i følgende Linier i samme Brev: „De giver mig Haab om at komme her en anden Gang; o Gud! naar man ej vil benytte dette for (min) Billedhuggerkonst saa vigtige Øjeblik, og forhjælpe og opmuntre mig til at fortsætte og udføre de Arbejder, som man har overdraget

*) Endnu var man dog ikke fuldstændig consequent i sin Fremgangsmaade. I Ordren til Kassereren af samme Dato om Udbetalingen af Pengene staar saaledes: „Som et Forskud til Billedhugger Freund paa de Arbejder, han ved sin Hjemkomst fra Rom har at udføre til Slottet;“ — men det er sidste Gang, der tales om Friends „Arbejder til Slottet“ uden for at protestere imod at d have været bestilte.

mig at udføre her, hvad vil saa ske, naar jeg først er kommen indenfor Kjøbenhavns Volde.“

Omsider var Arbejdet dog saa vidt fremskredet, at han tilstillede S—C. følgende Skrivelse:

„Da der alt er opsat et Parti*) af den Frise, som jeg „udfører for Slottet Christiansborg, og flere Stykker**) dels „staa færdige i mit Attelier, dels ere under Arbejde, saa „tror jeg ikke, at den høje Slotsbyggnings-Commission vil „finde det ubilligt, at tilstaa mig et Forskud paa 1000 Rdl., „saa meget mere som mit betydelige Forarbejde (foruden „den store, udførte Tegning en modelleret Skitse i halv „Størrelse) har udkrævet betydelig Anstrængelse. Ved at „erholde et saadant Forskud vilde jeg tillige se mig i Stand „til med mere Kraft at fortsætte og fuldføre mit Arbejde.

Kjøbenhavn den 23de November 1838.

Ærbødigst

H. E. Freund.

Herpaa indløb der følgende Svar:

„I Anledning af Hr. Professorens Anmodning af 23de „f. M., om et Forskud af 1000 Rdl. paa det Honorar, der „ved allerhøjest Resolution af 9de Januar 1827 er Dem til- „staaet for Udarbejdelsen af en Frise i Gips, forestillende „Scener af den nordiske Mythologi, hvilken Frise er bestemt „for et Gemak paa Christiansborg Slot, skulde Commissionen „ikke undlade herved at melde, at man efter Omstændig- „hederne har bevilget dette Forskud, hvorefter De, da 800 „Rdl. Sølvmynt i Aaret 1828 ere anviste imod Conferents- „raad Collins Kvitteringer, nemlig under 10de Januar 400 „Rdl. og under 9de April 400 Rdl., vil i det Hele have erholdt „1800 Rdl. udbetalt som Forskud paa fornævnte Honorar.

„Da imidlertid næsten 12 Aar ere forløbne, siden dette „Arbejde blev Hr. Professoren overdraget, og saa vidt det

*) Nemlig Nornerne og Judinderne.

**) Omfattende hele Partiet med Valkyrierne og Stærkodder med sine Mænd.

„kan skjønnes kun omtrent en Tredjedel er fuldført, saa „kan Commissionen ved denne Lejlighed ikke tilbageholde „det Ønske, at den øvrige Del af Arbejdet maatte vorde „fremmet med mere Hurtighed, hvorpaa ogsaa Slutningen „af Hr. Professorens ovennævnte Skrivelse giver et Løfte, „hvis Opfyldelse man med Sikkerhed forventer.

Slotsbygnings-Commissionen den 1ste December 1838.

A. W. Moltke. Haxthausen. C. F. Hansen. Kongslew.

Til Hr. Professor Freund.

Schram.

Her staa vi da ved Maalet for Slotsbygnings-Commissionens Virksomhed i denne Retning! Altsaa Commissionen*) betragter i 1838 ikke alene de 400 Rdl., den ved sin egen vilkaarlige Fremgangsmaade henførte til Frisen, som et Forskud paa samme, men ogsaa de andre 400 Rdl., om hvilke Collin udtrykkelig skriver at de vare for Lukas; en Opfattelse, der jo fuldkomment stemmer med Commissionens egen Udtalelse i den ovenciterede Ordre af 10de Januar 1828 „som Forskud til Billedhugger Freund paa nogle til Slottet af ham udførte Konstarbejder.“

Hvad Freund maatte føle lige over for denne meget mistænkelige Adfærd, der dog for Øvrigt var saa fuldkommen i Stil med alt det Andet, og hvorledes han maatte modtage denne nye uretfærdige Behandling, der atter bragte alle de gamle Krænkelser til at leve op igjen, forstaaes maaske allerbedst, naar vi se, at han fuldstændig lod det Arbejde hvile, der dog een Gang havde faaet hans Kunstnerhjerter til at banke højt og lydeligt: kun en eneste Enherje blev udført efter denne Tid!

Skulde Nogen endnn ville forklare en saadan Fremgangsmaade alene ved Uagtsomhed eller Ligegyldighed, da tillade vi os, foruden at henvise til, hvad der i nøjagtig Overensstemmelse med det alt Kjendte videre skete efter Friends Død, blot at bemærke, at der paa hin Tid i

*) Det vil egentlig sige Conferentsraad Hansen, thi han var det eneste af de gamle Medlemmer, der endnu var i Live.

Commissionens Forhandlinger aldrig nogen Sinde hørtes et Ord om andre Arbejder af Freund end Frisen*). Denne absolute Tavshed siger mere end mange talte eller skrevne Ord.

Den 30te Juni 1840 dør Freund og Bissen overtog Ledelsen af hans Værksted og drog Omsorg for Fuldførelsen af de paabegyndte Arbejder, hvortil jo endnu stadig den nordiske Frise henhørte. Bissen synes at have været noget mere persona grata hos S—C. end Freund, uagtet det i Førstningen ogsaa gik trent nok for ham. Da han i 1828 havde tilbudt den et Par Arbejder, han ønskede at udføre i Rom, fik han kun det Svar, at det var for kostbart at lade Gipsarbejder gjøre saa langt borte, hvorimod Commissionen ønskede at faa at vide, hvad hans Blomsterpige vilde koste i Marmor, en Forespørgsel Bissen ikke ret betragtede som alvorlig ment, „thi,“ skriver han til sin Ven Freund, „da jeg veed, hvordan man har behandlet Dig, saa anser jeg det Hele for Finter.“ Imidlertid blev Blomsterpigen dog kjøbt, og i 1835 fik han Bestilling paa Frisen „Ceres's og Bacchus's Triumph“, til Riddersalen. Med Hensyn til en saadan Frise havde Hansen alt i et Brev af 7de Juni 1833 skrevet til Thorvaldsen: „Hvem componerer mig samme, saa den kan svare til sin Hensigt. Jeg havde tænkt paa Bissen, men naar kommer han?“ Det var altsaa ikke alene Friends Arbejder, man lod sig nøje med at ignorere, men her gjorde Hansen endog et Forsøg paa at tie Freund selv ihjel som Kunstner.

Foruden disse Bestillinger lykkedes det ogsaa Bissen, efter at han i Marts 1839 havde fremstillet for Commissionen adskillige smaa Skitser af Statuer. der kunde anbringes i Slottet, den 3dje Februar 1840 at faa overdraget Forfærdigelsen af 18 Statuer i Gips til Dronningens Trappe, mod et Honorar af 400 Rdl. for hver. At denne Begivenhed til Trods for det inderlige Venskabsforhold mellem Bissen og Freund, dog ikke har kunnet undgaa at berøre denne smertelig, kan næppe være Tvivl underkastet. Nornerne havde jo ogsaa været grumme nok imod Freund: Thorvaldsen havde berøvet

*) I Følge en mundtlig Udtalelse af Commissionens Secretair, Etatsraad Schram til Professor Høyen paa Friends Dødsdag.

ham en Bestilling, som han med Rette havde betragtet som sin, og Bissen fik overdraget den største Del af de Arbejder, man havde forpligtet sig til at give ham i Erstatning derfor!

Efter Friends Død arbejdede hans Venner Collin, Bissen og Høyen med megen Iver for at nøde S—C. til en saadan Opfyldelse af de indgaaede Forpligtelser, som det var muligt endnu at aftvinge den, hvad der maaske næppe en Gang vilde være lykkedes dem, hvis ikke et kongeligt Rescript havde understøttet dem paa den kraftigste Maade.

Collin afsendte saa hurtig som mulig følgende efter Concepten aftrykte Skrivelse.

Til

den kgl. Slotsbygnings-Commission.

„Billedhugger Bissen har saa vel til afdøde Professor „Friends Enke, som til mig fremsat det Tilbud at ville, ved „de under Friends Ledning dannede Elever, forestaa Ud- „førelsen og Tilvejebringelsen af de Arbejder, som ere paa- „begyndte, men henstaa ufuldførte i hans afdøde Vens „Attelier, deriblandt navnlig Frisen for Christiansborg Slot.

„Hr. Bissen har tillige yttret det Ønske, at den ene „Evangeliststatue Lucas, som, formedelst et urigtigt Maal, „ikke er afbenyttet efter Bestillingen og Bestemmelsen til „Christiansborg Slotskirke, men hensat i en Kjælder, maatte „i den rigtige Størrelse udføres af en af Friends Elever „under hans Tilsyn*). Den Afdøde vilde da i Mindet have „en Slags Erstatning for det i Livet skuffede Haab om at „udføre adskillige for mange Aar siden tilsagte Arbejder, „saasom Apostlene og siden Evangelisterne; og for Enken „kunde det vel ogsaa blive et Bidrag til hendes og Børns „Underhold.

„Dette har jeg ikke skullet undlade efter Løfte til de „Paagjældende at tilmelde den kgl. Commission.

Kjøbenhavn den 18de Juli 1840.

Allerærbødigst

Collin.

*) Æren for at have fattet denne smukke Plan deler Professor Høyen med Bissen.

Paa denne Skrivelse indløber der det i Overensstemmelse med Slotsbyggnings-Commissionens tidligere Handlemaade fuldstændig correcte Svar under 27de November 1840, at man Intet havde at erindre imod Udførelsen af Frisen, men for Figuren havde man ingen Anvendelse — det var rimeligt nok, at naar man ingen Interesse havde for Originalen, havde man det endnu mindre for en Copi af samme; og Collins smukke Appel til Følelsen for den afdøde Kunstner, havde man naturligvis lige saa lidt Anvendelse for, som for hans Arbejder. Dog denne Gang i det Mindste skulde S—C. ikke faa Lejlighed til at triumphere.

Bissen tog med Kraft fat paa Frisen og alt den 8de Juni 1841 kunde Collin melde Christian den Ottende, at den var færdig. Andragendet til Kongen, der tillige omtaler Lukas, og som er meget bestemt formuleret, lyder saaledes:

„Professor Friends Enke har anmodet mig allerunderdanigst at melde Deres Majestæt, at, da salig Friends „Frise, Ragnarok, nu er saa vidt færdig, at den kan opstilles, „agter Professor Bissen, under hvis Tilsyn den er fuldendt, „at melde dette til Slotsbyggnings-Commissionen, og tillige „at benytte den Lejlighed til at omtale Friends Statue af „Evangelisten Lucas.

„Denne Statue kan nemlig blive reduceret, saaledes at „den passer til Nichen, hvor de midlertidige Evangelist- „figurer henstaa*), uden at Omkostningerne ved dens Om- „modellering og Afstøbning i Gips ville overstige 400 Rdl., „og Bissen tilbyder sig at have virksomt Tilsyn med den.

„Enken anfører, at Deres Majestæt har allernaadigst „givet Professor Høyen Haab om, at denne Statue skulde „udføres, og at Bissen kunde ufortøvet lade begynde derpaa. „Idet hun beder om, at Vedkommende desangaaende maatte „tilkjendegives Deres Majestæts allerhøjeste Villie, tilføjer „hun den allerunderdanigste Bøn, at det, i Henseende til „Betalingen for Frisen, maa komme i allernaadigst Betragt- „ning, at den, formedelst Størrelsen af det Værelse, hvori „den skal anbringes, er bleven omtrent en Femtedel længere

*) Det var saakaldte Kludefigurer, udførte af Medailleur Christensen og Historiemaler Lund til en festlig Lejlighed.

„end den oprindelige var bestilt. For dette under Professor
„Bissens Bestyrelse udførte, forøgede Arbejde, har han
„anmodet Slotsbygning-Commissionen at bevirke Enken en
„passende Godtgjørelse.

Kjøbenhavn den 8de Juni 1841.

Allerunderdanigst
Collin.

Den umiddelbare Følge af dette Andragende var Ud-
stedelsen af et kongeligt Rescript til S—C. saalydende:

„I Anledning af vedlagte allerunderdanigste Andragende
„fra Conferentsraad Collin ville Vi allernaadigst have Slots-
„bygning-Commissionen paalagt at vedlægge allerunderdanigst
„Betænkning, hvorved bliver at tage muligst Hensyn til
„Professor Friends Enkes økonomiske Omstændigheder.

Befalende Eder Gud!

Givet i vor Residentsstad Kjøbenhavn den 11te Juni 1841.

Christian R.

Omtrent samtidig med Collins Andragende til Kongen
indløb følgende Skrivelse fra Bissen til S—C.:

„Ved Professor Friends Død paatog jeg mig i Følge
„hans Families Ønske at have Tilsyn med hans Atelier,
„medens nogle af de Arbejder, som han havde efterladt
„ufuldførte, bleve fuldendte. Til disse Arbejder hørte den
„store Frise, som forestillede Ragnarok og som er bestemt
„til et af Værelserne paa Christiansborg Slot, og det er mig
„en Glæde at kunne melde, at denne Frise nu er udført saa
„vidt, at den kan opstilles paa sin Plads. Da der ved Op-
„sætningen altid bliver Noget tilbage, som maa eftergaaes,
„vilde det være mig kjært, om dette kunde ske endnu i
„Løbet af denne Sommer. Der er imidlertid et Punkt, som
„jeg tror ærbødigt at burde gjøre Commissionen opmærksom
„paa. I Følge den kgl. Resolution (9de Juni*) 1827) skulde

*) Skal være Januar.

„Freund, saafremt han paatog sig Udførelsen af denne Frise, „underkaste sig de Forandringer, som saavel Compositionens „enkelte Dele, som det Locale, hvori denne Frise maatte „blive at anbringe, kunde fordre. Nu er jo i en tidligere „Skrivelse af Commissionen til Etatsraad Collin (14de Marts „1823) det saakaldte Parolgemaks Maal oversendt til Freund, „for at han derefter kunde afpasse sin Composition, og „Ragnarokur er ogsaa oprindelig arrangeret til den opgivne „Størrelse. At et andet Gemak senere valgtes, selv om „Størrelsen varierede lidet, eller om der maatte gjøres For- „andringer i de enkelte Siders Anordninger, vare følgelig „Betingelser, som Freund maatte underkaste sig, men for „at udfylde Rummet i dette nu bestemte Gemak, bebøvedes „der ikke enkelte Forandringer og mindre Tilsætninger, „men der maatte componeres aldeles nye Partier til. Disse „Partier udgjøre, som det nu viser sig, omtrent en Femtedel „af hele Relieffet. Det Honorar Freund forlangte var 2,500 „Spd., men det blev nedsat til 2000 Spd., jeg indstiller det „nu til Commissionens Overvejelse, om det ej vilde være „billigt, at der udbetales til Enken den femte Del af Prisen, „som blev afdraget, paa Grund af, at Relieffet i det nu- „værende Locale er blevet forøget med en Femtedel nyt „Arbejde.

„Jeg anser det for min Pligt ved denne Lejlighed tillige „at omtale et andet af Professor Friends efterladte Arbejder. „Det er Evangelisten Lucas, en Billedstøtte i overnaturlig „Størrelse, der henstaar i hans Atelier*). Den vilde uden „synderlig Vanskelighed kunne reduceres til en Størrelse, „som er passende for Nichen i Slotskirken, hvor nu de 4 „Evangelister staar; at lade den modellere efter en noget „formindsket Maalestok og afstøbe i Gips vilde ikke over- „stige 400 Rdl., og jeg vilde betragte det som en kjær Pligt „mod en afdød Ven at have Tilsyn med Udførelsen. Da „de nuværende Statuer, saa vidt jeg veed, bliver betragtede „blot som en midlertidig Prydelse, kan der jo Intet være i „Vejen for at borttage den nu staaende Lucas og i Stedet „derfor hensætte et Arbejde af en ogsaa i Udlandet agtet

*) Herhen var Statuen nemlig flyttet efter Friends Død.

„Konstner. At de 3 andre i sin Tid maa udføres af andre
 „Konstnere kan vist heller ikke betragtes som nogen Hin-
 „dring, da det hyppig er Tilfældet, selv i de anseteste
 „Kirker i Rom, at se Statuer, der høre til en og samme
 „Cyclus, udførte af forskjellige Konstnere. Saafremt mit
 „Forslag skulde være saa heldigt ved Commissionens Ind-
 „stilling at vinde Hans Majestæt Kongens Approbation,
 „haaber jeg ogsaa til Efteraaret at kunne faa opfyldt det
 „Hverv, som jeg herved paatager mig.

Kjøbenhavn den 11te Juni 1841.

Ærbødigst

H. W. Bissen.

Dette Brev efterfulgtes under 29de Juni s. A. af den
 Betænkning, det ved Kongens Rescript var paabudt Commis-
 sionen at afgive; dens Ordlyd i Følge Concepten i Slots-
 bygnings-Commissionens Archiv er følgende:

„Ved allerhøjeste Rescript af 11te f. M. har det behaget
 „Deres Majestæt at paalægge undertegnede Commission at
 „afgive allerunderdanigst Betænkning over det vedlagte
 „Andragende fra Conferentsraad Collin, angaaende dels en
 „forhøjet Betaling for den hos afdøde Professor Freund i
 „sin Tid bestilte Frise i Gips, dels en Statue forestillende
 „Evangelisten Lucas, der forlængst af den Afdøde er udført,
 „men i en altfor kolossal Størrelse til at anbringes i Slots-
 „kirken, hvor interemistiske Figurer af de 4 Evangelister
 „ere opstillede, og som derfor nu foreslaaes omstøbt i en
 „passende Størrelse under Professor Bissens Vejledning imod
 „et Honorar af 400 Rdl. Med Hensyn til førnævnte Frise
 „Ragnorokur eller Scener af den nordiske Mythologi skulde
 „Commissionen tillade sig at bringe de nærmere Omstændig-
 „heder i allernaadigst Erindring.

„Efterat det ved allerhøjeste Resolution af 9de Januar
 „1827 var bleven bestemt, at en Frise efter den af Konstneren
 „Freund, som da opholdt sig i Rom, udkastede Tegning,
 „skulde anbringes i et af Slottets Gemakker, hvortil Maalet
 „blev opgivet, samt at Prisen for samme ikke maatte over-

„stige 4000 Rdl., anviste Commissionen paa dertil given „Anledning Aaret efter, medens Konstneren endnu var i Ud- „landet, 400 Rdl. under 10de Januar 1828 og ligeledes 400 „Rdl. under 9de April samme Aar som Forskud paa dette „Honorar, i Forventning at dette skulde bidrage til at paa- „skynde Konstnerens Hjemkomst og Arbejdets Udførelse; „men ikkun den førstnævnte Del af denne Forventning blev „opfyldt. I de næst paafølgende 12 Aar leveredes vel enkelte „Stykker, men for Øvrigt hørte man aldeles Intet til Sagen, „og da der imidlertid var taget en anden Bestemmelse med „det Gemak, som først var paatænkt at decoreres med „denne Frise, og hvis Færdiggjørelse ikke lod sig udsætte, „blev et andet, meget større Gemak dertil udset, som dog „ikke heller kunde henstaa derefter, da det behøvedes til „Festiviteterne paa Slottet forrige Aar, og derfor modtog „en foreløbig Forskjønnelse. Først under 23de November „1838 meldte Konstneren sig atter med Anmodning om end- „videre at erholde et Forskud af 1000 Rdl., hvilke man saa „meget hellere tilstod, som man tillige modtog den For- „sikkring, at Arbejdet med mere Kraft end hidtil skulde „blive fortsat og fuldført. Desværre oplevede Freund ikke „at se dette Forsæt realiseret. En betydelig Del af Arbejdet „stod tilbage ved hans Død, men denne Del er nu med „Commissionens Samtykke i mindre Tidsløb end et Aar „bleven fuldført under Professor Bissens virksomme Tilsyn „og Vejledning.

„Da Slottet saaledes nu er i Besiddelse af et skjønt „Basrelief, der vil kunne opsættes, saa snart Lejlighed dertil „gives, saa kan der fra Commissionens Side ikke være Noget „imod, at den tilbagestaaende Del af det bestemte Honorar „udbetales med 2,200 Rdl. til Professor Friends efterladte „Enke, og da det tillige er oplyst, at dette Basrelief, efter „Størrelsen af Salen, hvori det skal opsættes, er forlænget „med omtrent en Femtedel, finder man det ogsaa billigt, at „Summen forøges i Forhold dertil, altsaa med 800 Rdl., „hvorefter Enken vilde erholde i Alt 3000 Rdl., som tillagt „de foranførte i Forskud udbetalte 1800 Rdl. dog ikke ud- „gjør det Beløb, som hendes afdøde Mand i Aaret 1826 „forlangte for den mindre Model, da dette var 2,500 Spd.

„Hvad dernæst angaar Statuen af Evangelisten Lucas, da
 „har Commissionen ingensinde anmodet afdøde Professor
 „Freund at udføre en saadan, og, paa Grund af dens over-
 „drevne Størrelse, heller ikke set sig foranlediget, endnu
 „mindre forpligtet til at modtage den. Da det imidlertid
 „dog vist kunde være ønskeligt, at de 4 Figurer, som i sin
 „Tid have faaet Plads i Slotskirken, efterhaanden blive
 „ombyttede med bedre, skulde man være af den Formening,
 „at en Begyndelse kunde gjøres med den omhandlede, som
 „udført i en passende Størrelse under Tilsyn af en Kunstner
 „som Professor Bissen, sikkert burde blive en sand Prydelse
 „for Kirken.

„Om og naar en lignende Ombytning skulde finde Sted
 „med de øvrige 3 maatte da bero paa Omstændighederne i
 „Tiden eller med Hensyn til Slotsbygningens-Kassens Sum til
 „fremdeles at bære Omkostningerne derved.

„Den opgivne Pris 400 Rdl. stemmer overens med den
 „der er tilstaaet Professor Bissen for hver af de Figurer,
 „der i Følge Deres Majestæts allernaadigste Resolution af
 „13de Februar f. A. skulle anbringes paa hendes Majestæt
 „Dronningens Trappe, og synes derefter billig, da disse
 „Figurer næppe ville blive af den Størrelse som Evangelisten
 „Lucas.

„Med denne saaledes afgivne allerunderdanigste Betæn-
 „ning over Conferentsraad Collins Andragende angaaende
 „hvis Indhold et lignende er modtaget fra Professor Bissen,
 „forener Commissionen den allerunderdanigste Indstilling
 „til Deres Majestæts allerhøjeste Resolution:

- a) Om ikke Professor Friends efterladte Enke maa af Slotsbygningens-Kassen, foruden de hende tilkommende 2,200 Rdl. for Frisen Ragnarok, tillige udbetales 800 Rdl. for det forlængede Maal, som denne Frise indtager fremfor det tidligere bestemte, og
- b) Om ikke Professor Bissen maa overdrages efter sit Tilbud, at besørge den af afgangne Professor Freund modellerede Statue, Evangelisten Lukas, ommodelleret og støbt i en passende Størrelse for Slotskirken, samt Enken derefter udbetales 400 Rdl. af samme Kasse.

Slotsbygningens-Commissionen den 29de Juli 1841.

Ved Gjennemlæsningen af dette Actstykke vil man bemærke, at S—C. fastholder det tidligere indtagne Standpunkt. De Summer, der vare udbetalte den 10de Januar og 9de April 1828 betragtes stadig som Forskud paa Frisen og ikke paa Lukas og de øvrige Arbejder, hvad der dog i sin Tid var Prinds Christians bestemt udtalte Mening, som man med en sjelden Dristighed havde tilladt sig at forvanske. Naturligvis vedbliver ogsaa det gamle Benægtelsessystem med Hensyn til de hos Freund bestilte Arbejder, men man har dog ikke førend nu vovet at komme med en Yttring som denne: „Hvad dernæst angaar Statuen af Evangelisten Lukas, da har Commissionen ingensinde anmodet afdøde Professor Freund at udføre en saadan.“ Hvis nogen Udtalelse fra S—C. er i Stænd til klart at lægge dens virkelige Tænke og Handlemaade for Dagen, da er det sandelig denne! Den sigter naturligvis til, at hint bekjendte Brev fra Hansen, fra 1821, der blev skrevet til Prindsen, for at han kunde berolige Thorvaldsen med Hensyn til Freund, ikke kan betragtes som en Tilkjendegivelse af Commissionens Villie. Men dette spidsfindige Forsøg paa at skille imellem Commissionen og dens daværende ledende Medlem Hansen, maa ansees for særdeles uheldigt, naar det sammenholdes med, at Hansen, efterat have nævnt, at han havde talt med Hans Majestæt og de Herrer af S—C. om at overdrage Freund de 4 Evangelister til Slotskirken, udtrykkelig skriver: „Dette er mig overdraget at melde, for ej at tabe Tid, til at det kunde meldes ham fra Commissionen.“ Thi hvis Commissionens Udtalelse i 1841 indeholder den correcte Opfattelse af Forholdet, da maa man jo antage, at Hansen i 1821 har overskreden sin Competence, da han skrev den citerede Passus, saaledes at hans Ord aldeles ikke have havt nogen Betydning, og altsaa baade Prinds Christian, Thorvaldsen og Freund ere blevne holdte for Nar. Dette kan dog næppe have været Tilfældet, da Hansen paa den Tid havde en fuldstændig afgjørende Myndighed i Commissionen; desuden var han jo i 1841 endnu Medlem af samme og kunde dog vel ikke godt være med til en slig Desavoueren af sin egen Adfærd. Men det Hele er ganske simpelt et Exempel paa de nødvendige Modsigelser, man ikke kan

undgaa at komme i, naar man indlader sig paa en tvetydig Fremgangsmaade. — Naar endelig den omtalte Tilmeldelse fra Commissionen aldrig kom, skjønt denne jo f. Ex. i sin Skrivelse af 1824 til Collin uden Videre forudsætter, at der havde fundet en Overdragelse af Arbejder Sted, kan det dog i hvert Fald sidst af Alle regnes Freund til Last; og sees denne Forsømmelse i Belysningen af Commissionens hele hæmmende Virksomhed i den Retning, ligger det altfor nær at antage, at den med velberaad Hu har gjort sig skyldig i samme, for at kunne beholde fuldstændig Handlefrihed, saaledes at den efter Forgodtbefindende kunde tage Hensyn eller ej til den anden Part i Sagen.

For Øvrigt kunde S—C. heller ikke lige over for Thorvaldsen ganske fravige denne Taktik; men Thorvaldsens europæiske Berømmelse gjorde, at han kunde trodse den. At det virkelig forholdt sig saaledes, lærer en i den Henseende ret interessant Indberetning af 13de Januar 1835 fra S—C. som Svar paa en Forespørgsel fra Kongen, om hvilke Konstsager der maatte være bestilte hos Thorvaldsen til Slottet og Fruekirke, naar og i hvilken Havn de kunde være færdige til at afhentes o. s. v. Heri hedder det nemlig blandt Andet „at Alt, hvad der tør ventes at være færdigt til Hjemsendelse henhørende til Slottet er 5 Stykker af Frisen, Alexanders Indtog, der ikke tidligere vare blevne afsendte . . . Nogen anden udtrykkelig Bestilling af Konstarbejder fra Thorvaldsens Haand, har ikke havt Sted, hverken til Slottet eller til Frue Kirke.“ Denne Passus er meget mærkelig, men den er ikke correct, hvis derunder skal forstaaes — hvad der vel maa antages — at der ikke har været erhvervet kongelig Resolution paa andre Arbejder, thi Kristusfiguren i Marmor var dog ligeledes bestilt paa denne formelle Maade og saaledes ogsaa de to Karyatider til Throngemakket, der af Thorvaldsen tilbødes samtidig med Alexandertoget. Det er aabenbart, at man ogsaa lige over for Thorvaldsen som overfor Freund, saa vidt muligt, har villet beholde frie Hænder ved de fleste Bestillinger. Og virkelig se vi Thorvaldsen paa en Maade indrømme dette med Hensyn til Apostlene, som han overlod Commissionen, blot for hvad Støbningen og Formningen beløb sig til (400 Rdl. for hver)

uden at betragte dem som nye Compositioner udførte i Følge Bestilling, da Prisen naturligtvis i saa Fald maatte have været højere. Altsaa Apostlene have — mirabile dictu — egentlig hverken været bestilte hos Thorvaldsen eller hos Freund! At Udfaldet af Forhandlingerne med Thorvaldsen om denne Bestilling førte til et andet, for ham og Konsten heldigere, Resultat end de, der vare førte med Freund, skyldes vistnok alene hans stærke Position i alle Henseender. Den resolute Maade, hvorpaa han tog fat paa Udførelsen af Apostlene i Marmor, og den Skræk, han indjog S—C. for at en anden Hovedstad skulde tage Luven fra Kjøbenhavn, gjorde, at man maatte krybe til Korset og gjøre Skridt for at komme i Besiddelse af dem i Marmor, skjønt man hidtil med Behændighed havde vidst at undgaa at stille en Opfordring til ham i den Retning.

Paa den ovenfor aftrykte Betænkning altsaa, der afgaves under et stærkt Tryk fra oven, kom der en kongelig Resolution under 5te August 1841 af følgende Indhold.

„Vi bifalde allernaadigst, at Professor Friends Enke „af Slotsbygnings-Kassen udbetales, foruden de hende tilkommende 2,200 Rdl. for Frisen Ragnarok, tillige 800 Rdl. „for det forlængede Maal, som denne Frise indtager fremfor „det tidligere bestemte; samt at Professor Bissen overdrages „efter hans Tilskud at besørge den af afgangne Professor „Freund modellerede Statue af Evangelisten Lukas ommodelleret og støbt i en passende Størrelse for Slotskirken, „og at Enken derefter udbetales 400 Rdl. af ovennævnte „Kasse.“

Professor Bissen skred altsaa til Omodelleringen af Lukas, hvorved han fandt, at den — kun paa en Ubetydelighed nær*) — passede til Nichen. Dette berettedes Conferentsraad Hansen, der indfandt sig i Attelieret for at tage Statuen i Øjesyn, og da han havde den Dristighed at

*) I et Brev fra Bissen til Höyen fra den Tid hedder det: „Centrummet af den øverste Cirkel af Nichen staar maaske $1\frac{1}{2}$ —2 Tommer under Øjnene; det er Alt, hvad den efter Hansens Regel, isøm dog vel er noget vilkaarlig, er for stor, (den) passer ellers meget godt i Nichen.“

ville forsvare den af ham selv vilkaarlig opfundne Norm for Forholdet mellem en Niche og dens Statue, gav det Anledning til en voldsom Scene mellem ham og Bissen, der med berettiget Harmе tog Revanche for Alt, hvad han vidste, at hans afdøde Ven havde lidt af Skuffelser og Krænkelser fra den Kant. Et Forsøg fra Hansens Side paa at vinde Bissen ved at give ham Udsigt til at faa Bestillingen paa de tre andre Evangelister overdraget — for 400 Rdl. Stykket! — afvistes naturligvis paa tilbørlig Maade.

Følgen af, at man endelig var kommen paa det Rene med denne Statues sande Størrelse var, at Collin afsendte følgende Skrivelse til S—C.:

„I Henhold til et underdanigst Andragende, som jeg, „paa Professor Friends Enkes Vegne, først i sidstafvigte „Juni Maaned indgav til Hans Majestæt angaaende hendes „afdøde Mands Frise Ragnarok, og angaaende Ommodelleringen „af den af ham i sin Tid for Christiansborg-Slotskirke, efter „Bestilling, udførte Statue, Evangelisten Lukas, som den „Gang erklæredes ej at svare til det opgivne Maal, — hvilket „Andragende af Hans Majestæt er sendt til den kongelige „Slotsbyggnings-Commissions Betænkning, maa jeg, paa den „fraværende Enkes Vegne, ærbødigst underrette Commissionen „om, at Professor Bissen, under hvis Tilsyn Ommodelleringen „skulde udføres, har i disse Dage opdaget, at Friends „originale Statue aldeles svarer til det opgivne „Maal og har netop den Størrelse, som den efter „Nichen skal have. Professor Bissen vil derfor før sin „Afrejse besørge den fuldkommen restaureret, saa at den „vil kunne indtage den for den i Kirken bestemte Plads. „Da Freund saa vidt mig bekjendt ingen Sinde har faaet „Betaling, eller Forskud paa Betaling, for dette Arbejde, „saa tør Enken gjøre sig Haab om en Godtgjørelse i denne „Anledning.

Kjøbenhavn den 13de August 1841.

Ærbødigst

Collin.

Til

Den kongelige Slotsbyggnings-Commission!

Skjønt det utvivlsomt kostede S—C. og da navnlig Hansen megen Overvindelse at indrømme den uforsvarlige Fejl, der var begaaet, maatte den dog bekvemme sig til at indhente en allerhøjeste Bestemmelse, om ikke den originale Statue kunde antages i den Størrelse, den var. Den forbittrede Stemning, der har hvilet over S—C., da den blev tvungen til at gjøre dette Skridt, gav sig Luft i dens Indstilling til Kongen, hvoraf følgende Udtog findes i Journalen under 30te August 1841: „Maal af Slotskirkens Nicher findes ikke at være givet, heller ingen directe Bestilling af Evangelisten hos Freund. At Figuren har faaet Plads i Nichen, hidrører derfra, at Bissen har skaaret et Stykke bort af Vingerne*). Herom gjøres allerunderdanigst Indberetning, hvorhos indstilles at Ommodelleringen maa bortfalde.“ Vi se saaledes, at S—C. unægtelig har den Fortjeneste, at være bleven sig selv lig til det Sidste. Da den uforsvarlige Fejl med Lukas er bleven notorisk, og den gamle Benægtelse af Bestillingen af Evangelisterne ikke synes at ville nytte den noget, griber den til en ny Afgivelse fra Sandheden for at fri sig for Ansvar, idet den fremhæver, at Nichernes Maal ikke findes at være givet. Men denne Paastand modsiges aldeles bestemt af det ofte citerede Brev fra 1821, hvor der udtrykkelig staar: „Nichernes Størrelse er 1 Alen og 18 Tom. i Brede og 4 Alen og 18 Tom. i Højde.“ Om endelig Oxens Vinger virkelig have været en Smule for store er jo fuldstændig ligegyldigt; og Bemærkningen herom indeholder i hvert Fald en stærk Overdrivelse, da Figurens Størrelse dog ikke bliver en anden, fordi Vingerne gjøres kortere.

Den 10de September 1841 kom Kongens allerhøjeste Resolution angaaende at Ommodelleringen af Friends Lukas maatte bortfalde, saaledes lydende: „Indstillingen bifaldes.“ Og de bevilligede 400 Rdl. anvistes den 21de September Friends Enke til Udbetaling**). Saa megen Ulejlighed

*) Hermed menes Vingerne paa Evangelistens Symbol, Oxen, der ligger ved Figurens venstre Side.

***) Den Sum, der egentlig tilkom Freund for Lukas, var rigtignok 800 Rdl.; men for at undgaa en Forhaling af Sagen, var der kun bleven andraget paa at faa udbetalt 400 Rdl., — det Samme som Bissen fik for Figureerne til Slotstrappen, der rigtignok vare en Del mindre.

havde det kostet, og saa lang Tid, fra 1824—41, havde man maattet arbejde, for at faa S—C. til at gjøre, hvad der var dens simple Skyldighed!

For Resten havde hele denne Begivenhed vakt en ikke ringe Opmærksomhed iblandt Publicum. Folk vandrede ned i Attelieret for at se, hvorledes Lukas passede i Nichen, og Forbittrelsen over det Skete gav sig Luft i Pressen. En kortfattet Artikel i „Dagen“ af 13de August 1841, der paa en bestemt Maade accentuerede de factiske Forhold ved Sagen, gjorde Begyndelsen, og blev aftrykket baade i „Kjøbenhavnsposten“ og „Fædrelandet“, og begge Steder ledsaget af skarpe og især i sidste Blad nærgaaende Bemærkninger imod Conferentsraad Hansen, saaledes at denne ikke kunde undgaa at komme med et Svar derpaa, som findes indrykket i „Dagen“ for 21de August 1841. Dette noget spagfærdige og uklare Svar indeholder foruden den sædvanlige Paastand om, at Evangelisterne ikke directe vare bestilte hos Freund, tillige den overraskende Oplysning, at da Lukas i Aaret 1825 kom med Sendelsen fra Rom, „kunde der ikke tages nogen Bestemmelse med samme, forinden de øvrige tre Evangelister ligeledes imodtoges.“ Det var dog et højst mærkeligt Forlangende at stille til den ubemidlede, unge Kunstner, at han, efter i Følge Slotsbygnings-Commissionens Opfordring at have udført 3 kolossale Figurer uden noget som helst Vederlag, ovenikjøbet skulde kunne gjøre 3 andre kolossale Figurer til — naturligvis fremdeles afhængig af den høje Commissions Naade! Dette vel naive Argument var just ikke i Stand til at bøde paa det andet, der hentedes fra, at Statuen var bragt til at passe i Nichen ved at skjære Noget af Dyrets Vinger; en Opfattelse, der vilde være mere forstaaelig som Spøg betragtet end som Alvor, og hvis Gjentagelse atter her røber, hvor fuldstændig renonce Hansen var paa virkelige Midler til et Forsvar. For Øvrigt bemærkes videre, at hvis Friends Tavshed i hele denne Sag grundede sig paa en saaret Kunstnerfølelse, maatte Overbygnings-directeuren beklage den altfor overdrevne Delicatesse hos en Kunstner, hvis Talent Ingen i større Grad erkjendte end han. Det havde været bedre, om Hansen havde viist denne Anerkjendelse af Friends Talent i Gjærningen, medens

han levede; nu derimod efter hans Død kunde en saadan Anerkjendelse, sammenholdt med hvad der i alle de mange Aar var sket, kun betragtes som en hyklerisk Floskel, man sagtens kunde offre for muligvis at bringe den ubehagelige „vox populi“ til at forstumme.

Over en Menneskealder er nu gaaet siden den Tid, da Freund afsluttede sin alvorsfulde Konstnerbane; og skjønt mangen en Sejerskrands blev ham til Del i hans energiske Kamp, er det dog sikkert, at en vemodig Følelse af Skuffelse har gennemtrængt hans Indre i hans sidste Leveaar ved Bevidstheden om, at der var Kræfter i hans Talent, som ikke havde naaet at udfolde sig saa skjønt og fyldig, som han havde drømt om i sine unge Aar, da hans dristig fremadstræbende Aand lod ham se ud over alle Besværligheders Skranker. Og naar de Værker, hvormed han for Evigt indskrev sit Navn i den danske Konsthistorie, hverken bleve saa mange eller saa store, som hans rige Konstnerbegavelse tidlig syntes at varsle om, da er Grunden den, at hans bedste Kræfter i en Række af Aar ødtes i en frugtesløs Kamp for at overbevise en ligegyldig, vrangvillig og egoistisk Bygmester, der havde Hals og Haandsret over alle større Konstforetagender i Landet, om, at det vilde have været til lige saa megen Hæder for den danske Konst som til Vinding for hans egen golde Bygningsstil, hvis han rigtig havde forstaaet at gjøre en værdig Brug af Friends kunstneriske Evner, der vare redebonne til at tjene ethvert ideelt Formaal.

Og naar man har sat sig ind i og paa en Maade atter gennemlevet denne trættende Kamp med alle dens lidet lystelige Detailler, maa man vist indrømme, tro vi, at Udfaldet af den var i samme Grad til Skam for S—C. som til Skade for Konsten. Men lykkeligvis er der dog Et vi kunne opløftes ved, og det er Betragtningen af en ædel Charakter, der hellere vil taale Alt end gjøre et eneste Skridt, der ikke kan forenes med dens høje Forestilling om Værdet af en streng, ethisk Personlighed, for hvilken det er en absolut Umulighed at have Noget som helst at gjøre med det, som ikke er smukt og godt.

Følgende Brev fra Professor Høyen til Conferentsrand Collin, der er kommet for Lyset, efterat det Sted (S. 246—47) i Afhandlingen, hvor det hører hen, var trykt, kan her finde en Plads.

Deres Højvelbaarenhed!

Det er mig en stor Fornøjelse, at kunne tilmelde Dem Følgende. Jeg har talt med Bissen og med Frue Freund, og Resultatet af disse Samtaler er, at Lucas Statuen kan udføres i den Størrelse, som behøves til Nischen i Slotskirken, for den Sum 200 Specier. Vil Slotsbygningsscommissionen vise den Liberalitet, paa Grund af de særegne Omstændigheder, at levere Gibsen, som behøves til Afstøbningen; saa vil det jo blive modtaget med Taknemmelighed; hvis ikke, saa forandrer det alligevel ikke noget i den ovenfor anførte Sum. Da Omkostningerne altsaa ikke blive større, er der maaskee saameget desmere Haab om et heldigt Udfald.

Mandag den 29. Marts 1841.

Deres etc.

Kong Christian den Sjetes Dagbog fra 1740.

Meddelt af Overlærer J. H. Bang efter den originale Dagbog
i Sorø Akademis Bibliothek, Nr. 73, 12, d.

d. 16th Maj Montag Brentved reiseten wir von Walloe
deß morgens hieher ich die Konigin mein sohn.

d. 17th Maj Dingstag speiseten wir den mittag noch um
11 uhr in Brentved nachmittag fuhren wir grade nach
Andvorschau

d. 18th Maj Mittwochen fuhren wir von Andvorschau nach
Corsör woselbst wir zu mittag etwaß speiseten, hernach fuhren
wir über den grossen belt mit der chaloupe traten in Nu-
borg ab, und fuhren hernach bis Odensee die betten und
Bagage Kahmen in der nacht um 2 uhr erstlich nach.

d. 19th Maj Donnerstag blieben wir in Odensee ich mun-
sterte die 2 cavallerie regimenter von General Leutnant
Brockenhuus und General major Neuberg, wie auch ein Ba-
tallion von Oberst Groner fühnschen national Regiment

d. 20th Maj freytag Colding heüte abend Kahmen wir
hier an

d. 21th Maj Sonnabend munsterte vormittag Oberste Numsen
sein Jütshes National regiment und daß regiment von Gen.
Leut: Sablitzki ¹⁾ auß ersterem nahm 5 Kerls 3 für die garde
zu pferde und 2 für daß margrafen F C regiment.

d. 22th Maj Sontag blieben wir in Colding stille und
hörten predigen den Probst von Ripen Brodersen und den
probst von Hadersleben Tyggesen predigen ersteren vormit-
tag letzteren nachmittag.

d. 23th Maj Montag blieben wir noch in Colding.

¹⁾ Schaffalitzky de Muckadell.

d. 24th Maj Dingstag reiseten wir von Colding nach Schanderburg unterwegs speiseten wir den mittag in Weile den abend aber in Schanderbourg. Zwischen Weile und Schanderburg erfuhr daß der stiftsamtman Holck gestorben wahr, auch wahr ein priester der uns ein lateinsche harange hielte bey der relée.

d. 25th Maj Mittwochen Schanderburg Sahe daß regiment Cavallerie von Oberste Juel zu morgens

d. 26th Maj Donnerstag Himmelfahrt blieben wir noch in Schanbourg es predigte für uns der Bischof Hygum von Aarhus und der Schloszprediger von Schanderburg ist probst und heist Christen Hög.

d. 27th Maj freytag fuhren wir von Schanderburg nach Wiburg speiseten unterwegs bey einem proprietarien namens Fischer der Hoff heist allingaard

d. 28th Maj Sonnabend munsterte oberste Storm sein Jütsches national regiment die munsterung wahr vormittag.

d. 29th Maj Sontag Wiburg heute predigte für uns der Bischoff Woldicke und ein prediger auß der stadt namens Sadolin nach den predigten besahe die 3 Kirchen das rath-hauß und daß landstthinghauß.

d. 30th Maj montag reiseten wir von Wiburg nach Schanderburg speiseten den mittag unterwegs wieder bey dem proprietario Fischer.

d. 31th Maj dingstag reiseten wir von Schanderburg nach Colding, zu mittag speiseten wir unterwegs in Weile der HI Marrgraf F. E empfang uns bey unser ankunft in Colding

d. 1th Jun Mittwochen fuhren wir zu morgens von Colding biß Hadersleben es wahren zu Hadersleben die Hertzogin von Glücksbourg mit Ihre schwester die Princess von Sunderbourg und eine junge Princess von Sunderbourg nach mittag munsterte das regiment von Graf Holst es regnete aber ab-scheülich dabey

d. 2th Jun donnerstag reiseten wir von Hadersleben biß Gottorf speiseten den mittag in Flensburg worselst wahren zwey Princessinnen von Glucksburg

d. 3th Jun freytag munsterte vormittag das regiment von Oberste Kalckreuter nachmittag reiseten wir von Gottorf nach Rendsburg

d. 4th Jun Sonnabend Rendsburg munsterte daß regiment von Marrgrafen und daß Leib regiment dragoner.

d. 5th Jun Erste Pfinsttag predigte für uns in gemach vormittag der Gen. Super: Conradi nachmittag der Probst Gruner von Elmshorn

d. 6th Jun zweyte pfinsttag predigte für uns der probst Petersen von Sunderburg und der Pastor Langreuter.

d. 7th Jun Dritten Pfinsttag predigte vormittag der Pastor Utitz auß Tönningen nachmittag der Pastor Hawenstein von Waabs

d. 8th Jun Mittwoch munsterte vormittag die Artillerie daß lalandsche regiment und daß Printzen von Glücksburg seines, daß marrgrafen seines Kahm mit auß und chargirte weil es letzt wegen deß starcken reegens nicht chargiren konte es dauerte in allen fiertehalb stunden.

d. 9th Jun donnestag fuhren wir den morgen von Rendsburg nach Drage woselbst der marrgraf uns tractirte die taffel bestund auß 14 persohnen; die Königin ward übel bey der taffel und muste von taffel aufstehn. Den nachmittag fuhren wir von Drage nach Itzehoe, ehr wir nach drage Kahmen munsterte ich daß regiment curassirer unter commando von graf von Isenburg es wahr sehr kalt und unangenehm wetter

d. 10th Jun freytag speiseten wir den mittag noch in Itzehoe den nachmittag fuhren wir nach Glückstadt,

d. 11th Jun Glückstadt munsterte daß regiment von der Königin welches der Herzog von Sunderbourg commandirte, nacher besahen wir die festungs arbeit, nachmittag wahr graf Danne Skiold bey mir zum unterschreiben.

d. 12th Jun Sontag Glückstadt predigte vor uns der dortige prediger Piper vormittag nachmittag der Zucht Hauß prediger daselbst nach der predigt besahe daß Zuchthauß in Glückstadt

d. 13th Jun Montag fuhr ich mein sohn der Marrgrafen von Glückstad nach Altona besahen daselbst die stadt daß Zucht hauß daß Gimnasium und den neüen hafen wir Kahmen den abend nach 7 uhr in Drage an es sind 14 meile die wir heüte gethan haben.

d. 14th Jun dingstag Drage heute blieben wir noch in Drage

d. 15th Jun Mittwochen Drage ritte mit dem Marrgrafen auß den morgen und (schoß) im thier garten einen Hirsch den nachmittag fuhr die Königin auch auß und schoß einen Hirsch

d. 16th Jun donnerstag Drage blieben wir zu hause weil Es den gantzen tag regnete gestern nachmittag gab der Marrgraf uns ein schönes concert de music es ward auch dabey eine cantate abgesungen.

d. 17th Jun freytag blieben wir in Drage stille.

d. 18th Jun Sonnabend fuhren wir zu morgens von Drage nach Gottorf speiseten den mittag unterwegs in Rendsburg

d. 19th Jun Sontag Gottorf predigten für uns der hiesige stadtprediger in der Dum Kirche Hünseler nachmittag der Recktor von Altona Schulß.

d. 20th Jun Montag diesen abend um 11 uhr Kahl der fürst von Ostfrießland hier an.

d. 21th Jun dingstag sahe den fürsten von Ostfrießland zum ersten mahl zu mittag nachmittag schoß eine wilde sau tod auf der reitbahne so der Marrgraf hatte fangen lassen, ich schoß auß der hiesigen Bibliothec Die sau bekam zwei schuß welche Sie aber nicht todteten sondern die hunde musten angehetzt werden welche Es gleich griffen und Ihm den fang gaben.

d. 22th Jun Mittwochen fuhr die Königin nachmittag spatzieren und schoß einen Dammhirsch im hiesigen thiergarten hernach fertigte Graff von Isenburg ab nach Hanover.

d. 23th Juni donnerstag blieb die Königin in die Cammer wegen schwindel

d. 24th Jun freytag Johanni predigte der Probst Lundius auß flensburg vormittag Nachmittag der Probst Arendts auß Tondern

d. 25th Jun Sonnabend heute morgen sahe die companie vom Printzen von Bevern welche hier in Gottorf lieget, nachmittag gab dem fürsten von Ostfrießland die visite.

d. 26th Jun Sontag predigte hier Pastor Eckard zu Eckernföhnde vormittag, nachmittag der Pastor Friederici auß Bohren.

d. 27th Jun Montag blieben wir noch hier in Gottorf

d. 28th Jun dingstag diesen abend wahr eine grosse taffel und bunte reihe

d. 29th Juni Mittwochen diesen Morgen fuhr mit dem fürsten von Ostfrießland dem Marrgrafen auf die jagdt mein sohn wahr mit auß ich schoß 3 hirsche mein sohn einen.

d. 30th Jun donnerstag fuhr die Königin nachmittag spatzieren durch die stadt

d. 1th July freytag diesen nachmittag wahr nach der meven insul worvon 61 stück bekam der fürst von Ostfriesland bekam 10 stück und mein sohn 16 stück diesen abend kahn die verwitwete fürstin von Ostfrießland hier an.

Her fattes et Læg paa 2 Blade. Fortsættelsen angaar 10de Juli.

— Monrath nachmittag wahr ich nicht in der Kirche und die Königin auch nicht.

d. 11th July Montag reiseten wir von Walloe nachmittag nach Friederichsberg und Kahmen halb 7 uhr hier an

d. 12th July dingstag wahr ich und die Königin nachmittag auf dem schloß, die fürstin wahr mit, dingstag.

d. 14th July donnerstag fuhr ich und die Königin zu morgens um 7 uhr nach fredericksburg wir speiseten den mittag daselbst allein und fuhren den nachmittag halb 6 uhr wieder zurücke.

d. 16th Sonnabend fuhr ich und die Königin nachmittag nach dem Palais von dar gingen wir aufs Schloß.

d. 19th July dingstag reiseten wir mit dem gantzen Hoff von Friederichsberg nach Friederichsburg die Königin und ich fuhren voraus über Hirschholm den morgen.

d. 25th July Montag wahr ich und die fürstin von Ostfrießland zu morgens nach Friedensburg solches zu besehn, nachmittag schossen wir nach der scheibe

d. 2th Aug. dingstag reiseten ich die Königin, Mein sohn meine tochter meine Schwester die fürstin von Friederichsburg nach Friederichsberg wir speiseten den mittag in Sorgenfrey, die Königin und (ich) fuhren den morgen über Hirschholm, den nachmittag aber nach dem Palais.

d. 6th Aug. Sonnabend fuhren ich die Königin mein sohn meine tochter meine schwester vormittag von Friederichsberg nach dem neuen holm und sahen da dass schiff Oldenburg

ablauffen nach heero fuhren wir nach dem Ostindschen hause und besahen die wahren so von china gekommen sind. Zu mittag speiseten wir zu Rosenberg nachmittag gingen die Königin und ich aufs schloß mein sohn meine tochter folgten mit, die fürstin aber blieb in Friederichsberg weil Sie nicht recht wohl wahr.

d. 8th Aug. Montag fuhren ich die Königin mein sohn meine tochter meine schwester den morgen von Friederichsberg über Hirschholm nach Friederichsburg wir speiseten den mittag in Hirschholm es wahr sehr böse wetter, die fürstin von Ostfrießland fuhr den nachmittag erst von friederichsberg nach Friederichsburg weil Sie nicht ret wohl wahr

d. 11th Aug. dingstag heüte, speiseten wir zu mittag üm 11 uhr nachmittag fuhren wir ich die Königin mein sohn meine tochter meine Schwester die Kleine Princess von Culmbach von Friederichsburg nach Hirschholm, alwo die Königin im garten ein shönes scheiben schiessen bestellt hatte, wir druncken erst caffè und zum beschluß wahr eine collation bestellt die fürstin von Ostfrießland wahr nicht mit weil Sie nicht recht wohl wahr.

d. 13th Aug. Sonnabend diesen morgen fuhr die fürstin von Ostfrießland nach Friedensburg alleine

d. 16th Aug dingstag diesen nachmittag zog die fürstin von Ostfrießland nach Friedensburg daselbst zu wohnen die Königin und ich gaben Ihr daß geleit.

d. 23th Aug. dingstag wahr mit der Königin nach Copenhagen Kahmen den abend, wieder speiseten zu mittag in Rosenberg wahren auf dem ostindischen hause und nachmittag auf dem schlosse.

d. 4th September Sontag Communicirten wir ich die Königin mein sohn meine Schwester, mein sohn communicirte heüte zum ersten mahl, heüte ward auch die traur auf 3 wochen angelegt für die alte verwitwetete Königin in Spanien.

d. 5th September Montag fuhr mit der Königin den morgen nach Hirschholm, wir speiseten den mittag daselbst kalte Küche, es regnete den nachmittag ich schoß einen Hasen im garten der Printz von Wurtenberg wahr mit

d. 6th Sept dingstag fuhr ich und die Königin nach Friedensburg nachmittag

d. 15th Sept donnerstag fuhr ich zu morgens mit der Königin von Friederichsburg nach Copenhagen wir stiegen einen augenblick in friederichsberg ab den nachmittag gingen wir aufs schloß und nach dem Palais

(Her mangle nogle Læg fra medio Sept. til Slutningen af November.)

d. 27th Nov. Sontag predigte vormittag predigte byschoff Herslöf nachmittag Hl Blume. vormittag ward die Schloß-Kirche eingeweiht wobey wahr music paucke(n) und trompeten und wurden die canonen bey dem te Deum laudamus gelöset den mittag speiseten wir öffentlich

d. 28th Nov. Montag heute wahr der Königin geburtstag heute gab daß weisse Band an graff Hohenloe und Generalmajor Kaas und Volckersahm den kammer Herre Schlüssel an Graf Danneskiold seinen ältesten Neveu und an Captain Schenck bey der Gard mittag wahr eine bunte reihe von 16 paar den mittag wurd im taffel gemacht gespeiset den abend in meiner Gallerie

d. 29th Nov. dingstag mittags und abends wie ordinair nur daß Conseill hielte den morgen.

d. 30th Nov. Mittwoch mein geburtstag wahr predigt bey Hoffe welche Hl Reuss verrichtete, sonst wahr mittag und abend die taffel wie an der Königin geburtstag aber viel besser

d. 1th Dec. donnerstag machte den ältesten graf Revenklau zum geheimteraacht

d. 9th Dec freytag reisete die Princes von Wurtenberg von hier wieder nach Walloe.

d. 10th Dec. Sonnabend Kahl die Kleine Princess von Coulmbach auß dem Palais hier im Schloß zu wohnen.

d. 26th Dec. 2ter Weihnachtstag Montag dampfte den Morgen und blieb den gantzen tag in die cammer die Königin hatte starck Zahn weh

d. 27th Dec. 3th Weihnachtstag dingstag dampfte vormittags und blieb den gantzen tag in die Cammer, die Königin hatte heute starck Zahn Weh und Kopf Weh und schwindel.

d. 31th Dec. Sonabend sahe den Geheimteraacht von Langeln von Ostfrießland.

Ceremoniellet ved Enkedronning Sophie Amalies Ligbegængelse 1685.

Meddelt af Provst Dr. P. W. Becker.

Kong Frederik den Tredies Enkedronning Sophie Amalie døde paa sit Slot Amalienborg i Kjøbenhavn den 20. Februar (2. Marts) 1685.

Det er bekjendt, at denne Dame i sin Enkestand havde havt Rang over den regjerende Dronning Charlotte Amalie paa Grund af at hendes Ægtefælle var den første Enevoldskonge i Landet. Hertil svarede den prægtige Ligbegængelse, der blev hende til Deel den 26. Marts¹⁾, hvilken nedenstaaende Stykke giver Oplysning om. Det er laant fra Sjællandske Register i Geheime-Archivet, hvor der tillige findes forskjellige Kongebreve angaaende Sørge-Høitiden: 21. Februar til Biskopperne i Danmark og Norge om Ringen med Kirkeklokkerne til Enkedronningens Begravelse var overstanden, ligeledes til Rektor og Professorer, Hr. Niels Juel og Magistraten i Kjøbenhavn, fremdeles til Amtmændene Joachim Christoffer Bülow og Hugo Lützwow om Ringning paa Frederiksborg og Anderskov; 14. Marts til de samme om Ringen med Kirkeklokkerne, den Dag Begravelsen fandt Sted; samme Dag til Biskop Dr. Hans Bagger om Klageprædiken paa Begravelsesdagen, til Mag. Herman Ertman om tydsk Prædiken over Hs. M. Enkedronningens Lig i hendes Residents her i Staden at gjøre, til Biskop Dr. Thomas Kingo om Klageprædiken; til Biskopperne i Norge om naar Ringningen med Kirkeklokkerne skulde høre op.

¹⁾ See videre herom Bircherods Dagbøger, S. 232—33. Maanedlige Relationer, 1685, S. 17—19.

Anordning.

Hvorledes Wj C 5 etc. allernaadigst ville, at med hendis Kongl. Maj^{ts} voris Elskel. kiere Fru Moders Sal: oc Høyloflig Ihuekommelse, Dronning Sophia Amalia, Dronning til Danmarck oc Norge, de Venders oc Gothers, etc. etc. hendis ligs begiengelse oc forfløttelse herfra Staden til Roskild, oc de dertil hørende Ceremonier skal forholdis.

1.

Samptlige Voris her tilstæde værende Høye Ministri oc andre Betiente skal tillige med deris Hustruer tilsigis 3 eller 4 dage tilforn, ved tvende Hof-Junchere eller officerer, at de sig først komendis 26 Martij, udi hendis Maj^{ts}, voris Elskel. kiere Fru Moders Sl. oc Høyloflig Ihuekommelse hendis Residence Sophiæ Amalienburg udj Sorte Sørge-Klæder til at opvarte allerunderdanigst indstiller.

2.

Skal alle Klocherne her udj denne voris kongelig Residentz Stad Kiøbenhavn, saavelsom over alt her udj Stiftet, saa oc udj Falster samme dag begynde at Ringe Klochen tj, oc holde ved til Klochen er 12, da liig Prædichen eller parentation j alle Kircher saavel her udj Staden som udj Roskilde oc Nyekiøbing j Falster skal begyndis, oc skal Superintendenten over Siellandz Stift Os Elskel. Doct. Hans Bagger sligt udj hendis Maj^{ts} eget Capel forrette paa Danske, oc høybemelte hendis Maj^{ts} Confessionarius Os Elskel. Mag. Herman Ertman paa Tydsk, oc Texten tagis af Kong Davids Sextende Psalme 8 oc 9 vers.

3.

Jmidlertid saadan Guds tieniste forrettis, staae nest ved Altaret ved de tvende øfverste Hjørner af Castro doloris hendis Maj^{ts} forige Gehejme Raad oc Ober Marschalck Os Elskel. H. Joachim Hendrich Bülow, oc Voris Stiftsbefalingsmand over Lolland oc Falster Os Elskel. Thomas Groth, oc ved de tvende underste højbemelte hendis Maj^{ts} egne tvende Camer-Junchere Os Elskel. Ehrenreich von Moltke oc Georg Ernst von Reichow. Ved Indgangen af Kirchen skal anordnis

een Vagt af voris egne sort Klæde Trabantere, til at hindre oc afværge ald Confusion oc Folche trenge.

4.

Naar dend første Prædichen af fornævnte Voris Superintendent Os Elskelig Doct. Hans Bagger er forrettet, skal igien begyndis at Ringe een tjme med alle Klocherne her j Staden, oc Naar det er skeet, skal bemelte Mag. Herman Ertman igien anfangе tienisten paa Tydsk, oc skal siden dend Kongelig liig Vogn om aftenen, omtrent Klochen Otte, stillis for døren af Kirchen, oc Liiget bæris af Kirchen oc sættis i lig Vognen af efterskrefne Voris Obrister oc Camer-Junchere, Nemlig

Obriste Steen Andersen Bilde.

Obr. Greven af Techlenburg.

Obr. Otto Friderich Gam.

Obr. Johan Diderich Wetberg.

Obr. Friderich Gersdorff.

Obr. Adam Friderich Trampe.

Obr. Lieut. Schönfeldt.

5 Obrister af Trabanter Garden.

Obr. Mathias Numesen.

Amptmand Simon Claus Svantz.

Camer-Juncher Christian Friderich Paavisk.

Christian Kruse.

Camer-Juncher oc Obrist Lieut. Mouridz Melchior Donep.

Major Jørgen Rantzow.

Oc imod tjden at sligt skee skal, ungefær een tjme tilforn, skal igien Ringis med alle Klocherne her j Staden, indtil saa lunge at liget kand være passerit forbi det nye Amager. Enderne af Lig-dechenet over Vognen skal holdis af efterskrefne Camer-Junchere, Nemlig

Camer-Juncher Gustavus Winterfeldt.

Camer-Juncher Key Burchart von Stöcken.

Camer-Juncher Ehrentreich von Moltke.

Camer-Juncher Georg Ernst von Reichow.

Oc gaar ved hver side Tolf personer af voris Hof-Ämpter udj Sørge Klæder med store med Flor bebundene Voxlius, oc jalt 14 Trabantere til at afværge ald trengen oc U-orden.

Hestene for Liig Vognen skal føris ved Tøiglene af efterskrefne Sex Hof-Junchere, Nemlig.

Hof-Juncher Daa.

Hof-Juncher Anders Rosenkrands.

Hof-Juncher Neyendanch.

Rehnert Gallichen de la Roche.

Hof-Juncher Brahe.

Jacob d^e Agar.

5.

Skal Borgerskabet oc Jndvaanerne her j Staden, hvor liget passerer, om eftermiddagen tilsigis, at besette deris Vindever med saa mange tendte lius, som meest muligt , jmedens liget forbj føris.

6.

Efter at alting nu saaledis er indrettet, skal Processen skee paa efterfølgende Maade.

Processen anfangis ved hendis Maj^{ts} Slot Sophie Amalienburg op ad Norgis Gade, over Konge torvet, igiennem Østergade, over Amager Torf oc op ad Vimmelskafte, forbj Gammel torf, oc lige ned ad Vestergade til Vesterport, oc skal Gaderne besettis med Borgerskabet, oc een Bataillon af Soldatesqvæt stillis paa hver af de tvende Torve, oc kommer saa

1. tvende Fourerer. til Hest.
2. Eet Hundred af voris Lif-Garde til Hest foruden Kapper, dog med flor om Armen oc livvet, saa oc paa Hatten.
3. Hendis Maj^{ts} egen Garde udj Sorte Klæder til Hest.
4. Voris Hof Marschalck, Voris Obrister ved Voris Tøighuus oc Voris Staldmester, fører een troupe af Cavalierer oc Officerer med Lange Sørge Kapper til Hest, som bestaar udj efterfølgende
Povel von Klingenberg dend Yngre.
Cancellie Raad Christian Albrecht Walter.
Cancellie Raad Jens Rosenheim.
Krigs Raad Elias Hübsch.
Obr. Lieut: Wratislaf von Potkamer.
Obr. Lieut: Johan Hennings.

- Obr. Lieut. Wulf Hendrich von Calnein.
 Major Friderich Munchgaard.
 Obr. Lieut: Christian Friderich Marschalck.
 Obr. Lieut: Hendrich Mathias Pogrel.
 Obr. Lieut: Frantz Veit Christian von Bergknecht.
 Major Johan Bernhart Swertzel.
 Obr. Lieut: Johan Morstein.
 Major Magnus Gyldenstiern.
 Major Diderich Roderiga de Pièta.
 Major Hendrich Hofman.
 Major Anthon Pheiffer.
 Major Anthon Günther zur Hellen.
 Major Fabian Eppinger.
 Major Povel Diderich Gotberg.
5. Hendis Maj^{ts} Laqvejer oc saa mange af voris egne, saa de kand blive tolf j tallet med Fachler.
 6. Liig Vognen med 24 betienter udj Sørge Klæder, af Voris oc hendis Maj^{ts} egne Hof Ämpter med Vox-Fachler, oc 14 Trabantere, som førre meldt.
 7. Tolf af voris egne Laqvejer med Fachler.
 8. Følger Vj self udj Voris egen Lif-Caros til Roskild, oc sidder udj Vognen hos Os hans Kierlighed Ferdinand Wilhelm Hertug af Wirtemberg oc Os Elschel. H. Ulrich Friderich Guldenløwe etc., oc gaar ved siden af Carossen 10 Trabantere, oc Rjder der foruden iligemaade ved siden af Carossen
 Voris Ober Camer-Juncher Os Elskel. H. Adam Levin Knut.
 Voris Ober Staldmester Os Elschelig H. Anthon Wulf von Haxthausen.
 Voris Obrister over Voris lif Garde til Hest Os Elschel. Samuel Christoph von Plessen
 oc
 Dend af Trabanter-Hauptmændene, som dend dag haver Vagten, alle med lange Sørge Kapper.
 9. Følger efter Voris Caros efterskrefne med Lange Sørge Kapper til Hest
 H. Helmuth Otto von Winterfeld.
 H. Joachim Hendrich Bülow.

H. Diderich Schult.
 H. Otto Skeel.
 H. Knud Toth.
 H. Marcus Giøe.
 H. Christian Sigfred von Plessen.
 H. Brostrup von Schiort.
 Gr. H. Otto Rantzow.
 Bar. Diderich Fiuren.
 H. Otto Krabbe.
 H. Friderich Gersdorph.
 H. Hans Schack.
 H. Barthold von Bülow.
 H. Christian Bielcke.
 Jochum Christopher Bülow.
 Estats Raad Mogens Scheel.
 Estats Raad Niels Krag.
 Estats Raad Niels Harboe.
 General Major du Mesnil.
 General Major Cormaillon.
 Estats Raad Tage Toth.
 Estats Raad Johan Hugo Lente.
 Estats Raad Eggert Christoph Knut.
 Justitz Raad Lauridz Lindenow.
 Stiftsbefalingsmanden Thomas Groth.
 Oc siden de af Voris Obrister oc Camerjunchere, som
 bar liiget ud af Kirchen, Nemlig
 Obriste Greven af Techlenburg.
 Obr. Otto Friderich Gam.
 Obr. Johan Diderich Wetberg.
 Obr. Friderich Gersdorph.
 Obr. Adam Friderich Trampe.
 Obr. Lieut. Hans Christoph Schönfeldt.
 5 Obrister af Trabanter Garden.
 Obr. Mathias Nummeßen.
 Amtmand Simon Claus Schwartz.
 Camer-Juncher Paawisch.
 Christian Kruse.
 Camer-Juncker oc Obr. Lieut. Mouridz Melchior Donep.
 Major Jørgen Rantzow.

Herhos er at agte, at iblant dend troupe, som voris Hof Marschalch fører, Rjder de først, som haver dend sidste rang, oc de som haver dend høyeste Rang sidst, Men efter Voris egen lif-Caros rjder de først, som haver dend Høyeste Rang, oc de andre sidst.

10. Hans Kongel. Høyhedz oc hans Prindzelig Høyhedz Laqveyer med Fachler.
 11. Følger Hans Kongel. Høyhed oc Hans Prindzelig Høyhed, Voris Elschel. Kiere Sønner, Prindz Friderich oc Prindz Christian, udj een Vogn til Amager, oc sidder udj Vognen hos dennem Os Elskel. H. Conrad Greve af Reventlow etc. oc Os Elskel. H. Michael Wibe etc. Ved siden af Carossen Rjder
Marschalch Henning Ulrich Lützow.
Camer-Juncher Johan Christian Lützow.
Camer-Juncher Boinenburg.
Camer-Juncher Claus Hendrich von Vieregge.
 12. Følger alle Voris oc Prindzernis Pager til Hest med Sørge Kapper.
 13. Siuf af Voris egne Sørge Carosser.
 14. Førstens af Wirtemberg, oc efterskrefne Voris Ministrers oc Betientes Sørge-Carosser, Nemlig:
H. Ulrich Friderich Gùldenløve.
H. Friderich von Ahlefeldt Greve til Langelang (sic) oc Rixingen.
H. Conrad Greve af Reventlow.
H. Niels Juel.
H. Joachim Hendrich Bülow.
H. Otto Skeel.
H. Christopher Seested.
H. Conrad Bierman von Ehrenschildt.
H. Michael Wibe.
H. Knud Toth.
H. Marcus Giøe.
H. Christian Sigfred von Plessen.
- Alle med Sex Heste oc med saa mange Laqvejer oc Fachler, som een hver kand til Veye bringe, oc farer de, som iche ere anbefalede at følge Os til Hest med ud af byen med til Amager, oc de som iche ere anbe-

falede at forføye sig ned til Roskild, begiver sig tilbage ind i byen igjen.

15. Jt Hundred af Voris Lif Garde til Hest, Klæde som før er meldt.

Wed Amager qviterer 100 af Voris Garde, Nemlig 50 af de første, oc 50 af de sidste, oc Rjder tilbage igjen. Obristerne oc Camer-Juncherne, som haver baaret liiget af Kircken, saa oc de 4 Cammer-Junchere som bærer Enderne af Lig dæchenet over Vognen, saa vel som oc de Hof-Junchere som fører Hestene for Lig Vognen ved Tøiglene, Rjder for ud til Roskilde, oc tøver indtil Liget did kommer, da een hver af dem træder til sin forige forretning, Byen igjennem indtil Kircken, hvor bemelte Voris Obrister oc Camer-Junchere igjen tager liget ud af Vognen, oc bærer det igjennem Kircken ind i Hvelningen¹⁾. Oc Ville Vj self udj egen Person møde Ved Kirchedøren med efterskrefne Voris Gehejme Raad oc Betiente. Nemlig

Hertugen af Wirtemberg.

Statholder Guldenløwe.

Gref Reventlow.

H. Helmuth Otto von Winterfeld.

H. Joachim Hendrich von Bülow.

H. Diderich Schult.

H. Christian Sigfred von Plessen.

H. Adam Levin Knut.

H. Otto Krabbe.

H. Anthon Wulf von Haxthausen.

H. Friderich Gersdorff.

Obr. Samuel Christoph von Pletz.

General Major du Mesnil.

General Major Cormaillon.

Stiftsbefalingsmanden Thomas Groth.

Hof Marschalch Johan Otto von Raben.

Dend Obrist ved Trabanter Garden som haver Vagten.

Givet etc.

Hafn. d. 16. Martij 1685.

¹⁾ Den 27. Marts.

Smaaestykker.

II.

„Vi dømme ham ikke, hans egne Gjerninger dømme ham.“

Af Johannes C. H. R. Steenstrup.

I femte Bind af Histor. Tidsskr. (4de Række) har C. F. Bricka underkastet Torben Oxes Domfældelse en ny Prøvelse navnlig med Hensyn til den bekjendte Udtalelse af de Solbjerg Bønder: „vi dømme ham ikke, osv.“. Bricka godtgjør uimodsigeligt, at Bønderne have benyttet en gængs Retsformel, som han paaviser anvendt i fire sjællandske Underretsdomme fra 1617, 1618 og 1622. Undersøgelsen om denne mærkelige Doms Forstaaelse er derved rykket ind paa et nyt Stadium; man maatte nu ønske at faa oplyst, hvad Retsformlen egentlig havde at betyde og naar den kom til Anvendelse, thi Forfatteren havde aabenbart Ret i at det var usandsynligt, at Formlen først fra Dommen over Torben skulde være bleven adopteret i Rettergang. Efter at Bricka's Afhandling havde henledet min Opmærksomhed paa Sagen, er jeg bleven vaer, at nogle gamle Lovsteder uden al Tvivl indeholde den selv samme Clausul. Saaledes hedder det allerede i Slesvigs ældste Stadsret § 17: *fur ligatus in placito, si quantitas furti exegerit, suspendatur et a nemine condempnetur*¹⁾. Naar Tyven bunden føres til Tinge med Kosterne paa Ryggen og disse bevisligt ere en halv Mark værd,

¹⁾ Condemnare bruges netop af Svaning: *nos Torbernum non judicamus, sed propria ipsius opera eum condemnant*. Huitfeldt har som Dommene fra dét 17de Aarh.: hans Gjerninger dømme ham.

fældes ingen Dom, men Tyven hænges strax. Statutum civit. Apenradensis § 117 har de samme Ord, og i Aabenraa Stadsret c. 117 gjengives de ved: efft ein achterbunden Deeff kumpt tho Dinge, nemandt schall ehne uordomen, i Flensborg Stret. § 114 ved: engi scal ham for dömæ. Endelig udtaler Jydske Lov II 88 med rene Ord om Tyven i det samme Tilfælde: „tha ma umboz man ham hænke utæn domæ oc havær thær ækki syndæ for: for thy at hans gærning havæ ham for dømd. oc latær ham hængæ for rætæn sak oc kunungs wald oc æi avend.“

Forstaaelsen af disse Lovsteder er vist ikke underkastet Tvivl. De angaa alle det Tilfælde, at Tyven er greben paa fersk Gjerning og bagbunden føres til Tinge med Kosterne; Forbrydelsen er da aabenbar, og Forbryderens Skyld behøver ikke at konstateres ved Dom; selve Gjerringen anklager og dømmer ham. Jeg kjender ikke fra Udlandets Retskilder nogen Formel, der ganske svarer til den her i Danmark brugte; men der er dog neppe Tvivl om, at vi møde samme Ræsonnement i følgende Udtalelse i en gammel westphalsk „Gerichtsordnung“: „als man spricht, man soll Niemand ohne Urtheil tödten, das is wahr; es sind aber Sachen, die von Natur ihr Urtheil eingeschlossen in sich tragen, als hebende Hand, gichtiger Mund und blickender Schein“¹⁾. Ved „hebende Hand“ og „blickender Schein“ forstod den tydske Retsterminologi netop, at Forbryderen var grebet paa fersk Gjerning (eller umiddelbart efter denne); Tyven var til Ex. som efter hine danske Lovsteder greben med Kosterne i Hænde og bagbunden ført til Tinge. Sagen var da aabenbar, og et yderligere Bevis fordredes ikke, lige saa lidt som noget Modbevis tilstededes; der forelaa — for at bruge den kanoniske Rets Udtryk — en „evidentia rei, quæ nulla possit tergiversatione celari“. Paa lignende Maade notorisk var efter tydske Ret Tilfældet med „gichtiger Mund“ : hvor Forbryderen tilstod Gjerringen; og, som det fremgaar af de tre af de af Bricka citerede

¹⁾ Hahn, collectio monumentorum ineditorum II. 603 med Rettelsen i Wigands' das Femgericht Westphalens S. 406.

Domme, har man i Danmark netop anvendt hin Formel i Sager, hvor egen Bekjendelse forelaa¹⁾.

Det Paaviste godtgjør formentlig, at Solbjergbønderne have anvendt en gammel og ikke ualmindelig Formel. Om dens Benyttelse i Sagen mod Torben Oxen tør man vel sige saa meget, at Bønderne maa have støttet deres Dom paa hans formentlige Bekjendelse af sin Skyld; thi Torben var jo ikke bleven grebet paa fersk Gjærning, hvorimod han — som Svaning og Huitfeldt berette — en Gang i Fleres Overværelse skal have tilstaaet Kongen, at han vel ikke havde havt Noget med Dyveke at gjøre, men at han dog „havde bedet hende om hendes Kjærlighed.“²⁾ Af Beretningen om Processen synes ogsaa fremgaa, at intet andet Bevis er bleven fremført mod ham. —

Imidlertid bliver der endnu Meget tilbage at oplyse baade om T. Oxes Proces og om hin Formels Anvendelse i Rettergang. Saaledes maatte man ønske at faa belyst, om Formlen nogensinde ellers er bleven anvendt uden for Tyvssager (hvorom Kilderne hidtil ikke have givet Underretning), samt om naar denne i ældre Tid kun paa Jydske Lovs Omraade bekjendte Formel er trængt ind i Domme fra Øst-Danmark, hvor man efter Provinslovene ikke synes at have havt en lignende Ret til at hænge Tyven uden Dom.

¹⁾ Dommen af 1618 nævner nemlig „hendes egen Bekjendelse“ og Dommen af 1622: „eftersom N. N. frivillig haver bekjendt at have medværet at opbryde og oplade Kong. Maj. Laase og Lukkelse paa Antvorskov og der udstaaet adskillig Fetalje og Koster.“

²⁾ Saaledes hos Huitfeldt. Svaning har: *jocose respondit regi cupisse se quidem ejus copiam, sed nunquam eam attigisse.*

III.

Kong Frederik den Tredies Besøg i Malmø 1656 og hans Optagelse i Knudsgildet sammesteds.

Meddelt af Provst Dr. P. W. Becker.

Anno 1652 sidst vdi Januario, er den Stormegtigste Høyborne Furste och Herre Her Frederich den Tredie Danmarckis, Norges, Wendis och Gottis Konning, Hertug udi Slesuig, Holstein, Stormarn och Dytmerschen, Greffue vdi Oldenburg och Delmenhorst, med sin Elskelig och høyborne Furstinne och Dronning Sophia Amalia reysset fraa Kiøbenhaffn och her offuer vdi Skaane, at besee Hans Maysts. och Cronens Festninger. Er Høybemelte Hans Kongl. Mayst. ankommet her paa Malmøhus Slott med en stor comitat den 4 Februarii. Borgerskabet som tilbørligen standet fraa Østerport och till Slotzport i deris Gewehr.

Dagen nest effter haffuer Hans Kongl. Maytt. och Dronningen beuist Borgemestere och Raad den store Naade, och er de nederkommit samme Aften ved 6 Slet och bleff der holdet Maaltid paa Sanct Knuds Sal, och waar samme tid med till Taffell den Høyborne Furste och Herre Hertug Errinst Guntter och hans Gemal, Her Tagge Tott Ottesen, Jochim Giestrup Statholder, med flere Adelige Personer, Doctor Peder Winstrup Superintendent offuer Skaane Stigt waar ochsaa med til Taffell.

Der Maaltid waar holden och confectet waar satt paa Taffelen, er Hans Kongl. Maytt. opstandet fraa Taffelen, er der bleffuen blest vdi Trompetter till Dands, haffuer det saa naadeligen befaldet Hans Kongl. Maytt., att Hans Kongl. Werde haffuer ved Oldermanen for Sanct Knuds Laug, Hanns Aagesøn Raadmand, ladet naadigst anmelde [sig] at indskriffue udi samme Laug.

Och daa effter gammell Sæduane svartes med endregtig gledelig Stemme och Røst Jaa Jaa. Siden haffuer Høybemelte den Høyborne Furste Hertug Errinst Guntter ochsaa sig [ladet] indskriffue vdi Lauget.

Siden endeel aff Hans Kongl. Maytts. Comitæt och Opvarter, och deriblandt waar disse som efterfølger,

Erlig och welbiurdig Mand Jochum Gierstrup til Tundbyholm, Kongl. Mayts. Stadtholder i Kiøbenhaffn, och Befallingsmand paa Borringholmb, med hans welbiurdig frue frue Øelgar Huitfeldt.

Erlig och welbiurdig Mand Otte Tott Tagesøn till Næss, Kongl. Maytts. Befallingsmand paa Malmøhuusz med sin welbiurdige frue frue Dorethe Rosenkrandz.

Erlig och welbiurdig Mand Otte Krag till Woldbierig, Kongl. Maytts. øffuerste Secreterer och Befallingsmand paa N. med sin welb. frue frue Anne Rosenkrandz.

Erlig och welbiurdig Mand Kield Krag till Trudsholm Landzdommer i Skaane och Befallingsmand offuer Helgene Kirche och Frosteherred med sin welb. frue, frue Sophie Krabbe.

Erlig och welbiurdig Mand Her Hendrich Bielcke till N. Ridder, Kongl. Maytts. welbestalter Oberste och Befallingsmand paa Island.

Erlig och welbiurdig Mand Sten Brahe till Knudstrup med hans welb. frue frue Sophie Rosenkrandz.

Erlig och welbiurdig Mand Holger Wind till Gundestrup, Kongl. Maytts. Offuerskenck.

Erlig och welbiurdig Mand Erich Kruse till Engeltoffte, Kongl. Maytts. Hoff-Juncker.

Erlig och welbiurdig Erich Baner till Bosserup Kongl. Maxtts. Hoff-Juncker.

Erlig och welbiurdig Mand Jochum Frederich till Hotloe, Kongl. Maytts. Marschalck.

Erlig og welbiurdig Mand Hugou Lydtzou Kongl. Maytts. Kammer-Juncker.

Erlig och welbiurdig Mand Jochum Philip von Bastrup, hendis Maytts. Droningens Kammer-Juncker.

Erlig och welbiurdig Mand Frands Brockenhus till Seber Kloster, Kongl. Maytts. Hoff-Juncker.

Erlig och welbiurdig Mand Mattisz Budde til Tøllesø, Kongl. Maytts. Hoff-Juncker.

Och haffuer Hans Kongl. Maytt. med Hans Elskelig Droning och det høy furstelig och adelig Comitæt fortoffuit

der paa Salen indtil Klocken wed 12 om Midnat. Bleff, Gud skee loff, efter den Effne och tids tilstand tracterit baade med wilt, fersk fisk, god Rinsk win offuer alt, och confect efter Maaltid, och vnder Maaltid er opvartedt med en skjøn Music och adskillige Instrumenter. Siden haffuer Hans Kongl. Maytt. sampt Høybemelte Hans Maytts. Elskelig Droning med den gandske furstelig och adelig Comitac begiffuen dennom om Natten op paa Slottet igien.

Om morgenen tidlig nest efter haffuer Hans Kongl. Maytt. wed sin Cammer-Juncker Erlig och welbiurdig Mand Huogou Lydtzou Naadigst nederskicket till Amindelse, och foræhrhit til St. Knuds Laug 100 Rixdlr., som aff Borgemester Peder Rasmussen, B. Effuerdt Wiltfangh och Hanns Hendrichsen Raadmand bleff annamet, och paa Raadstuen till Raadtsens Kammerher Johan Krutmeyer Raadmand offuerleffueret, Skall, nest Guds Hielp, til saadan høynaadigst Ihukommelse bliffue well anwendt. Gud allermegtigste erholde Høybemelte Hans Kongl. Maytt. wed et langwarende lycksalig och fredsommelig Regimente for sin allerhelligste Naffns skyld amen.

Och var samme Tid Erlig och welbiurdig Mand Otte Tott Tagesen till Næss Slotsherre her paa Malmøehusz.

Borgemestere

Hermaud Krutmeyer, Peder Rasmussen, Effuerdt Wiltfang, Oluff Knudsen.

Raadmend

Hans Hendrichsen, Jacob Claussen, Johan Krutmeyer, Hans Aagesen, Jacob Jacobsen, Knud Rasmussen.

Hans Waltersen

Byefouget.

Anders Laurssen

Byskriffuer.

Scribsit E W F¹⁾

¹⁾ E. W. F. uden tvil Efuert Wiltfang.

Anno 1652 den 5 Junii haffuer disse effterschreffne welbiurdige Mend, som kort tiid tilforn waar med wdii det kongelige comitat och forsambling paa Sanct Knuds Sal her paa Malmøe Raadhuusz och lod dennem indskriffue for Brødere vdi det hederlige Sancte Knuds Laug wed den Erlig agtbahre welforstandig och welfornehme Mand Hans Mandixsen Kongl. Maytts. Skriffuer paa Bremerholmb wisse Budt,

laadet offuersende til en æverlig amindelse Ett herlig och skiønt Bæggere af Sølf, huorpaa findes de goede Mend huer vdi sær deris adelige Naffne och waaben vdstucket, som er disse:

Holger Wind.
 Hugo Ludtzou.
 Frands Brockenhuus.
 Jochim Philip von Bastrup.
 Johan [sic!] Frederich.
 Matties Budde.
 Christian Vrnne Jørgensøn.

End findes vdstucken paa samme Begger saaledes:

Paa Sanct Knuds dend store dag
 Dig Malmøes Stad til welbehag
 Wille wi dette lidet gaffue
 Som Brødere der offuersendt haffue.

Huorfore de gode welb. Mend bør stor ære och tack och deris adelige Naffne vdødelig at ihukommis.

Det Aar 1652 dend Tid der begyndtes paa fortification arbeid her for Staden, beuilgede Borgemestere och Raad till samme fortagen arbeids forfremmelse och fortsettelse, aff Stadsens frihed, Told och accisen Indtegt Penge Ett Tusinde Daller, huer Daller til 64 Skilling danske, huilcke forskreffne 1000 daller aff Borgemester och Raad tillforordnede Tolder, welfornehme Mand Hanns Aagesen Raadmand bleff leffuerede epter Slotsherren welbiurdig Mand Otte Tott till Næss ordere, till sin Slodsskriffuer Rasmus Anderssen, som hand med Regenskab paa sin tilbørli. Sted haffuer at forclare.

Dett Ene Hundrede Rixsdaller, som Hans Kongl. Maytt. naadigst foræhret till Sanct Knuds Brødere Gildes Laugh anno 1652 er bleffuen becosted med mere till de Kongelige och Fürstlige Gemelder, som er opsatt paa St. Knuds Saell.

Ex Registro Malmog. membr. Dn. Pr. Bing communic. 1765.
 (Langebeks Diplomatarium i Geh. Archiv.)

IV.

Et Kunstnersocietet i Kjøbenhavn 1701.

Meddelt af Kancellist Stolpe.

Aller-Durchlauchtigster, Groszmächtigster König,
Allernädigster Herr!

Ew. Königl. May^{tt} Höchstpreisliche Gnädige Intention zu Beforderung guter Wissenschaften und Künste in dero Königreichen undt Landen, zusamt deroselben Weltgepriesene Gnade und Güttigkeit, macht Uns Dero arme getreue Diener und Untherthanen so kühn das wir Uns unterstehen vor dero hohen Königl. Thron fuszfällig zu erscheinen, und Allerunterthänigst vor zu tragen; wie unser einige der Schilder- und Bilthauer - Kunsterfarne, Uns in eine regulierte Societet, unter Ew. Königl. May^{tt} hohen Protection und Genehmhaltung zusammen gethan, der Meinung und beständigen Vorsatzes, durch gewisse wochentliche zusammenkünfften, undt angestelletete Kunst-übungen diese heutiges tages von allen Courieusen Hohes und Niedern Standes so hoch beliebte Künste, alhier in Ewrer Königl. May^{tt} Residence, durch eine löbliche Ämulation unter uns, und mit andern floriren zu machen, und mehrer Ew. Königl. May^{tt} Getreue Unterthanen zu ausübung derselben anzufrischen. Ob wir nun zwar mit solchen Wercke, unter anführung und Einrichtung einiger vornehmen Persohnen und Liebhabere bereits einen würcklichen guten anfang gemachet; So befinden wir doch das Uns einige dazu erforderte Nothwendigkeiten daselbe schwer machen und endlich gar hindern dürffte, Welchen wir alleine Unter Uns vor zu kommen nicht vermögen, daferne nicht Ew. Königl May^{tt} Uns Dero Hohe Gütte und Mildthätigkeit in etwas dabey zu statten kommen zu lassen Allernädigst geruhen möchten; insonderheit bey dieser ersten einrichtung, welche Uns, gleich aller Anfang an diesem Orte, da der gleichen vorhin nimmer tentiret, eschwerlich fället.

Wir zweifeln keines weges Ew. Königl. May^{tt} werden Unseré gutte Intention und Demühtigstes Vertrauen zu dero hohen Gnade und Liebe rühmlicher Künste, (: worunter Uns bekandt das die Unsrige nicht den geringsten Platz in Ew. Königl. Ma. Hohen estime hat:) nicht Ungnädig aufnehmen; sondern was zu avancirung dieses löblichen wercks wirdt dienen können, Ihnen von denjenigen dero vornehmen Bedienten, welche deszen Wissenschaft haben, Allerunterthänigst eröffnet laszen, und uns mit einer Allergnädigsten Erhörung erfreuen, die wir Zeit unsers Lebens in tieffester devotion verharren.

Kopenhagen d. 6 8br. A^o 1701.

Ew. Königl. May^{tt}

Allerunterthänigste und Getreue

Unterthanen.

Thomas Quellinus.

Jacob Coning.

Hinrich Krock.
Wilcken Riboldt.

Otto de Willars.

G. Saleman.

(Supplicationer og Erklæringer 1700—1702 i Geh. Archivet, Afeve-
ring fra Justitsministeriet, Skab 8, Nr. 25.) *

V.

Et lidet Bidrag til J. F. Struensees Ungdomshistorie.

Meddelt af Professor Ludvig L. Daae.

Saavidt vides, ere originale Breve og Optegnelser fra Struensees Haand yderst sjeldne, og hans Papirers Skjebne neppe bekjendt. Det vakte derfor strax min Opmærksomhed, da jeg i sin Tid under Gjennemgaaelsen af Revisor H. Andersens Christiania Universitetsbibliothek tilhørende vidtløftige Efterladenskab af de forskjelligste Documenter ¹⁾ stødte paa en ikke

¹⁾ Om denne af sit Fødeland fortjente Nordmand har jeg tidligere meddelt nogle Oplysninger i Norsk historisk Tidsskrift, B. 2, S. 299—303.

ganske liden Samling af Breve til og fra denne navnkundige Mand. De hidrørte rigtignok alle fra hans Ophold i Altona som Stadsphysikus, og ere altsaa uden egentlig historisk Betydning, ja selv deres biografiske Interesse bliver ikke stor, da de væsentlig kun dreie sig om Embedsanliggender. Noget derafkan imidlertid fortjene at fremdrages, da det dog bidrager til at kaste Lys over de Vilkaar, hvorunder han levede i Altona.

J. F. Struensees Fader, den som Theolog og Geistlig bekjendte Dr. Adam Struensee, blev 1757 af den danske Regjering indkaldt fra Halle, hvor han havde været Professor i Theologi, og ansat som Pastor primarius ved Hovedkirken i Altona. ¹⁾ Allerede ganske kort efter fik Sønnen, Dr. med. J. F. Struensee, Ansættelse i samme By som Physicus, hvortil han udnævntes den 6. Febr. 1758²⁾, men Fader og Søn kom dog allerede til at adskilles 1760, da Førstnævnte som Generalsuperintendent over Hertugdømmerne tog Bolig i Rendsborg. Dr. med. Struensee havde mærkelig nok J. H. E. Bernstorff, hvem han selv senere kom til at fortrænge, at takke for sit Lægeembede, og til denne Minister henvendte han sig derfor ogsaa, da han ansøgte om Forbedring i sine Vilkaar. Hans Brev til Bernstorff lyder saaledes:

(An des Geh. Rath u. Ober Secr. Bar. v. Bernstorff Excell.)
Hochgebohrne Freyherr,

Gnädigster Herr Geheimer Rath und Ober Secretair.

Ew. Excell. geruheten bey höchstdero Anwesenheit in hiesiger Gegend mir gnädigst zu erlauben Höchstdenenselben meine Altonaische Physicats Umstände unterthänigst vorzulegen.

¹⁾ Gjessings Jubellærere, III, 1, 457.

²⁾ Datum erfares af hans egen Promemoria, der findes blandt Andersens Papirer, og Høsts Angivelse (Struensee og hans Ministerium 1,86) er altsaa urigtig. Struensee var da kun 21 Aar gl., men havde allerede tidlig begyndt sine Studeringer, thi af Universitetsmatriklen i Halle, hvilken jeg i 1875 selv undersøgte, sees *Johannes Fridericus Struensee, Halensis*, at være indskreven som Stud. med. den 5. August 1752, altsaa paa sin 15de Fødselsdag.

Ew. Excell. höchst zu verehrende Gesinnung jedermännlich, so viel möglich, glücklich zu machen und die Betrachtung, dasz Höchstdieselben der Stifter meines jetzigen Glücks sind, flössen mir das unterthänigste ehrfurchtsvolle Zutrauen ein, dasz Ew. Excellence dieses mein unterthänigstes Gesuch nicht allein huldreichst anzunehmen, sondern auch durch Gewährung derselben mein Glück zur Vollkommenheit zu bringen gnädigst geruhen werden.

Meine Umstände sind bishero so beschaffen gewesen, daszich ohne die Unterstützung meines Vaters nicht auskommen könne. Da nun seine Ausgaben nicht geringe sind und ich noch 3 Geschwister habe, die theils unversorgt, theils nicht erzogen sind, so wünsche ich durch Vermehrung meiner Einkünfte ihm eine Erleichterung verschaffen zu können.

Ew. Excellence erleuchtetsten Einsicht gebe ich in tiefster Ehrfurcht anheim, in wiefern meine unterthänigste Bitte begründet ist, und meine Einkünfte zu vermehren wären. Meine Wünsche würden vollkommen befriedigt seyn, wenn ich das Salarium eines hiesigen Rathsverwandten bekäme, das, soviel mir bewusst, in zweyhundert Rthlr. bestehet. Ich würde alsdann dem hiesigen Publico mit meiner geringen Wissenschaft als durch Vorlesungen aus dem theatro anatomico, Unterricht der Hebammen und dergleichen nützlicher seyn können, als wenn ich zu meinem Unterhalt mit der Praxi medica mich allzuviel zu zerstreuen gezwungen sähe.

Ew. Excellence empfehle mich zu beharrlicher Höchster Gnade und verharre in tiefster Submission.

Ew. Excell.
(J. F. Struensee.)

Det Concept, hvorefter denne Skrivelse her er gjængivet, er udateret, hvilket ogsaa er Tilfældet med en Memorial, hvori Struensees Ansøgning om Forbedring i sine Vilkaar udførligere motiveres.

Af Høsts Skrift om Struensee og hans Ministerium (1,87 ff.) erfares, at Struensee var Medudgiver af et i Hamburg i sin Tid udkommende „Monatsschrift zum Nutzen und Vergnügen“, ligesom der anføres Titlerne paa en Deel af Afhandlinger, af hvilke Struensee selv med Føie kunde antages som For-

fatter. Blandt disse anføres ogsaa „en Læges Tanker om Aarsagerne til Folkemængdens Aftagelse i et Land“, hvilket Stykke i sin Tid aabnede hint Maanedsskrift. Dette Emne synes særlig at have interesseret Struensee, og mellem den her i Christiania bevarede lille Rest af hans Papirer findes ogsaa et Udkast til en Henvendelse til bøiere Vedkommende med Tilbud om at gjøre Undersøgelser paa dette Felt. Den kan maaskee fortjene at meddeles her, og lyder:

„Die Bevölkerung eines Landes macht dessen Reichthum, Macht und Grösze aus. Die Politici geben sich daher anjetzo die gröszte Mühe dieselbe zu befördern. Es werden fremde Unterthanen ins Land gezogen¹⁾, das Heyrathen soll befördert werden, und dergleichen Anstalten vorgekehret die Anzahl der Einwohner zu vermehren. Man siehet aber wenig auf die Erhaltung derjenigen, die schon vorhanden sind. Man erlaubt Landstreichern dem Landmann Gift zu verkaufen, indem dieser glaubt Artzney zu bekommen. Denen einfältigsten, nichtswürdigsten Leuten, die zu keinem andern Metier taugen, überläszt man das Leben und die Gesundheit der Unterthanen. Scharfrichter, Schinderknechte, unwissende Barbierer, alte Weiber, verdorbene Apotheker, ungeschickte Hebammen haben die Freyheit ungestraft die Einwohner zu verstümmeln, zu lähmen, ungesund zu machen, zu tödten, die Kinder in der Geburt umzubringen, die Frauens zu ferneren Gebähren untüchtig zu machen und überhaupt mit dem bedauernswürdigen Volke umzugehen, wie sie wollen. Verliehrt der Staat nicht hierunter entsetzlich?

Diesem Uebel abzuhelfen gehören hauptsächlich einem Medico zu. Ehe nicht hierauf, nemlich auf die Erhaltung der Einwohner gesehen wird, so kann die Bevölkerung eines

¹⁾ Herved sigtes til den Colonisation af den jydsk Aahlhede, der i Aarene 1759—60 forsøgttes ved indkaldte Bønder fra Pfalz, et Foretagende lige kostbart, uforstandigt og uheldigt. (See herom Nytt dansk hist. Tidsskr. 4,205 fgg. og de øvrige der citerede Kilder.) I sin ovenomtalte Memorial om Forbedring af sine Indtægter anfører Struensee, at han har havt med disse Colonisters Forpleining at gjøre under deres Tog gjennem Altona, men ikke modtaget Godtgjørelse derfor.

Landes nie befördert werden. Ein Medicus kann hierzu unendlich viel beytragen ohne sich eben mit der Cur einzelner Kranken abzugeben. Er kann durch Vorschläge und Unterricht die Lebensart der Einwohner zu verbessern suchen und hierdurch ihren Krankheiten und Sterben vorbeugen. Oefters ist die Lage eines Dorfes, die Bauart dessen Häuser, die Geniessung gewisser Speisen und dergleichen Uebel, die bos einem Medico in die Augen fallen, Schuld daran dass dessen Einwohner nicht zunehmen können. Wie oft entstehen nicht grassirende Krankheiten, die unzählig viele Menschen aufreiben, und die jedoch vorgebeugt oder wenigstens ihre Schädlichkeit gemindert werden könnte, wenn nur ihre Quelle untersucht und die gehörigen Mittel dagegen angezeigt würden?

Ich habe im Holsteinischen viell dergleichen Misbräuche wahrgenommen, denen leicht abzuhelfen wäre, wenn es nur eine Person, die dazu geschickt wäre die selben zu bemercken und anzuzeigen, aufgetragen würde. Bisher ist dieses fast ganz aus der Acht gelassen worden, obgleich des Königes und des Ministers Wille und Bestreben dahin gerichtet sind, Holstein zu bevölkern. Hielte man mich für geschickt durch meine Untersuchungen und Vorschläge etwas hierzu beyzutragen, und würde ich in den Stand gesetzt meine Beschäftigung diesem Punct gröszten theils widmen zu können, ohne genöthiget zu zeyn meinen Unterhalt mit der Praxi zu suchen, so wollte ich mit dem gröszten Vergnügen und Eyfer hieran arbeiten. Ich schmeichle mir, dasz es nicht ohne Nutzen des Landes seyn würde.“

Bidrag til Danmarks Historie under Christian V.
samlede fra udenlandske Arkiver af C. F. Allen.

Udgivne af Chr. Bruun.

VII.

Svenske Relationer 1679—99.

(Fra Rigsarkivet i Stockholm.)

Anders Leijonkloos Gesandtskab.

Carl XI till Leyonclo.

Kongsöhr den 19. Januarii 1689.

Wår ynnest och nådiga benägenhet med Gud Alzmäktig. Troman och Extra Ordinarie Envoye. Såsom wi gerna skulle wara underrättade om tillståndet på Seland, men enkannerligen om någre nye skansar eller fästningar äro wid sjökanterne och hamnarne nyss anlagde, eller om de som uti Hans Kongl. Maj^{ts} wår låfwärdigste i åminnelse högd^t ähra H^r Faders tid på en och annan ort kunna wara anlagde, nu finnas förbättrade eller aldeles förändrade; Altså wele wi Eder härmed anbefallt hafwa, att i uti största tysthet och hemlighet söker, att ingen må kunna detsamma märka eller deraf till någon del den ringaste ombrage taga, med all flit söka derom en noga kunskap och efterrättelse att intaga, eller igenom någon säker och trofast person, i bästa måtto, som någonsin giörligit är, att recognoscera Nembl: 1° Om tillståndet af den skansen, som wid Draköö har för detta warit lagd dock af ringa importance. 2° Om werken wid Kjöge, som Högstbem^{de} Hans Kongl. Maj^t har låtit fortificera, äre ännu uti esse eller färdige, desslikes ock

uti hwad tillstånd skansen wid Skjepsbryggan, som förr har varit lagder, för tiden befinnes och huru stor sambt af hwad figur och om densamma besatt är, hwarom med flit måste erkundigas. 3° Wid Prästöo tror man icke att någon skantz eller fortification är anlagd, dock måste derom kundskap inskaffas. Om det gamla slottet Wordingborg är i sitt förra stånd eller befästadt. Nestwed och Skielsöhr twiflar man wara fortificerade, dock anskaffas derom någon wisshet. Sammalunda skulle wi ock gerna weta uti hwad stånd Korssöhr är samt dess figur. I hwad tillstånd gamla slotten Kallunborg och Dragsholm för tiden finnas med Nyköping och Rörwyk, uti Ods Härad, har för detta varit gammal skantz, åstunda wi efter rättelse om den är i sitt förra esse eller förändrad och förbättrad samt besatt och med huru mycket manskap. I lika måtto om den gent deröfwer liggande skansen wid Hälsenöör. Om några flere fästningar eller skansar der i Zeland kunna wara, att remarquera jemwäl hwad orter på Fyen och om Nyborg äro fortificerade. Om detta ofwananförde, såsom ock huru stark milicen och krigsfolket på Zeland så wäl som på Fyen för tiden finnes, med hwad mera som i kunna erfara och pröfwa nödigt att weta, förwänte wi ifrån Eder med det aldraförsta, som någonsin möjligt är, till alla omständigheter en noga och säker kundskap och efter rättelse. Och befalle Eder imedlertid Gud Alsmäktig nådeligen. Datum etc.

Kjøbenh. 30. Januar 1689. Hwad Eders Kongl. Maj^t nådigst har täckts mig att anbefalla till att inhemta noga kunskap om på denna orten, sådant har af Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste skrifwelse af d. 19. hujus, som mig i förrgårs afton tillhandakom, jag med underdånigste wördnad wäl forstått och intagit. Och såsom jag till att efterkomma och fullgöra denna Eders Kongl. Maj^{ts} Nådigste befallning, intet bättra och säkrare medel har kunnat utse, än att affärda Secreteraren Utterklo, som rätt nu på stunden afreser, och detta bref med sig till Elseneur förer, till att under helt plausible prætexter, som icke den ringaste suspicion af sig gifwa kunna, taga allt uti ögnasken och sig derom på sjelfwa orterne på bästa sättet erkundiga; Altså lærer jag icke under-

låta, så snart han tillbaka kommer, och sådant förrättat har, att gifwa Eders Kongl. Maj^t en exact och underdånig berättelse om allt, som Eders Kongl. Maj^t åstundar.

Kjöbenh. 1. Februar 1689. . . . Med samma raisoner will man ock fuller afspisa den Chur Brandenburgska Ministeren härstädes, men så aflåter han icke dagligen att ligga Konungen öfwer och tränger på cathogoriskt svar, dragandes ingen försyn att säga rent ut emot ministrarne här, att Danmark den reputation hafwer, att litet obserwera pacta och förbund, som de göra, och att han will hoppas det hans Herre icke orsak må få att tillägga dem detsamma, de wille icke låta förblinda sig af de gyllene stråler, som Frankrike utsköt och hwad mera, som han tydligh och utan någon sky dem rätt i ögonen sagdt har. Den fransyske Ambassadeuren åter underlåter icke deremot att spela sin personnage, som han mycket adroitere deruti är, än någon af de förre trenne ambassadeurer, som här warit, hafwandes den förmån derhos, att han den siste Alliancen med Danmark här slutit har, och altså en stor habitude här redan wunnit och wet hwarest han skall employera slantarne, hwilket ministrarne, som myntet på skattpenningen redan känna, swårt hafwa att resistera. Roligit är det ock att se dagelig wid Hofwet, huru bemälte Ambassadeur och Chur-Brandenburgske minister så skåf och omwexlingswis packa Ministrarne an, och söka att försätta hwarannan strecket, warandes så jalouse öfwer hwarandre, att ingendera will tåla, att den andre senare taler wid Ministrarne, hwilket ock så uppenbart sker, att hwar och en, som något deraf wet, sådant nogsamnt skönja och remarquera kan.

Berättelse om tillståndet för tiden uti Seland och Fyen hwad Fästningarne och Millicen angår. Köpenhamn 8. Febr. 1689.

Hufwudfästningen Köpenhamn med dess citadell är wäl försedd, stark och hålles alltid wid makt; Huru den är anlagd lærer synas af dess plaan, och fogas härjemte ett aftryck af staden och fästningen, på det så mycket bättre kan ses af den strukna lineen, huru widt det för 4 år sedan anlagde werket wid Christianshamn åt Toldboden sig sträcker, hwilket werk uti ingen defension än är, utan står allenast

2 à 3 alnar öfwer jorden, så att wattnet det intet öfver-skölja kan.

Papperet No. 1 wisar ock de Träbolwerk, som på den om flottan bygde bro äro och huru många stycken stå planterade uppå Toldboden.

Utom de gamle werken wid Cronoborg, anläggas ock ett nytt och större werk, bestående af en hel och tvänne halfwa Bastioner med grafwar och annat utanwerk, och skall häruti fullföljas den dessein, som Hans Maj^t Högl. och glörvördigst uti ihogkommelse Sal. Konung Carl Gustaf för detta med samma fästning förehaft hafwer.

Den wid Drakö i det förre Swenska kriget anlagde skans, hålles intet wid makt, utan förfaller.

Äfwenså äro alla werken wid Kjöge i ofwanbem^{de} Krigstid giorda, omkullkastade, och kan man allenast här och der se ett stycke af wallen. Skans eller Bullwerken wid Skeppsbyggnaden dersammastädes äro ochså alldeles förfallne, så ock byggnaden oduglig.

Wid Prästö och Nestwed äro inga skansar, icke eller wid Skjälkskör.

Det gamla slottet Wordingborg står till en del, och är ett långt nytt hus tillbyggt för bequämelighet skull af Logementen, men wid detta slott är ingen fortification, utan allenast en liten graf, som wid en del Herregårdar här i landet pläger wara.

Corsörs skans har ännu samma figur, som den af de Swenske är anlagd worden, och fogas härhos No. 2, efter plan deraf intet nu står att bekomma, en afritning att ses huru den på ena sidan förfallen är och hwilken del står. Uti staden Corsör ligga 100 knektar af Fyenske Regementet och marchera 25 dagligen att hålla wakt på skansen, hwilken med 10 små jernstycken allenast försedd är, på den ena sidan som wetter åt inloppet ifrån Belt. Uppå Lillö en omfluten sandbacke ett musquett skott eller något mer ifrån bemälde skans belägen, kan man se det werk, som de Swenske der hafwa begynt att anlägga, hwilka sednare sådane som de lemnades dock mera förfallne och utan någon defension äre.

Kallunborgs slott består af en stenhög och synes der allenast ett stycke mur af Tornet; På höger sida af Kallun-

borg längst åt stranden synas 6 förfallne skansar eller redouter, hwarest i förra kriget stycken hafwa warit placerade till att incommodera Sjöfarten.

Draxholms slott är till en del förfallet, men något repareradt uppå wåningarne allenast.

Till Nyköping och Halsnäs kunde jag utan misstanka intet gerna komma, efter ditåt ingen ordinarie passage är för resande och denna wäderlek hindrade också öfwerfarten emellan bägge orterne, men så fick jag dock på några ställen och af åtskillige en lika lydande berättelse, neml. att wid Nyköping ingen skans är, wid Rörwijk, som ligger en mil ifrån Nyköping, 6 mil öfwer sjön till Kullen och en half mil öfwer til Halsnäs, är nu en tullplats och en liten fyrkantig skans, hwaraf åtskillige finnas med lika form wid passen i Skåne, utan besättning af stycken, allenast brukelig i krigstider att sätta några små stycken på, och afwärja plundring ifrån Sjösidan.

Wid Halsnäs på en backe eller klint skall också en sådan liten obesatt gammal skans finnas.

Till Fyen kunde jag icke eller denna gång fogeligen komma, fick dock god kundskap att Nyborgs fästning är så, som den i det förra Swenska kriget war, hålles någorlunda wid makt, men inga nya verk sedermera dertill anlagde, ej eller skola andre fästningar och skansar på den ön finnas, än denna.

Uppå Seland äro också utom dessa ofwanomtalte inga nya verk anlagde wid någon ort eller hamn.

Eljest som all näring åt Köpenhamn drages, så klaga de sig här uti alla småstäder i Seland, att de ha knappt efter födan, och finnes i hwar stad många toma, förfallne och öde hus och ett fattigt Borgerskap.

Milicen i Seeland består för tiden af efterföljande manskap, neml.

Konungens Garde till Häst à 6 Compagnier, hwaraf 4 Compagnier på Möen inquarterade och twänne äro allt städigt i Köpenhamn, hwart Compagnie beräknas à 40 hästar, gör. 240.

Tre Regementer till Häst, Öfwerste Rabs, Öfwerste Numersens och Öfwerste Rantzows, hwart Regimente

håller 9 Compagnier och 40 man i hwart Comp. — (utan pr. plan¹⁾, Cornetter hade nu intet i fredstiden) gör tillsammans 1080.

Konungens Garde till fot, beräknade wäl till 2400 man, men som nyligen af alla Compagnier något manskap är uttagit att formera det andra Grenadier Compagniet, och till dess ersättning dagligen tilwärfwas, så kan man med pr. plan det nu ej starkare beräkna än 115 man pr. Compagnie, består af 18 Comp. Knektar, alla med långa flintlås Musquetter försedde och inga piquenerare, så ock 2 Compag. Grenadierer gör 20 Comp. 2300.

Af detta Garde ligga 6 Compagnier i Köpenhamn och resten är förlagd i quarter uti Kjöge, Roeskilde, Fredriksborg, Slangerop, Wordingborg, Hollbeck, Nestwed, Prästö, Soor, Kallunborg, Slagels och Ringsted.

Prins Fredrichs Regemente ligger i Köpenhamn, består af 18 Comp. Knektar och 1 Comp. Grenadierer, skall blifwa 120 man pr. Compagnie, men kan än intet högre beräknas än 110 inalles, gör 2090.

Af det Selandske Regem. ligga 7 Compagnier på Falster och Laaland, 6 Compagnier på Kronborg och 6 Comp. i Köpenhamn 1320.

Marine Regem. är i Garnison i Köpenhamn, består af 1 Comp. Grenadierer och 10 Compagnier mariner hwaraf någre äre tagne till båtsmän, som dugelige warit, och andra i stället wärfwade 1210.

General Major Schaks Bataillon à 6 Comp. som ock ligger i Köpenhamn 660.

Af denna Bataillon skall formeras ett Regemente, och 13 Compagnier till wärfwas, men som några här antagas och största delen wärfwas i Curland, Preussen och annorstädes, så lär detta manskap ej beräknas, förr än det ankommer och blir komplett.

Uti Corseur ligger 1 Comp. af de Fyenske, hwilka omwexlas 110.

Dessutom äro uti Köpenhamn 700 Norrska Mariner af hwilke största delen lærer brukas till båtsmän och

¹⁾ pr. plan = prima plana, Officersliste.

jemt 1600 man årlige tienare af båtsmän (ty så högt räkna de dem här i Köpenhamn) så ock tillwärfwade skola utgöra 3000 Matrosar eller 30 Compagnier att utdelas och Commenderas af Sjöcapitainerne . . . 2300.

Artillerie folket i Danmark, förutan Hollsten, som hörer till Sjö- och Landtstaten räknas till . . . 600.

Summa = 11910.

Cavallerie 1320.

Infanterie och ett Reg^{tt} Mariner . . . 7690.

Artilleriefolk 600.

Norrskä Mariner och åhrs tjenare . . 2300.

Uppå Fyen äro två Regementen Cavallerie, Öfwerste Rantzow och Öfwerste Gam, lika starke med dem på Zeland 720.

Och ett Regimente till fot, hwaraf 5 Compagnier ligga i Nyborg och resten är förlagd i de andre städerna, gör tilsammans, förutan det Compagnie som i Corsöö är, 18 Comp. 1990.

Detta Cavallerie är eljest wäl beridit och hafwer store och starke hästar, de förplägas här i Seland således, som följer, (hwilket ock så på Fyen och Jutland skall wara inrättadt): Konungen låter altid anskaffa Ryttare, häst och mundering, och hålla det wid makt; Alla Öfwer Officerare skola njuta deras lön quartalswis och dessutom njuter hwar en Ryttare portion af Bonden. Ryttaren är hos Bonden inquarterad, af hwilken han får hwar månad 2 slettedaler i penningar, (hwar Slätdal. à 5 ½ Svenskt S. mynt beräknad) och i efterföljande persedlar, hwilka så högt beräknas som penningarne, neml. 24 slette daler eller 16 Rixsdaler om året.

Han skall skaffa honom säng, kammar och stallrum för sin häst

5 goda lass hö	} Om året.
3 lass halm	
4 tunnar hafra	
12 lass wed	
12 m ^k talg	
3 Skjepper gryn	

Och 3 Skjepper malt af Råg om månaden, En tunna à 6 Skepper beräknad; Till att baka, brygga och mala, skall

bonden hjälpa Ryttaren. Desse utgifter eller Ryttarens åhrl. lön belöper sig inalles Riksdaler 32 och stå 8 tun^r hårdt korn i matriceln för denne utgift. Den bonde, som står öfwer eller ringare antecknad än för 8 tunnor, fogas till en annan, att göra talet lika. Utom desse afgifter gifwer Bonden allenast Konge- och Kyrkotionden, och då är han fri för¹⁾ och all annan contribution, men han tål intet mer, dock skulle befinnas, att hans förmögenhet tilltager genom goda år eller eljest, kan han intet säga sig fri för Kopp-skatten enär den påbjudes. På en fyra års tid har Konungen tillhandlat sig en hop bönder, men största delen här i landet indragit för restantier af gamle skatter hos proprietarierne, så att de icke allenast desse tre Regementer, som för detta bestodo af 30 man per Comp. hafwa alla fått sine bönder, utan ock 10 Ryttare äro tillwärfwade på hwart Compagnie och förlagde hos Bönderne. Men af desse 10 så äre icke alle med hästar än försedde, hwilka dock nu tillköpas; det är sagt, att 10 man skola än till hwart Compagnie wärfwas, men så förnimmes att der icke hastigt Krig påkommer, med denna wärfning icke så läser skyndas, utan anställas i proportion som Konungen får mera Landtgoods att göra Ryttarebönder af.

För 4 Compagnier af Konungens Garde till Häst (hwaraf 2 Comp. hwarannan månad omwexlas och hålla wakt hos Konungen) äre på Möen hus och Stallrum byggde, och 600 två och två i hwart hus, dock hwardera särskildt för sig; Bonden skall ock skatta åt dem, men de ha större portioner och bekomma 7¹/₂ Rdl. om månaden in alles. Wid en ort Callehage föras de öfwer med bequäma dertill byggde prämar och Fartyg.

Allt Infanterie i Danmark och Hollsten står på wärfwad fot och tährer för deres sold. Knekt njuter allenast hos Borgare fritt quarter, eller ock en Dansk skilling om dygnet i Köpenhamn. I småstäderna skall borgaren gifwa honom quarter och inga penningar.

¹⁾ Aaben Plads for et Ord.

Kjøbenh. 1. Marts 1689. Eders Kong. Maj^t är jag för-anlåten underdånigst härmed att föredraga, det en Esmith benämnd, hwilken Gouverneur uppå den de Danske tillhörige Öön St. Thomas warit har, men åtskillige gånger genom arrester, fängslande och slike elake medfarter är blifwen så förbittrad, att han skridit till den resolution, att mig uppenbara det han i sinnet hade, bem^{te} Ö och fästning Eders Kong. Maj^t öfwerlefvera och skaffa utan någon mans förlust, der något krig bägge Cronorne emellan upwexer, och han wiste att hans anbud blifwer accepterad, då han på en slik Händelse hosföljande papper mig tillställt har, hwaraf någorlunda kan ses, huru han sitt upsat verkställa tänker, och will också då sjelf sig till Stockholm förfoga, på det man vidare och nogare hans förslag må kunna inhemta. Han beder för all ting om Secretessen häraf, efter hans lif och wälfärd derpå hänger. En afritning af fästningen och landet af bem^{de} St. Thomas (den han kallat St. Eustacius, på det att detta må blifwa så mycket mer hemligt, men är rätte St. Thomas Ö och land) följer också härhos, och skall denne fästningen wara i slätt tillstånd och lätt att öfwerwinna, serdeles för honom, som der bekant och sitt folk har, på hwilka han lita kan. Ofwanbem^{te} Esmith är nu här och i höstas fängslad ifrån St. Thomas hitbragt, men under caution fri, ehuruwäl man intet lærer hafwa på honom att säga, utan låtan gå, och ej gifwa honom regress på dess anlagare, som han det åstundar, hwilket ock orsaken till hans desgoust är, och menar han i desse dagar att få sitt afsked här utur tjensten. Eljest fogas wid detta tillfälle också härhos underdånigst den afhandling, som år 1685¹⁾ här giord är emellan de Danske och de Brandenburgiske undersåtarne, som nu bo på St. Thomas jemte de Danske, under wissa wilkor, hwilken afhandling mig af den Chur-Brandenburgiske Envoyen Overbeck för en tid sedan communicerad blef. Skulle Eders Kong. Maj^t häruppå Nådigst behaga något att swara, så afwaktas det af mig, som intill döden förblifwer etc.

¹⁾ Denne Handelskontrakt afsluttedes den 24. Novemb. 1685. G. Høst: Efterretninger om Øen St. Thomas, S. 21.

Kjøbenh. 18. Marts 1689. När jag nåden hade förliden Fredags Eders Kongl. Maj^t med min siste underdånigste skrifwelse att upwakta, trodde jag intet at Hollstenska saken skulle wara uti det tillstånd, som jag dagen efter, kommandes på slottet, erfor, nemligen, att de Danske Commissarierne hade uti en conference, som de den 11. hujus uti Altona hållit, förklarar emot de Kejslerige ministrarne, att Danmark wille numera restituera Hertigen af Hollstein uti alla occu- perade orten, allenast man de modo komme öfwerens. Nu tyckes det redan wara ett stort dermed wunnit, som det och i sanning är, och skulle man nästen deruppå kunna göra sig hopp och tankan om ett fodersomt och önskeligt slut uti denna importante sak, men såsom detta Hof mäktat illistigt är, och af bara nöddhaga för Eders Kongl. Maj^{ts} vapen har måst skrijda till denne declaration, så torde det under sättet och modo, som det sig reserwerat har, söka ännu alle medel och utwägar att utdraga tiden, görandes werkat swårt, så att man till ingen förening om sättet måtte kunna komma, och altså derigenom tillfälle taga, serdeles der conjuncturene sig favorable för dem anlåta skulle, ännu att wisa sig intet wara förbundne till den declaration de gifwit hafwa. Bäst wore fördenskull att tränga hårdt uppå dem och icke lemna dem längre rådrum, men i synnerhet, att Eders Kongl. Maj^t intet nelacherar något uti dess armatur till sjös och lands, såsom det endaste medel hwarmed man dem twinga och till raison bringa kan. Mig är sagt, att de bref, som Eders Kongl. Maj^t skall hafwa afgå låtit till Kejsaren, skall och mycket hafwa hulptit till, att Danmark sig har måst ytra således, som skedt är.

Extract utur Öfwersten och Extra Ord. Env^s Baron Mouritz Wellings bref till Kong. Maj^t dat. Hamburg d. 27. Martii 1689.

Geheime Rådet Fuchs har sig återigen här infunnit, jag hade i går ett langt samtal med honom angående detta ärendet Hertigens af Hollstein restitution. Han förmente, att sakerne stode nu på en önskelig fot, och att man innan kort torde komma till en wänlig afhandling, allenast Eders Kong. Maj^t wille något litet patientera sig och intet interrompera werket igenom det som nu förnummes å färde wara

i Sverige; Hans Herre Churfursten hade gifwit dess minister Falaiseau ordres, att göra hos Eders Kong. Maj^t nödige ansökningar derom, begärde att jag också wille befordrat, ty han trodde, att intet olyckligare kunde hända Tyskland än om Nordiska Kronorne råkade i krig; det wore en önskelig diversion för Frankrike, efter en och annan puissance helst Churfursten blef necessiterad att draga sig hitåt till dess gränser, warandes skjortan honom närmare än rocken, och således gifwa Frankrike fritt spel. Jag swarade honom, att jag intet wäl wisste om Eders Kong. Maj^t wore resolverad begynna krig, men den efterrättelse hade jag, att Eders Kong. Maj^t wille hafwa slut i denna sak, och att Eders Kong. Maj^t intet kunde tåla, att Hertigen af Hollstein det ringaste skulle påbördas, som kunde directe eller indirecte præjudicera Nordiske fredssluten och H^s Durchl. Höghets Regalier och rättigheter. Eders Kong. Maj^t hade till Churfursten det förtroende, att han heller skulle wilja hjelpa företråda Hertigen i dess trångmåhl än bifalla Danmark i dess orättmätiga förfarande, helst Eders Kong. Maj^t hade gifwit Rom. Riket i så många år vello (?) preuves af dess benägenhet att befordra rikets wälgång och rolighet. Eders Kong. Maj^t hade äfwenwäl gifwit Churfursten igenom alliansens förnyande nöjaktiga försäkningar om den del Eders Kong. Maj^t tager i dess interesse, så att man på intet sätt kan sluta att Hans Churfurst. Durch. skulle wilja lägga några hinder i wägen till Hertigens störste præjudice, twärtemot de många försäkningar, som man å Churfurstens sida hade gifwit både Eders Kong. Maj^t och Hertigen; och der ändteligen Eders Kong. Maj^t skulle necessiteras att skaffe Hertigen rätt igenom wapen, och att förhindra att intet Nordiske fredspacterne måtte igenombånas, så borde icke allenast Churfursten utan ock alla dem tillskrifwas, som wille meslera sig deruti, den fördel, som han Geheime Rådet Fuchs förmente Frankrike derigenom kunna tillwexa, och kunde på den händelsen hwar opassionerad judiciera hwem som största fördelen Frankrike tillskyndade, antingen den, som ämnade protegera en Riksfurste emot Frankrikes Allierades wäldsamma procedure, eller ock den eller de, som torde lemna Frankrike fria händer wed Rhenströmmen och hjelpa företråda de injusticer, som

Danmark hade föröfwat under Frankrikes auspici. Jag war säker, att Brandenburg intet större meriter kunde göra sig hos Frankrike, än om det på den ena sidan degagerade sig ifrån Rhenströmmen och på den andra sidan hjälpte förfäktade Frankrikes endast allierade, som bara wäntade på favorabelt tillfälle att göra dess med Frankrike bekanta alliance ett fullkomligt nöje till Romerska Rikets och Neder Saxiske Creisens skada och nachdel. Wid jag honom detta så serieusement sagt hade, for han vidare fort och mente, att Churfurstl. Lüneburg. Huset hade ett interesse med Churfursten, och att intet någon oro i desse quarteren måtte begynnas; han tänkte förmodeligen att utforska något härigenom angående den säkerhet, som Eders Kong. Maj^t kunde hafwa om bemälde Furstl. huset; men som jag hans intention wäl märkte, swarade jag honom, att hwad jag på Churfurstens sujet härofwanföre hade sagt, kunde också på Furst. Lüneb. Huset appliceras. Eders Kong. Maj^t wiste wäl, att både Danmark och andre illwiljade hade gifwit både Churfursten och Lüneb. huset, så ock andre ständer i Riket den impressionen, att Eders Kong. Maj^t hade store weuer häruti i Tyskland till deras skada, under prætext att restituera Hertigen; Altså wore jag säker, att der Eders Kong. Maj^t ändteligen nödgades för Hertigens skull att skrida till extremiteter, Eders Kong. Maj^t ock på den händelsen intet skulle underlåta gifwa dem samtelige nöyaktiga försäkringar, att Eders Kong. Maj^t intet annat intenderar än Hertigens plenarie satisfaction och Nordiske fredsslutens uprätthållande. Derpå swarade han mig, han hade hopp att det intet behöfde komma till widlyftighet, efter man wäl kunde adjutera innan korrt, hwad Danmark under de annecterade Conditioner af Respect och Securitè pretenderade, det wore en formalitet och intet reelt, Hans Churfurste wore intet sinnad befordra något, som kunde wara Hertigen skadeligit, derom han begärte jag wille i underdånighet försäkra Eders Kong. Maj^t. Han utlät sig, att han af de Danske ministrarnes discurser wäl kunde sluta, att dem ingenting mere embarrassede, än de alliancer, som Hertigen hade med Eders Kong. Maj^t, som de förmente alltid wara ansedde på Danmarks ruin, wore altså önskeligit om något temperament härutinnan kunde

finnas; Jag swarade honom, att jag wäl märkte, att de förmente binda händerne på Hertigen och betaga honom den understöd, som han necessiterades söka emot Danmarks oppressioner. Jag wille försäkra dem, att Eders Kong. Majt aldrig kunde eller wille tillåta, att Hans Durch. härutinnan något måtte föreskrifwas, utan honom måtte lemnas frihet att göra och låta efter dess behag och interesse. Danmark borde gifwa Hans Durch. en sådan säkerhet, att han intet behöfde söka den annorstädes, hwilket bäst kunde ske igenom unionernas och Communionens uphäfwande.

Carl XI till Leynclo.

Stockholm den 3. April 1689.

Wår ynnest etc. etc. Emedan de Danske fullmäktige wid Altonaiska tractaten hafwa giort den förklaring, att deras Konung nu wore sinnad, att låta wederfaras Hertigen af Hollstein dess totala Restitution, hwarmed de förmena att kunna inbilla werlden, att de hade tillbudit allt hwad som raisonnabelt wore och hwad som af dem kunde begäras, det ock troligt är, att den Danska Ministern Lilljecron förnämligast nu warder afsändt till det Kejslerliga Hofwet, att præoccupera Gemutterne dersammastädes och att göra bemälde declaration plausibel; så wille nödigt wara, att deremot remonstrera, huru bemälde de Danskes förklaring icke härörör af en sådan sincer intention och wälmening, som det wäl föregifwes, hwilket nogsam kan aftagas deraf, att wid bemälde Declaration någre clausuler äre annecterade och widhängde, som nogsam utwisa, att dermed intet annat sökes, än att längre utdraga och winna tiden, helst eftersom derwid warder påstådt, att till berörde Restitution sådane expedienter och utwägar måtte påfinnas, att de ske kunde med Danmarks respect och säkerhet. Såsom nu förmedelst desse twänne conditioner och reserwata werket stannar uti förra owissheten, och Danmark deraf altid kan finna prætexter och inwändningar att utslå snart det ena snart det andra medel circa modum Restitutionis, det ock i sig sjelf en orimelig begäran är, att den, som är pars læsa och intet annat söker än Restitution af sin laga egendom, skall pro-

spiciera lædentis respect och säkerhet, der dock fast mera den, som en annan hafwer förorättadt, slikt åligger. Altså hafwa I på wederbörlige orter att föreställa den finesse, som under bemælde de Danskas förklaring fördold ligger och huru ringa tro man kan dertill sätta, förr än, som sjelfwa effecten derpå följer och att Hertigens plenarie Restitution sker i Conformitet af Nordiske fredspacterne och de emot samma pacten på hwarjehanda sätt begångne Contraventioner i alle stycken behörigen repareras, samt ock nöjaktig försäkring gifwes de non amplius offendendo vel nocendo, hwilket der det icke straxt och ofördröjligen sker, och en sådan restitution med alla dess tillhörigheter icke plenarie sättes i werket, kan det ej annorledes anses än för en blott elusion både till att förleda werlden med en sådan specieux förklaring och att göra dem säkre, som orsak hafwa att wårda sig om Hertigens restitution och nu så länge derpå arbetat hafwe. I hafwe desse considerationer wäl att ställa för ögonen, och att förebygga att de Danskes artificier härutinnan ej måtte nå det mål, som dermed intenderas; dock att edert tal således derhos föres, att man ej måtte mena, som sökte wi att göra werket swårare än det i sig sjelft är eller att wi hade det upsåt att renversera Danmark eller att gå vidare än Nordiske Pacterne gifwa anledning till.

Kjøbenh. 12. April 1689. General Arensdorff¹⁾ är för trenne dagar sedan här ankommen och som säges, att quttera sitt commando öfwer Arméen, uti hwilkens ställe åter Fursten af Plöen, som för detta uti Dansk tjenst warit och i dessa dagar hitförwäntas, träda skall, att föra hädanefter commando öfwer hela Arméen uti qualitet af General-Fältmarskalk, njutandes derhos admission uti Konungens Råd. Han benämnes att wara en Herre af godt förstånd, courage och conduite, så att Officerarne så wäl deröfwer, som ock för hans gode manér och skick att lefwa, glädja sig högt deråt, och will man sustinera, det aldrig så olyckeligt skulle hafwa gått för Danmark uti sista Kriget i Skåne, der Högbeamelde Furste hade blifwit quar wid Arméen,

¹⁾ Frederik Ahrensdorff.

hwarifrån han missnöjd skiljde sig för någon jalousie skull, som war emellan honom och Sal. General Ahrensdorff¹⁾, som uti allt för stor credit hade satt sig hos Konungen, och mera hade till att säga, än den andre kärt och behageligt war; han är eljest åldrig och in emot 60 år redan, och kan jag icke eller weta, om alle, som af Konungens närmaste råd äre, skola gerna se, att han access får i Rådet, helst emedan han densamma war som satte Griffenfeld öfwer Styr, ehuruwål att flere också dertill hulpo, såsom Ståthållaren Grefwe Alefelt, som sedan Stor Canzler blef, så ock Sal. General Ahrensdorff och Öfwer Jägmästaren Haan²⁾, men så torde ingen af dem bita an, förrän Fursten hade brutit spetsen; Hwad denne nuwarande General Ahrensdorff föranlåt har att afsäga sig commando, är fuller icke så mycket hans opasslighet, som han föregifwer, (ehuru han icke uti synnerlig sund hud sticker, hafwandes ben så tjocke, som lagom timmerstockar, der han dock till kroppen mycket tyn och mager är), som mer att han icke har tilltrodt sig att föra ett hufwudwerk, befarandes att der krig påkommer och han en gång olycklig skulle wara, fast det utom hans wällande skedde, det han fahra återstå måtte om ära och egendom. Hälst medan han tillförene sig brändt har och deraf nogsam exempel taga kunde. Så synes också, att hans afseende blott har warit med hans engagement i Konungens tjenst, att han kunde restabliera sin Honneur igen, som genom den swåre Dom, som öfwer honom gången war, och honom aldeles incapabel gjorde, att någon tid tjena Konungen och Kronan Danmark mera, aldeles förfallen war, så att han in obscuro ligga måste på landet, och icke dristat sig att komma till Hofwet, förrän han åter avancerad blef af Konungen till den tjenst, han nu företrädt och åter förlåtit har under milicen. En del hålla dock för, att han sig reserwerat har General Chargen öfwer Cawalleriet, andre åter, att han aldeles dackar af, och att Konungen honom nu employera will wid Commissariatet uti Consiliis bellicis och hwad derwid eljest kan wara att förrätta; hwilket dera som sannare är, lærer sig snart utwisa.

¹⁾ Karl Ahrensdorff faldt i Slaget ved Lund.

²⁾ o: Hahn.

Kjøbenh. 22. April 1689. I dag eller i morgon säges en tryckt lista skola utkomma på alla dem, som så eländigt hafwa satt lifwet till uti siste wådeld¹⁾. Uppå Slottet och uti alla Kyrkor i staden blef fast bewekligt, så att allt folket uti tårer utbrast häröfwer, predikat, hwartill sjelfwa evangelium, som war om Christi borrtgång, anledning gaf och mycket apposite kom. Det är snart intet hus uti staden, som något åt om är, som den olyckan intet träffat har, och der det sine egne intet mist, då sine närmaste wänner, slägt och anförwandter, och på det sättet finnas somlige familier, som till 16 ja 20 personer sakna, ett fast bedröfweligt och ohördt exempel, och ser man nu hela dagen döde bäras på gatan, en del till grafwen, andre ifrån orten der som brunnit är hem till deras hus; men det som aldra ynkeligast ändå är, är att ingen af de döda finnes hel, så att icke antingen hufwudet, armar, ben eller lår borrtä äre, och så vanskapelige, att man största möda har haft, att känna sine igen. De, som den olyckan undgått och med lifwet sig salverat hafwa, äre mestadels antingen till ansigtet eller andre sine ledamöter så illa af elden farne och tillrättade, att de aldrig det öfwerwinna kunna. Utaf en lampa, som brustit har, derigenom att ingen olja mera deruti war, och weken föll uti Enriset, hwarmed wäggarne garnerade och beklädde wore, är denna olycka händ. Man har för tre weckor sedan satt en karl här uti arrest, som kom ifrån Fyen och spådde att Köpenhamn den 18. eller 19. igenom eld förgå skulle, och såsom denne spådom tämlig när ty wärr inträffat har, så har man sluppt samma karl nu åter lös igen.

Kjøbenh. 20. Maj 1689. Hans Maj^t Konungen har nämnt en fransysk Öfwerste, La Forest benämnd, som här några år uti tjenst warit, till General Major och deruppå för fyra dagar sedan honom affärdat till England, der han hos Prins Georg förblifwa skall till en tid å consilijns uti Geheime Rådet Pless²⁾ ställe, som sökt har att komma hem för den olycka

¹⁾ Amalienborgs Brand 19. April 1689. En Del af de ved Branden Omkomne er nævnet i en tydsk i Hamborg trykt Beretning om den forførdelige Ulykke, som udkom samme Aar. Nogen dansk Fortegnelse udkommen paa denne Tid kjendes ikke.

²⁾ Christian Siegfried von Pless.

skull, som honom uti siste brand öfvergick, i det att hans Fru och ett barn blefwe upbrände. Ofwanberörde General Major har varit uti Luneburgisk tjenst såsom Ryttmästare och kom för 7 år sedan hit, då han straxt Öfwerste blef och nu General Major, utan att han någon tid werkligen har låtit sig bruka uti någon occasion, hwarken uti Luneburg eller här, men han är eljest en honnet man, dock en stor intrigueur, så att han har icke allenast den korrta tid han varit här wist att göra sin egen utan ock alle sine närmaste anförwandters fortune, hwaraf en hans syster och hustrusyster äro Kammar Jungfrur blefne hos Hennes Maj^t Drottningen, brodern Grenadier Capitain under Gardet, Swägern Estats Råd och en annan hans släktning Major under ett Regemente till Häst. Och såsom han mycket wäl står hos Fältmarskalken Schomberg, och dessförutan ett mycket godt maner har att lefwa, och sig insinuera, altså synes att Danmarks afseende är att bruka honom till att penetrera hwad som wid det Engelska Hofwet passerar, intilldess Danmark afsänder någon minister dit, som stadigt der residerar, hwarmed Danmark icke låter förhasta sig, utan afse först huru det Irländska wäsendet aflöpa och sig skicka will, kunnandes emedlertid äfwen det samma och hällre ändå genom honom än någon annan minister uträtta der wid Hofwet, hwad det intenderar, för den appuy och fria tillträde, som han har så wäl hos Prins Georg som Fältmarskalken Schomberg.

Kjöbenh. 28. Juni 1689. Den Danske flotta säger man wara ifrån Kjögebugt upbruten och gången till Bornholm, derifrån hon med första wind hit tillbaka wäntas, med mindre hon icke befallning torde hafwa för heder skull att hålla ännu något sjön, intilldess ratification på tractaten extraderat och utwexlat är. Hans Maj^t Konungen förmenas wisst att wara här om tisdag eller Onsdag nästkommande, och ehuru wäl att Hennes Maj^t Drottningen mycket gerna sedt har, att den Hollstenska saken till en wänlig förlikning och afhandling kommen är, så tyckes hon likwäl wara något hemsk deröfwer, att modus har varit något hård och disreputerlig för Konungen, i det att Hans Maj^t just har måst ingå på hwad Eders Kong. Maj^t och huset Luneburg honom föreskrifwit, fast Kejsaren, Konungen i England och General Staterne af

de förenade Nederlanden deras autoriteter dertill också brukat hafwa. Med Eders Kong. Maj^t säga de ginge ändå till, efter någon likhet wore med bägge Konungarne, men att Lunenburgiska huset så har satt dem till pyntes, det wore oförsonligt och kunde de aldrig försmälta. De som icke så djupt penetrera uti affairerne och för passion skull antingen icke kunna eller wilja förstå, hwad owäder Danmark skulle dragit sig på halsen, om det hade kommit till ruptur, blasmera ministeren här mycket, som Konungen svaderat och rådt har till en så neslig fred, der Danmark dock nu en sådan utwald armée och flotta hade, som aldrig tillförene. Andra åter, som regeras af något sundare förnuft och eftertänkande, och besinna kunna, uti hwad olägenhet, som både detta Riket är uti och serdeles Norrige, hålla Händerna tillsammans och tacka Gud, att det således afupit och werket uti en wänlig förlikning stannat är. En förnäm man berättade mig i går, att Danmark tänkte nu att sätta sig uti ett serdeles förtroende med Sverige och till den ändan ingå icke allenast ett indissolubelt förbund med Eders Kong. Maj^t utan ock att stifta ett giftermål emellan Hans Kong. Höghet Arfprinsen här så ock Kong. Prinsessan i Sverige, hwartill Ståthållaren Grefwe Gyllenlöw, som ifrån Norrige wore kallad tillbaka, skulle blifwa employerad och gå uti Ambassade åt Sverige. Envoyen Stockfiet torde också få ordres att sondera gemutherne förut, huru Eders Kong. Maj^t till det ena och andra inclinerad wore.

Kjøbenh. 12. Juli 1689. I går hade Geheime Rådet Wibe en sin förtrogna wän till mig att sondera mig, om jag visste att den Holländske vice Amiralen Almonde hade upbragt 5 Swenske skepp, som komne woro ifrån Frankrike lastade med wahror, hwaraf han folket tagit och sändt hade till Holland, men Skeppen behållit. Jag swarade mig intet hafwa hört af något sådant förr än då, men wäl uti en Gazette för två dagar sedan sedt, att de franske Capers skulle hafwa upbragt 3 Swenske skepp, som ifrån Sverige komne woro, och sig hade ämnat åt England; om det något wärdt wore visste jag intet. Han sade att förrberörde vice Amiral hade likaledes upbragt fyra Danske skepp, och mente att göra mig sensibel deröfwer, och om icke godt wore att

Swerige och Danmark satte sig tillsammans till att tala deruppå, som efter hans tycke negocien borde wara fri, efter de intet uti något krig invecklade woro med de fiendtlige och stridande partien, utan hölle sig ur Spelet, så att Holland också intet skäl hade att tasta således de Swenske och Danske Skeppen an. Häremot reponerade jag, att Eders Maj^t icke oweterligt kunde wara, med hwad rigeur, som Holland indistinctement förfara wille emot hwar och en nation, som någon tillförsel bragt hade till Frankrike eller några waror derifrån, eftersom Holland uti sin i tryck utgifna krigsdeclaration emot Frankrike nogsamnt sådant förklarar har, hwilket ock allenast ansedt är, att i så måtto ock förswaga Frankrike, och som Eders Kong. Maj^t en allierad wore af Holland, och concurrerade med det och dess allierade uti det gemena bästa, altså kunde jag intet weta, huru Eders Kong. Maj^t det uptager, och om icke Eders Kong. Maj^t Undersåtare kanske på egen hazard af begiärlighet till att winna något wid desse conjuncturer af tiden, emot warning, torde hafwa något af sig sjelfwe wågat, på hwilken händelse ock Eders Kong. Maj^t wäl tåla kunde, att de stå sin egen fara. Han mente likwäl, att Swerige och Danmark kunna spänna fast tillsammans och förswara negotien för sine undersåtare contra quemcunque som den turbera wille, det jag sade lättare torde wara att säga än att practisera; ty om wi tycktes wara något rådande öfwer Östersjön, så lära de andre puissancer som så mäktige äre till sjös, hafwa ock till att säga uti Norr och Medlanske sjön, hwaruti han mig ock rätt gifwa måste. Allt deras wäsende och närmare fortrolighet, som de låta sig här förmärka att wilja sätta sig uti med Swerige, går endast och allenast derpå ut, så mycket jag förstår, att komma åstad en desunion emellan Eders Kong. Maj^t och dess allierade, ty de nogsamnt märkt hafwa och serdeles uti den Hollstenske saken, det Eders Kong. Maj^t har fäst sig med ett alltför starkt band, det de gerna wilja försöka att uplösa och bryta, och detta är rätta scopus och intentio foederis, som de nu anbjuda.

Kjøbenh. 11. Oktober 1689. Att Envoyen Stockfliet icke med den ifwer nu som förr fullföljer Tractaten, kan wäl aktas orsaken wara, att sedan Danmark af den förklaring,

som Eders Kong. Maj^{ts} Commissarier gåfwa honom uti första conferencen, så wäl angående numerum auxiliorum, som qualitatem foederis nogsam t märka kunde, att Eders Kong. Maj^t intet skulle wilja göra ett med Danmark uti maintien af commerciens frie och obehindrade lopp wid desse conjuncturer af tiden, emot Englands och Hollands restrictioner och förbud, som dock förnämsta afsendet war med denne tractat och till Frankrikes bästa, så äre de blefne kallsinnige och tycka lika om antingen tractaten nu går för sig eller intet, det ock en förnäm man klart nog gaf att förstå icke längesedan, då jag uti sällskap med honom war, att det fast bättre warit hade, der man wetat, att Eders Kong. Maj^t icke skulle hafwa welat förena sig med Danmark uti det målet som angick commerciens frie lopp, att då den Hollstenske saken hade blifwit in statu quo, och att man hade låtit ankomma på wapnens utslag, dertill ock Hertigen af Plöen skulle hafwa rådt, och att man först skulle hafwa sökt att kasta de Luneburgiska troupperna öfwerända och sätta deras land i brand. — Häremot jag åter klarligen wiste Danmarks foiblesse och swaghet, så att det icke stort skulle hafwa haft att berömma sig af, om det hade kommit dertill, emedan det hade icke warit nog, att dela ut första örflen, men andan [!] hade burit lasset, hwilket de ändteligen begripa syntes kunna, och lade så intet mera heller derom. Förutan de häröfwan andragne orsaker till Danm. irresolution uti tractatens fullföljande, har ock detta icke litet hulptit, att Konungen erfarit har, att man har gifwit part wid Kejserliga Hofwet af allt hwad som uti förste conferencen med den Danske ministern passerat är, hwilket Hans Maj^t sig mycket till sinnes tagit har, slutandes deraf, att med Sverige intet synnerligt förbund nu wore att göra, efter det så communicift går med sine allierade och kunskap genast gifwer om det som proponeradt och afhandladt blifwer, hwilket ock teckn wore, att Sverige sig icke söndra will ifrån sine allierade eller ingå något, som deras interesse kan wara emot. Man hade ock redan projecterat här ett dubbelt giftermål till att cimentera wänskapen och göra den, som föregafs, ewig emellan Sverige och Danmark, så fram t den först intenderade offensiv och defensiv alliance hade gått för sig, i det att

Hans Kong. Höghet Arf Prinsen af Sverige¹⁾ skulle äkta den yngre prinsessan här²⁾, och åter Hans Kong. Höghet Arf Prinsen här³⁾ gifta sig med den äldste Prinsessan af Sverige⁴⁾, och således ett mageskifte, som här kallas, ske, till hwilken ända ock Ståthållaren Grefwe Gyllenlew uti förslag war att gå uti Ambassade till Sverige; men såsom första fundamentet, som war Alliancen, icke kunde winna sin framgång, Hennes Höghet Prinsessan ock genom döden här afgick, så blef det tyst och intet mera derom nu talt.

Carl XI till Leyonclo.

Stockholm den 12. October 1689.

Wår ynnest etc. etc. — Emedan wi ogera förnimma, att Konungen i Danmark låter ett stort missnöje förmärka emot Hertigen af Hollsten för det manskap, som han i sin tjenst antagit hafwer, och att han will också inweckla honom i ett sådant förbund, hwaraf Hertigen ej annat än en ewig trældom skulle hafwa att förwänta, så att hans wilkor skulle blifwa odrägligare än de någonsin för detta hafwa varit, hafwandes låtit oss weta, uti hwad för ångest och bekymmer han fördenskull är; ty är wår nådige wilje, att I skolen tala derom med Danske ministrarne, och dem tillkännagifwa, huru okärt oss detta är, eftersom wi hemställe till Konungen i Danmarks eget omdöme, hwad det må gifwa oss och androm för eftertänkande, att man 1° will sätta Hertigen i sådant trång och en så swår lag honom föreskrifwa, att han icke skall hafwa makt att taga några troupper i sin tjenst och eed, hafwandes då Danmark likwist intet fog haft honom det att förbjuda, ej heller deröfwer någon misstanka tagas kan, anseendes att detta ringa manskap ej kan komma i någon sammanliknelse med Konungens makt, men ock nogsamnt försäkrad är, att det ej är Hertigens hwarken hog eller interesse, att göra Danmark någon oro och inpass, och 2° kan det ej mindre eftertänkeligit falla, att Danmark honom nu

¹⁾ Carl, senere som Konge den Tolvte.

²⁾ Christiane Charlotte, død 14. August 1689.

³⁾ Frederik, senere som Konge den Fjerde.

⁴⁾ Hedvig Sophie.

med nya negociationer will beängstiga, sedan Altenouiske föreningen nu så nyligen är worden sluten, och detta nya projecterade förbundet af den beskaffenhet är, att Hertigen det omöjligen ingå kan, så i anseende till sin egen wälfärds och säkerhets conservation, som ock för de förbund och intresser skuld, som han står uti med andre, hwarföre ock detta tillbud fast mera kan åstadkomma en skälig misstanka, att något farligt upsåt icke allenast emot Hertigen utan ock emot oss och andre torde förehafwas. Fördenskull I ock å wåre wägnar anhålla måste, att Hertigen för desse anmodningar måtte blifwa förskonad och alle slike tillfällen till misstanka och missförstånd undwikas.

Wi befalle Eder Gud etc. etc.

Kjøbenh. 13. Januar 1690. I förrgårs då jag Geheime Rådet Hr. Jens Juul till tals kom uti Konungens kammare, tillsporde han mig, om de twänne Swenske Convoyare ännu låge quar wid Lands Crona; jag swarade honom, ja, icke annat än jag visste; då han begynte att säga, att England och Holland allt för severe wore med det förbud, de giort hafwa uti commercien, och der Eders Kong. Maj^t allenast wille göra ett med Danmark deruti, som Envoyen Stockfriet ock ordres hade fått att andraga hos Eders Kong. Maj^t, så skulle man med alfwar kunna tala England och Holland till derom, som det ej eller ex dignitate wore af de bägge Nordiske Kronorne, att låta sig således inskränka och pro imperio föreskrifwa af England och Holland; berättandes derhos huru Holland uti sista kriget emellan Swerige och Danmark hade negocierat allt stadigt på Swerige, oaktadt att det fiende då war af Swerige, och nu wille det intet tåla, att de, som med kriget intet hade att beställa, seglation på Frankrike nyttja och bruka måtte. Medan wi således uti discours wore, kom Geheime Rådet Wibe dertill och refererade, huru Eders Kong. Maj^{ts} minister i Holland hade der remonstrerat, att Eders Kong. Maj^{ts} undersåtare omöjligen kunde umbära friheten på Portugal för Saltets skull, då honom skulle hafwa blifwit swaradt, att man kunde få salt nog i Holland, hwaruppå åter Eders Maj^{ts} minister skall hafwa replierat, om de ock för samma pris det sälja och

öfwerlåta wille, som man det kunde få i Portugall, dertill de platt nej hade sagt. Han berättade ock derhos, att den Danske Consulen i Nantes hade lastat ett skepp med win, som en och annan här tillhörigt wore, men att man det upbragt hade i England, och när man på dess restitution har låtit urgera, har man ändteligen gifwit det löst, dock med den condition, att det först skulle gå till Holland och der frierkännas. Sådane skamlöse och insuportable procedurer, sade han, att man öfvade, som icke kan stå till att lida och försmälta. Äfwen på samma sätt nästan som här ofwan förmält är om Hr. Jens Juuls och Wibes discourser, utlät ock Ståthållaren Grefwe Gyldenlow sig emot mig samma gång, och tycktes han mycket hugna sig deröfwer, att han såge Eders Kong. Maj^t uti disposition wore till att vindicera libertatem Commerciorum, som själen wore till ett rikes wälstånd, sägandes att Hans Konung gerna med Eders Kong. Maj^t deruti concurrera lærer, och till den ändan beordrat dess minister i Swerige till att sondera Eders Kong. Maj^{ts} tankar. Således låter fuller Danmark förspörja uti orden en stor animositet och förbittran emot England och Holland för negociens förspärrande, men så kan jag dock icke se, att civiliteten, förtroligheten och wälfägnaden emot de Engelske och Holländske Ministrarne förminskas något derigenom, utan fast mer att den dageligen tager till och wexer.

Kjøbenh. 21. Februar 1690. Hwad för ett privilegium, som en af Konungens Öfwer Secreterare Luxdorff¹⁾ benämnd har utwerkat här hos Konungen för Super Intendenten på Fyen Kingo, att uti alla Församlingar här i Riket antagas skulle till den första advent en ny Psalmbok, som han giort hade, och den andra, som härtills ifrån så långa tider i bruk warit, åter afskaffas, sådant täcktes Eders Kong. Maj^t af hogsående tryckta förordning nådigst intaga och sig föreläsas låta²⁾. Knappt war denna förordning utkommen och blefwen publice, förr än Konungen genom Geheime

¹⁾ Bolle Luxdorff til Sørup, Sandbygaard og Qverkebygaard, f. 1643, d. 1698, Etatsraad, Oversekretair i det danske Kancelli, 1679 nobiliteret, 1692 dansk Envoyé extraord. i Stockholm, 1695 Ridder.

²⁾ Den trykte Forordning ligger hos. (Se: A. C. L. Heiberg, Thomas Kingo, Odense 1852, S. 175 ff.)

Rådet Wibe lät ankundiga Öfwer Secreteraren sin onåde, och att han sig utur staden begifwa skulle, det han ock straxt gjorde retirerandes sig på sitt gods uppå landet. Orsaken dertill säges wara, att han något skall hafwa inryckt som Konungen nu icke will kännas wid, föregifwandes sådant woro emot dess resolution och wilja, men revera är det, att Cleresien ingen communication deraf hafwer haft förrän efteråt, då en och annan hafwer representerat Konungen hwad confusion och oreda det skulle sätta i Församlingen, hwilket man ock har kunnat besinna, och derföre blef boktryckaren genast pålagt, att icke sälja ett exemplar mera af denna förordning eller privilegio, och skall jag neppeligen tro, att denna nya Psalmbok någontid kommer i bruk. Man går här något cavallerement om uti Religionsaker, hwilket ock en och annan af de andelige, som nitälskande och icke placentiner äro, högeligen beklaga och sucka öfwer; prisandes Sverige lyckligt deruti, att så noga hand hålles öfwer Religionen der, som de reformerade här icke allenast fritt exercitium religionis hafwa, utan också de Katholiske mer och mer insteg hafwa, så att här ingen sky eller försyn drages, att en Luthersk sig gifter med en Catholsk och det wäl uti förnämt och hederligt hus; man hörer ock huru en och annan af de enfaldige blifwa förledde och tubbade till affall uti deras tro, och likwäl resenteras sådant intet ej eller talas deruppå, så att det helt beklageligt är och i längden icke något godt af sig föda torde, der sådant icke i tid blifwer förekommit.

Kjøbenh. 7. Marts 1690. Eders Kong. Maj^t berättade jag uti mitt underdånigste af den 21. Februarii sistlidne, huru en af Hans Kong. Maj^{ts} Öfwer Secreterare Luxdorff benämnd wore råkat uti Hans Maj^{ts} onåde, och för hwad orsak skull. Nu sedermera hafwa en och annan af hans wänner, som mäktige äre, och deribland Ståthållaren Gyllenlew den förnäkste, arbetat och förmått så wida, att han har fått tillsägelse att komma in igen från Landet, dit han sig på sitt gods retirerat hade, och skall i förrgårs morgon warit admitterat till Konungen att göra sin exculpation och ursäkt, hwilken huruwida den är antagen blefwen, jag ännu icke har kunnat erfara. Men emedlertid att han frånwarande

warit, är detta händt, att en hans Kollega uti Canzli, Öfwer Secreteraren Moth, som den norske expedition hafwer och broder är till Grefwinnan Moth eller Samsö, som hon ock efter sitt Grefweskap kallas, har gått honom undan tjensten uti Canzlij och fått den till sin förra beställning. Geheime Rådet Wibe har ock tagit sin tid i akt och hulptit sin måg Lerke¹⁾ wid namn, som Kammarjunkare är hos Konungen, till Secreterare chargin af Orden, hwarunder förstås alla expeditioner, som höra så wäl till Elefants- som Dannebrogsg-Orden, hwilken tjenst, som mycket fördelaktig hålles, Luxdorff å part hade, jemte den andra i Canzli, men nu af dem bägge priverat är, dock säges att Konungen i det stället will tillägga honom Geheime Råds Dignitet och wärde, hwilken heder han gerna umbore, allenast han finge behålla sine förre beställningar, eftersom det litet honom båta kan att wara titulotenus Geheimeråd, enär han icke får exercera sitt embete, wäl wetandes hwad fara sådane löpa om lönen, fast de som andre Geheimeråd, hwilka dageligen i bruk äro, för lön uppå Staten upförde äro. Mig är ock i förtroende berättadt, att Biskopen här, Bagger, som en af Luxdorffs intimeste wän är, skall hafwa warit uppe hos Konungen två dagar efter sedan disgracen honom ankundigad blef, och sökt att persuadera Konungen, att Superintendenten Kingos nya Psalmbok måtte antagas och komma i bruk, men att Konungen skall hafwa sig deröfwer mycket ifradt, och sagt åt Biskopen, att han kände honom wäl af hans gerningar, och wändt sig dermed brusquemment om och gått sin wäg; hwilket Biskopen så hårdt skall hafwa lagt sig till hjerta, att han har gått hem och lagt sig till sängs, den han ock alltsedan hållit har. Jag styrkes också uti den mening att något sådant måtte wara passerat, efter jag för några dagar sedan hade mitt bud till Biskopen, att wilja besöka honom, då han mig swara lät, att han 14 dagar har warit opasslig och hållit wid sängen, begärandes att jag wille ursägta honom. De som något mera än ordinair courieuse wilja wara, hafwa uträknat hwad för del, som Superintendenten Kingo hafwer

¹⁾ Vincents Lerche, död 1742 som Gehejmeconferentsraad og Overceremonimester, g. m. Cathrine Hedevig Wibe, Datter af Michael Wibe til Freienfeld, som døde 1. Maj 1690.

kunnat haft, der hans upsåt hade gått för sig och hans Psalmbok blifwit introducerad uti alla församlingar här i riket efter förordningen, som ämnat war, och funnit att det wäl skulle hafwa stigit till 220000 Rd., så att ett ärligt hade kunnat wara i behåll, att delas emellan honom och Luxdorff, som twifwelsutan sin portion deraf ock skolat hafwa, eller ock warit till hälften med den andra interesserat, — sedan bekostnaden af böckernas tryckande giort och afdragen wore.

Kjøbenh. 14. Marts 1690. Participanterne af det West Indiske Compagnie och St. Thomas hafwa, sedan det inrättat blef, icke den ringaste fördel eller nytta kunnat hafwa af deras insatte capital för de många omskiftelser af Gouverneurer och deras elaka administration skull, fördenskull de nu resolwerat hafwa att arrendera bort bemälda Ö St. Thomas till en Köpman ifrån Bergen Termölen benämnd, emot 4000 Rd. årligen, skolandes han ock underhålla garnison der, som dock helt ringa är, och icke stort har att betyda, så att hwarken Konungen eller Compagniet det ringaste mera befattar sig dermed, eller behöfwer någon bekostnad deruppå att göra härefter, och skall arendet begynnas nu uti Junio nästkommande. Manufacturerne, som här för några få år sedan med så stor bekostnad inrättade blefwo¹⁾, äre nu alldeles förfallne, så att af 160 stolar icke mera än 10 nu äro blefne beståendes, hwilka icke bundne äre till Compagniet, utan frihet hafwa att arbeta för sig sjelfwa, allenast att de Silket af Compagniet köpa, och har man warit så förlägen med det gods, som tillverkat war och Compagniet på halsen hade, att man har måst skrida till publiq auction, och först styckewis men när det intet förslå wille och inga afnämare fanns, då alntals det försälja, som ej eller någon större afgång gaf, så att participanterne sedan ingen annan utwäg wisste, utan måste dela godset och det antaga i betalning så långt det rakte. Hela oredan och werkets decadence will man tillägga Herr Jens Juul, som en af Directeurerne war och twärt emot Inspectorens sentiment, som werket bättre förstod, wille forcera det, menandes att göra här som en stapel och försörja hela Östersjön med de waror, som

¹⁾ Sml. Danske Samlinger, 2. R., IV, S. 225—27.

här tillverkade blefwo, hwaruti han dock har funnit sig bedragen. Imedlertid har det ingen större nytta haft med sig, än att Konungen nu så många år borrtåt har mist sin tull, och att borgerskapet äre råkade om all sin credit och correspondence utomlands. Warandes ej eller tillåtet ännu att införa sidenwaror, så länge det gods, som participanterne hafwa, oförsåldt ligger.

Carl XI till Leyenclo.

Stockholm den 16. Maji 1690.

Wår ynnest etc. Af hosgående skriften hafwer i med mera att se, huru Konungen i Danmark icke allenast förwägrar, efter Landt Ständernas i Hertigdömerne Schleswig och Hollsten giorda ansökning, att berama och hålla en Landtdag, utan ock ensidigt pålägger Landet nya contributioner, samt beskyller Hertigen för Contraventioner emot de gamle unioner så wäl som den siste uprättade Altonaiske förlikningen och det förnämligast under den prätext, att Hertigen utan föregången communication hafwer uti sitt land intagit främmande krigsfolk, med mera annat; Men emedan sådant allt grundeligen vederlägges af Hans Kjärl. Hertigen af Schleswig-Hollsten-Gottorp, kommandes oss helt eftertänkeligt före, att man således på Danska sidan åter begynner att anfäkta och förtreta Hertigen och att disputeras de rättigheter, som hans Kärlighet genom Nordiske fredssluten förwärfwade och uti den Altonaiske Tractaten ånyo stadfästade Souverainiteten widhänga; Så hafwe I wid Danska Hofwet att föreställa, huru obefogat man i detta mål betar sig emot Hertigen och hwad inconvenientier deraf med tiden åter kunde upwexa; kunnandes det icke anses för en upriktig wälmening och alfwar att bibehålla och befästa wänskapen emellan de Nordiska Kronorna, med mindre Hertigen lemnas uti sine wälfångna rättigheter orubbad och oanfäktad och det så nyligen uprättade Altonaiske fördraget uti alla dess stycken och Clausuler behörigen blifwer efterlefwat och fullgiort utan att eludera detsamma med nye upsökte chicaner och Irringar; Hvilket I, dock med all moderation och lämpa, hafwer att bibringa.

Kjøbenh. 27. Juni 1690. I brist af annan skrifwärdig materia, så måste Eders Kong. Majt jag underdånigst berätta om ett litet upror, som den 24. om aftonen af en ringa orsak här i staden sin begynnelse tog, hela den natt och dagen derefter warade, och först i går om morgonen icke utan stor möda och olycka stillades. Midsommarsdagen om afton hafwa några Cronobåtsmän uppå en serdeles ort eller quarter här i staden Nya Bodar kallad, der alle Chronobåtsmän sin boning och tillhåll hafwa, uprest en Maystång, hwilket här i landet ibland det gemena folket på den tid om året brukeligt är, till att förlusta sig med dansande och andra uptåger och roligheter. Nu hände sig, att en Soldat af Öfwerste Potkammers Churlänske Regemente, som åskådare war, röfwar och nappar af en piga något, hwilket att hämna båtsmännen buro löst på honom, och som åter flere Soldater sig samlade och kommo denne till hjälp, entstodt deraf ett grufweligit slagsmål, hwilket på ena sidan invecklade alle båtsmän, och på den andra Soldaterna en god del af hwart Regemente; Båtsmännen grepo till sina gewär, som yxar, knifwar och stänger, deras hustrur stego upp i windshålen och secunderade deras män med stenar. Soldaterna åter deremot brukade bajonetter och wärjor och när det intet förslå wille, nappade de ändtlig till musquetterne och hafwa skjutit, som säges, några båtsmän öfwer ända. Admiral Bjelke och några Skepps Capitainer sökte wäl att styra och dämpa denna oreda, äfwenså åtskillige Officerare af Regimenterne, men sådant wille intet hjelpa utan war förbittran å bägge sidor så stor, att de hwarken förmaningar, hot eller undsägelser mottaga wille, huggandes båtsmännen en Fendrik af Gardet armen af wid Axeln, äfwenså blef en Lieutenant af det Churlänske Regimentet till döds blesserad. Och warade denne desordre icke allenast hela natten utan ock andra dagen, så att när en båtsman en soldat mötte på gatan, så rusade de genast på hwarannan. Båtsmännen gingo ock på en Lieutenant, som wakt hade wid Östra porten, löst, och forcerade honom att retirera sig med wakten. Hela den natten hafwa 10 af hwart Compagnie af Gardet till Häst måst patrullera och berättas derhos, att hans Kong. Höghet Cronprinsen har warit till häst att stilla detta owäsende,

eftersom Konungen sjelf frånwarande war, och förrest till Elseneur Midsommarsdagen derifrån Hans Maj^t sin wäg tog till Fredriksborg och kom i går aftons åter hit tillbaka igen. Banemännen till ofwanberörde uptåg har man gripit och fångslat, så att de sin förtjenta lön icke undgå lära, utan torde med swårt straff för exempel skull blifwa ansedde. Warandes af det Churländske Regemente, som temlig brutalt är, och första uphof har warit till detta oskick, öfwer 40 personer insatte.

Korrt berättelse om den conversation, jag med den Engelske Envoyén Herr Moleswort d. 22. Julii sistlidne uti dess eget hus hade.

Den Engelske Envoyén begynte straxt deruppå att fråga mig, hwarest Kong. Maj^{ts} Skepp wore, och som jag icke annat trodde, än att han dermed ment hade Swenske Convoyen, swarade jag, att de icke långt nu torde wara ifrån Canalen, deruppå han åter replierade: ja Canalen wid Götheborg, brast ut sedan uti en stor emotion och ifwer sägandes, att de Swenske allenast sökte att temporisera, slog knäpp och sade, så mycket wåhla wi edra skepp. Detta gjorde mig mycket bestört, och frågade jag honom, hwadan denne hastiga emotion och förändringen komme, för tre dagar sedan hade jag sett honom så klenmodig öfwer den olyckliga conbaten till sjös¹⁾, att han knapt för ängslan respirera kunde, och nu war han så fier och modig blefwen öfwer en success som hans Konung allenast erhållit hade, att han sig understode att insultera en och med förakt tala om min Konungs Skepp. Han mente, att jag intet kunde förewita honom någon klenmodighet, ty jag aldrig hade sett honom modfäld, eller som hans ord lydde, uti någon abattement af courage ännu, och der han något bekymrad och ängslig sig anställt hade sist då wi taltes wid, så war det icke så mycket i consideration af tidernas constitution som då war, som mera för sitt eget interesse och wålfärd skull, hemställandes mig att betänka, om jag war drifwen ifrån all min egendom, som han uti Irrland, om jag icke orsak hade att wara bekymrad. Jag

¹⁾ Sml. Danske Samlinger, 2 R., IV. S. 206.

tillsporde honom, hwad han då så stort hade att pocka uppå och om någon alliance wore emellan Hans Konung och Sverige, som obligerade min Konung att komma England till hjelp med de bewuste auxiliair Skepp. Han swarade nej, men pekade på den Holländske Residenten, wiljandes så mycket dermed säga, att Sweriga wore dertill förbundet genom alliance med Holland. Det är wist, sade jag, att Sverige stode uti en defensiv alliance med Holland, men om jag discourswis derom och såsom af mig sjelf tala skulle, så har ju Holland fournerat Konung Wilhelm, som då Prins af Orange war och ett commembrum war af det förenade Nederland, Skepp och folk, hwarmed han den expedition företog åt England, och fastän att Frankrike först lät publicera en Krigsdeclaration emot Holland, så hade likwäl Holland begått första hostiliteten och kan billigt anses som aggressore, eftersom det assisterade som sagt är Konung Wilhelm med all dess magt både till land och watten, hwarigenom han depossiderade Konung Jacob, som war Frankrikes så nära allierade, warandes altså justus metus imminentis periculi, som dref Frankrike till att afgifwa sin Krigsdeclaration emot Holland, sedan Holland redan brutit hade. Härtill swarade hwarken han eller den Holländske Residenten ett ord, utan Envoyén tog digression, frågandes mig om jag kände staden Brehmen, det jag icke nekade, sägandes derjemte att jag ock der warit hade, men han utlät sig intet vidare hwad han dermed mente, utan brast andra gången ut i knäppande, sägandes: autant nous nous soucions de vos Vaisseaux, qui sont comme la moutarde apres disné, deruppå jag genast med lika chaleur och åthäfwor swarade, et nous autant de nous joindre à vos vaisseaux traitres et perfides, gifwandes honom derhos att förstå, att den Holländske flottan icke kundé anses för senap efter måltiden, efter den tidigt nog har warit framme att försöka och swetta ut deras flottas honnetetet och ärlighet. Jag tillsporde honom också deruppå, om han par ordres af sin Konung sådant talte, dertill han nej swarade, utan att han sådant af sig sjelf gjorde, då jag lät förmärka att det nog inconsiderat och obetänksamt af honom giordt wore, sägandes att jag nogsamst wiste, att hans Konung större estime gjorde af Sweriges wänskap och

att jag derom likwäl rapport skulle göra till min Konung, tagandes den Holländske Residenten och Apothekaren till wittne med hwad insolence och incivilitet han mig bemött hade uti hans hus, gick dermed på dörren, då han begynte ropa och bedja att jag icke så illa det uptaga wille, hwarom och Residenten jemte Apothekaren som mig följde trapporne utföre intill wagnen, träget anhöllo, men jag utan att swara ett ord dertill, satte mig i wagnen och drog min wäg. Wid pass 3 timmar derefter sände den Holländske Ministern Hr. Amerong till mig att han wille besöka mig, och som jag nogsamt märkte hwad det gick ut på, lät jag göra min ursäkt och att jag mig redan afklädt hade, warandes icke rätt frisker.

Kjøbenh. 26. September 1690. De reformerade hafwa förliden söndag sin Kyrka här tillslutit, så att ingen Gudstjenst då eller sedan är blefwen hållen, af orsak att man dem förmena wille att bruka klockor, och tvinga att de sin Gudstjenst regulera skola efter ringningen uti andra församlingar här i staden, hwartill de sig icke förstå wille, oaktadt Politie Mästaren efter undfångne ordres enständigt derom ansökt, utan hafwa af depit och förtret slutit dörren till, som sagt är, men så hafwer Musculus deremot, som är Hennes Majt Drottningens Bigtfader och Hof Predikant, predikat samma dag på Slottet, hwilket mäcka illa uptoges och honom uttydes till en stor dristighet, att han sig sådant understått har att göra uppå slottet uti Drottningens frånwaro. Det hafwer fördenskull Consistorium här upsatt 14 punkter emot den reformerade församlingen, som det will föredraga Konungen wid dess ankomst, hwaribland och wara skall, att de sig understått hafwa att döpa Lutherske barn, så ock copulera folk tillsammans, som bägge af den Lutherska Religion hafwa warit. Och såsom Hennes Majt Drottningen tillika med Hans Majt Konungen om morgon sig här infunnit lära, så torde det blifwa ett risp och nappetag af, helst emedan Hennes Majt mäcka Zeleuse är uti sin religion, den Hennes Majt ock på allt sätt med sin auctoritet söker att appuyera och beskydda, hwaruppå de reformerade sig förlåta och derföre äre så trotsige wordne. De främmande Ministrarne serdeles den Engelske och Chur-Brandenburgiske (de

Holländske hafwa sin egen Präst) som frequentera den reformerade Församlingen, lära och spä under hwad de någon tid kunna och förmå, till att animera Hennes Maj^t Drottningen, att handhafwa den reformerade Kyrkan, så att man innan korrt spörja lärer, huru det will löpa af härmed.

Kjøbenh. 9. Oktob. 1690. Hwad Kragh ¹⁾ widkommer, som nu destinerad är till Sverige för Minister uti Hr. Stockfiets ställe, så hålles han här för en man af helt mediocre qualiteter, och har icke synnerligt wäl heller acquitterat sig af den förre commissionen honom förtrodd war i Holland, så att man derföre nödgades kalla honom tillbaka; och har man stort betänkande dragit att employera honom nu, men Hr. Jens Juul hwilkens dotter han för detta till äkta haft, har bragt sådant till wäga. Oriktigheten af tractamente har mäst föränlåtitt Envoyén Stockfiet att tänka på sin retraitte och anhålla om sin dimission, och synes underligt wara, att der så stor brist på penningar nu är, att alla Officerare klaga sig icke en Skilling ännu på deras lön i detta året hafwa upburit, det Hans Maj^t på en gång trenne så considerable werk sig företagit, som äro Rensburgs och Kroneburgs befästade, samt Amalienburgs byggning. Alla medel, som i tre år och intill 1694 uti Norrige utfalla skola, äro redan assignerade, hwaraf nogsamst slutas kan hwad medellöshet här wara måste, och huru Konungens drätsel bestäld är.

Kjøbenh. 17. Oktbr. 1690. Eders Kong. Maj^t berättade jag uti mitt underdånigste sista af den 10. hujus, huru Baron Kragh förordnad war till att aflösa Envoyén Stockfiet, och att han till den ända sin resa inom 6 veckor eller 2 månader anträda torde. Nu sedan har bemälde Kragh, med Konungens consens sig förlofwat här med fordom Stor Canzleren Griffenfeldts enda dotter, som sig hos sin Faderbroder Estats Rådet Gyllensparre uppehållit har, alt sedan den desastre och olycka hennes fader 1676 öfwergick, att han af all sin dignitet och heder blef satt och releguerat till ett ewigt exilium uppå Ön Munkholmen benämnd straxt utanför Trondhiem, der han ännu sitter, men dottern blef då samma

. ¹⁾ Baron Frederik Krag, gift med Charlotte Amalie Griffenfeldt.

gång förmedelst en serdeles Nåde som Konungen henne deruti bewiste, conserverat wid sitt Fröken Stånd, så att Fadrens förseende icke skulle lända henne till någon förklening, præjudice och men. Hon har nu lefwat allt sedan ogift och ingen tordots inlåta sig med henne uti något äktenskap, förrän Kragh nu dertill Konungens permission och tillstånd sökt och erhållit hade. Och som jag för två dagar sedan mötte honom på Slottet, gratulerade jag honom så deröfwer, som öfwer Commissionen till Swerige, han kändes wid bägge och tackade för lyckönskan, men litet derefter kom jag Öfwer Secreteraren Jessen till tals, han mente att med Kraghs resa åt Swerige icke så klart ännu wore, och så mycket jag på honom märka kunde, twiflade han om den ock någonsin ginge för sig, åtminstone lærer ingen förändring, sade han, med Stockfriet ske förr wåren, hwem honom ock succederar.

Kjøbenh. 19. Decemb. 1690. Här är en temmelig considerabel sak förelupen i Konungens Högste Rätt, som continue öfwer 11. weckors tid bemälde Rätt occupation gifwit och sysselsatt har, hwaraf beskaffenheten således tillhopa hänger. General Amiral Lieutenant Nils och dess broder Geheime Rådet Hr. Jens Juler hafwa en broder son wid namn Axel Juul, en ung man ungefär af 28 år, denne blef för 7 år sedan skickad till Ost Indien i qualitet af Gouverneur, igenom Hr. Jens Juuls befordran, som wid den tid war Præsident uti det Danske Ost Indiske Compagnie här, men knapt hade han warit der två år, förrän store klagomål öfwer honom inkommo, och att han uti sin tjenst sig icke comporterade såsom sig borde, hwilket föranlät Compagniet att sända en Öfwerste Lieutenant benämnd Caldney, under Character af Öfwer Commissarius till Ost Indien, att bringa affairerne till ett annat Stånd, establera negocien der för Compagniet, så ock att föra bemälte Axel Juel med sig hit tillbaka, detsom också skedde. Nu har han mera än tu års tid gått fri under caution af förrberörde sine faderbröder, och emedlertid blef en Commission af Konungen förordnad, som saken uptaga och examinera skulle, uti hwilken Commission Öfwer Secreteraren Moth, som är Director här i Canzli, Grefwinnan af Samsö's broder och den Juelska Familiens afsagde fiende, præsidium förde, hwilken ock förlidne

år condemnerade merbemälte Juul till döden, eftersom det befants, at han 18 personer oskyldigtwis och utan någon form af justice hade låtit exequera och aflifwa. När nu saken uti denne Session för Högsta Rätten kom, och genom twänne de habilaste procuratorer, som här finnas, agerad blef, af hwilka Juelerna en uppå deras sida, och Öfwer Secreteraren Moth med de aflifwades hustrur, Slägt och anförwandter på den andra sidan, antagit hade, syntes det ändtlig luta derhän, att Juel icke kunde undgå döden och war domen redan conciperat, så att intet feltes mera än uppå publication och blef han då tagen uti förwaring uti Corps de Gardet wid Slottet. Men när Juelerne märkte, att saken wille sålundas utslå, funne de på det råd till att studja (?) Domen, att begära af Konungen det Compagniet måtte påläggas att communicera sine böcker, eftersom man deraf trodde att finna stor uplysning i saken. Emedlertid erhöillo de ock hos Hans Maj^t, att hwar och en af Högste Rättens Ledamöter skulle hos Konungen skriftligen inkomma med deras votis, hwarmed de så mycket uträttade, att saken har wunnit nu ett helt annat utseende, och blef merofta bemälte Juul upkallad för 3 dagar sedan uti Högsta Rätten och honom supplement allenast notificerat, att han wore fri utur arresten, utan att någon Dom afsades, ej eller tror man att det kommer dertill. Så länge Högste Rätten har warit till wet man aldrig, att sådane intriguer uti någon sak är passerat, som i denne, och hafwa bägge parterne haft starka partier och adhærenter, men Juelerne ändteligen behållit öfwerhanden, warandes alle af de gamble familjer, som i Högsta Rätten sitta, dem tillydande, hwilka sedan hafwa släpat de andre med sig. Och såsom det mycket importerade och angeläget war, att få Grefwinnan af Samsö på deras sida, ehuru det emot hennes broders interesse war, så hafwa Juelerne hittat på det råd at engagera denne deras brodersson uti Giftermål med en Jungfru Passberg af Slägtt, som sig uppehåller hos wälbemälde Grefwinna, med hwilken han förlofwad är, och har hon sedan gjort allt hwad hon någontid förmått och kunnat igenom Grefwinnan, at rädda och salvera honom, hwilket efter alla apparencer också icke misslyckadt är.

Kjøbenh. 23. Januar 1691. Eders Kong. Maj^t berättade jag uti mitt underdånigste siste af den 19. hujus, huru jag sinnad wore att söka tillfälle att komma Hans Excell. Grefwe Reventlo till tals, och honom föreställa hwad Eders Kong. Maj^t uti dess nådigste skrifwelse af den 10. hujus mig i befallning gifwit hafwer, till hwilken ände jag ock samma dag war på Slottet, men fant honom der icke, utan Hr. Jöns Juul, med hwilken jag knapt mig inlåtit hade uti discours, förrän Hans Maj^t kom ur sin Cabinett och till oss der wi stodo, tillspörjandes mig om jag något bref hade fått ur Swerige, hwartill jag swarade, ja, och att jag swar bekommit hade utaf Eders Kong. Maj^t uppå det, som Hans Maj^t nådigst behagade utlåta sig emot mig angående föreningen med Eders Kong. Maj^t, sägandes att der jag wisste, att det Hans Maj^t icke misshageligt skulle wara, så wille jag läsa upp sjelfwa brefwet, på det Hans Maj^t deraf så mycket bättre måtte se och fatta, huru Eders Kong. Maj^t sig förklarad hade. Och såsom Hans Maj^t betygade, att det honom helt kärt och angenämt skulle wara att höra det, altså tog jag brefwet fram och upläste det helt och hållet, och när jag kom till de orden, som i brefwet stå, att Eders Kong. Maj^t wäl förmärkte, att en eller annan icke gerna lærer se sådan förening emellan Nordiske Kronorne, och derföre warda sig befitandes den att hindra med allehanda konster, och isynnerhet att strö missförstånd och att gifwa då den ene då den andre, då skuld, då hopp om nöje, föll Hans Maj^t mig i talet, och med en serdeles transport af glädje, sade åt Herr Jöns Juul, är det icke fullkomligt som wår mening har warit, och när jag vidare continuerade med brefwets läsande, och kom till den paragraphen, att om änskönt något fördelaktigt tillbud skulle göras nu åt endera, så lærer det ej hålla stånd, med mindre wi å bägge sidor få nöje för det framfarne och säkerhet för det tillkommande, ty deras förslag lærer allenast wara att tränna denna sammansättningen, brast Hans Maj^t andra gången ut med lika glädje, sägandes åt Juul, att, om wi hade warit uti ett consilio och Råd med Swerige, hade wi aldrig kunnat bättre instämma med hwarandre uti enahanda mening och tanka, och hugnar det oss så mycket mera, som wi det för ett godt tecken taga. Wid jag nu till slutet och

ändan kom af bem^{de} bref, der Eders Kong. Maj^t befaller mig att förklara emot Grefwe Reventlo, att Eders Kong. Maj^t redebogen wore att conformera sig med hans Konungs godtfinnande, lät Hans Maj^t åter påskina deröfwer en stor fornöjelse, bedjandes mig att försäkra Eders Kong. Maj^t, att Hans Maj^t med all sinceritet och upriktighet skulle möta Eders Kong. Maj^t igen. Jag ärnade wäl att tala något om den declaration, som de allierade här förmält hafwa om skeppens lösgifwande, och att den någon irring och eftertänkande torde förorsaka hos Eders Kong. Maj^t uti dess god upsåt, så ock påminnelser göra att det nödigt wore, att Envoyen Stockfiet ofördröjligen måtte försedd blifwa med fullmakt och Instruction, i fall att det än icke skedt wore, men som Hofmarskalken kom och bådade till måltids, skilde Hans Maj^t sig ifrån mig och Hr. Jöns Juul följde genast efter, sägandes åt mig, wid det han mig förbi gick, vous avez tres bien fait, de parler au Roi meme.

Kjøbenh. 30. Januar 1691. Canzleren Reichenbach¹⁾ gjorde mig den äran att besöka mig i Söndags berättandes mig, att han tre dagar tillföre hade warit uti conference med sine Commissarier, som wore Gr. Rewentlo, Hr. Jöns Juul och Öfwer Secreteraren Jesson, och hade hans proposition bestått deruti, att såsom åtskilliga saker stodo ännu tillbaka, som icke fullgjorde äre efter recessen, såsom 1°. Godset Gottesgabes restitution 2. ministrernes capitaler, 3. Listerdieps tulls afskaffande, som de Danske anlagt hafwa och 4° Jakterne som de Danske sig inkräktat och i possession af sitta, förutan andra gravamina, som sig sedan Recessen slöts, tilldragit hade, altså har hans begäran warit, att sådant fullföljas och remedieras motte, de Danske Commissarierne hade allenast swarat deruppå in generalibus, och begärt att han skrifteligen måtte ingifwa hwad han hade att föredraga, eftersom han præparatus kommer och de, serdeles Hr. Jöns Juul, ingen cognition förr hade om de sakerne. Cantzleren hade ändtligen dertill samtyckt och lofwat att wilja skrifteligen inkomma dock express med det reserwato, att i fall något mera honom sedan infalla kunde, det honom

¹⁾ Holsten-Gottorpsk Kantsler.

icke förment måtte wara, sådant att producera och andraga, hwilket Commissarierne ock beviljat; de hade och skjutat fram, att det mycket till ett godt förtroendes anstiftande emellan de Kong. och Furstl. husen hjelpa skulle, der den Alliancen, som Geheime Rådet Ehrenskildt för ett år sedan Hertigen föreslagit hade, kunde winna sin framgång; hwartill Canzleren hade swarat, att som Hertigen intet hade hört derom eller tänkt något deruppå sedan, så hade han ej eller kunnat instruera honom deröfwer. Han sade sig ock allenast en gång hafwa warit på Slottet, och giort sin cour, sedan han kom hit, men att ingen hada welat kännas wid honom utan flytt honom, likasom han half spetälsk hade warit; äntligen hade dock Konungen stigit till honom och entre-
tenterat honom med discourser om wind och wäderleken. Jag bad honom icke stort undra derpå, ty uppå Hollstenske och Swenske Ministrarne löper ingen annan entretien och bättre fägnad wid detta Hof, jag hade det nu snart i 7. år försökt, men wore nu så wan och genombyten (genombijten?), att jag icke gäfwе stort mera derom.

Kjøbenh. 16. Marts 1691. Den Kejslerlige Ministern Baron Goedens reste förliden Fredags härifrån med oförrättad sak. Hans ansökande bestod i 3. ting, såsom 1°. att invitera Danmark till det goda parti; 2°. att få en succes (secours?) af 4000. man att bruka i Ungern, och 3°. att Danmark aflägga wille sin quota af quarterpengarne, ratione Holsatiæ, som Kejsaren assignerat hade det Luneburgiska huset, och sig stege tillika med Hertigen af Hollsten Gottorps medel till några och åttatio Tusend Rd^r. Uppå det första har man swarat, att man blefwe wid neutraliteten, det andra har man pure afslagit, och det 3^{die} excuserat sig att kunna tillwägabringa, med mindre icke en subcollect upbringas skulle i Hollsten, hwarom Danmark och Hertigen för Communion skull af regeringen, sig först egde att förena, innan man någon sådan extraordinarie contribution Ständerna med belägga kunde; har altså berörde Kejslerliga minister skiljt sig aldeles ofornöjd härifrån.

Kjøbenh. 23. Marts 1691. Hans Maj^t Konungen har genom en offentlig auction förpaktat stora Sjøtullen öfwer hela Danmark åt Tullnären härsammastädes Lars Eskil-

son¹⁾ för 160000 Rd. årligen, hwarunder förstås alle Tullar, som i Zeeland, Fyen, Jutland och på Öarne belägne äro, jemwäl ock tullen i Elseneur, dock icke den Öresundiske, i lika måtto eximeras härifrån Tullen uti Riipen i Jutland, der störste oxeukskeppningen sker, hwilken Hans Maj^t sig sjelf reserwerat och förbehållit har; Consumption eller lilla Tullen öfwer hela riket är ock förpaktad åt en annan, jemwäl ock hela Island, så till tullen, som Landtränatorne, så att Hans Maj^t förmenar igenom detta medel säkrare kunna göra stat på sine inkomster.

Kjøbenh. 18. Septemb. 1691. En Jude Jacob Abenzur vid namn, som för detta Commerce Director har warit hos Fursten af Curland, men för två år eller något mer sedan, kom hit ifrån Sverige, har skaffat sig Konungens af Pohlen fullmakt att wara dess agent här på orten, hwilket genom Marquis de Bethun på franska Ambassadeurens Mortangis recommendation här torde wara skedt, eftersom denne Abenzur mycket hemma är hos bemälde Ambassadeur, och honom anslag gifwer till winst och profit wid desse tiders conjuncturer, han ock för sin person på korrt tid så förkofrat sig, att han skattas af store medel, der han dock hel kal och fattig war, då han kom hit. Den förnämste afsigt, som han haft med denne characters erhollande, synes fuller wara att han fri först kan wara för contribution och sedan få bruka underslef och Lurendrejeri under pohlnische flaggan. Hwad gång han här lærer hafwa hos Publique ministrarne, serdeles de allierade, kan jag icke weta, men det är wisst, att han mycket af dem hatad är, både för lurendrejeri, som han sjelf öfwat har, och andra jemväl anledning till gifwit. Wid Hofwet och Ministrarne här torde han icke eller bättre ansedd blifwa, som de sig förmärka låtit, att Konungen af Polen sakta hade kunnat få en Kristen, der han ändteligen en minister här på orten hafwa wille. Han skall förliden söndags, som mig berättat är, låtit anmäla sig en forme hos Ståthållaren Grefwe Gyllenlew, och tillika begärt en timma att få upwakta honom, men så skall wälbem^{de} Grefwe

¹⁾ Toldforvalter Laurids Eskildsøn døde kort efter, og i Maj 1691 overtog Kancelliraad Jens Lassen Toldforpagtingen for tre Aar.

genom sin Secreterare låtit swara honom, att om hans Judens sabbath hade warit tillforene dagen förut, så wore hans Sabbath nu, och derfore såge gerna att blifwa förskonad för någon visite. Icke bättre complimenter torde möta honom också flereständs.

Kjøbenh. 16. Octob. 1691. Hwad förordning, som högst bemålde Hans Maj^t har utgå låtit om Kong. Academies inrättande här i Köpenhamn, sådant täcktes Eders Kong. Maj^t af hosgående tryckta exemplar sig nådigst föreläsas låta¹⁾. Att denne Academie något bestånd lærer hafwa, twiflas mycket, utan att dermed lærer gå som med flere werk här, hwilka man i förstone med stor chaleur, ifwer och kostnad inrättat, men efter korrt tid af sig sjelfwe förfalla, som med silkesmanufacturerne och Glasbruket här händt är, warandes Auctoren af det siste, som en mycket skickelig karl, och af gode medel är, sinnad att söka Eders Kong. Maj^{ts} privilegium att få inrätta en glashytta i Pommern, och till den ända nu affärdar en sin Compagnon till Sverige, att göra derom underdånigst ansökande, som de sjelfwa, warandes hos mig i dag, det berättat. Han, som rätta förläggaren och Principalen är, klagar, att oaktadt man honom privilegier här gifwit har på 20 år, så blifwer likwäl intet hållit det, man honom tillsagt har, och att han altså nödgas skilja sig härifrån, ämnandes taga med sig allt arbetsfolk, dem han sjelf städt och på egen bekostnad underhållit har; Och att man uti Skåne, Halland och Blekinge förbjudit har wedens utförsel har icke litet contribuerat till detta werks decadence, ty man intet annat medel har haft nu att få wed än ifrån Hollsten och Jutland, ehuru Hans Maj^t till att locka en och annan hit, genom öppet placat har befriat all främmande wed, som hit till staden förd blifwer ifrån Tull, last och hampenningar.

Kjøbenh. 11. Decemb. 1691. En Persiansk Minister²⁾ är kommen hit ifrån Holland, sjelf sjunde, hafwandes genom

¹⁾ Det ridderlige Akademi i Kjøbenhavn grundlagdes ved Forordningen af 26. September 1691. Wiglas von Schindel til Puditsch, Wopnitz og Nauka, som havde paataget sig at indrette Akademiet, blev dets første „Ober Hofmester“.

²⁾ I Maanedlige Relationer (Bockenhoffers) for December 1691 læses: „Den 7 haver Hans Kongel. Maytt. de Kongl. Persiske Gesandter,

sjukdom under vägen misst ellofwa personer af sin suite. Hans Commission går ut derpå, att få refusion eller wederlag för de kostbare waror, som det Danska Ost Indiska Compagniet för tre år sedan uti Ost Indien med wåld och orätt afhändt hade Persianske undersåtarna och bragt hit, hwarest och godset försåldt blifwit. Och som för tu år sedan 2^{ne} Köpmän ifrån Persien wore här att sollicitera om detsamma, men ingenting uträttade, altså fruktar jag, att det lærer gå denne Abgesandt lika så och att han med oforrättad sak måste resa hem igen. Han har ännu icke warit till audience och dröjer dermed för den orsak skull, att man swårt har att finna någon tolk som det Persianska språket mäktig är, och utaf Abgesandts egen will man sig icke betjena, utan man förmodar att få någon som det Turkiske språket så mäktig är, att han dertill i nödfall brukas kan. Sju Rd. till tractamente bestods honom allenast dagligen i förstone, men som han sig något missnöjd deröfwer wist har, tyckandes det något ringa wara, så kan jag icke weta om man något sedan deruppå ökt har. Franske Ambassadeuren mente, då jag för twå dagar kom till tals med honom på Slottet, att Marquis de Bethune torde sjöledes begifwa sig ifrån Dantzig öfwer åt Ystad, tillspörjandes mig, om ingen stad eller ort wore emellan Malmö och Ystad, der han kunde komma bemålde Marquis till tals och möte. Icke som mig weterligt wore, sade jag, men så finnas byar och Prestegårdar hwarest man icke längre än det står uppå, sig uppehålla kunde. Wälbem^{de} Ambassadeur har så wäl förre gången, då han hit uti Ambassade skickad war, som nu allt medan han här warit har och intill nu, måst lefwat ganska largt (kargt?) och sparsamt, men nu har han logerat sig uti ett bättre hus, det mäckta wäl meublerat, och håller hwar måndags afton publiq assemblée uti sitt hus, så att alla de förnämste

som nogle Dage tilforn her var ankommen, efter sædvanlig Maneer i Staden ladet indhente. Den 17 hujus ere de udi en af Hans Kongl. Mayttz. prægtig forgylte Carosse til Audientz opførte. Deres Secretarius, som tillige med tre andre kostlig udklæde Persianer var til Hest, førte udi Haanden højt opholdende Creditiv Brevet; Dagen derefter ere de udi deres Logement herlig blefven tracteret; Og ellers siden det Merckværdigste her i Staden ladet besee.“

i staden, så af Cavailleurs som Dames, obudne samla sig hos honom först till spels, och blifwa där sedan på det härligaste tracterade, warandes Compagniet så stort och hopigt, att det ibland 5. hela bord besätter. Honom till exempel hafwa deres Excell^a Gr. Gyllenlew, Gr. Rewentlo. och ibland Hr. Jens Juul, föruthan öppen taffel, som hos dem effter wanligheten hålles, begynt också slijke societeter uti deres hus på wisse dagar i weckan, så att man altså passerar sin tid här uti stor wällust och kräselig lefnad. Man har isynnerhet förundrat sig öfwer den hastige förändringen hos Ambassadeuren och gissar man, att det antingen par ordres af hans Konung måtte ske, eller och Ambassadeuren derigenom will förquäfwä och stoppa det rop, som han uthi warit för sin stora sparsamhet och niskhet.

Kjøbenh. 1. Januar 1692. Hos den Persianske abgesandten war jag ock samma dag, hwilken mycket klagade öfwer den stora oförrätt och öfwerwäld, som Hans Konungs undersätare wederefarene wore af det Danske Ost Indiske Compagniet, genom twänne rikladdade skepps afhändande, som han estimerade inemot 200,000 Rd. wärde. Samma skepp hade kommit ifrån Bengalen och ämnat sig till en persiansk Hamn Bandarabaki benämnd, som icke långt ifrån Ormus ligger, men den olyckan haft, att blifwa således af de Danske upbragt till Trankebar, hwarest man hade slutit folket som uppå berörde skepp war uti jern och bojor och ändteligen sedan man hade tagit af dem allt hwad de egt, klädt af dem och således låtit dem fara. Han märkte wäl, att det swårt skulle wara att få sitt igen, eftersom godset allareda distraheradt och skingrat war, men så trodde han likwäl, att Hans Maj^t, som namn hade af en så Christelig och rätträdig Konung, icke skulle tillåta, att Hans Konungs undersätare utan någon brott eller skuld således skulle gå quitt deras egendom, utan förhjelpa dem till deras satisfaction och fornøjelse. General Staterne hade skrifwit derom till Konungen och de Engelske och Hollänske ministrar, som här woro, hafwa jemwäl lofwat att wilja tala honom till goda, hwad de förmådde, detsamma han och wille förmoda af mig, effter han främmande wore, och Eders Kong. Maj^t. stode uti god wänskap och förtrolighet med hans Konung, han skulle det weta att berömma, när

han komme hem till sin Konung. Jag försäkrade honom, att jag icke underlåta skulle att göra så mycket som hos mig stode, alldenstund jag nogsammt wisse, att sådant skulle wara Eders Kong. Maj^t behageligt, tillsporde honom om han ännu hade warit i conference med nogon af ministrarne här; han sade ney och att sådant icke har kunnat låta sig göra för Julhögtiden skull. Jag wille fuller icke misströsta honom, men jag fruktar han lærer resa härifrån lika som han kom hit, ty jag nogsammt har kunnat försport af en och annans discourser, att man aldrig här tänkt att gifwa en fyrk igen, lærer ock mäta swårt wara efter godset redan försåldt och penningarne till delnings gångne äre, hafwandes Konungen sjelf också en ansenlig del deraf njutit.

Kjøbenh. 8. Januar 1692. Hans Kong. Höghet Chron-prinsen är i dag förrest åt Italien, och will sin resa så skynda, att han i Carnewalen kan wara i Wenedig. Alefelt¹⁾, som för detta Envoyé har warit i England och för Öfwer Camererare antagen är hos Hans Kong. Höghet, reser med honom, och lærer hela Switen bestå af tjugu personer, hwaribland en Konungens Kammarherre Haen²⁾, så ock twänne Hans Kong. Höghets egne Kammarherrar äre. En benämnd Walters³⁾, som sin tid mest tillbragt har med resor i främmande land, och sist förde Konungens naturlige son Grefwe Gyllenlew åt Italien och Frankrike, följer nu ock med och lærer wara den nyttigste och nödigste person af alla, som han både för sin skicklighet skull och långa förfarenhet uti främmande språk och seder förmodas kunna göra hans Höghet stor tjenst.

Kjøbenh. 15. Januar 1692. Geheime Rådet Pless är af Konungen förordnad till Præsident här uti Kammaren, hwilken charge han ock werkeligen i dag tillträdt, och njuter derhos säte uti Konungens Geheime Råd. Öfwerste Peter Makler har denne Pless syster till äkta⁴⁾. Man har aldrig

¹⁾ Hans Heinrich von Ahlefeld.

²⁾ Marskalk Ludvig Hatz von Hahn. Fremdeles vare i Følget første Kammerjunker Ulrich Adolph von Holsten og Kammerjunker Friderich von Hohendorf.

³⁾ Kammerjunker Friderich Walther.

⁴⁾ Abel Sophie von Pless var i andet Ægteskab gift med General-major Makelier i Stralsund. (Hofman.)

tillförel denaft någon President här i Kammaren, hwartill så wäl ägm till sätet uti Konungens Geheime Råd, Öfwer Cammar Junkaren Knuten, som hans landsman är, mäst hulpit har, på det han både sitt eget kreatur kan hafwa wid Konungens finance, så ock få weta, hwad som uti Konungens Geheime Råd passerar, äfwensom uti Sal. Geheime Rådet Wibes tid, som honom mycket tillgifwen war, skedde. Förr berörde Geheime Råd Pless har alt härtills under sin administration och förwaltning haft Hs. Kgl. Höghet Prins Jörgens underhålls lön här i Riket, om han nu det behåller jente det andra, kan jag icke wäl weta, dock är det troligit nog, på det slaget sitter han i större förmåhner än någon af Konungens Geheime Råd och Ministrer. De Danske äro icke mycket wäl tillfreds med denne Pless befordring, och tycka något swårt wara, att han, som en Mecklenburgare och främling är, skall föredragas dem som infödde äre, och stiga till sådane wigtige embeten i Riket, skattandes förden-skull de Swenske lyckelige och sälle i så måtto, att Eders Kong. Majt en så nödig regard har på dem. Öfwer Räntmästaren Brandt, som Cammaren härtills förestått och direction fördt af Konungens reuener och inkomster, har fått Characteren af Geheime Råd, och är General Commissarius öfwer Landtstaten blefwen; Här talas wäl om en och annan förändring, som wid Kammarwäsendet härupå följa skall, men sådant är allt owisst ännu.

Kjøbenh. 12. Februar 1692. Man är nu på wägen att inrätta här ett Krigs Collegium, hwaruti Fältmarskalken Grefwe Wedel præsidium föra skall, adjungerandes sig General Lieutenanterne Pless och Schack samt flere personer, hwarigenom intenderas, att de saker, som angå Kong. Majt^s militie till Lands, härefter collegialiter skola uptagas och tracteras, i stället för Öfwer Secret. Harboe härtills immediate dem Konungen föredragit och uppå undfängen befallning expedierat har. Den persianske Abgesanten hade i förrgårs sitt afskeds audience och har slät intet uträttat här uti sin Commission, utan reser med oförrättad sak tillbaka igen.

Kjøbenh. 21. Marts 1692. Secoursen, som Danmark har bewiljat att sända Kejsaren till hjelp, och hwarom jag uti mitt underdånigste siste förmälte, består. allenast uti 2000.

man och följande manskap, såsom 6. Compagnie af det Skakiske och 6. Compagnier af det Churlänske Regimentet, görandes tillhopa 1200 man, som Öfwerste PutCammer commendera skall, Ett Regemente Dragoner af 450. man under Öfwersten Debis befäl och ett Regemente Cavallerie af 400. Hästar, som Öfwerste Swanwedel härtills haft, men Öfwerste Lieutenant Weyer nu fått och för Öfwerste commendera skall. Öfwerste Ranzow, som ett regemente Cavallerie på Fyen haft och för en mycket habile Officerare och Statsman hålls, är gjord till General Major och skall föra högcommando öfwer desse trupper; Och har man nödigt funnit att adjungera en Generals person för den orsak skull, att han kan hafwa acces in consiliis bellicis. Efter capitulation med Kejsaren, så skola desse trupper på Konungens bekostnad transporterats öfwer till Rostock, hwarest en Kejsarlig Commissarie dem mönstra och sedan förpläga skall, hela vägen, och Kejsaren har åtagit sig att skaffa dem liberum transitum genom Mecklenburg och Churfursten af Brandenburgs land, så att Konungen här icke uti det ringaste behöfwer att bekymra sig hwarken om subsistancen eller durchmarchen för Tropperna, dock går en Dansk Commissarius med till Ungern, som tillse skall och draga försorg, att trupperne icke till deras nödiga uppehälle crepera måste.

Kjøbenh. 15. April 1692. I dag celebreras här Konungens födelsedag och lærer Doctor Masius perorera deröfwer uti Academien klockan 10. förmiddagen, uti Konungens, dess förnämste ministrers så ock en ganska stor myckenhet af folks närvaro. Eftermiddagen och in emot aftonen skall den nya rid- och exercitiæ Academiën, som en wid namn Skindel här för korrt tid sedan anlagt och inrättat har, inaugureras och invigas, hwarest Konungen med sine ministrar och hela Hofwet sig infinna lærer, och sedan alla Ceremonier med stor solennitet öfvergångne äre, lærer Hans Maj^t der blifwa till afton måltid på det härligaste tracterad.

Kjøbenh. 10. Juni 1692. Han begynte sedan att tala om den succes och förmån, som England och Holland haft till sjös¹⁾, fruktande att det lærer göra dem insuportable

¹⁾ Söslaget ved La Hogue den 29. Mai 1692, som den franske Admiral Tourville tabte imod de forenede engelske og hollandske Flaader.

och att de lära sätta nu Sverige och Danmark lag före, ja ock betaga dem farten på Portugall, så framt Sverige och Danmark icke gripa sig något bättre an, än som härtills skedt är. Han beklagade den lenteur och långsamhet hwarmed man umginge på Sweriges sida, hwilket kommer så wäl desse som Sweriges undersåtare till att sucka öfwer den swåre medfart de måste utstå uti deras sjöfart och handel, utan att de kunna finna beskydd för sådan orätt och wåldsamhet. Det wore nesligt för båda Konungarikenas gloire och reputation, ja otroligt för posteriteten, att bägge Konungarne ståendes tillsammans uti ett estroitte förbund skulle hafwa tålt att således låta träda sig på Hufwudet; man begärte ju icke mera af England och Holland, än hwad som alt folks allmänna rätt, pacta och neutraliten medgåfwo; hwartill hade warit nödigt att bägge Konungarne skulle sluta förbund tillsammans, om det icke mera werkan skulle hafwa än så, han wiste icke hwad orsaker wore att man så laulich, som hans ord på tyska lydde, ginge om på Sweriges sida, han trodde att Sverige icke hade något mera att prætendera af Danmark än det redan possiderade, ej eller gjorde Danmark sig några tankar att recuperera det igen, som det mist har, som det nogsamant såge, att sådant och fast omöyligt war. Skulle Eders Kong. Maj^t decidera, att någon expres sändes härifrån till Eders Kong. Maj^t att ännu vidare tractera med Eders Kong. Maj^t, eller ock att Eders Kong. Maj^t committera wille någon här detsamma att göra, så wore hans Konung till bägge beredd och medredo. Han kunde försäkra mig, att hwad han talte wore Konungens egen sentiment och likasom hörde jag det af Hans Maj^{ts} egen mund, bad om möyeligt wore, att jag kunde skaffa swar deruppå af E^s Kong. Maj^t, så att man äntelig wisste, hwad man sig hade att förlåta uppå. Den Chur Brandenburgske Envoyen låge dem allt stadigt öfwer, åstundandes att renovera och förnya alliancen emellan hans Herre och Danmark, och ehuruwäl den icke något synnerligt till att betyda har, så har dock Konungen det betänkligt hållit, icke seendes hwartill den nödig wore, när Danmark stode uti alliance och förbund med Sverige. Om memorialet, som sist belefwat blef, att af de Swenske och Danske ministrarne i England och Holland

skulle tillika och på en tid öfvergifwas, talte han ock, läsandes mig före Lentes bref, som Konungen med siste post undfått hade, ifrån Holland, deruti han berättar, att han hade besökt den Swenske abgesandten Lilljerot och honom tillsport, om han ordres hade om berörde memorials öfvergifwande, hwaruppå han skall hafwa swarat, att han fuller befallning hade af Ed^r Majt., att förtroligen lefwa och communicera med honom, Lenten, hwad som bägge rikenas commune interesser kunde conservera, men att han ännu icke fått hade det memorial han talte om, fast mindre ordres det att öfvergifwa. Wid han detta las drog han på axlarne, hwaraf jag tillfälle tog att säga honom, det jag nogsammt gissa kunde orsaken till detta dröjsmål, nemligen att såsom Eders Kong. Maj^t hade tillställa och lefwerera låtit den Danske Envoyen i Sverige utkastet af samma memorial, hwilket han sedan hitskickat hade, att förnimma huruwida det kunde agreerat blifwa; Altså kunde Eders Maj^t icke sända det till des minister i Engeland och Holland, och dem beordra att öfvergifwa memorialet, innan Eders Kong. Maj^t först weta fick, huruwida som samma project här approberat blefwe, och om något deruppå ännu wore till att ändra. Och som Eders Maj^{ts} resa deruppå följt hade, så hölle jag före, att det allena orsaken har warit till dröysmålet, men twiflade nu icke uppå, än att Lilljerot sedan både memorialet och ordres bekommit har att det öfvergifwa, så ock att gå de concert deruti som allt annat med den Kong. Danske Envoyen i Holland. Det wore wäl, om så wore, sade han, men beklagade, att allt drages så långt uth, det han fruktade ock torde ske med Eders Kong. Maj^{ts} Creussare, som i Götheborg ännu låge.

Kjøbenh. 18. Novemb. 1692. Han berömde eljest mäkta Eders Maj^{ts} örlogsskepp, och sade, att de fast bättre och på ett helt annat sätt woro byggde, än deras, i det att de icke allenast tjenlige woro till Örlig, och de requisita föra kunde, som dertill fordras, såsom krut, kulor och annat mer, utan ock provision intaga kunde, hwilket de Danske Örlogsskeppen icke göra kunde, utan måste hafwa lastdragare hos sig, som sådant innehafwa, hwilket ock nu denna gång med honom sker, så att af 6. månaders provision, som han har måst försörja sig med, han allenast för 3.

månader har kunnat intaga uti sitt skepp, och det öfriga måst inskeppa uti en fleute, som följer med, och der den igenom storm blefwe söndrad, eller på olycka kommo, så måste han lida nöd och proviantera sig annorstädes. Han beklagade ock att wid Holmen här icke ginge nu så wäl och skickelig till, som tillföre, hwartill orsak wore de många förändringar som skedde, så wäl med skeppsbyggmästare, som annat. Tog derpå afsked af mig, sedan jag honom lycka på resan önskat hade. Han är en wettig karl och har namn för wara en god Officerare, berömde ock mycket Capiten Otto Kröger, som i somras har kryssat med honom i norrsjön.

Hofwet är nu sinnadt att tillbringa desse winterafton med åtskillige divertissementer, och till den ändan i går begynt med assembléer, på samma sätt som i fjol skedde, hwilket ock weckelig hwar Thorsdag på slottet continuera skall intill fastan, hwarest icke allenast deras Maj^{ts} Konungen och Drottningen, jemte kongliga barnen, utan ock de förnämste, så af inrikes som utrikes ministrar och Fruntimmer sig uti Konungens Gemak samla lära, till att roa sig och fördrifwa tiden med spelande, och de som icke lust dertill hafwa, dricka Caffé, The och Chocolate, bord redes och till för dem som lust hafwa att få mat. Uppå de andre dagarne i weckan lærer man förlusta sig med comedier och opera, som den bande af Fransyska Comedianter, hwilka Konungen här några år borrtåt ett underhåll af 4000. Rd. årligen gifwit har, anställa lærer. Hos Grefwe Gyllenlew och Grefwe Reventlo torde ock par dagar i weckan med slike conversationer af spel förnötas, och de långa winteraftnar således insensiblement gå dermed borrt. •

Kjøbenh. 5. Decemb. 1692. Förliden Fredags, som war den 2. hujus efter middagen, sände Grefwe Reventlo till mig sin Secreterare att förnimma, om jag hade ämnat mig up i Assembléen, som samma afton anstald blef, och hwar wecka, förutan Thorsdagen som Konungslig dag är, twenne gånger nemligen om Mandagarne och Fredagarne hålles uti ett förnämt borgarehus här i staden, hwarest Grefwe Gyllenlew och Grefwe Reventlo, till att undwika och spara den store bekostnad och beswär, som war att hålla sammankömster uti

deras egne hus, som förlidne år skedde, hafwa godt funnit, jemte några andra, som interessera med i bekostnaden, att hyra weckeligen några bequäma logementer, der de förnämste, så af Cavailleurs, som Dames sig församla, och på lika sätt och maner som uti Konungens Assembléer tillgå, sin tid med spelande passera och förnöta.

Kjøbenh. 2. Januar 1693. En öfvermåttan stor Animositet låter man här förspörja emot Hannover, som mer än nogsamnt skönjas kan af hosgående relation om Hannoverske Chur-Investituren, hwaraf jag ett exemplar hos en bokförare först fann; och som jag nogsamnt trodde, att den här uti Canzliet skulle wara ihopsmiden och på dess ordres till trycket blefwen, fast man den daterat har i Wien, ty sände jag till Bogtryckaren det ena exemplaret och lät begära att köpa ett ännu, det också an gick, och hade Boktryckaren frågat utskickaden, huru han det andra exemplaret fått hade, hwaraf slutas kan, att han förbuden har warit att sälja eller låta weta, att det här tryckt wore, men efter den andra hade ett exemplar att framte, så mente han att det intet kunde hafwa stort på sig, om han sålde dette också.

Kjøbenh. 23. Januar 1693. Geheime Rådet Pless kom till mig i förrgårs på slottet, och sade sig wilja önska att H^r Jöns Juel kunde uträtta något godt i Swerige, försäkrandes mig att han ordres hade af Konungen att offerera Eders Maj^t så godt som Charta blanche. Wille Eders Kong. Maj^t wara god fransösk, så wore Konungen det ock, der Eders Kong. Maj^t heller inclinerade till de Allierades partie, så wille Hans Maj^t. foga sig ock deruti, och i fall Eders Kong. Maj^t sinnad wore att blifwa wid neutraliteten, så wore ock Konungen tillfreds att skicka sig deruti efter Eders Kong. Maj^{ts} wilja, men beklagade att man i Swerige allenast sökte till att baisesera, intilldess man trädde oss aldeles på hufwudet.

Kjøbenh. 16. Juni 1693. Det förskott af Penningar, som Konungen har låtit anmoda Magistraten och en del af de förnämste Köpmän här om, blifwer nu tillbaka, sedan Geheime Rådet Pless remonstrerat har Konungen, huru nesligt det wore för hans Maj^{ts} respect, att man skulle gå kring med en bok, och likasom tigga penningar tillhopa, hwartill Öfwer-

Secreteraren Moth först anledning skall hafwa gifwit, till att insinuera sig och förtjena tack dermed hos Konungen. I det ställe åter hafwa Öfwer Secreteraren Harboe och Estats Rådet Bentsen förskjutit Konungen hwardera 10000 Rd. och Pless sjelf på sin egen credit 20000 Rd. De två månaders tractamente, som Officerarne tillsagt war, att njuta förrän de marchen anträda skulle, höres numera intet af sedan marchen studsat har, utan torde de blifwa anskrifne på gamle karfstocken. Det Ost Indiske Compagniet här har i dessa dagar fått ett skepp, Charlotta Amalia benämnd, hem från Ost Indien, lastat med allehanda waror som hosliggande Cargo utwisar, och den 7. Augusti auctioneras skall. Det partie saltpeter, som deruppå finnes och in emot 30000 Rd. sig bedraga skall, will Konungen sjelf lösa och behålla. Med Hofwets återkomst ifrån Jägersborg torde ännu 10 à 12 dagar utdragas, eftersom slottet inuti blifwer något repareradt och hwitlimmadt, dock kommer Hans Majt, som redan för 14 dagar sedan mjölkuren öfvergifwit har, hwar postdag in och reser ut mot afton igen. Envoyén Luxdorff har warit 14 dagar förrest på landet uppå sina gods, och kom först i förrgårs afton hit tillbaka igen, jag har icke talt med honom sedan, och kan icke weta hwad det lider med hans återresa till Swerige, hwarmed ock icke så mycket presseras torde, efter Juel icke synnerligen synes längta derifrån, så länge han 1200 Rd. till underhåll månadtlig der njuter, och dessförutan sin ordinarie lön här upbära kan. En öfvermåttan stor torka hafwe wi här haft, så att i sex weckor icke mera än twänne gånger regnat har, och det så ringa, att det icke öfwer en fjerdedels stund hwardera gången warat har, hwarföre man mycket befarar för en slät årswext här i Riket.

Kjøbenh. 30. Juni 1693. Eljest så har Eders Kong. Majt jag för detta underdånigst berättadt, huru Hans Högfurstl. Durchl. Hertigen af Hollsten Gottorps Canzler Hr. Reichenbach så wäl i förlidne som detta år här warit, och försökt har att kunna förena sig med Konungen om ett och annat, som anginge så wäl gemenskap en af regeringen uti Hertig-

dömmet Hollsten, som några andra beswär och intrång, som Hertigen skedde twärt emot det Altonaiska fördraget. Så ehuruwål att bemålde Canzler, till att facilitera det ena och andra, sig mycket prompt och willig wist har på sin Herres wagnar, att komma till en förlikning och till den ändan åtskillige conferentier hållit med sine tillförordnade Commis-sarier, så har man dock på Konungens sida gjort den ena swårigheten efter den andra, så att det nu lika när är som första dagen det begyntes, ämnandes Canzleren fördenskill med första, och så snart han ordres får af Hertigen, som han med nästa post wäntar, begifwa sig härifrån med oför-rättad sak och till Hertigens justification öfwer gifwa Konun-gen en skriftelig deduction huru allt passeradt är, på det att om Hertigen så olyckelig skulle wara och blifwa öfwer-fallen af Danmark med någon ny olust (?) och fiendtlighet, hela werlden då måste se och dömma kunna, att Hertigen på sin sida ingen orsak dertill gifwit, utan fast mera gjort allt hwad han någontid kunnat och möjligt warit till att undfly all collisjion och bibehålla all förtrolighet med Danmark.

Kjöbenh. 6. Septemb. 1693. Öfwer Hofmarskalken Bulow gaf mig tillkänna det Churfursten hade förordnat Grefwe Plat, Geheime Rådet Bernsdorff och honom att träda i confe-rence med mig. Wi ginge altså neder uti ett rum, der Bernsdorff begynte att tala och göra en korrt deduction af Ratzeburgska sakens beskaffenhet, förklarandes också att Churfursten så wäl som Hertigen hade antagit Eders Kong. Maj. mediation, ehuru att de förmodat hade wid desse be-trängde tider någon reelare hjelp af Sverige, och att det åtminstone om det icke hade welat biträda Huset Luneburg med någon werkelig undsättning af folk, skulle dock hafwa afskräkt Danmark ifrån sitt förfarande med hot allenast, då Danmark aldrig hade kommit så widt, som det nu är. Att Luneburgska huset nu lida måste, skedde blott allenast för det att det sig antagit hade Hollstenske och Hamburgske saken, och wore det peccatum originale, som Grefwe Plat det kallade. Man hade och Ao. 1680 gjort allt hwad man

kunnat till att betäcka och beskydda Hertigdömet Brehmen, Sverige behöfde ock en vän i Tyskland, hwilket allt till den ändan, som jag märkte, blev exaggererat, att reprochera och förewita Sverige dermed. Jag remonstrerade dem deremot, att Eders Majt. hade nogsam tid efter annan igenom alfvarsamme representationer sökt att disvadera Danmark ifrån detta sitt upsåt och förehafwande, det jag ock bäst betyga kan, som derom befallning har haft af Eders Kong. Majt., och att Eders Kong. Majt. icke werkelig utbrustit har i wapen emot Danmark, wore Eders Majt. icke förbunden till med mindre att casus, som uti articulo separato stipulerad är, existerade, och när det sker, lærer Eders Kong. Majt. icke ett moment undandraga sig att prästera, hwad alliancen förmår och innehåller. De droga på axlarne och lade intet stort mera derom utan öfwergåfw mig en skrift, som Huset Luneburg såsom till ett ultimatum hade upsätta låtit och Lexington och Hop tillställt.

Rensborg, 9. Septemb. 1693. Den Kejserslige Envoyen Grefwe Königsägge och Chur Brandenburgske Ministeren Geheime Rådet Fuchs kommo i förrgård middag hit tillbaka ifrån Harburg, utan att bringa det ringaste skrifteligit eller förnöjeligit swar uppå Danmarks siste gifne project, hwaraf Eders Kong. Majt. jag den 6. hujus en afskrift underdånigst öfwersända monde. Det Brunswykske Luneburgske husets hela förklaring bestod deruti, 1) att det hwarken admittera kunde Kejsarens salvegarde, eller ock det andra förslaget om Creitsfolkets inläggande uti fästningen tillika med Kejserslige, utan tillbjöd sig deremot att wilja förringe talet af Garnison, så att den allenast af 500 man högst bestå skulle. 2) Wille ock demolera som det förr sig anbudit hade uti sitt ultimato de 3. för Slottsporten i Ratzeborg anlagt wärn, nemligen 2 Contregarder och ravelin; 3) Erbjuder det sig att i fall Hertigdömet Saxen Lauenburg skulle blifwa dem genom Kejsarens utslag tillagt, att wilja då till att betaga Danmark all ombrage conveniera med Danmark uti hwad stånd fästningen sättas skall; och 4) I fall det icke kunde komma öfwerens med Danmark härom, då submittera sig arbitris, som å*bägge sidor nämnas och utwäljas kunde.

Hamborg, 22. Septemb. 1673. Dagen efter om Söndags middag kom en expres ifrån Hamburg med bref till mig

ifrån Luneburgska ministern Fabricius, hwarhos låg en resolution af Hertigen af Zell, hwaruti han sig tillbjuder att wilja demolera hela fästningen och föra Guarazon öfwer Elfwen på 200 man när, som Hertigen pretenderade att behålla uti orten sedan den raserad wore med någre andre wilkor, som af sjelfwa original brefwet och Resolution Litt. C. D. märkas och aftagas kunna. Denne resolution war så mycket surprenantare för mig och den Chur Brandenburgske Ministern, som wi förr trott hade att Himmelen skulle falla ned, än att det Luneburgiska huset serdeles ändå Hertigen af Zell, som så styf och obeweklig sig hade wist tillforene emot alla Mediateurerne och med en sådan fierté förkastat Konungens project af den 1ste hujus, skulle af sig sjelf nu komma och tillbjuda sådane helt otrolige wilkor.

Secreteraren A. Uhterklo till Carl XI.

Köpenhamn, den 13. October 1693.

Det säges att Konungen är mycket nöjd öfwer de officia, som Eders Kong. Majt. genom dess mediation har låtit göra till att bilägga den Razeburgiske saken ¹⁾, hwarmed, om det hade kommit till det yttersta och till storms, hålles före, att det ej har kunnat aflöpa utan temmelig förlust på Danska sidan. Af de Danska undersåtarena i gemen berömmes Eders Kong. Majt. på det högsta, som deras Herre och Konung wid detta tillfälle så märkeligen bistått har, och säges att Sverige har gjort det mesta till saken, så att härigenom största delen nu synes komma ifrån deras twifwelaktiga wana, och tro nu att en rätt fortrolighet är emellan de bägge Nordiska Konungarne.

Uden Underskrift, skrevet til Carl XI.

Köpenhamn, den 23. October 1693.

En benämnd Moreau, som för detta Pohnisk Resident war uti Haag, men för någon beskyllning att hafwa tremperat med uti den exequerade Granvals detestable upsåt och dessein med Konung Wilhelms afdagatagande och assa-

¹⁾ Striden mellem Kongen af Danmark og Hertug Georg Wilhelm blev bilagt ved Fredsslutningen i Hamborg af 29de September 1693. Christian V. havde i Anledning af denne Strid opholdt sig i Holsten fra Slutningen af Juli til henimod Midten af October 1693.

linat ¹⁾, rymde ifrån Holland, har infunnit sig här, och skall, som säges, pretendera att blifwa Resident här likasom han i Holland war, hwartill han ock Konungens af Polen creditif hafwa skall.

Kjøbenh. 27. Marts 1696 ²⁾. För åtta dagar sedan blefwo några och 20. pass af Konungen på en gång underskrifne för åtskillige Officerare och Conducteurer, som tillstånd hade fått att resa ut och försöka sig wid denne campagne, men för 3. dagar sedan kom en befallning åter till dem, att de på 14. dagars tid sin resa inställa skulle, och sig icke understå någon werts att resa till Hans Maj^{tes} vidare ordres. Så äro ock till alle Danske Officerare, som utomlands wistas, och icke uti stadig tjenst utan som volontairer stå, befallning afgången, att de sig icke engagera skulle, utan hålla sig färdige på första vidare ordres att begifwa sig hem, och att de skulle weta låta på hwad orter de woro tillfinnandes. Sex små Fregatter äro beordrade med första wind att aflöpa till Christiansprijs och der afhemta och hit öfwerföra 1200 Matrosa. som Vice Amiral Paulsen uti Hamburg wärft har. Uti Jutland har man ock bragt tillsammans en temlig hop med wäl öfwade båtsmän, eftersom den provincen godt förråd på dem hafwer, för den store commers, som der drifwes med Hästars, Oxars, Spannemåls, så ock weds utförsel till främmande land; Så är och hwar stad i Riket pålagt att anskaffa ett wist antal af Barberare och Trumpetare, så att man sig här på allt sätt in omnem eventum präparerar till krigs, fast man uti hopp lefwer, att detta owäder skall gå öfwer och uti wänlighet och godo blifwa componerad och bilagdt, dock är animositeten större emot Sverige nu, än jag den någon tid tillförene uti slike occassioner förspordt har.

Kjøbenh. 24. April 1696. Ehrenschildt en mycket swår och deffcil man är att komma till rätta med, och jemwål ordres torde hafwa at förhala tiden, hwilket ock så mycket troligare är, som nu synes att Konungen sin resa åt Hollstein till Julii månad uppskjutit har. En ung Herre Grefwe

¹⁾ Om Grandvals Konspiration mod Wilhelm den Tredies Liv i April 1692, se Macaulay, History of England, IV, S. 285. (Udg. 1855.)

²⁾ Rapporterne for Aarene 1694—95 mangle i Arkivet. A.

Ahlfeldt ¹⁾ benämnd, som är framledne Stor Canzlerens son af andra giftet, är af Konungen antagen till Gouverneur hos Prins Carl, som ännu i Holland wistas, och reste han förliden Tisdag dit till att antråda sin charge och peregrination med Högbemälte Prins till Italien, Frankrike och England, hvormed han mente tre år att tillbringa, då han afsked af mig tog. Han är en mycket honnest och artig cavalier, så att efter allas omdöme Hans Majt. icke hade kunnat utse eller finna någon skickligare dertill, ty förutan att han wäl rest och färdig är uti sine språk, så är han af en mycket insinuant humeur, och wet mycket wäl att lefwa, så att han derfor af alla är här mycket estimerad worden.

Kjøbenh. 1. Maj 1696. Hwad eljest allernådigste Konung mig bewekte att utlåta mig uti mitt underdånigste af den 3. Aprilis, att jag toge det tal, som här då gick om krig, för ett wisst tecken, att man minst lust dertill hade, uti hwilken mening jag ock än är, funderar sig på följande skäl 1) gör Danmark ingen difficultet att tillstå, att det Swerige för tiden icke wuxit är uti makt till lands; till sjös lemnar jag så derhän, efter Danmark det icke så cedera will. 2) Har Danmark anhållit hos bägge Churfurstarne af Saxen och Brandenburg om en wiss hjälpsändning i förmågo af de alliancer, som dem emellan uprättade äro, hwilket Högstbem^d Churfurstar Danmark platt afslagit hafwa, och i det stället svaderat det till mitiora consilia, och tillbudit deras mediation, som Danmark jemte Kejsarens antagit har. 6) är Konungen icke af de krafter, sedan hans Majt. restituerad blef, att hans Majt. kan utstå någon fatigue, fast mindre commendera någon armée sjelf, ej eller har Hans Majt. någon, som han anförtro kan att föra Commando en Chef, ty Fursten af Wurtemberg står wäl ännu uti Dansk tjenst och har njutit ifrån det han utgick med de 7000 man Danske troupper till Irland årligen 12000 Rdls tractemente af Konungen här, dem han ock ännu åtnjuter, oakadt att han allt stadigt låter sig bruka uti Konungens af England tjenst, men så kan Konungen här åfwen så litet kalla honom, när han will tillbaka, som dd Danske Trouperne som der ute wistas, förrän kriget en gång uphörer, och tror jag icke att Ko-

¹⁾ Grev Carl Ahlfeldt til Langeland og Rixingen, f. 1670.

nungen i England, hos hwilken han sig necessair giort och högt estimerat är, lärer släppa honom, ej eller Fursten sjelf lust hafwa att quittera Konungens tjenst, hos hwilken han olika wilkor framför i Danmark torde hafwa till att förmoda, der Gud eljest skulle behaga till att bespara Konungen lifwet. Fursten af Plöen har och wäl njutit ifrån A° 1676, då han quitterade Dansk tjenst, som mig berättadt är, en pensjon af 7000 Rdl. årligen. Men om Danmark honom den upsagt och indragit har, då han här war och gaf tillkänna att han sig engagerat hade uti Hollänsk tjenst, hwilket och skedde prævia communicatione et consensu med Danmark, kan jag icke weta, och som ryktet nu går, att han för något missnöje skull will skilja sig utur Holländsk tjenst, så kan wäl hända att Danmark gör sig något förslag på honom och honom också anledning gifwit att söka sin dimission. Fältmarskalken Grefwe Wedel ¹⁾, som till Hans Kongl. Höghet Chron-Prinsens Biläger nyligen kom hit, men genast med podagra så hårdt befallen blef, att han den sollemnitet icke bewista kunde, ej eller sedan warit wid Hofwet, ähr ock oförmögen och likasom civiliter mortuus, så att han sig intet commando af militien påtaga lärer, ty förutan det, att hans helsa, som mycket wanskelig är, sådant icke wäl tillåta will, så har han ock så högt tagit sig till sinnes, att en hans Broderdotter, som ogift war, hwilkens Fader bor uti Jutland, och der gift är med Hannibal Seestäds dotter ²⁾, är förlidet år besofwen blefwen af en Barberare, som hos Prins Carl är i tjenst och med honom reser, hwilken skymf och wanheder till att hämnna hennes fader gick åstad, och lät af egen myndighet utan någon föregående process eller Rättens medel kåkstryka Barberarens syster, som med Fogden på gården gift war, och henne sedan fördrifwa af landet. Detta har Hans Majt. så illa uptagit, at Hans Majt. sinnad war hårdt att anklaga låta bemälde Grefwe, men sedan likwäl, i anseende af Fältmarskalken hans broder, så wida låtit sig mitigera och blidka, att i stället för ett swårt straff,

1) Gustav Vilhelm Wedel-Jarlsborg.

2) Grev Wilhelm Frederik Wedel-Wedelsborg, g. m. Christiane Sophie Sehested. Sml. Vedel Simonsen, Rugaards Historie, III, S. 154.

som honom förestod, Hans Majt. honom belägga lät med en ansenlig summa penninge böter. Och har Fältmarskalken desse olyckelige händelser så tagit sig till hjerta, att hans sjukdom och opasslighet derigenom mycket ökt är, och han altsedan mestadels hållit wid sängen. Ståthållaren Grefwe Gyllenlew är ock aldeles uti aftagande ålder och nästan caduc, så att Hans Majt. ej eller sig af honom till commando af någon armee betjena kan, ej eller tilltror han sig sjelf det att emottaga, der honom sådant än skulle anbiudas, så att Hans Majt. altså ingen har, som Hans Majt. kan anförtro att föra ett hufwudwerk, ehuru att Hans Majt. med mindre Generalspersoner, hwaribland Du Menil till Häst och Cormalion till Fot för de bästa hållas, wäl nog försedd är; warandes General Lieutenanterne Pless och Schack som liten affection, serdeles ändå den förste, hos Militien hafwa, uti liten estime här. Och således är det beskaffadt med commando till lands. Till sjös är förutan Amiral Generalen Hr. Niels Juel inga Ammiraler ännu förklarade uti de för någon tid sedan afidne Ammiralernes Bjelkes och Spars ¹⁾ ställen, ej eller höres af att Konungen till någon election skrijda will, ehuru att Vice Ammiralerna Gedde och von Stöcken de de närmaste äro, som sig hopp göra kunna om succession. Det fjerde skäl, som mig kommer att tro, att Danmark icke något alfwar har för tiden att bryta löst emot Hertigen, utan snarare att låta ankomma saken på utslag af medlingar, är att Konungen har gifwit de officerare och conducteurer, som för korrt tid sedan pass här finge att resa till Flandern att bewista Campagnen, men sedan contramanderade blefwe, tillstånd att fortsätta deras resor, hwilket Hans Majt. icke giort hade, der Hans Majt. trott hade att något hemma skulle blifwa till att beställa. För det 5te så har Konungen af England, då han igenom sin Secreterare här lät anbjuda Danmark sine officia till den Hollstenska sakens biläggande, låtit förklara, att Hans Majt. toge den för agressor, som först utbruste uti någon fiendtlighet, af hwilket sentiment mediateurerne också för det interesse de uti det gemena

¹⁾ o: Span (ligesom ovanför S. 125). Christian Bjelke døde 13. Jan. 1694, Henrik Span døde 27. Decb. 1694.

bästa hafwa, otwifwelaktigt lära wara. Men att Danmark sig uti Krigsförfattning både till lands och watten sätter, är icke att förundra, ty här ryktet äfwenså wäl går om Eders Mts. store tillberedelser till sjös och lands, och tänkte Danmark aldrig på att utrusta någon flotta eller wärfwa några båtsmän förrän det förnam, att Eders Kongl. Majt. till bägges redan resolverat hade. Sedan menar ock Danmark att kunna gifwa Mediation ett bättre eftertryck, när det bewäpnat och icke obewäpnat står, sökandes uti öfrigt att utdraga tiden det längste det kan, till att se huru affairerne sig skicka wilja och Krigsoperationerne till lands och watten aflöpa för de stridande partier denne sommar, hwarefter Danmark sine consilierlärlänka och antingen spännå bågen högt eller den falla låta.

Kjøbenh. 12. Juni 1696. Hwaruti laddningen består, som det Danska skepp, som ifrån Ost Indien för åtta dagar sedan här ankom, medbragt och den 6. Julii nästkommande genom offentlig auction här försäljas skall, utwisar hosliggande Charga.

Detta Compagnie är mäktä lyckeligit i det de årligen sådane rikladdade skepp bekomma, dock hafwa participanterne förlidna året icke större utdelning fått än 6 pro cento; som deraf kom, att Directeurerne, som sex till talet äro, hafwa hwardera tagit till sin aflöning, med det som dem för förra åren resterat, 4000 Rd., som tillsammans göra 24000 Rdl., hwarigenom Utdelningen så ringa och slät worden är. Med det West Indiska Compagnie och handeln på St. Thomas will icke så wäl lyckas, utan måste participanterne årligen sätta till och hafwa större förlust än winst.

Kjøbenh. 11. Septemb. 1696. Sedan Hans Majt. Konungen af Danmark uti erfarenhet kommen är, huru Eders Kongl. Majt icke allenast sinnad wore att behålla ännu uti dess tjenst de båtsmän, som Eders Kongl. Majt har låtit wärfwa uti Hamburg denne sommar, utan ock tänkt har, som ryktet här går, nästkommande wår ännu att wärfwa dertill ett wisst antal båtsmän, så har Hans Majt resolverat att taga sitt Garde till Häst, som många år bortåt inquarterade hafwa warit på Möen derifrån, ock dem här uti staden härefter inlogera, så och uti deras ställe igen anslå Möen till båtsmäns underhåll, warandes till den ända åtskillige af

Hans Majts Geheime Råd samt andra förnämte betjente af Collegierne förordnade af Hans Majt att sammanträda i desse dagar uti Commission att öfwerlägga, huru sådant båtsmanshåll på bästa sättet der skulle stå till att inrätta, och det på den fot, som man i Swerige det satt har. Afseendet är fuller så wida jag än har kunnat märka, att man will genom wissa förmoner och friheter locka båtsmän och sjöfarende att sätta sig der neder, dem tillegna wisse boställen så ock årligt underhåll. Skolandes ock de samma när de i Konungens tjenst werkeligen warda brukade, utom deras ordinarie underhåll njuta sine månadspenningar. Och såsom Hans Majt derigenom förmodar att få likasom ett seminarium af gode och wälforfarne båtsmän, dem Hans Majt i stället för wärfningar säkert kan hafwa att tillgå uti Krigstider, altså förmoder man ock derigenom att wara Swerige noggsamt bestant och wuxen till sjöss, fast Swerige Danmark wida öfwerlägset är till lands. En af Vice Ammiralerne torde blifwa boendes på Möen att hafwa inseende på werket och det befordra, hworom Gedde sig hopp gör, som jag af honom sjelf förstått har. Invånarne öfwer hela landet lära wara glade öfwer denna förändring och omwexling med Gardet, helst emedan General Lieutenant Pless, under hwilkens commando det står, så har hållit hus uti 16 års tid, som Gardet der har warit inquarterat, att landet mest ruinerat är igenom hans girighet och egennyttighet, hafwandes han bragt der store medel tillsammans. Och ehuruwäl tidt och ofta är klagadt deröfwer, så har man ändå ingenting rättat dermed ut hos Konungen, utan har Öfwer Kammarjunkaren von Knuten, som hans landsman är, med sin autoritet så wetat att dämpa alla klagemål, att de aldrig äre komne under någon inquisition och undersökning.

Kjøbenh., 25. Septemb. 1696. Den Kejslerlige Ministern uti Hamburg Grefwen af Eck är mycket missnöjd deröfwer, att detta Hof icke allenast har tagit uti protection utan ock gifwit character af Assessor här åt en benämd Wigand¹⁾;

¹⁾ Om August Wigand og hans Fata findes Oplysninger hos J. Møller, Cimbria litt. II. S. 974—75.

som för detta Untergerichts-Vogde har varit uti Hamburg, och med swåre beskyllningar förmedelst en i tryck utgången skrift, hwilken för korrt tid sedan af Bøfwelen publice der skall upbränd wara, sig förgripit har emot Magistraten dersammastädes och jemwäl uti samma skrift något anstöteligt infört till de Puissancers, som närmast intill Hamburg gränsa, förklening. Och alldenstund bemälte Grefwe icke allenast Kejserslig minister är uti Hamburg, utan ock uti den Nedersaxiska Creisen, ty har han antagit sig denna sak, skrifwit hit till den Kejserslige härwarande Envoyen Grefwe Königsegge och begärt att han wille göra plaintes deröfwer hos Konungen, hwilket ock sedan skedt är, men jag har än icke förnummit hwad swar han deruppå bekommit har. Det synes något underligt wara, att Danmark will mänga sig i sådant, äfwensom förra gången skedde, då Jastram och Snitker sig uphofwo emot Magistraten i Hamburg, och skall denne Wigand då varit för Magistraten, som han nu är emot och förmedelst sin seditieuse skrift sökt att förolämpa. Men Danmark fomenterar allt sådant, och är jag fullkomligt i den tro, att Geheime Rådet Ehrenschildts stadiga wistande uti Hamburg desse år borttåt, mest har varit ansedt derpå, att när lägenhet så gifwas kunde stifta och underhålla oenighet emellan Magistraten och Borgerskapet der.

Kjøbenh., 12. Oktob. 1696. Så snart jag nu copian af berörde protest bekom och af det swar, som derunder stod, och Directeuren under sitt namns undersättande ifrån sig gifwit hade, förnam, att han saken hos Konungen angifwa wille, kunde jag nogsamnt tänka, till hwem han sig adressera skulle, nemligen till Öfwer Kammarjunkaren Geheime Rådet Knuten, af hwilken han sitt största appuy hafwer, och fördenskull genom honom hos Konungen utwerkar hwad resolutioner han sjelf lyster och behagar uti Öresundiska wäsendet, utan att någon annan af Konungens Geheimeste Råd det en gång erfara kan, och deraf kommer, att han sig emot Secretareren Utterklo, som jag en gång till honom uti en wiss sak här afsände, utlät, att han ingen dependance hade hwarcken af Canzliet eller Kammaren utan af Konungen allena, men om Knuten nämnde han då icke, ehuru att han hans störste Patron och ryggstöd är, hwartill orsaken denne är,

att Konungen tager alla medel, som i Öresundiska Tullen falla, till sine egne Handpenningar, hwilka under ingen annans disposition komma än Öfwer Kammarjunkarens, som och för sin part årligen njuter 10000 Rdl. af samma penningar, och den difference, som är emellan species och chror, som Skepparne gifwa måste uti upgiöld, enär de icke så med Specie Rd. försedde äro att betala Tullen, hwilket jag en passant allenast har welat förmäla på det Eders Kongl. Majt måtte weterligt wara, hwaraf den store förtroligheten härrörer, som emellan Öfwer Kammarjunkaren och Directeuren är, och att denne sig så fast til honom håller, negligerandes alla de andre Ministrarne.

Kjøbenh. 2. Novemb. 1696. Hans Majt har för tre dagar sedan giort den äldre Brodren af Gyllenlewerne ¹⁾, som General Lieutenant härtills warit, till General öfwer hela armeen uti Norrige, och skulle han i denna månad hålla bröllop med Ståthållarens gamle Grefwe Gyllenlews dotter, med hwilken han ifrån barndomen förlofwad warit. Den yngre brodren ¹⁾, som sig lagt har på Sjöstaten, och till den ända sig wid den Fransyske flottan i denna sommar uppehållit, wäntas nu dageligen tillbakars, han applicerar sig och i fall Ammiral Generalen Hr. Niels Juel något dödligt påkomma skulle, så lærer han fuller efter all apparence wara närmast till Succession, fast han mycket ung är och icke af den capacitet och experience ännu som till en sådan charge requireras och fordras. Ståthållareskapet uti Norrige lærer också icke undgå den äldre brodren, när den gamle Grefwe Gyllenlew, som nu mycket begynner att åldras, lägger ögonen till, warandes Hans Majts intention att göra deras fortun och sätta dem uti de considerablaste charger medan han lefwer.

Kjøbenh., 18. Decemb. 1696. De privilegier ³⁾, som Hans Majt för korrt tid sedan uti tryck lät utgå till att

¹⁾ Christian Gyldenløve, f. 1674, Søn af Christian V. og Sophie Amalie Moth, ægtede 26. Nov. 1696 Charlotte Amalie Danneskjold, Datter af Ulrich Frederik Gyldenløve.

²⁾ Ulrich Christian Gyldenløve, f. 1678.

³⁾ Af 8. Decemb. 1696. C. P. Rothe, Udtog af kgl. Rescripter, II. S. 433.

locka och animera allehanda slags Manufacturister och Sjöfarande folk att sätta sig neder på sjön (sic!) Möen, lärer wäl af sig sjelf falla, då Gardet till häst blifwer der quar liggande, hwilket General Lieutenanten Pless, som det commenderar, och ett wackert Hus derpå öen har byggdt, för sin commoditet, genom Geheime Rådet von Knuten har bragt till wäga hos Konungen; Borgarne och Invånarne här i staden äre glade deröfwer, att Gardet icke kom här till att ligga, ty förutan annan olägenhet med Stallrum hade det förorsakat stor dyrhet på hö och hafra, som redan märkeligt begynte att stiga, och blef allt uptagit till Gardets behof, så att man med största möda kunde få ett lass hö eller en tunna hafra paa torget till köps.

(Sluttes).

Brudstykke af en Dagbog over Kronprinds Frederiks Udenlandsreise 1693.

Meddelt af Dr. P. Brock.

Originalen, der paa flere Steder er noget utydelig, tilhører Hr. Cand. juris, Assistent ved Kobberstiksamlingen I. R. Thiele; den er skrevet paa hvide Blade, indskudte i et Exemplar af: Almanach historial du grand voyageur, pour l'an de grace mil six cens quatre-vingt treize. Exactement & diligemment supputé, par Maistre Alexandre Des-Moulins, avec l'almanach du Palais. A Troyes, & se vendent A Paris, Chez la Vefve Nicolas Oudot, rue vieille Bouclerie. Paa Titelbladet et i Træsnit slet udført Portrait af Ludvig den Fjortende.

Ianuarij.

- d. 7. st. nov. Reiste der Printz von Angers ab nach Lerosier 6 M. bis Saumur 4 M.
- d. 8. von dort auf Chapelle blanche 6 M. bis Lange — 4 M.
- d. 9. von dort auf Tours. 6 M bis Amboise 6 M.
- d. 10 von dort auf Clure 5 M bis Blois 5 M.
- d. 11. von dort auf St. Dejean 4 M. bis St. Laurent — 4 M.
- d. 12. von dort auf Cleris 4 M. bis Orleans 4. M.
- Zu Orleans Kahm Mr. Mejercron dem Printzen entgegen.
- d. 14. von dort auf Thury 10 M. bis Etampe 10 M.
- d. 15. von dort auf Longemort 10 M. bis Paris 4. M.
- d. 15. Kahm der Printz des abens zu Paris an.
- d. 21. fut le Prince voir le Roy, Monseig^r le Dauphin, le Duc de Borgogne, Duc d'Anyou, Duc de Berry, Monsieur et Madame.

d. 24. il y eu bal chez Monsieur. Mademoiselle prit le prince a dancier.

d. 27. fut le P. au levé du Roy; et dina chez le Comte de Croysy.

NB. je n'y fus pas.

Le Prince de Vürtemberg se rendit le lendemain chez S. A. R.

d. 30. rendit Monsieur la visite au Prince suivi de sa Cour, et ayant Mad. la Duchesse de foy dans son Carosse a 3 heures aprez diner.

Le Prince de Vürtemberg a mangé souvent avec le Prince. La Duchesse et la Princesse de Fürstemberg ont aussi diné avec S. A. R.

NB. que S. A. R. n'alla pas a Chantillye quoy que Mr. le Prince s'estoit preparé pour la recevoir, mais la raison en estoit par ce que Mr. le Prince n'étoit pas venu voir S. A. R. a Paris.

Relation de ce qui s'est passé al'audiance du Prince a Versailles ce 21de Ianv. 1693.

S. A. R. suivie seulement de ses gentilshommes y alla avec deux Carosses a 6 cheveaux et etant arrivé sur les 3 heures l'aprezdiner Elle entra chez un baigneur jusques a ce que Mr. le Comte de Croissy Colbert fut averti de l'arrivé du Prince, qui d'abord se rendit chez le Prince. Aprez on prit des porteurs et ayant passé par les deux Cours pour arriver al'escalier secret du Roy, on monta, et S. A. R. conduit par Mr Croysi entra dans le Cabinet ou le Roy de france estoit pour la re[ce]voir. Le Roy et le Prince estoient tous deux de bout devant la cheminée avec leurs chapeaux sur la tete (:NB. lors que les lettres tomberent du Chapeau du Roy :) et aprez avoir parlé environ un quartheure emsemble, S. A. R. se retira pour se rendre chez le Dauphin qui la recevit ala porte du Cabinet ils se mirent assoir dans deux fauteuilles, touts deux couverts, et S. A. R. eu la main.

Le Prince alla aprez chez le Duc de Borg. et d'Anyou. estoit assi au milieu tous 3. les chapeaux sur la tete. fut receu ala porte dela Chambre et y accompagné aussi.

Après chez le duc de Berry de la même manière.

Le même soir il vit le duc d'Orléans qui le reçut à la porte des gardes, l'accompagna par 5 à 6 chambres et lui donna la main chapeau sur la tête.

Après il fut accompagné par le Duc d'Orléans jusque dans la chambre de Madame.

d. 17. il y eut bal chez Mr. Mejercron.

Le Duc de Tremouille et d'Angeau vinrent voir d'abord le P. à son arrivée à Paris

à Paris

Marquis d'Anyou.	La Chanoineuse	} de Fürstem- berg.
Duc de Tremouille.	La Princesse	
Comte de Croisy. Marq. Torsy son fils.	Mr. Ferdinand de Fürstemberg.	
Duc de Beauvillier Gouver- neur de Duc de Borgogne.	Mad. de Braun.	
General de Cavallerie Mr. Rose.	Mademoiselle d'Armagnac, belle.	
Brigadié Riverol.	Mad. la Pierre de Tonnaire.	
Col. Böel. M. Madaillan.	Mad. la duchesse de Foix.	
Comte de Soisson. Comte de Verrue.	La fille de Mr. de Türconel.	
Comte de feuillade M. de flo- ranzar et sa femme qui est fort belle.	Mad. Picolomini auprez la Reine d'Angleterre.	
Marquis de Sully.	Duc de Bervique fils N. du Roy Iasq:	
M. de Roussy fils du C. du Roy.	Mad. Bracciano.	
Milord Melford p. Ministre du Roy Jacques.	Mad. Türconel.	
Milord Pues son G. Chambellan.	Monsieur le Grand.	
Milord Schelton.	Mr. de Barbecieux.	
Marechal de Lorge de Humiers.	Mr. de Rochefocau G. Veneur.	
Introduit en des Ambassd.	Comte d'Auvergne et sa fille.	
Saintot. I Bonvoid.	Duc de Mommerancj fils du Duc de Luxembourg.	
La Princesse de Bournoville.	Mr. de Monchevreuil, Cordon bleu.	
	Mr. Rigau, fameux Peintre à Paris.	

Fevrier.

d. 3. bal à la Cour. le Prince soupa dans les chambres de
Mad. la dauphine. traité par les officiers du Roy.

- d. 2. fut le Prince au leve du Roy.
- d. 3. fut le Prince voir le Roy Iacques. les h Carosses entroient dans la Cour. le Prince de galles y etoit et la Reine.
- d. 10. le Prince prit congé du Roy NB. manc person. il vit les eaux et Trianon dans les Carosses du Roy.
- d. 11. Le Prince vit les Ecuries et Marly et la menagerie dans les Carosses du Roy. Marquis d'Anyou l'accompagna.
- d. 13. il prit congé du Roy Iacques et dela Reine. le P. de Galles n'y etoit pas. aprez ala chasse de focon avec le Roy de f, le Roy Iasques. etc.
- d. 19. le Roy fit la reueu de la garde francoise et des Suises 12 bataillons.
- d. 14. le Prince vint trop tard ala Chasse. Monseigneur s'etoit deja en allé.
- d. 20 etoit le Prince ala Chasse de Cerf avec Madame. Mad. la Duchesse de Foix et la Princesse de fürstemb. de Bourneville ont rendu la visite au Prince et les deux premieres ont diné avec Luy.
- NB. toutes les hardes du Prince et dela suite ont été visité, par ceux dela Thuane. et se firent payer 300 Ecy. mais aprez notre depart par ordres du Roy ils ont rendu l'argent.
- d. 23. arriua un Courier du Cabinet a Pont portant l'epée garnie de diamants estimée a 25000 Ecus, dont le Roy fit present au Prince comme aussi un portrait de 4000 Ecus pour Mr. d'Alefeld. NB. le Courier s'en alla s'en dire mot. Le meme jour je fus envoyé par ordres du Prince a Paris pour des certaines affaires.

Februariy.

- d. $\frac{21}{11}$ Reyste der Printz von Paris weg nach Louvre — 6 M.
- d. 22. von dort auf Scalis — 4 M. — bis Pont — 2 M.
- d. 23. von Pont bis Rouet — 12 M.
- d. 24. von dort bis Perone — 7 M.
- d. 25. von dort bis Cambray — 8 M.

d. 26. von dort bis Valenciene — 7 M.

d. 27. von dort bis Mons — 7. M.

d. 28. von dort auf Condé — 7 M.

bis Tournay. 6 M.

Gouverneurs des places que nous avons veu en chemin
entre Paris et la Haye.

à Cambraye.

Gouverneur Mr. de Mombrün.

à Valencienne.

Lieut. Gen. Magalottj.

à Mons.

Gouverneur Mr. de Vertillac qui Marechal de Camp. Mr.
de Voisin Intendent. Comte de Vienne Col. de Cavallerie.

à Condé.

Marechal de Camp Mr. de Beton. Comte de Teliere.
Col. de Cavallerie.

à Tournay.

Marechal de Camp Mr. de Villard qui est aussi Inspec-
teur Gen. de la Cavallerie legere en flandres.

Mr. de Mally General de l'Infanterie.

Mr. de Vandeuil General de Cavallerie.

à L'Ile.

Gouverneur Marechal d'Humieres. Commandant Mr. la
Rabilierre. Mr. Lomarin General de Cavallerie.

à Iperes.

Marechal de Camp Mr. Suilette.

à Dunquerque.

Mr. de Neuville. Marechal de Camp.

à Furnes.

Bregadier Mr. le Comte Davejean Commendant et Gou-
verneur.

à Nieuport.

Mr. le Duc d'Holstein Gouverneur et General des Armées
du Roy d'Espagne.

Mr. Holl Gen. Major de Lüneburg.

Mr. le Comte de Danau Lieutenant Colonel.

à Ostende

Marquis d. Diego Couaridas Gouverneur.

Mr. Marquette Col. Holandois.

Mr. Laader Col. Anglois.

Mr. de Bellis Gen. Major Anglois.

à Bruge.

Gouverneur Prince de Renenbourg.

Des Messieurs et des Dames que j'ay connu à Bruxelles.

Comte d'Egmon Gen. Lieut. de la Caval.

Comte de Revérs Capit. aux gardes.

Mr. de Verità) Kamerjuncher von dem Cuhrfürst von

Mr. NeuKirck) Bayeren.

Grand Marechal Mr. le Comte de Lanfroid.

Mr. de Prussin G. Chambellan.

Prince de Bergue.

Mr. Britmejer Conseiller d'Etat. Elect.

La Comtesse d'Egmon. Monfort.

La petite Espagnole.

Mad. Mazatin l'inclination de Castanaga.

La Princesse de Harenberg.

La Princesse de Vaudemon.

Le Prince de Nassau le vieux.

Comtesse de Soisson. de Bourneville.

Comte d'Attalone S. Ginckel Gen. d'Armée.

Mr. Schrabemour Gen. Lieut.

Comte Starenberg. Kayserl. General.

La Ringräffin et son mary

Le Prince d'Anhalt. Col.

Le Prince de Hesse-Darmsted. Col.

Le Prince de Brandebg. le Cadet

Ces trois Princes

vinrent d'abord faire

la visite a S. A. R. les

premiers jours aprez

son arrivé.

Mr. Malknegt Centilhomme de la Chambre de S. A. E.

qui a serui le Prince par tout.

a Gent

Le duc de Vürtembg. alla au devant le Prince et avoit fait renger toutes les troupes Agloises et Danoises qui

y estoient le long du Canal qui a sont entrée firent la decharge. S. A. R. estoit logée chez le Duc de Vürtemberg.

Martius.

- d. 1. von Tournay bis L'Isle — 6. m.
 - d. 2. von dort bis Ipern — 5. m.
 - d. 3. von dort auf Bergen bis Dunquercken. 9 m.
 - d. 5. von dort bis Nieuport über Fürnes — 7. m.
 - d. 6. von dort auf ostende — 4 m. bis Brüge — 6. m.
 - d. 7. von dort bis Gent — — 10 m.
 - d. 9. von dort bis Antwerpen. 12. m.
 - d. 11. von dort auf Malines bis Brüsselles — 9 m.
 - d. 15. von dort bis Antverp 8 m.
 - d. 16. von dort bis Breda — — 10 m.
 - d. 17. von dort bis Mordick — 5. m.
 - d. 18. von dort auf Dort. 5 m. bis Rotterdam. — 7. m.
 - d. 19. von dort auf Delft. 3 m. bis Hag. — 2 m.
- à Nieuport le Prince a été logé et traité par Mr. le Duc de Holstein Gouverneur de cette place.
- à Brügge le Prince a été logé et traité par les Magistrats de la ville et alla avec un Jact du Roy jusques à Gent.
- d. 9. le Prince de Bergue suivi d'un Gentilhomme de Chambre de S. A. E. de ses officiers et pourvu de toutes choses necessaires pour deffrayer le Prince se trouva à Antwerpen pour recevoir le Prince et luy faire le compliment dela part de S. A. E. de Baviere et le prier de le venir voir à Bruxelles.
- Par ordres de S. A. E. le Prince defraya S. A. R. par Malines jusques a Brüsselles et dela partout tant pour la table que pour la voyture ayant avec luy 6 Carosse a 6 chevaux et 6 chevaux de main jusques à Breda, ou ce Prince de Bergue quitta S. A. Royale.
- Relation de ce qui s'est passé à l'entreveue entre S. A. Royale et S. A. E. de Baviere a Brüsselles.
- Le même soir que S. A. R. fut arrivée a Brüsselles S. A. E. La vint voir suivie de sa Cour, et le Prince recevant l'Electeur ala porte de sa Chambre le mena

dans celle d'audiance ou ils se mirent tous deux assoir (:je donnay une chaise a mon Maitre, et Mr. Valter a l'Electeur:) et apres auoir parlé environ un quartheure emsemble l'Electeur prit le Prince avec luy dans son Carosse et luy laissant la main mena le Prince a la Cour ou ils dinerent emsemble le Prince ayant la main ala table fut servi de la même maniere que l'Electeur par Mr. Malknegt.

Mr. Alefeld, Hahne, Holst et moy fusmes a table avec. S. A. R. dina toujours ala Cour aver l'Electeur, et S. A. E. soupa toujours avec le Prince qui luy donna la main comme chez luy dans une maison que S. A. E. auoit fait meubler pour le Prince ou il fut defrayé traitté et servi par les officiers de S. A. E. pendant son sejour a Bruxelles.

S. A. R. le lendemain apres son arrivé rendit la visite pareille a S. A. E. ala Cour et eut la main.

Le Prince a été ala Chasse aux daigns avec l'Electeur et tous les soirs dans des assemblées.

S. A. E. prit congé de S. A. R. le soir auant le jour de son depart qu'Elles mangerent emsemble.

L'Electeur fit present au Prince de trois beaux cheveaux.

Le Prince a été serui aussi de 3 pages de S. A. E. a Brúxelles et par tout en chemin jusques a Breda. qui ont été regalés aussi bien que Mr. Malknegt, l'Equier qui presenta les cheveaux, et les autres officiers de S. A. Electorale.

Le Gouverneur de Furnes accompagna le Prince jusques a Vulpes village frontiere ayant 30 soldats et 50 Dragons pour escorte.

Le Duc de Holstein auoit envoyé une autre escorte de 30 mousquaitaires avec un Capitain a Vulpes pour y recevoir le Prince; et aussi 8 barques car le Prince vint à Nieuport par eau.

Monsieur Lente ayant un Iagt dela ville de Rotterdam vint trouver le Prince a Dort et la suivi jusques a la Haye.

à Rotterdam Ceux von dat ostindische Compagnie-huus firent present au Prince d'un service pour boire du Thé.

à Amsterdam S. A. R. a été logé et traitée par Mr. Abo magnifiquement.

Lors que le Prince y vit l'arsenal dans un salon Ceux dela ville presenterent une Collation de Confiture et de Vin a S. A. R.

Les Messieu van dthat Ostindische Compagnie-huus firent la meme Chose.

à la Haye S. A. R. a logée chez Mr. Lente. mais Elle y a tenue table ouverte et ses cuisiniers ont travaillé.

En dansk roman fra 1723.

Af Fredrik Bajer.

Midt i vår romanlæsende og romanskrivende tid falder det sjældnen nogen ind at spørge: når udkom den første oprindelig danske¹⁾ roman?

Noget aldeles sikkert svar kan den nyeste literaturgranskning næppe give; men, indtil det modsatte godtgøres, taler meget for, at den første oprindelig på dansk og af en dansk udgivne roman — i dette ords nutidsmening — er den, hvis fuldstændige, bogstavgrant aftrykte, titel tager sig således ud:

Den
Fordom
I Ronne Bogstavs Kaabe
Nu
I Danske Tunge-Maals Klæde
I førte
Liden Roman
Kaldet
Den Beklædte
Sandhed/
Fremviist
Alle Liebhabere til Fornøyelse/
Af En
Det Danske Sprogs inderlige
Elskerinde
Aminda.

Trykt Aar 1723.

¹⁾ „Nordiske“ tør uden tvivl sættes i stæden for „danske“. J. H. Mörks „Adalrik och Götilda“, som håldes for den første svenske, er jo mindst tyve år yngre end den, som skal omtales nedenfor.

Ordet „Ronne“ i denne lange titel skal være rune; men enhvær, som er det mindste runekyndig, ser straks, at det er kun forfatterinde-beskedenhed, når denne „liden roman“ foregives at være afført „runebogstavskåbe“ og iført nydansk klædebon. Derimod har literaturhistorikeren Nyerup (1828) fræmsat den mening, at bogen skulde være oversat fra tysk, en påstand, som han imidlertid støtter på ikkun en eneste meget løs grund. Han opregner næmlig 18 tyskheder, som forfatterinden har brugt. Men det vilde næppe være vanskeligt at påvise de samme tyskheder hos den tids fleste forfattere, ja, en jævnførelse med disse vilde måske endog vise, at språget i denne bog er usædvanlig rent for sin tid. Havde det været en oversættelse, vilde den næsten samtidige Wadskiær¹⁾ rimeligvis have vidst det; men han siger udtrykkelig (1741), da han omtaler forfatterinden: „Jeg véd ikke, om det er hendes egen invention.“ At hun har villet sigte til datidens danske forhold, synes man derimod at kunne slutte af, at man let genkænder danske stædnavne, når nogle af de i bogen brugte læses bagfra. Således bliver Nyf til Fyn, Snesa til Asens, Esnedo til Odense, Mulad til Dalum, ja, det er endog troligt, at Nalis skal være Sælland (Silan). Hvad der imidlertid mere end noget andet synes at tale for, at romanen er oprindelig dansk, er den omstændighed, at hun åbenbart — lige som Holberg, hvis første lystspil er omtrent fra samme år — tilkændergiver, at hun skriver for at uddanne modersmålet. I sin „tilskrift“ (fortale) ivrer hun imod dem, som ikke vil bruge modersmålet, fordi de „sige der udi findes icke saa bevegelige ord som til en kiærlig Samtale og Beskrivning at opsette behøvedes“; „men“ — vedbliver hun senere — „jeg vil icke med saadanne ilde dømmende ogsaa sammenbinde Riis til at udqviste mit kiere Moders Maal som nok af fremmede der icke kiender dets fuldkommenhed maae lide denne Eftertale / skylden hvi min liden Historie / icke er saa vel stiilet og sammenskrevet som den burde / findes hos min egen uformuenhed allene at bruge det Danske Sprog med nøtte. Jeg seer at mange af mine Lands-

¹⁾ Født 1712 og 1752 „professor poeseos“ ved Københavns universitet.

mænd legger meere fliid paa at vide fremmede Sprog end deris eget / saa de fleeste neppe veed at Tale mindre skrive noget udi deres eget Maal / hvor i der dog findes lige saa megen Sødhed og Behagelighed som i noget andet Tunge-maal.“

Man vil mindes, at dette er skrevet i det tidsrum af den danske literaturhistorie, som Wilster har skildret så ypperlig i disse to vers:

„För var der knap skrevet på dansk en bog,
som ret kunde hjerterne hue,
kun æventyr, brugbart i kakkelovnskrog,
kun vise i spinderskens stue;

Hvær mand, som med kløgt gik i lærdom til bund
latin på papiret kun malte,
med fruene fransk og tysk med sin hund
og dansk med sin tjæner han talte.“

Men tillige må man mindes, at nogle af det foregående hundredårs mænd, såsom Peder Syv og Henrik Gerner havde vakt sansen for modersmålet. Hvad der mægtig havde medvirket hertil, var uden tvivl også de gamle nordiske minders genfødselse efter eddaernes fund og hele det ny liv, som åldgranskningen havde fået i sær ved Ole Worms iver for sagen. At forfatterinden var påvirket af denne genfødselsens ånd i litteraturen, viser hun jo allerede paa titelbladet ved sin „runebogstavs kåbe“.

Om hun end havde haft magt, som hun havde agt, om hun end havde haft lige så megen følelse, som Holberg havde vid, så er det dog næppe rimeligt, at hun i denne vindtørre og sprænglærde forstandstid havde kunnet fræmbringe en roman af samme værd som Holbergs første lystspil fra samme år. Det var næt op en mand som Holberg, tiden trængte til. Hans latter skulde først som en „rensende stormvind“ bortblæse pedanternes fingertykke bogstøv, hofmændenes pudder-parykker og alle „dårnernes lader og fagter“, inden det, næsten et halvt hundredår senere, kunde være muligt for en Evald at røre hjerterne med sine smeltende toner. Og disse skulde også i en menneskealder have

øvet sit trylleri, inden folkets fantasi var modtagelig for nydelsen af en Øhlenslægers billedrige og alvårlige skuespil. Da først kom, i følge naturens udviklingsorden, tiden for **romanen**, en digtart, hvis kunstner må tale både til forstanden, følelsen og fantasien, om den skal kaldes roman i dette ords bædste mening, om den — som alle digtekunstens andre ægte børn — skal vække og styrke viljen til kamp for det skønne, sande og gode, i stæden for, som ofte er tilfældet, kun at svække og slappe ved overspænding og smagløshed. Hvo, som nok så lidet har søgt at udgranske de åndelige naturlåve for litteraturens udvikling, og som tillige kender dennes tilstand i Danmark i den første fjærdedel af forrige hundredår, må kunne sige sig selv, at det første forsøg på at skrive en dansk roman nødvendigvis måtte mislykkes. Selve forsøget er imidlertid rosværdigt, og i ethvert tilfælde har det literaturhistorisk interesse at se lidt nærmere på det.

Lige over for titelbladet findes et billed, på hvilket man ser en kvinde sidde under et næsten bladløst træ. I den højre hånd hålder hun en sol, i den venstre en gren. Krone, septer, hermelinskåbe, hyrdestav m. m, ligger ved hendes fødder. Dejlig er hun vist; men et slør, som falder ned fra hendes hoved, skjuler næsten yndighederne, som måske næt op derved skal göres des mer tillokkende. Under billedet står: „A mindæ Beklædede Sandhed“. Vanskelig vil man i selve romanen finde noget, hvortil dette billed kan svare, — ja, hvad værre er, man vil næppe kunne tænke sig nogen rimelig grund til, at den har fået denne titel og ikke en hvilken som helst anden. Det skulde da være, at forfatterinden har villet hentyde til digtarten, som om romanen fortrinsvis skulde give sandheden klæder på og således føre den ind i livet. Der er næmlig ingen grund til at tro, at hun med „den beklædte sandhed“ har villet udtrykke noget lignende som vi ved det gængse „sandhed med modifikatjon“.

Med hensyn til bogens „æstetiske værd“ må man uden tvivl give Nyerup ret, når han sætter dette „æqval nul“. Det er ikke let at finde nogen ledende skönhedstanke i denne blanding af persiske og romerske æmner, af minder fra den foregående tids ridder- og hyrderomaner. Snart er

man hos Cambyses, snart hos Servius Tullius, snart på Nyf (d. e. Fyn), men farten er saa træg, at forandringen egentlig ikke fryder. Vel strængt dömmet dog Nyerup om bogen, når han siger, at „ingen moders sjæl er i stand til at hælde dens læsning ud til enden“, men det kan ikke nægtes, at fræmstillingen, så vel som språget, på sine steder er så tung, at, havde Baggesen kendt den, kunde han meget godt have brugt den i stæden for „Kalundborgs krønike“, da han vilde give borgemæsteren „mod sövnløsheden antidot“.

Når man derfor i våre dage vil have andet udbytte end det rent språglige (i hvilken henseende den yder meget lærerigt), må man fra helheden vende sig til enkelhederne. Man vil da, ved at jævnføre denne 150 år gamle roman med en nymodens, finde meget både lærerigt og morsomt. Den udtværede skrivemåde kan endnu i visse henseender bruges som parodi på mange af våre „lejebiblioteksromaner“, om end udtrykkene og billederne tilhører en svunden Tid.

Nogle uddrag skal nærmere vise dette:

Det er ikke forfatterinden muligt at bruge så „ubeklædede“ udtryk som „solen gik ned“ el. lign. Nej, det heder t. e.

„En gang ret der Soelen var færdig at fraspænde sine (af den lange Dags hastige Løb) trette Heste / oc udi Thetis Vande aftoe Sommer-Vejers overflødige Støf / kom vi udi en stor tyck Skov / hvor min Herre afsteg / oc befaldte mig at følge sig / efter at voris Heste vare hengifne til voris Knægte oc Skiold-Dragere“ o. s. v.

Billedet med Solens heste er i dette tilfælde så meget morsommere, som de jordiske heste straks følger efter.

Mærkeligst er dog romansprågets første famlende forsøg på at finde ord til at skildre ælskov. „O Cordelisa“, udbryder en ælskende ridder, „hvi jler jeg saa hen at beskue dig igien! da jeg ved hver af dine straalende Øjneblik finder en Morder-Piil i mit ømme Hierte!“ — En anden „dapper“ riddersmand fortæller om sin ulykkelige kærlighed, „hvor ved et dybt Suk saa borttog ham sin Aand / at mand en lang Tid icke vidste / om han havde mere af Livvet / end to vit opslagen Øjne / som dog stod gandske stille / oc uvist til at slutte noget Lifs-Tegn af, hvor udover den fremmede

Herre højlig forskreckede sig / oc med Hid oc Didskøtlen endelig bragte ham til sig self.“ — Da budskabet om den ælskedes død bringes rideren, udbryder han: „Nej! hun er alt for dybt indsat i mit Hjerte / at Døden kand være mægtig at naae hende / uden først igiennemboret mig! Derfor er det umuligt / at min Udvalde kand være død / oc jeg endnu leve.“ — Men lad os en gang høre, hvorledes helten maler sin ælskedes billed: „hendis Statur er maadelig, hverken høj eller lauf; hendis Hvidhed beskiemmede de nys udsprungne Lilliers; hendis Haar som Sølf af en u-gemeen Længde, hendis Øjnes Ild formaaede jeg icke fuldkommelig at betragte / dog saae jeg vel / at deris Blaahed overgaar den dejligste Skye paa Himmelen; hendis Krop overmaade rank oc u-sigelig smal; hendis Hænder smaa oc glatte / at man skulde holde dem for at være udarbejdet af hvid Vox“ o. s. v. — Og lige over for en slig dejlighed lyder en kærlighedstilståelse således: „Jeg gestaar / Nymphe, eller dette Steds Gudinde / at uden eders Øjen er intet i Verden mægtig nok til at forandre mit til Døden bestandige Hierte; dræb mig derfor / nu du vilt / med alle de Haardheder / du kandst optænke.“ — Er ælskerne således, — hvorledes må da ikke ælskerinderne være! Om en af disse heder det, at med „den Hierte-Sorrig hun fandt / blev hendis deylige Øyne / som tilforn stoed fulde af Ild / til tvende Kilder / hvoraf Taarene med en stor Magt udbrød / at man skulde sige og holde for Tagis Flod havde icke fleere Perler i sit Vand / end Perle-Draaber / mand paa hendes angenemme Kinder saae nedtrilde.“ Om en anden skönhed siges, at hun „icke kunde holde sine Taare / de jo som Hagelsteene udtrildede“.

Sjælden finder vi mellem disse smagløsheder et billed, som endnu kan tiltale os, om end språget svækker indtrykket. Således i følgende skildring: „Over disse Ord rød-nede Manhora, oc med sin dejlige Farve beskiemmede de nys udbrøtte Roser / hvormed hendis Hoved var beprydet.“

Endnu sjældnere er forfatterinden heldig i at ordne sit æmne i større helheder, så at et samlet skönhedsindtryk fræmgår deraf. Dette er dog for en del tilfældet med ordningen af spørsmålene og svarene i en hviskeleg, som hun lader nogle af hovedpersonerne lege. „Det hemmelige spørs-

mål“ synes den gang navnet at have været på denne endnu almindelige leg. Hvorledes dette middel med smag må kunne nyttes af en digter, vil man let indse uden at vide, hvorledes spørgsmålene og svarene faldt i det nævnte tilfælde. For at meddele disse, så at de kunde forstås af en, som ikke har læst romanen, vilde det imidlertid være nødvendigt at gengive næsten hele dennes indhåld; men efter de prøver, som læseren allerede har fået, gör han vist gerne afkald på mere.

At forfatterindens egen samtid dömte mildere om hendes roman, kan næppe undre os. Albert Thura, som 1732 udgav et lille latinsk skrift om Danmarks forfatterinder, finder i hendes digtning flere prøver, som vidner om konst og snille („specimina artificiosa simul et ingeniosa“). Og Schönau, som 1753 udgav to tykke bind om „Danske Lærde Fruentimer“, kalder hendes bog „et meget net og zirlig Skrift“. Den sidste dom vejer dog ikke meget, når man af hans værk kender hans åndelige slægtskab med „magister Rosiflengius“.

Selve den trykte roman giver ingen oplysning om forfatterindens, Amindas, virkelige navn, ej heller om, hvor længe romanen muligvis kan have henligget utrykt. Til dels får man bægge dele at vide af et latinsk håndskrift om lærde kvinder, hvilket den yngre Otto Sperling har efterladt sig. Han, som døde den $18/3$ 1715, har næmlig set hendes håndskrift, der med en tilegnelse til kongen af Danmark synes at have været indsendt til denne. Tilegnelsen, som ikke er trykt, var undertegnet „Aminda“, hvilket opdigtede navn, da bogen skulde trykkes, blev sat i stæden for det virkelige, som oprindelig fandtes under fortalen, men skreven bagfra: „Ateragram Nossal“. Om denne Margareta Lasson, som hun altså heder, meddeler Schönau, at hun var en datter af justitsråd Jens Lasson, som døde i København 1706 i en alder af 84 år og en slægting af den retskyndige Peder Lasson, Rasmus Vindings medarbejder på „Danske Lov“. Af hendes faders høje alder, da han døde, kan man allerede slutte, at hun næppe den gang har været ung. Det er endog rimeligt, at hun selv kan have været død, inden hendes bog blev udgiven. I ethvert tilfælde må hun vel

være født inden 1670, da man næmlich finder et æredigt af hende til datidens mest skattede digterinde, Dorte Engelbretsdatter, i dennes „Taare-Offet“, som allerede i juli 1684 var færdigt til trykken. Hvor Margrete Lasson har levet er ej heller let at afgøre nu. Dog er det ikke usandsynligt, at hun har bot i nærheden af Odense (måske i denne by), ej alene, fordi hun i sin roman har sigtet til dette og flere fynske stædnavne, men nærmest fordi hun i tilegnelsen til kongen foregiver at have fundet håndskriftet i en væg på Dalum kloster i Fyn, skrevet på pergament.

Hvo Margrete Lasson end har været, og hvor hun end har levet, bør hendes navn fræmdrages af sin glemsel, alene for hendes gode viljes skyld. Det bør påskønnes, at hun over hundred år inden Fredrika Bremers og fru Gyllembourgs forfatteretid af sand kærlighed til modersmålet har gjort det første forsøg på at løse en opgave, som dog endnu ikke kunde løses. Det bør påskønnes så meget mer, som hun er kvinde, og derfor til dels havde fordømmen imod sig. „Jeg bekiender vel“, siger hun selv i fortalen, „at jeg her udi har begaaet noget / som for mit Kiøn er usædvanligt / i det jeg i steden for at slibe aad paa min Syenaal / har afskaaret min Pen.“ Det er imod samme fordom, Margreta Lasson tidligere har vendt sig i sit ovennævnte æredigt til Dorte Engelbretsdatter, som begynder således:

„Hvad godt af Nazaret skal mand sig kunde vente,
Er spuurt af Jøderne, det Spørszmaal giver Rente
Endnu til mangan een, der denne Tanke bar,
At skrive saa som du, ej Qvindfolk træffer nær.

De tvifler, dette Kiøn kand eye denne Gave,
Den Mand, den Ven saa vist, maa dem nu Haanden have.
Ach binder GUD dog ej I Jødisk-sindet Mænd;
Han Tienerinden er saa naadig som een Svend.“

Det forrige Rustkammer paa Rosenborg Slot.

Af Dr. P. Brock.

I den seneste Tid er Opmærksomheden paany bleven henledet paa Arsenalets interessante historiske Vaabensamling, dels ved den i Anledning af Samlingens Gjenaabning for Publikum udkomne Katalog, dels ved Hr. Artillerikapitain Otto Bloms grundige Værk om Christian den Fjerdes Artilleri. Det turde maaske derfor ikke være uden Interesse som Supplement til de i de nysnævnte Arbejder om Arsenalets Vaabensamling meddelte Oplysninger om Samlingens Oprindelse og Forøgelse i Tidernes Løb at gjøre opmærksom paa, at der allerede i Midten af det syttende Aarhundrede var et ikke ganske ubetydeligt Rustkammer paa Rosenborg Slot, og at Vaabnene fra dette, der, som det nedenfor nærmere skal paavises, er blevet opløst i forrige Aarhundrede, nu utvivlsomt for en Del befinde sig i Arsenalets Vaabensamling.

Allerede fra Begyndelsen af Frederik den Tredies Regjering haves en Samtidigs Optegnelser om dette Rustkammer; i den Biografi af en ubenævnt dansk Kunstner, hvilken findes i Suhms Samlinger til den Danske Historie, 2 Bind, 3 Hefte, S. 134—158, og hvis Navn ifølge Nyerups Efterretninger om Kong Friderik den Tredie S. 174 var Jakob Normand, fortælles a. St. S. 156:

„I det første Aar fih jeg 4 Liberie hver saa gode, „som hundrede Daler, en skipper Kost og fri Huus. Der till „med bleff Jeg Kongens skieffter, oc brugte den gode „Herre mig till adskillige Konsterie. Hand beskichede mig

„till at have jnspection paa Rosenborg, med hans „Mayest. Liffrustning, og førde jeg ham det I all „skichelighed, huilchet hans Mayest. velbehagede, och satte „hand mig offver Konstkammeret og Modell-Kammeret efter „Salig Giøntelbergs Død.“

„Der effter gaff hand mig den Commando paa tyehuset offver Rustkammeret Som dog vaar den beste, och skichet Kongen mig till Hamborg med sin Cammerthienere, at lade jnfatte adskillige driche kar I guld, som vaar Enhørren Rinoser Horen og andet mere rart.“

I Beckers Samlinger til Frederik den Tredies Historie, 2 Bind, S. 149 læses:

„I Nat (28 Juni 1666) var her en saa forfærdelig Torden, „som man aldrig tilforn har hørt. Lynilden slog ned paa „3 forskellige Steder . . . i Kongens Huus i Haven slog „den ned i Rustkammeret og nedkastede endeel Geværer.“

Dette Rustkammer bestod af to Værelser, der i det af Holck i Aaret 1775 udgivne Inventarium over Rosenborg Slot fra Christian den Femtes Tid (hvilket aßerede tidligere havde været trykt i Aargangene 1772 og 1773 af den i Anledning af Revolutionen den 17de Januar 1772 paabegyndte Kjøbenhavns Aftenpost) benævnes henholdsvis Rust-Kammeret over Regalie-Kammeret (S. 106—115) og Kunst-Gevær-Kammeret (S. 82—88). Med de samme Navne og i alt Væsentligt det samme Indhold anføres de i det i Slottets Archiv opbevarede Inventarium af 1718, henholdsvis S. 498—537 og S. 485—497, samt i en Hr. Inspektør Carl Andersen tilhørende gammel Afskrift af det forsvundne Inventarium af 1731, S. 471—505 og S. 462—470. Af det i Ministeriernes Archiv beroende Inventarium af 1781, for hvilket det mellemliggende efter Kommandanten, Oberstlieutenant Magnus Langhorns¹⁾ Død ved Slottets Overleverelse til den følgende Kommandant og Slotsforvalter, Oberstlieutenant August Wilhelm Horstmann 1759 affattede Inventarium, der ligeledes er gaaet tabt, er lagt til Grund, ses det, at det førstnævnte Værelse var det næst-

¹⁾ Født 16/7 1690 paa Christiansø, død 3/8 1759, gift med Dorothea Elisabeth Wagner; Hundrup, Biographiske Efterretninger om dem, der ved Kjøbenhavns Universitet have erholdt de høieste akademiske Værdigheder, S. 118 Nr. 21, 1.

øverste i det store Taarn (S. 548), og at Kunstgeværkamret var det derunder liggende Værelse over Regaliekamret (S. 574). Et tredie Taarnværelse, det gamle Kaardekammer (Holcks Inventarium S. 101—106, Inventariet af 1718, S. 538—547, Inventariet af 1731, S. 506—513), indeholdt en stor Samling blanke Vaaben; ifølge Inventariet af 1781 S. 520 og 521 var dette det øverste Kammer i det søndre Taarn.

Vaabnene i Rustkamret, af hvilke endel i de omtalte Inventarier kaldes oldenborgske, og i Kunstgeværkamret blev ifølge den i Slottets Archiv beroende af Langhorn den 31 December 1744 forfattede og den 23 Marts 1745 allerunderdanigst indleverede: „Specification! Paa hvad som er afgaaen af Rosenborgs Inventarium siden d. 4 January Anno 1731. jndtil ultimo Dec. Anno 1744.“ S. 2—14 „efter „Kongl. Allernaadigste Befaling leverede til Hans Mai^{tt}. Lif- „tiener Monsr. Rambusch. Herfor er Hr. Hof- Marschal „von Grams¹⁾ afgangs ordre, sub dato 10 Janv. 1732 samt „bem^{to} Monsr. Rambuschs paategnede quitering af 23. ejusdem.“ Afleveringen indbefattede blandt Andet omtrent 300 Geværer og 60 Pistoler, adskillige mangeløbede „Inventioner“, forskjellige smaa Metalkanoner, Kobbergranater, Brandkugler, Kugleformer, enkelte Stykker af Rustninger, endel Krudthorn osv. Nogle af disse Vaaben synes, forsaavidt de ere forsynede med Navne og Aarstal, med temmelig stor Sikkerhed at kunne gjenkjendes i Tøjhusets Katalog, saaledes:

Langhorns Specification S. 3	Fyrbøsser	Nr. 2 = Tøjhuset	A 285—286,
—	—	- 4 Flintepistoler	- 6 = A 1472,
—	—	- 4 —	- 8 = A 1475,
—	—	- 5 Fyrpistoler	- 1 = A 1464,
—	—	- 11 Nr. 3	= A 361—362,
—	—	- 13	- 31 = A 13.

Nogle faa af disse Vaaben ere ved den i Tøjhusets Katalog S. 4 omtalte Tilbagelevering til Rosenborg Slot af

¹⁾ Frederik Carl Gram, født 1702, 1731 Ridder af Dannebrogen, 1739 af l'union parfaite, afgik ²⁴/₆ 1741 som Overhofmarskal og blev Amtmand i Frederiksborg, ²⁶/₁₁ 1741 Geheimeraad, 1760 Ridder af Elephanten, død 1782. Danske Samlinger, 2 Række, 4 Bind, S. 267 og 272.

„enkelte meget kostbare Vaaben, der havde været afbenyttede af de danske Konger,“ formentlig i Aaret 1838 komne tilbage til deres oprindelige Opbevaringssted; saaledes de tvende i Langhorns Specification S. 12 Nr. 13 nævnte pragtfulde med Elfenben indlagte Geværer med Aarstallet 1596 og det danske Vaaben; de omtales hos Holck S. 111 Nr. 13, i Inventariet af 1718 S. 508 Nr. 13 og i Inventariet af 1731 S. 480 Nr. 13, og anføres i det i Slottets Archiv beroende Inventarium af 1839 S. 19 Nr. 174 og 175 at være komne fra det kongl. partikulære Rustkammer¹⁾.

Vaabnene i det gamle Kaardekammer, der bl. A. bestode af omtrent 140 Sabler, Pallasker og Kaarder, bleve ifølge en i Inventariet af 1731 tilskreven Bemærkning afleverede til det kgl. Rustkammer den 24de Mai 1758. De ere ikke beskrevne saaledes, at de kunne gjenkjendes i Tøjhusets Katalog.

De forholdsvis faa Vaaben, der efter Afleveringerne i 1732 og 1758 derefter vare tilbage paa Rosenborg, omtales senest i det i Slottets Archiv beroende Inventarium af 1802

¹⁾ Disse Stykker have desuden en ganske særegen Interesse for den chronologiske Samling som et Minde om Christian den Fjerdes Krøning; de bære nemlig foruden Aarstallet den formentlige Givers Navn (HIRONIMVS SCHLICK GZPVHZW) og Vaaben. Denne var en af de faa af Christian den Fjerdes jevnbyrdige Modstandere, som med Held (Wolf Encomion regni Daniæ S. 235) deltog i den berømte Turnering den 3 og 4 September paa Amagertorv. Hans Navn (GRAFFE HIERONIMVS SLICK HER ZV PASSOW VND WEISKIRCHEN) og Vaaben findes ligeledes indgraveret paa den ene af de til Ophængning af Ringen bestemte Søjler, der høre til den i Samlingen opbevarede Sølv-Rytterstatuette af Christian den Fjerde; at denne er forfærdiget til Erindring om dette Ridderspil, og ikke, som det hedder i et Hr. Inspektør, Kammerraad Læssøe tilhørende gammelt Manuskript, indeholdende en Fortegnelse over Artificialkammeret, S. 2 Nr. 16 og 17, kan være „offeret Hans May⁴ Christianus 4tus, da han Deri (Hamborg) blev huldiget den 30 October 1603“, ligesom Navnene ej heller angaa de Herrer og Riddere, „som have bivaanet det Carusel holdet i Hamborg Ao. 1603“, har jeg overbevist mig om ved at gennemgaa de paa Søjlerne indgraverede Navne, der alle gjenfindes i Beskrivelsen over Turneringen 1596 i Wolfs Encomion regni Daniæ S. 224—283; de ere endog anførte i den Orden, i hvilken de forskjellige Deltagere i de mangeartede og brogede Optog optraadte ved Ridderspillet.

S. 33 ff. og S. 113 ff. De S. 33 beskrevne omtales atter i Inventariet af 1813 (i Slottets Archiv) S. 44 ff. og findes endnu i Samlingen, men af de S. 113 omtalte bleve, ifølge Inventariet af 1813 S. 105, endel den 30 April 1804, saaledes som det ogsaa siges i Tøjhusets Katalog S. 4, afleverede til det kongelige Rustkammer, og enkelte af disse kunne endnu gjenkjendes i dettes Katalog, saaledes

Inventariet af 1802 S. 115 Nr. 4 = Tøjhusets Katalog
B 8,
— - — S. — Nr. 7 = Tøjhusets Katalog
B 252,
— - — S. 116 Nr. 14, 15 = Tøjhusets Katalog
B 61, 62.

Det vil saaledes af det Foregaaende ses, at der fra Midten af det syttende til Midten af det attende Aarhundrede har været et ikke ubetydeligt Rustkammer paa Rosenborg, og at dette har staaet under Tilsyn af en særegen ansat Rustmester, fremgaaer ikke alene af det ovenfor citerede Sted af Jakob Normands Autobiografi, men ogsaa af følgende henholdsvis i Inventariet af 1718 S. 497 og Inventariet af 1731 S. 470 ved Kunstgeværkamret tilføjede Bemærkninger:

„Til Kunst Gevæhrit, Svarer Friderich Ostermand, Ligeleedis som Hendrick Cappel, Saasom hand haver det under „sin Egen lucke og laas.“

„Til Kunst Gevæhret svarer Johan Melchior Winther, „saasom hand haver det under sin egen Lucke og Laas.“

Endelig tør det vist antages, at endel af Stammen i Arsenalets nuværende Vaabensamling, deriblandt ogsaa af de oldenborgske Vaaben, skriver sig fra de tvende større Afleveringer fra Rosenborg 1732 og 1758, af hvilke den sidstnævnte som ovenfor bemærket udtrykkelig angives at være sket til det kgl. Rustkammer, ved hvilket utvivlsomt er ment det paa Christiansborg værende, der ifølge Tøjhusets nye Katalog S. 4 og den ældre af 1860 (2den Udgave) S. 1 blev afgivet til Arsenalet 1790. Den sidste og mindste Aflevering fra Rosenborg 1804 foregik, som ogsaa angivet i begge de nævnte Kataloger, derimod direkte til Tøjhuset.

Fordrevne schlesiske Adelsmænd som kongelige Gjæster i Danmark 1627—28.

Meddelt af Chr. Bruun.

Det her aftrykte Aktstykke, til hvilket Originalen bevarer i det kongelige Gehejmearkiv, Malmøhus Regnskabsbilag 1627—29, Nr. 192, har Interesse saa vel som Vidnesbyrd om den Gjæstfrihed, Christian den Fjerde har vist fremmede landflygtige Trosfæller, som ved de detaillerede Oplysninger det giver om Levemaade og Pris paa Levnetsmidler i hin Tid. Familien Kochtitzky var af bøhmisk Herkomst; den indvandrede i Schlesien i det 16. Aarhundrede; den ejede Herskabet Lublinitz i Fyrstendømmet Oppeln i Schlesien og flere Godser. Johan von Kochtitzky blev 1570 ophøjet i Friherrestanden. Andreas von Kochtitzky var „en kvalificeret og vellærd Kavaller“ (han ejede mange Bøger, som han lod indbinde i grøntfarvet Pergament og havde opstillet i en pragtfuld udstyret Sal). Da det ifølge Konføderationen i Prag, i hvilken Schlesien deltog, var blevet bestemt, at alle de højere Statsemeder skulde besættes med Protestanter, overtog Andreas Kochtitzky, Friherre af Kochtitz og Lublinitz, Herre til Koschenstein og Cosel, Embedet som „Landeshauptmann“ i Fyrstendømmerne Oppeln og Ratibor. Efter Slaget paa det hvide Bjerg, 8. November 1620, nedlagde han sit Embede og blev paa samme Tid af de schlesiske Stænder sendt til den polske Landdag i Warschau tilligemed to andre Mænd. Det er uden Tvivl denne Andreas, som i Aktstykket

kaldes den „gamle“ Friherre. Sønnen Andreas, der nævnes som Oberstlieutenant, er uden Tvivl den Mand af samme Navn, der tjente Gustav Adolph som Oberst i Rytteriet og af ham i September 1632 sendtes til Schlesien for at bevæge de schlesiske Stænder til at erklære sig for den svenske Konge. Sønnen Christoffer synes ikke at have gjort sig bemærket. (*Zeitschrift für die Geschichte Schlesiens*, VI, S. 283—84. XII, S. 25 ff., 311. *Archiv für Sächsische Geschichte*, XII, S. 181—84. *Lucæ, Schlesische Chronik*, S. 645; denne Forfatter synes af de to Andreas Kochtitzki at gjøre en Person, som har været Generalkrigskommissær i svensk Tjeneste. *Cronholm, Gustav Adolf*, VI, S. 425 og 432.)

Grunden til at disse protestantiske Adelsmænd ere komne til Danmark fra Schlesien, har vist været den, at de ere flygtede fra deres Hjemstavn, dengang Wallenstein trængte ind dette Land, og at de have sluttet sig til den danske Konges Soldater, da disse bleve drevne ud af Landet af Wallenstein ¹⁾.

Fortegnelse

paa hvis Proviant, Fetalje, Mad, Øl, Vin og andet, som er forspiset og medgaaet til den gamle Herres Hr. Andreas Kochtitzschi, Friherre til Kochtitz, Lublinetz, Cosell og Cosentin i Schlesien, samt hans tvende Sønner Hr. Andreas Kochtitzschi Oberstlieut. og Hr. Christoffer Kochtitzschi med deres medhavende Folk og Tjenere, en Hofmester, en Staldmester, en Karl, en Skræder og to Edelknaber, hvilken Kong. Ma^t, efterat de vare fordrevne fra deres Land og Gods, naadigst havde bevilget fri Logement og Underholdning her paa Malmøhus, der ham og dem efter Hr. Statholders Skrivelse og Befaling paa hans Maj^t Vegne er forordnet, givet og skaffet.

Anno 1627 den 22 Novbr. ankom velbe^{te} gamle Friherre med Hr. Statholders Skrivelse, fra hvilken Tid han og hans Sønner og Folk ere spisede og holdt fri Disk fore til den 28 Aug. Anno 1628, han igjen bortdrog. Foruden hvis fremmede Oberster og andre Krigsofficerer som ham imidlertid besøgte,

¹⁾ De her givne Meddelelser skyldes Cand. theol. S. M. Gjellerup.

forneblig Oberst Kaltenhof med sine medhavende Folk og Tjenere, Oberst Bautzenn, Klein Jacob, den Skotske Greve Vann Spinj, som med sit Regiment laa her udi Byen, og andre flere regnede. Dog paa ham selvniende paa ét Bord for ham, hans Sønner, Hovmester og Staldmester, som ginge til Disk med ham selv, hvert Maaltid 8 Retter, endog der undertiden blev spiset 10, 12 og vel flere Retter, ligesom han havde Gjæster og Fremmede til; og hvis der kom af hans Bord, blev baaret for Folkene; naar det ikke kunde forslaae, finge de endda 2 og 3 Biretter til og ellers derforuden

Frokost om Morgen.

Paa Friherrens og hans Sønners, Hovmesters og Staldmesters Bord og Disk er anrettet og spiset for ham og hans Sønner og Folk hver af de tre Kjøddage saavel som og 4 Fiskedage ad Maaltidet idetringeste 8 Retter, er om Dagen til Middag og Aften 16 Retter.

Kjøddagene.

Søndag, Tirsdag, Torsdag, hver Dag.

Flesk	$\frac{1}{3}$ Side	} Saltmadsfad 1 Ret.
Røget Oxekjød	1 Stykke	
Røget Lammekjød	1 Stykke	
Gaasekjød	$\frac{1}{2}$ Krop	
Oxetunger	1	
Kjødpølser	1	
Nødekjød til Groffenbrad, fersk	8 Skaal ☉.	
Fersk Lammekjød	$\frac{1}{2}$ Krop.	
Kalkun	$1\frac{1}{2}$ Skaal ☉.	
Gjæs	1.	
Høns	2 Par.	
Grise	1.	
Ærter	$1\frac{1}{2}$ Ottingkar.	
Fersk Strandfisk af adskillig Slags for	$3\frac{1}{2}$ Slk.	

Fiskedagene, daglig.

Saltet Torsk	4 Skaal ☉.
Saltet Sild	25 Sild.
Saltet Lax	4 Skaal ☉.

Spejelax	1/4 Lax.
Rav Rebling	1/8.
Aal	1 Skaal ☿.
Bergefisk	2 Skaal ☿.
Tørre Langer	2 Fisk.
Rokker	2 Fisk.
Flynder	1 Snes.
Høns	2 Par.
Nødekjød, fersk	8 Skaal ☿.
Lammekjød, fersk	1/2 Krop.
Gjæs	1.
Adskillig Slags Strandfisk for .	3 1/2 Slk.

Herforuden medgik daglig til Maden:

Smør	4 Skaal ☿.
Spechel Spæk og Bug Spæk . .	4 Skaal ☿.
Hvedemel	1 Ottingkar.
Sigtet Rugmel	1 Ottingkar.
Havregryn	1 Ottingkar.
Smaat Salt	1 Ottingkar.
Grovt Salt	1 Ottingkar.
Øledike	4 Potter.
Æg	1/2 Ol.

Ugentlig kjøbt og udgivet:

For Salat, grønne og tørre Urter, hvid og rød Kabussekaal, grønne Ærter, gule Rødder, hvide Roer, Løg, Pistenak- rødder, Persillerødder, sure og søde Æbler, Peberrod, Senop, Dansk Kommen, sød Mælk og andet sligt	7 Slk 8 s.
Kokken til Potter	„ — 12 -
Vinedike, to Potter	1 — 4 -
Limoner	1 — „ -
Oliver	1 — „ -

Agurker	„Sl. 1 2 / 3
Capris	1 — „ -
Bomolie	„ — 12 -
Ingefær	4 Lod.
Peber	3 —
Muskatblommer	1 1/2 —
Hele Muskater	1 —
Negliker	1 —
Kanel	1 —
Kardemomme	1 —
Safran	1/2 —
Canari Topsukker	7 Ø „ —
Rosiner	2 — „ —
Korender	1 — „ —
Mandler	2 — „ —
Svedsker	3 — „ —
Ris	2 — „ —
Annis	16 —

Ugentlig forbagt i smaat og grovt B

Sigtet og gebydelt Rugmel . . .	2 1/2 Skp.
Grovt Rugmel	1 Tde „ —
Hvedemel	1 —

Ugentlig mindst fordrucket, med Tractement til Gjæsterne:

Over Maaltid og mellem Maaltid paa ham selv femte daglig 5 Støbken Vin, er	30 Støbken.
Tydst Øl ligesaa 8 Potter daglig hver, er	2 1/4 Tde 10 Potter. (2 1/2 Rd. pr. Tde.)
Til Folkene, godt Danskøl (til Tønden 4 Skpr. Malt, 1 1/2 Skp. Humble)	1 Tønde. (2 1/2 Rd. pr. Tde.) (pr. Skp. 40 s.)

Forbrændt over Borde for og efter Maaltid,

samt paa hans, hans Sønners
og Folks Gemakker, Morgen
og Aften, store og smaa
Tællelys daglig 2 Skaal Ø ,
er om Ugen 14 Skaal Ø .

Dette forskrevne bliver om Maaneden
à fire Uger:

Flesk	4 Sider.
Spechel Spæk og Bug Spæk . .	5 Lis Ø .
Røget Oxekjød	$\frac{1}{2}$ Krop 4 Stk.
Fersk Nødekjød	1 Krop.
Røget Lammekjød	3 Kroppe.
Fersk Lammekjød	14 Kroppe.
Gaasekjød	6 Kroppe.
Oxetunger	12.
Kjødpølser	12.
Kallun	1 Lis Ø 2 Skaal Ø .
Gjæs	28.
Høns	56 Par.
Grise	12.
Ærter	$2\frac{1}{4}$ Skpe.
Saltet Torsk	4 Lis Ø .
Sild	5 Ol.
Saltet Lax	4 Lis Ø .
Spegelax	4.
Rav Rekling	2.
Aal	1 Lis Ø .
Bergefisk	2 Lis Ø .
Tørre Langer	3 Varder 2 Fisk.
Rokker	3 — 2 —
Tørre Flynder	320.
Sigtet Rugmel	2 Tdr. $1\frac{1}{2}$ Skp.
Grovt Rugmel	4 Tdr.
Hvedemel	1 Tde $1\frac{1}{2}$ Skp.
Vin	3 Amer.

Rostokkerøl	9 ¹ / ₄ Tde	10 Potter.
Godt Dansk Øl	4 Tdr.	
Smør	6 Lis ₤.	
Smaat Salt	3 Skpr.	
Grovt Salt	3 Skpr.	
Havregryn	3 Skpr.	
Øledike	112 Potter.	
Æg	14 Ol.	
Vinedike 8 Potter	1 Sldr.	1 ½ „ β.
Limoner	1 —	„ —
Oliver	1 —	„ —
Agurker	„ —	3 —
Capris	1 —	„ —
Bomolie	„ —	3 —
Ingefær 16 Lod	„ —	1 —
Peber 12 Lod	„ —	1 — 2 —
Muskatblomme 6 Lod	1 —	„ — 8 —
Hele Muskater 4 Lod	„ —	1 — 8 —
Negliker 4 Lod	„ —	3 —
Kanel 4 Lod	„ —	1 — 8 —
Kardemomme 4 Lod	„ —	2 —
Safran 2 Lod	1 —	3 —
Canari Top Sukker 28 ₤	19 —	1 —
Rosiner 8 ₤	1 —	1 —
Korender 4 ₤	„ —	3 —
Mandler 8 ₤	3 —	2 —
Svedsker 12 ₤	1 —	„ — 8 —
Ris 8 ₤	1 —	1 —
Anis 2 ₤	„ —	3 —
Strandfisk, Kokken til Potter, Salat, Urter, Ærter, Rød- der etc.	14 —	1 — „ —
Lys	3 ¹ / ₂ Lis ₤.	

Bliver saa fra 22. Nov. 1627 til 28. Aug. 1628
i 10 Maaneder à 4 Uger:

Flesk (20 Rd. pr. Skip ₤) 6 Skip ₤ 4 Lis ₤.
Røget Oxekjød 5 Rd. pr. Tde . 7¹/₂ Krop.

Fersk Nødekjød (5 Rd. pr. Krop)	10 Kroppe.
Røget Lammekjød (à 48 β ?)	30 Kroppe.
Fersk Lammekjød (48 β pr. Stk.)	140 Kroppe.
Gaasekjød (à 16 β ?)	60 Kroppe.
Oxetunger (16 β pr. Stk.)	120.
Kjødpølser	120.
Kallun	11 Lis Ø 4 Skaal Ø .
Gjæs (16 β pr. Stk.)	280.
Høns (12 β pr. Par)	560 Par.
Grise (16 β pr. Stk.)	120.
Ærter ($2\frac{2}{3}$ Rd. pr. Tde)	3 Tdr. $4\frac{1}{2}$ Skp.
Saltet Torsk ($5\frac{1}{3}$ Rd. pr. Tde)	$2\frac{7}{8}$ Tde.
Sild ($6\frac{2}{3}$ Rd. pr. Tde)	$3\frac{5}{8}$ Tde.
Saltet Lax (15 Rd. pr. Tde)	$2\frac{7}{8}$ Tde.
Spejelax (1 Rd. pr. Stk.)	40.
Rav Rekling (1 Rd. pr. Stk.)	20.
Aal (8 Rd. pr. Tde)	$\frac{5}{6}$ Tde 1 Lis Ø .
Bergefisk (64 β pr. Lis Ø)	1 Skip Ø .
Tørre Langer (2 Rd. pr. Varde)	32 Varder.
Rokker ($1\frac{1}{3}$ Rd. pr. Varde)	32 Varder.
Tørre Flynder (28 β pr. 100)	3200.
Sigtet og gebydelt Rugmel	$22\frac{1}{2}$ Tde.
6 Rd. pr. Tde.	
Hvedemel (8 Rd. pr. Tde)	$12\frac{1}{2}$ Tde.
Grovt Rugmel (1 Tde Rug	
3 $\frac{1}{2}$ Rd.)	$3\frac{1}{3}$ Læst.
Vin, fransk (38 Rd. pr. Pibe)	10 Piber.
Rostokkerøl ($4\frac{1}{2}$ Rd. pr. Tde)	7 Læster $9\frac{1}{4}$ Tdr. 10 Pot.
Godt Danskøl ($2\frac{1}{2}$ Rd. pr. Tde)	3 Læster 4 Tdr.
Smør (18 Rd. pr. Tønde)	$3\frac{3}{4}$ Tde.
Havregryn	5 Tdr.
Smaat Salt ($4\frac{1}{2}$ Rd. pr. Tde)	5 Tdr.
Grovt Salt ($4\frac{2}{3}$ Rd. pr. Tde)	5 Tdr.
Øledike ($3\frac{1}{4}$ Rd. pr. Tde)	$9\frac{1}{4}$ Tde 10 Potter.
Æg (24 β pr. Ol)	140 Ol.
Vinedike 80 Potter (10 β pr. Pot)	8 Rd. 32 β .
Limoner	6 — 64 -
Oliver	6 — 64 -
Agurker	5 — „ -

Capris	6 Rd. 64 β .
Bomolie	5 — „ -
Ingefær (32 β pr. \mathcal{R})	5 \mathcal{R} „ Lod.
Peber (48 β pr. \mathcal{R})	3 — 24 —
Muskatblomme (4 Rd. pr. \mathcal{R})	1 — 28 —
Hele Muskater (2 Rd. pr. \mathcal{R})	1 — 8 —
Negliker (4 Rd. pr. \mathcal{R})	1 — 8 —
Kanel (2 Rd. pr. \mathcal{R})	1 — 8 —
Kardemomme (2 $\frac{2}{3}$ Rd. pr. \mathcal{R})	1 — 8 —
Safran (56 β pr. Lod)	„ — 20 —
Kanari Topsukker (44 β pr. \mathcal{R})	280 — „ —
Rosiner (10 β pr. \mathcal{R})	80 — „ —
Korender (12 β pr. \mathcal{R})	40 — „ —
Mandler (28 β pr. \mathcal{R})	80 — „ —
Svedsker (6 β pr. \mathcal{R})	120 — „ —
Ris (10 β pr. \mathcal{R})	80 — „ —
Anis (24 β pr. \mathcal{R})	20 — „ —
Lys (10 β pr. \mathcal{R})	1 $\frac{3}{4}$ Skip \mathcal{R} .
Potter, Strandfisk, Urter, Rød- der etc.	95 Rdlr.

Herforuden medgaaet, fordrucket og forspist:

Malmersi (40 Rd. pr. Ame)	1 Ame.
Alikante (40 Rd. pr. Ame)	$\frac{1}{2}$ Ame.
Hvid gammel Skaansk Mjød (16 Rd.)	1 Tde.
Mumme (28 Rd. Fadet)	1 Fad.
Zerbster Bier (29 Rd. Fadet)	1 Fad.
Syltede Negenaugen (5 Rd.)	1 Tonneken.
Rigiske Butter (24 β pr. Bundt)	12 Bundt.
Syltet Stør (4 Rd.)	1 Otting.
Syltede Østers (48 β pr. Tde)	6 Tdr.
Tanteje (5 Rd.)	1 Fdg.
Konfekt, naar han havde Gjæ- ster, er ikke medregnet.	
Givet Kokken, som hele Tiden kogte og aftog hvad der slagtedes	15 Rdlr.

Som Legitimationsbilag til dette Regnskab findes følgende Brev:

Min ganske venlig Hilsen forsendt med Gud vor Herre. Kjære Sigvort Grubbe og kjære Broder, takker jeg Dig ganske venligen og gjerne for bevist Gode, hvilket igjen at forskyldte jeg stedse findes villig. Dernæst, kjære Sigvort Grubbe, giver jeg Dig venligen at vide, at det er hans Maj^t naadigste Befaling at den Herre af Kochtitski med to hans Sønner skal have deres Underholding udi Vinter paa Malmøhus, hvorfor min venlig Begjering er til Dig, Du hannem ville lade bestille Losement og hannem forskaffe Underholding, som herefter udi Regnskabet skal blive godtgjort. Jeg for min Person gjør altid gjerne, hvis Du kan have godt af, og vil hermed have Dig Gud allermægtigste befalet.

Datum Slagelse den 17 Novembris anno 1627.

Frantz Rantzav mp.

Original med Udskrift, Segl i rødt Vox og Sigvort Grubbes Paaskrift.

I dette Regnskab er regnet:

- 1 røget Oxekrop = 16 Stk.
- 1 fersk Nødekrop = 14 Lis Ø .
- 1 røget Lammekrop = 4 Stk.
- 1 Tønde Mel, Ærter, Salt = 6 Skpr.
- 1 Tde salt Lax, Aal, Torsk = 14 Lis Ø .
- 1 Tde Sild = 14 Ol.
- 1 Pibe Vin = 3 Amer = 120 Støbken (à 4 Pot.).
- 1 Læst Øl = 12 Tønder à 120 Potter.

Smaa stykker.

VI.

Bidrag til dansk Sproghistorie.

Af O. Nielsen.

Ʒ i danske Diplomer.

Udenfor skånske Lov forekommer Ʒ yderst sjælden i danske Håndskrifter, næppe uden nogle Gange i et Håndskrift af Valdemars og Eriks sælandske Lov¹⁾. I egeulige Diplomer findes de næppe, men der findes nogle faa Navne i Codex Esromensis, der næppe vilde have fået sådan Form, som de har, hvis Afskriveren af de gamle Diplomer ikke havde haft et Ʒ for sig, som han gengav ved D. Således findes fra omtrent 1140 Atte Dorsteinssun, fra 1157 Dorth Semundi og 1158 Durstein de Slehteholte²⁾. Dette viser, at Brugen af Ʒ har været gængs indtil Midten af det 12te Årh., men der kan ikke angives nogen Grund til at Afskriveren ellers har th, hvor de samme Diplomer også må formodes at have haft Ʒ, således i Diplomet fra c. 1140, der også udmærker sig ved at have bevaret Former med Tvelyd (nemlig foruden Dorsteinssun også Smureimshereth), Thord Staffnessun, Thurgils Gant, Thorþ Throkkildsun. Men Codex Esromensis er ikke nøjagtig i Gengivelse af de gamle Navne, hvorpå allerede for mange Åar siden Dr. Dyrlund har gjort opmærksom³⁾, og har således på yderst få Steder f. Ex. den gamle Form på Esrom, medens Afskriveren næsten overalt har indsat den nyere, der brugtes på hans Tid ved År 1500.

¹⁾ P. G. Thorsens Udgaver af disse Love, Fortalerne S. 14 og S. 9—10.

²⁾ Cod. Esr. Bl. 75, 77 og 102, Thorkelins Diplom. Arn. Magn. I 7, 28 og 14.

³⁾ Tidsskrift for Filologi og Pædagogik VII. 96.

To falske danske Diplomer fra 1340 og 1355.

Et dansk Diplom fra 1355 er en så stor Sjøldenhed, at det vel fortjener at udgives for sig som Sprogmindesmærke. Hidtil er der kun kendt 3 ældre, nemlig fra 1329, 1340 og 1354, samlede i C. J. Brandts Gammeldanske Læsebog S. 76—79. Både der og ved deres tidligere Udgivelse er der ytret Tvivl om deres Ægthed, ligesom N. M. Petersen i Bidrag til den danske Litt. Hist. (2. Udgave I. 91—92) også udtaler samme Tvivl på Grund af Sprogformens yngre Udseende, uagtet de ydre Mærker paa Ægthed er tilstede. Det er også vist nok, at det danske Sprogs Svækkelse er begyndt endel tidligere end man hidtil har antaget; de hårde Konsonanters Overgang til bløde er allerede langt fremskreden i Løbet af det 13de Årh. (se Fortalen til min Udgave af Valdemars Jordebog S. XXIX), om Skriftsproget end for en Del har vedligeholdt de hårde; de få danske Optegnelser fra den sidste Halvdel af det 13de Årh. er Gengivelse af ældre Lovhåndskrifter, hvorfor det ikke kan undre, at man tildels vedligeholdt den ældre Skrivemåde, hvormed man tildels gengav Udtalen, da man begyndte at skrive originalt. Af den Grund kunde man derfor nok antage nedenfor meddelte Diplom for ægte, om end f. E. det straks i Begyndelsen forekommende faar for fader var påfaldende, ligesom endnu mere Former som theres og bægges. Det findes blandt Ribe Kapitels Breve Nr. 77 i Gehejmearkivet og lyder således:

Allæ mæn thettæ bref zee ellær høræ hielsnær wy dem andelig faar Jens meth Guths nade bisp i Rybe, wy wetherkennæ oss meth thet wort aben bref, at thet ær oss fwlwetherlith, at ien welbørdug man Pær Æwelson oc hans husfrw Ingerd Nielsdottær, at the hauæ lææd ij kloster iomfrwær i Stubærkloster theres rettæ arwægotz, ij gardæ lignæs j Stadel sogæn, Pylgard, Østærgard. Item thet gotz skul thæ hawæ bægges thæræ tiid wd, som thet lonæ bref wdwisær, oc ey skul thæ pandæ thæt gotz oc ey skifthæt oc ingæn lwndæ afhænnæt i nogær madæ; nar thæres tiid er wdæ, tha skal thæn forscrefnæ Pær Æwelson ellær hans arwing hauæ thet gotz i gæn fryy wdæn allæ hyndær, oc ikkæ wy ellær woræ eftær kommæ skal hyndær thæt gotz

ey prior oc ey prioris oc ingæn af klostærs forstandær i nogær madæ længær æn sannæ arwing kallæ thæt gotz i gæn. Item oc thæt gænbref gywæs wd paa Stvbærklostærs wegnæ. Ytærmeræ til statfestælshed tha hængæ wy wort incegil næd foræ mæt andræ fleræ gothæ mænþ, som æræ hærræ Niels Ywæron, hærræ Mowæns Awson, som præstær æræ, hwilkæ som gywæt oc skrewæt ær vnnær wors hærræ fõt-zæls aar mcccly die conuersionis sancti Pauli.

De 2 første Segl findes, men det 3die fattes. Udenpå: littera Laurencii Daa super bonis in Stadell.

Da det i Henseende til Indhold slutter sig til det første Gang af Brandt meddelte Diplom fra 1340, laa det nær at tage dette frem til nærmere Sammenligning, da Skriftrækkene er påfaldende lidet overensstemmende med det 14de Århundredes, men nu viste det sig, at nævnte ærværdige Sprogmindesmærke er et Falsum. Arkivsekretær Matthiesens og Registrator Løjtnant Plesners skarpe Blik skyldes altså følgende Resultat:

Man havde et Pergaments Diplom med Biskoppernes almindelige Segl og 2 gejstlige Segl under. Af dette Diplom afskrabede man den gamle Skrift og skrev de ovenfor aftrykte Linier ovenpå, hvorefter man besmurte Pergamentet forat give det et gammelt Udseende, og man havde nu frembragt et ægte Dokument med uforfalskede Segl under. Så havde man et andet Dokument fra 1440, der handlede om det Gods, som man vilde fravende Stubber Kloster; dette Årstal rettede man til 1340, med hvilket År det er meddelt af Brandt; derefter satte man Dateringen, der er skreven med andet Blæk, til i det forfalskede Brev og gjorde dette nogle År yngre end det andet, men passede ikke på, at der 1355 ingen Biskop Jens var til i Ribe.

Dermed taber 2 danske Sprogmindesmærker deres Betydning for Sproghistorien.

Det sønder- og vesterjydske bestemte Kendeord.

Om Grunden til at dette står foran Navneordet har næppe nogen modbevist K. J. Lyngbys Forklaring (Sønderjydske Sproglære S. 14—21). Det er sikkert en sen Dannelselse, ti i gamle jydske Diplomer forekommer det bestemte Kende-

ord aldeles ikke foran og kun sjælden bagved Ordene¹⁾. Det er muligt, at jeg engang har truffet e sat foran Navneordet i et Diplom fra lidt før 1500, men i alle Fald findes det i 4 Diplomer efter 1500, alle udstædte på Skadst Herredsting. I et Tingsvidne af 1527 hedder det: „nogher hollem, som ligger imellom Ennerop waye (Vad) paa begi syder wedh e weil, synnen och nordhen fra e weil“ (Vejlen, Vade-stedet). I et Tingsvidne af 1538 fra samme Herred: „jen gammel pøth i modh e engh och fra then stein (o: stien) och saa synner østher op til e strandh wey och saa longswdh meth wey.“ I et Tingsvidne af 1539: „nar e stybordh (Stigbordet) wordher soth i bwndh och støfwer (dæmmer) e aa, tha kand ther yngghen fysk komme op ath then aa anthen til Norholm heller til annersteth; frandeles wondh forscrefne dannemendt ath e wandh hawer skorn jen parth borth a e aabe (af Åbedet, Åbredden) nedhen for then slwsw och giordh skaye paa Oth Klawsens engh“. Endelig findes i et Tingsvidne fra samme Herred af 1556 „e korn“ (Kornet).

Oftest forekommer i Diplomer fra denne Egn „den“ foran Navneordet, og der er næppe Tvivl om, at denne Brug er Forgænger for den her omtalte, om det end ikke er let at tænke sig, at „den“ kan være forkortet til e; men Intetkønnet er vistnok tabt allerede længe førend e først viser sig i Skrift. I sælandske Love findes rigtignok som bestemt Kendeord the, men alene i Hunkøn, f. Ex. the iordt, the mø, the kunæ, the stund (Eriks sæl. Lov S. 16, 27, 59, 85, Vald. sæl. Lov S. 58), dog deraf kan Formen e ikke have udviklet sig, da the ved samme Tid allerede gik over til thæn (Vald. sæl. Lov S. 6, 14), idet Hankønnets Form også her trængte igennem.

¹⁾ Når det findes bagved Ordet er det vistnok fordi Øbomålet meget tidlig fik Indflydelse som almindeligt Skriftsprog, Sønder- og Vesterjyderne har næppe nogensinde brugt det således.

Tillæg og Rettelser.

- S. 64, L. 12 f. n. De to Verslinier ere aftrykte bogstavret. Rettes superant til superat, og seruat til seruet, give de Mening og kunne oversættes paa følgende Maade: „Det undrer jeg mig blot over, og det overgaar min Fatteevne, hvorledes en Ulv kan frede om den sikre Faarefold.“
- S. 80, L. 16 f. n. Prindsen, læs Prindsessen.
- S. 98, L. 18 f. n. plein, læs peine.
- S. 135, L. 14 f. n. hemulo læs hemmla.
- S. 139, L. 12 f. n. man, læs mån.
- S. 151, L. 10 f. n. hâr, læs han.
- S. 208, L. 7 f. n. puplicos, læs publicos.
- S. 211, L. 21. Jacob, læs Torkel.
- S. 212, L. 8. 1821, læs 1822.
- S. 225, L. 20. om, læs naar.
- S. 226, L. 11. derimod, læs derved.
- S. 244, L. 19. udførte, læs udførende.
- S. 245, L. 7 f. n. 3dje, læs 13de.
- S. 250, L. 13. Juni, læs Juli.
- S. 255, L. 24. Tilskud, læs Tilbud.
- S. 279, i Overskriften, 1656, læs 1652.
- S. 342, L. 4 f. n. dd, læs de.
- S. 343, L. 3 f. n. Jarlsborg, læs Jarlsberg.
-

Alfabetisk Navne-Register.¹⁾

Aagesön, Hans, Raadmand i Malmø, 279, 281, 282. Aarhus, 262. Aastrup, 61, 62. Abenzur, Jakob, Agent for Polen, 326—27. Abildgaard, dansk Maler, 193. Adel, den danske, angreben i et Skrift, se Buno. Adelaer, Curt, 1—23. Adler, Kabinetssekretær hos Prins Christian, 208, 209, 219, 227, 237, 238, 241. Adlercrona, 136. Afrika, 146; Afrikansk (engelsk) Compagni, 176. d'Agar, Jacques, (Aga), fransk Maler i Kbhvn., 136. Hofjunker, 271. Ahlefeldt, Carl, Greve, 342, 353, 357. Claus, Generalltnt., 6, 8, 11. Dorothea Frederikke, 163. Fredrik, 128, 163. Fredr., Storkansler, 82, 89, 90, 98, 100, 103—135 ofte; 148, 152, 153, 159, 162, 163, 170, 274, 303. Hans Henrik, Overkmrhre., 330. Ahrendorf, Fredrik, Generalltnt., 138, 168—70, 302, 303. Karl, General, 303. Akademi, ridderligt i Kjøbenh., 327, 330. Allinggaard, 262. Almonde, hollandsk Amiral, 306.	Alterkalk, fra Magleby Kirke, se Magleby. Altona, 167, 175, 263, 264, 285, 298. Traktat, 175, 301, 310, 315. Amager (det ny), 270, 274, 275. Amerika, 145, 146. Det amerikanske Compagni, se St. Thomas. Amerongen, hollandsk Afsending i Kbhvn., 319. Aminda, pseudonymt Navn for Margar. Lasson, 359 ff. Amiralitetet, 103. Andersen, Rasmus, Skriver paa Malmøhus, 282. Andersen, Steen, 121. Andvordskov (Anders Schau), 24, 64, 68, 261, 268. Angelica Sophronia ell. Engeltje, Adelaers Hustru, 2. Anna, dansk Prinsesse (Frederik II.'s Datter), 61; gift med Jakob VI af Skotland, 65. Anna, engelsk Prinsesse, 187. Antoinetta, dansk Skib, 142, 184, 185. Anton, Greve af Oldenburg, 193. Arendts, Provst, 264. Arenfeldt, Axel, 74. Hans, 64. Areskov, 61. Artillerie, det danske, 295. Arvecommissionen efter Sofie Amalie, dansk Dronning, 155, 156. Augusta, Frederis II.'s Datter. 61.

¹⁾ I dette Register ere de fremmede Navne, som forekomme i Stykkerne S. 24—55 og S. 350—358, ikke optagne.

- d'Avaux, fransk Afsending, 173.
Axelsön, Hans, se Arenfeldt.
- Baadsmanshold paa Møen, 344, 345, 349.
- Baculus prognosticalis, se Primstav.
- Bagger, Hans, Biskop, 177, 178, 268—70, 313.
- Bahus, 56, 60, 66.
- Bajern, Kurfyrsten af, 134.
- Bandarabaki, persisk Havn, 329.
- Bang, Claus, (Dorus), Digt om Skibet Oldenborgs Rejse, 21.
- Banner, Ellen, 63. Erik, Hofjunker, 280.
- Bantam, 120.
- Barilon, 121.
- Barnekov, Johan, 65.
- Barts, Amt i svensk Pommern, 141.
- Basnæs, 74. Kirke, 74.
- Bastrup, Jochum Philip von, Kmrjkr., 280, 282.
- Bautzen, Oberst, 374.
- Bedemand, Lars, Borger i Bergen, 189.
- Been, Oberst, 131.
- Belov, Henrik, 62.
- Bengalen, 329.
- Bentzen, Generalprocureur 156, 337.
- Berka, Greve, tysk Afsending i Kbhvn., 86, 90.
- Bergknekt, Frands Veit Chr. von, Oberstltnt., 272.
- Bernstorff, J. H. E., 285.
- Bernstorff, Brandenb. Geh. Raad, 338.
- Bethun, Marquis de, 326, 328.
- Bevern, Prinsen af, 264.
- Bielke, Generalltnt., svensk Afsending, 79, 134.
- Biermann, se Ehrenschild.
- Bille, Anne, gift med Joh. Barnekov, 65; gift med Ejler Brockenhus, 57, 61, 63. Beate, 59. Birgitte (Clausdatter), 60; gift med Ove Lunge, 65; Jensdatter, 66. Cecilie, 60. Claus, Lensmand paa Bahus, 56, 59. Claus Jensen, 56—58, 60. Ejler Jensen, 61, Markussen, 66. Elisabeth Clausdatter, 60; Jensdatter, 61. Erik Clausen, 60; Jensen, 61. Esge, 60. Frans, 61. Hemming, 67. Henrik, 65. Holger, 60. Jens Clausen, Lensmand paa Gulland, 56, 60, 67; Jensen, 61. Karen, 67. Maren, 60. Margrete, 59. Markus, 59, 61. Mogens, 62. Sofie Clausdatter, 60; Sofie, 122. Steen Andersen, Oberst, 179, 270; Clausen, 60, 62; Jensen, 57, 61; Knudsen, 66. Billesholm, 56, 57.
- Birkelse, 62.
- Bissen, H. V., Billedhugger, 245—257.
- Bjelke, Christian, Amiral, 273, 344. Henrik, Rigsamiral, 11, 21, 134, 316. Oberst, 137, 151, 280.
- Bjærgværker, se Norge.
- Blefsefsky, Oberst, 131.
- Bleking, Klaus, Rektor i Bergen, 190.
- Blekingen, 327.
- Blume, Præst, 267.
- Bohn, 156.
- Boinenburg, Kmrjkr., 274.
- Boller i Vendsyssel, 63.
- Born, nu Borreby, 68.
- Borneby, se Borreby (i Sjælland), 68.
- Bornholm, 124, 280, 305.
- Borreby, i Sjælland, 68—75. Kirke, 74.
- Borreby, i Skaane, 58, 63.
- Borro, J. Fr. (Porrius), Guldmager, 38.
- Borup, G., Billedhugger, 200.
- Bosserup, 280.
- Brahe (Brade), Absalon, 65. Sten, 280. Hofjunker, 271.
- Brandenburg, 332. Regjeringen, 83, 85—87, 92, 101, 103, 108, 116, 165, 166. 300. Kurfyrsten, se Fredrik Vilhelm. Kurprinsen, 184.
- Brandkugler, 113.
- Brandt, brandenborgsk Kansler og Afsending, 100, 101, 103, 114, 117, 154.

- Brandt, Rentemester, 120, 156, 164, 331.
- Braunschweig, Henrik, Fyrste af, 65. Br.-Lauenburg, Fyrstehuset, 76. 339.
- Breda, von, svensk Kunstner, 211.
- Bremen, Hertugdømmet, 87, 88, 91, 119, 174, 318, 337, 339.
- Brentved, nu Bregentved, 65, 261.
- Britenau, Kansler, 175.
- Brockenhus, Christian, 65. Ejler, 57, 62. Frans, Hofjunker, 280, 282. Godskov, 65. Henrik, 64. Jakob, 62. Generalltnt., 261.
- Brodersen, Provst, 261.
- Brok, Eage, 65.
- Brokdorf, Oberst, 131.
- Brorup, i Sjælland, 71.
- Brun, Inspektør ved Væverierne i Kbhvn., 185.
- Bryske, Gert, 63.
- Brøndsted, P. O., Archæolog, 196, 200.
- Budde, Gotzlov, 64. Matthis, Hofjunker, 280, 282.
- Buno, Joh., tysk Professor, hans Angreb paa den danske Adel, 84.
- Burgh, van der, hollandsk Søofficer, 19.
- Bülow, Beate, 72. Barthold, 273. Joach. Christoffer, Amtmand, 268, 273. Joach. Henrik, Overhofmarskalk, 148, 149, 155—57, 269, 272, 274, 275, 338. Oberst, 131, 137, 151.
- Calliemot, 121.
- Calnein, Wulf, Heinr. von, Oberstltnt., 143, 184, 272, 321.
- Calvinske Kirke, se Reformerte.
- Cappel, H., 371.
- Carl, Prinds, 342, 343.
- Carl II., Konge af England, 141—42.
- Carl XI. af Sverig, 79 flg.—187, 289—349. Brev fra ham, 107, 111, 174, 289, 301, 309, 315.
- Carl, svensk Arveprins (Carl XII.), 309.
- Caskar, ital. Maler, 39, 44; Kronprins Fredriks (Fredrik IV.), Portrait af ham, 44.
- Cassetta, Viglius de, 144.
- Cassius, General-Auditeur, Kronprins Fredriks (IV.) Lærer, 128.
- Castenschild, C., Lieutenant, Ejer af Borreby, 68.
- Cavallier-Garden, se Garden.
- Cavallerie, se Rytteri.
- Celle, 88, 122. Fyrstehuset, Hertugen; Prinsessen; se Lyneburg.
- Chambers, P., svensk Gesandtskabs-Sekretær, 20.
- Chambre ardente, 83, 139.
- Charlotte Amalie, dansk Dronning, 121, 122, 128, 141, 144, 148, 153, 163, 165, 169, 268, 319, 320, 335.
- Charlotte Amalie, dansk Ostindiefarer, 337.
- Christian III., 68.
- Christian, dansk Prins (senere Chr. IV.), 61.
- Christian IV., 69. Kroning, 370. 372.
- Christian V., 76 flg.—187, 269, 308 flg., 335 flg. Paaholdenhed, 104—5. Karakter, 114.
- Christian, dansk Prins (Chr. Vs. Søn), 274.
- Christian, dansk Prins (Chr. VIII.), 196, 200, 207, 208 flg., 224 flg. 242, 253.
- Christian VIII., 247, 248.
- Christian Albrecht, Hertug af Holstein-Gottorp, 78, 98—100, 107, 108, 111, 115—18, 122, 126, 132, 175, 179, 180, 182—84, 298—302, 309, 310, 315, 325, 338.
- Christiane Charlotte, dansk Prinsesse, 309.
- Christiania, 142.
- Christiansborg, Slot, Commission for dets Opbyggelse, 193 flg.—260; se Kjøbenhavn.
- Christiansfort, se Trankebar.
- Christianshavn, 136, 148, 291.
- Christianus Quintus, dansk Skib, (Prins Christian), 21—22.

- Citzel Bjørnsdatter, 64.
 Clausen, Jakob, Raadmand i Malmø, 281. Jens, Generalfiskal, 85.
 Cleve, 118, 160.
 Codex Esromensis, 382.
 Collin, Jonas, Confrnsraad., 205, 207, 211 fig.—260.
 Commissariat, det danske Krigs., 120, 121, 303, 331. se Collegium.
 Coning, Jakob, 254.
 Conradi, Generalsuperintendent, 263.
 Consumption, se Told.
 Cormaillon, Generalmajor, 122, 273, 275, 344.
 Coyet, Vilh. Julius, svensk Afsending i Kbhvn. 91, 107, 111; hans Dagbog i Kbhvn., 113 fig.—124.
 Croisi 129, 138.
 Culmbach, Prinsessen af, 266, 267.
- Daa, Beate, 72. Christian (Søn af Claus), 70; (Søn af Valdemar), 72. Claus, Rigsamiral, 69, 74; (Søn af Valdemar), 72. Else Sofie, 72. Gregers, Generalmajor, 72. Hofjunker, 271. Ide, 71, 72. Ingeborg Dorthe, 71—73. Johanne (Cathrine), 71, 72. Jørgen, 70, 72. Jørgen Jochum, 72. Lisbet Dorthe, 72. Valdemar, 69—73.
- Dagen, dansk Avis, 258.
 Dahl, Landskabsmaler, 225.
 Dajon, Billedhugger, 193, 195, 201, 216, 219.
 Damery, fransk Generalmajor, 113.
 Danmark, 121, 136, 157, 164, 296, 325. Regjeringen, 76 fig.—187, 291, 298 fig.—325, 331, 333, 342—45. Jordegodsernes Forfald, 139, 140. Kjøbstædernes Nød, 157. Overdaad., 157.
 Danneskjold, Greve, 263. Charlotte Amalie, 348.
 Dansborg, se Trankebar.
 Dantzig, 328.
- Debis, Oberst, 332.
 Delmenhorst, Grevskaab, 133.
 Den beklædte Sandhed, en Roman, 359 fig.
 Diplomer, danske, falske, 383—84.
 Dok, se Kjøbenhavn.
 Donep, Movrits Melchior, Oberstlnt., 270, 273.
 Drage, i Holstein, 263, 264.
 Dragsholm Slot, 290, 293.
 Dragør, 289; Skansen, 292.
 Drennerup, i Holstein, 62.
 Dresselberg, Ida, 63, Anders, 64.
 Due, Johan, 61. Jørgen, 63.
 Duins, Slaget ved, 2.
 Duncamps, General-Major, 137, 138.
 Duncan, Kammerraad, 237, 241.
 Durham, Alexander, dansk Søcapitain, 57, 64.
 Dybæk (i Skaane), 64.
- Ebbekloster, 65.
 Ebbesøn, Lavrids, se Udsen.
 Eck, Greve, kejs. Minister, 346.
 Eckard, Præst, 264.
 Eckersberg, dansk Maler, 225, 233.
 Ehrenschild-Bierman, Geheimraad, 98, 123, 158, 164, 175, 177, 178, 184, 274, 325.
 Eilersen, Etatsraad, 186.
 Ejdersted, Amtet, 133. Indtægter deraf, 133.
 Elben, Tolden ved, 119.
 Elisabet, dansk Prinsesse (Frederik IIs Datter), 61, gift med Henrik, Fyrste af Brunsvig, 65.
 Ellenberger, Oberst, 131.
 Elmshorn, 263.
 Engelbredsatter, Dorte 366.
 Engelfofte, 280.
 Enghaven ved Borreby, 74.
 England, 98, 141, 150, 162, 165, 168, 176, 179, 187, 304, 306, 311, 330, 333, 334. Den engelske Regjering, 89, 182, 305, 308, 310, 311, 318, 332, 333. Kongen af, 141, 142, 150, 151, 318. Revolutionen 1688, 187.
 Enkedronningen, se Sofie Amalie.

- Ennerup Vad, 384.
 Eppinger, Fabian, Major, 272.
 Ertmann, Herman, Mag., 268—70.
 Eskildsøn, Lavrids, Todforvalter, 325—26.
 Esmit, Adolf, (Smitt), Gouverneur paa St. Thomas, 145, 175, 176, 297.

 Fabricius, lyneborgsk Minister, 340.
 Falaiseau, brandenborgsk Minister, 299.
 Falster, 144, 269, 294.
 Feuquières, de, fransk Afsending i Stokholm, 77, 97.
 Finland, 141.
 Fischer, Proprietær, 262.
 Fiuren, Didrich, Baron, 273.
 Flaade, den franske ved Kbhvn., 121, 122; den danske, 182, 334—35, 341, 344; den svenske, 334.
 Flensborg, 65, 262, 264.
 Floriszoon, P., hollandsk Amiral, 19.
 Flyvende Ulv, dansk Skib, 142, 184.
 Fodfolk, det danske, 131, 295. Forplejning, 296. Reduktion deraf, 131.
 Fogelberg, Billedhugger, 211, 236.
 Forbjærg, det gode Haabs, 184.
 Frankrig, 86, 109, 111, 129, 149, 154, 155, 178, 306, 307, 310, 330; den franske Regjering, 77, 82—98, 105—12, 116, 119, 127, 129, 152, 159—60, 173, 179, 182, 184, 187, 291, 299, 300, 307, 308, 318. Kongen, se Ludvig XIV.
 Fred i Fontainebleau, 108; i Kjøbenhavn, 100, 300, 302, 315; i Nimwegen, 94, 95, 97, 159, 160; den westphalske, 95, 97.
 Fredensborg, 265, 266, 268.
 Fredrik II, 56, 64.
 Fredrik III, 268, 279.
 Fredrik, dansk Prins, (Fredr. IV), 114, 125, 127, 274, 306, 309, 316, 330, 343, 350. Anlæg og Opdragelse, 127—28. Giftermaalsplaner for ham, 127, 306, 309. Udenlandsrejse 24—55, 350—58.
 Fredrik, dansk Prins, (Fredr. V), 261, 263, 265, 266.
 Fredrik Ernst, Markgr. af Brandenb. Culmb. 261—65.
 Fredrik Vilhelm, Kurfyrste af Brandenburg, 76—77, 85, 89, 93, 95, 110, 112, 118, 132, 146, 154, 158—60, 166, 172, 174, 183, 299, 300, 332, 333.
 Frederik, Jochum, Marskalk, 280, 282.
 Fredriksberg, 265—67.
 Fredriksborg, 61, 265—67, 294, 317.
 Fredriksborg, paa Guineakysten, 176.
 Freund, Herm. Ernst, 197—259.
 Fridberg, Kammertjener, 156.
 Friederici, Præst, 264.
 Friesland, Vestfriesland, 2, 10, 63. Østfriesland, Fyrsten af, 264, 265. Enkefyrstinden af, 265, 266.
 Friis, Christian, 62, 70. Fredrik, 62. Jesper, 61. Johan, Kansler, 68, 73, 74; Portræt af ham, 74.
 Frosteherred, 280.
 Fuchs, brandenborgsk Afsending, 183, 298, 299, 339.
 Fyen, 102, 131, 290, 293, 295, 304, 332. Fæstningsværker, 293. Told, 326.
 Fædrelandet, dansk Blad, 258.
 Fæstningsværker paa Sjælland, se Sjælland; paa Fyen, se Fyen.
 Gabel, Christoffer, 16; Fredrik, 134.
 Galliot, til at landsætte Rytteri med, 160.
 Galt, Anders, Pedersøn, 62.
 Gam, Otto Fredr., Oberst, 270, 273, 295.
 Gammelgaard, 61.
 Garden, Cavalliergarden, 137, 151, 345, 346, 349. Oberster, 137, 151. Livgarden, 131, 137, 138, 160, 293, 294, 296, 316, 322. Forplejning, 296. Uniform, 161.

- Gedde, F. E., Vice-Amiral, 344, 346.
 Gedehaven, ved Borreby, 73.
 Gedeon, dansk Skib, 57, 64.
 Generalfiskalen, se Clausen.
 Generalprocureur, se Scavenius.
 Generalstaterne, se Holland.
 Georg, dansk Prins, se Jørgen.
 Gersdorf, Afsending i England, 162.
 Fredrik, Oberst, 121, Generalmajor, 151, 152, 270, 273.
 Joakim, 279, 280.
 Giese, se Guise.
 Gjerdrup, 72.
 Gjorsløv, 69.
 Gjø, Elline, 63. Markus, Geheimraad, dansk Afsending, 162, 273—74.
 Glasværk, i Danmark, 327.
 Glimming, 59.
 Glohøj, 68.
 Glücksborg, Hertuginde af, 262.
 Prinsesser af, 262. Prinsen af, 263.
 Glückstadt, 263, Tugthuset, 263.
 Goedens, Baron, kejserlig Afsending i Kbhvn., 325.
 Goes, hollandsk Afsending, 173.
 Gotberg, Povel Diderich, Major, 272.
 Gottesgabe, 324.
 Gottorp, 166, 167, 262—65; se Hølstain-Gottorp.
 Gram, F. C., Geh. R., 369.
 Grana, Marquis de, spansk Diplomat, 86.
 Grandval, 340—41.
 Griffenfeldt, P., 163—64, 303. Charlotte Amalie, 320, 321.
 Groeningen, 174.
 Groner, Oberst, 261.
 Groot, hannoveransk Afsending, 157.
 Groth, Thomas, 269, 273, 275.
 Grubbe, Claus, 64. Didrik, Magister, 72. Ejler, 62. Korfits, 66. Laurence, 72. Mette, 64. Sigvard, 381.
 Gruner, Provst, 263.
 Grøftebjerg, 62.
 Guinea, 176.
 Guise, dansk Officier, 137, 170.
 Gulland, 56, 57.
 Gyldenløve, Anne Christiane, 128. Christian, 128, 330, 348. Christiane, 128, 163. Sofie Christiane, 128. Ulrik Christian, 128, 348. Ulrik Fredrik, Statholder i Norge, 21, 81, 88, 98, 100, 102, 112, 113, 123, 124, 128, 143, 144, 147, 153, 154, 165, 167—69, 181, 272, 274, 275, 306, 309, 311, 312, 326, 329, 335, 344.
 Gyllenstierna, Joh., svensk Afsending i Kbhvn., 76 fig.—82.
 Gyldensparre, Albert, Etatsraad, Directør af det vestind. Compagni, 146, 156, 179, 320.
 Gyldenstjerne, Elisabet, 62. Henrik, 62, 66. Mogens 61; Major, 272. Preben, 65. Predbjørn, 62.
 Gyllenstolpe, svensk Afsending, 86, 91, 94.
 Günther, Ernst, Hertug, 279.
 Güntelberg, 368.
 Gäweke, Oberst, Commandant paa Kronborg, 151, 152.
 Götheborg, 317, 334.
 Haag, 93, 173; Alliance sluttet der, 93, 95, 96.
 Haderslev, 25, 64, 146, 261, 262.
 Hagedsted, i Sjælland, 62, 74.
 Hahn, Overjægermester, 303; Ludwig Hatz von, Marskalk, 330, 357.
 Halland, 327.
 Halsnæs, paa Sjælland, 293.
 Hamburg, 115, 167—69, 183, 345; Staten, 87, 103, 116, 165—67, 172, 347; Domkapitlet, 157, 158.
 Hannibal, Oberst, 131.
 Hannover, Regjeringen, 88, 98, 182, 336. Hertugen af, 157, 166.
 Hansen, C. F., Architect, 193—96, 198, 201, 204, 208, 210, 218, 229, 230, 235, 244, 245, 253, 255—58.
 Hansen, Constantin, Maler, 236.

- Hansen, Otto, se Schreuder; Samuel, se Schreuder.
- Hansen, Peder, Borger i Bergen, 189, 190.
- Harbo, Etatsraad, 120, 123, 147, 167, 186, 273, 331, 337.
- Hardenbek, Ambros., Biskop, 188—90.
- Hardenberg, Anne, 63. Christine, 65. Edle, 61. Knud, 62. Mette, 62, 65, 70.
- Harmensen, Matthijs, hollandsk Skibsbygmester, 22.
- Harsdorff, Architekt, 195.
- Hartkornsskat, 83.
- Hawenstein, Præst, 263.
- Haxthausen, Anton Wulf von, Overstaldmester, 272, 275.
- Hedvig Sophie, svensk Prinsesse, 309.
- Heinesön, Mogens, 64.
- Helgene Kirke, 280.
- Hellen, Anton Günther zur, Major, 272.
- Helsingborg, 59, 66.
- Helsingør, 290, 317. Told, 326.
- Hennings, Johan, Oberstltnt., 271.
- Henriksen, Hans, Raadmand i Malmø, 281.
- Hersleb, Biskop, 267.
- Hesselager, 74.
- Hessen-Cassel, 172.
- Hetsch, Architekt, 230.
- Hilleborg Hansdatter, se Lindenov.
- Hirschholm, 265, 266.
- Hofman, Henrik, Major, 272. Jens, 188, 190.
- Hohendorf, Fr. von, Kmrjkr., 330.
- Hohenlo, Greve, 267.
- Holbæk, 294.
- Holck, Stiftamtmand, 262.
- Holland, 19, 22, 93, 94, 162, 168, 171—73, 306, 310, 311, 320, 327, 333, 334. Regjeringen, 9, 18, 20, 86, 89, 93—96, 114, 120, 158, 159, 171—74, 179, 183, 185, 187, 305, 307, 308, 310, 311, 318, 329, 332, 333. Told, 172, 173.
- Holmen, se Kjøbenhavn.
- Holst, Greve 262.
- Holstein, 98, 99, 102, 103, 121, 122, 124, 131, 132, 156—58, 163, 164, 166, 167, 170, 180, 181, 297, 315, 325, 327, 337, 344. Stænder, 315, 325. Se Holstein-Gottorp.
- Holsteinborg, se Trolleholm.
- Holstein - Gottorp, 108, 117, 122, 123, 126, 166, 315. Hertugen, se Christian Albrecht, Prinsessen, 127.
- Holsten, Ulrik, Adolf von, Kmrjkr., 330, 357.
- Hop, hollandsk Afsending, 174, 339.
- Hoppe, Viceamiral, 176.
- Hotloe, 280.
- Hoya, Amt, 87.
- Husum, ved Kjøbenhavn, 144.
- Hvide, Anne, Jesper Friis's Hustru, 61.
- Hvidkilde, 56, 57, 59—61, 67.
- Hvidtfeldt, Anne, 62. Arild, 276, 278. Øllegaard, 280.
- Hyggum, Biskop, 262.
- Hübsch, Elias, Krigsraad, 271.
- Hünseler, Præst, 264.
- Hær, den danske, 83, 84, 99, 127, 130, 131, 134, 146, 147, 168, 172, 293, 295, 341, 344; dens Reduktion, 130, 131, 137, 138; den norske, 117, 142, 151; den svenske, 119, 174, 175.
- Høg, Chr., Provst, 262. Elisabet, 66. Just, 113, 163.
- Højesteret, 186, 321, 322. Medlemmernes Dragt, 186.
- Høyen, Professor, 245—47, 255, 260.
- Høyer, Historiemaler, 204.
- Ibrahim, tyrkisk Amiral, 4.
- Infanteri, se Fodfolk.
- Inger Nielsdatter, 383.
- Instruction for de svenske Afsendinger i Kbhvn., 76—79, 91—97, 107, 111—112, 174—75, 289—90, 301—2, 309—10, 315.
- Irland, 317, 343.
- Isenburg, Greve, af, 263, 264.

- Island, 280. Told, 326.
 Italien, 330.
 Itzeho, 25, 90, 263.
 Ivernæs, 62.
- Jakob II, Konge af England, 150—51, 318.
 Jakob VI, Konge i Skotland, 65.
 Jakobsen, Jakob, Raadmand i Malmø, 281.
 Jakobsen, Jørgen, Præst, 59.
 Jansen, Sivert, 2. Koert, 2.
 Jastram, 347.
 Jens, Biskop i Ribe, 383—84.
 Jensen, Søren, se Jansen, Sivert.
 Jessen, Oversekretær, 123, 158, 321, 324.
 Jesuiter, i Danmark, 149, 150.
 Johansen, Christofer, 62.
 Jonassen, Jens, 190.
 Jordegodsernes Forfald i Danmark, 139, 140.
 Juel, Absalon, 65. Axel, Gouverneur i Trankebar, 143, 185, 321, 322. Jens, Geheimraad, 83, 84, 121, 122, 142, 143, 148, 156, 162, 164, 171, 172, 181, 310, 311, 314, 320—24, 329, 336. Niels, Amiral, 18, 20—22, 121, 134, 143, 147, 268, 274, 321, 322, 344, 348. Oberst, 262.
 Jylland, 131, 172, 295, 327. Told, 326.
 Jægersborg, 337.
 Jæmteland, 106.
 Jørgen, dansk Prins, 21, 85, 114, 150, 151, 187, 304, 305, 331. Ægteskabsforslag for ham, 85, 87—89, 91, 121; hans Indtægter fra Danmark, 150, 151, 331.
- Kaas, Niels, 66. Emmike, 63. Generalmajor, 267.
 Kalckreuter, Oberst, 262.
 Kallehave, paa Sjælland, 296.
 Kallundborg, 72, 294. Skanse, 293. Slot, 290, 292.
 Kaltenhof, Oberst, 374.
- Kannegyder, Jakob, Borger i Bergen, 189.
 Katholiker, i Danmark, se Kjøbenhavn.
 Kejseren, den tyske, se Leopold.
 Kielmannseck, Geheimraad, 120, 158.
 Kingo, Thom., Biskop, 268, 311, 313. Psalmebogen, 311—12, 313.
 Kjendeord, bestemt, sønder- og vesterjyðsk, 384—85.
 Kjærsgaard, 66.
 Kjøbenhavn, 60, 103, 105, 108, 113, 114, 126, 133, 195—97, 199, 207, 219, 228, 231, 234, 269, 280, 291, 293, 294, 304, 327. Akademi for de skønne Kunster, 196, 197, 199—200, 202, 219, 220, 223, 228, 233, 234, 239, 240. Det ridderlige Akademi, 327, 332. Amagertorv, 271. Amalienborg, 268—71, 320. Blaataarn, 140. Castel, 156, 161. Christiansborg, se Slottet. Dok, 97. Fruekirke, 193, 200, 203, 206, 207, 223, 230, 254. Gammeltorv, 271. Helliggejstkirke, 60—62, 64. Holmen, 91, 153, 335; den ny, 265. Hukken, 182. Kongensnytorv, 271. Norgesgade, 271. Nyboder, 316. Ostindiske Hus, 266. Palais, 265, 267. Raadhus, 194, 196, 203. Reformert Kirke, 136, 148—50, 152. Rosenborg, 367—71. Slottet, 61, 62, 140, 152, 177, 178, 186, 193, 200, 201, 214, 215, 220, 223, 225, 232, 234, 242, 243, 248, 251, 252, 254, 265—67, 319, 321, 323, 325, 328, 335, 336, 337. Slotskirken, 203, 206—9, 228, 249, 250, 252, 253, 255, 256, 260, 267. Toldboden, 291, 292. Ulfeldts Plads, 142. Ulfeldts Støtte, 142. Vestergade, 271. Vesterport, 271. Vimmelskattet, 271. Østergade, 271. Østerport, 316. Amalienborgs Brand (1689), 304. Consistorium, 319.

- Fred, 100, 300, 302, 315.
 Katholiker, 149, 150, 312. Reformerte, 136, 148—50, 152, 312, 319, 320. Uroligheder mellem Soldaterne, 161—62, 316—17.
- Kjøbenhavnsposten, dansk Avis, 258.
 Kjøge, 65, 157, 289, 294. Skanse, 292. Kjøgebugt, 122, 305.
- Klein, Jacob, Officier, 374.
- Klim, Niels Andersen, Klokker og Boghandler i Bergen, 188—92. Navn, 188.
- Klindstrup, 62.
- Klingenberg, Povel von, 271.
- Knud den Helliges Kapel i Rom, 37.
- Knudsen, Oluf, Borgermester i Malmø, 281.
- Knudstrup, 280.
- Knuth, A. L., Over-Kmrjkr., 104, 115, 154, 169, 272, 275, 331, 346, 347, 348, 349. Eggert Christoph, Etatsraad, 273.
- Kochitzky, v. Andreas, 372—73, 381. Christoffer, 373. Johan, 372.
- Koenigsegge, Greve, kejsler. Envoyé, 339, 347.
- Kolding, 25, 61, 62, 64, 261, 262.
- Kongsbacka, i Halland, 66.
- Kongsør, i Sverig, 289.
- Kopskatten ophævet, 140.
- Korsør (Karszør), 24, 261, 290, 294, 295. Skanse, 292.
- Krabbe, 121. Anne, 59. Christian, 66. Erik, 61. Mette Sofie, 108. Otto, Stiftamtmand, 179, 273, 275. Sofie, 280. Tyge, 59.
- Kraben Ejland, (Crab Island), vestind. Ø, 146.
- Krag, Fredrik, Afsending, 162, 173, 320, 321. Kjeld, 280. Niels, Etatsraad, 273. Otto, 280. Palle, Oberst, 151, 152.
- Krock, Hinrich, 284.
- Kronborg, 63, 65, 292, 294, 320.
- Kruse, Christian, 270, 273. Else, 72. Erik, Hofjunker, 280. Jørgen, 72. Maren, 62. Professor 200, 201.
- Krutmeyer, Herman, Borgermester i Malmø, 281. Johan, Raadm. i Malmø, 281.
- Kryger, Otto, Søcapitain, 335.
- Kurfyrsterne ved Rhinen, 110.
- Kurland, 294. Fyrsten, 326.
- Köln, 110. Kurfyrsten, 110.
- Laaland, 294
- La Forest, Oberst, 131, 137, 151, 155, 304, 305.
- La Hogue, Søslag ved, 332.
- La Madiere, Oberst, 131.
- Landskrona, 310.
- Langeln, Geheimraad, 267.
- Langhorn, M., Oberstl., 368.
- Langreuter, Præst, 263.
- Lassen, Jens, Toldforpagter, 326.
- Lasson, Margar., Forfatterinde, 365.
- Lauenburg, 99.
- Laursen, Peder, 63.
- Lavrsen, Anders, Byskriver i Malmø, 281.
- Laxmand, Birgitte, 66.
- Leiningen-Hartenburg, Johan Fredrik, Greve af, 163.
- Lejholm, i Fyen, 65.
- Lejonklo, Anders, svensk Afsending i Kbhvn., 124 fig.—187, 289—98, 301—49. Brev til ham fra Carl XI, 174, 289, 301, 309.
- Lemaire, hollandsk Afsending, 20.
- Lenormand, Thomas, 62.
- Lenthe, Christian, dansk Afsending, 162, 334, 357, 358. Johan Hugo, Etatsraad, 273.
- Leopold I, tysk Kejser, 89, 90, 93, 97, 107, 110, 112, 120, 159, 165, 179, 180, 184, 293, 305, 325, 331, 332.
- Lerche, Vincens, Overceremoniemester, 313.
- Lexington, 339.
- Leth, Chr. Vs. Confessionarius, 186.
- Lifland, 154, 171.
- Likvidationscommission, 83.
- Lilliecrona, G., svensk Afsending, 21.
- Lilliekrone, dansk Afsending, 90, 301; Kansler i Glückstadt, 158.

- Lillierooth, svensk Afsending, 79, 83, 334.
- Lillø, ved Korsør, 292.
- Limoye, Oberst, 131, 137, 151.
- Lindau, tysk Kunstner, 216.
- Lindenov, Hilleborg, 63. Lavrids, Justitsraad, 273. Frøken, Datter af Hans L., 140.
- Listerdyb, 324. Tolden, 324.
- Livgarden, se Garden.
- Ludvig XIV af Frankrig, 77, 86, 97, 107, 109, 110, 112, 123, 129, 132, 147, 150, 153, 155, 165, 168, 173.
- Lund, J. L. G., dansk Maler, 225, 233.
- Lunden, i Holstein, 99.
- Lundius, Provst, 264.
- Lunge, Ove, 65.
- Luxdorph, Bolle, Oversekretær, 186, 311, 312, 313, 314, 337.
- Lybæk, 181. Staten, 99, 103, 116. Lybske Deputerede, 99.
- Lykke, Maren, 62. Gouverneur, 176.
- Lykkesholm, 66, 73.
- Lynden, Figerus van, hollands Skibscapitain, 2.
- Lyneburg, 99, 156, 305. Fyrstehuset, 85—89, 97—99, 101, 102, 106, 107, 114—17, 119, 132, 159, 165, 182, 300, 305, 306, 325, 338, 340. Hertugen, 85, 89, 169. Prinsessen 85, 89.
- Lyngsgaard, 56—60.
- Lützw, Henning, Ulrich, Marskalk, 274. Hugo, Amtmand, 268, 280—82. Joh. Chr., Kmrjkr., 274.
- Magleby, 74. Kirke, 74. En Alterkalk derfra, 74. Klokken, 75.
- Magnussen, Finn, 211, 232, 233; hans Oversættelse af Edda, 212.
- Majstang, 316.
- Makelie, Oberst, 330.
- Malmø, 65, 113, 141, 156, 279, 328. Knudsgilde, 279, 281, 282. Malmøhus 279—81, 371, 381.
- Maltesön, Anne, 60. Jens, 63. Thomas, 60; se Sehested.
- Mandixsen, Hans, 281.
- Manufakturere i Danmark, 186—87, 314—15, 327.
- Maren, Olaf Norbys Hustru, 62.
- Margrete Emmiksdatter, 62.
- Maribo, Kloster, 144.
- Marine, den danske, 294—95. Marinesoldater, se Regiment.
- Mark, brandenborgsk, 118.
- Marschalck, Chr. Fredr., Oberstltnt., 272.
- Marsvin, Anne, 64. Helle, 64.
- Masius, Hofpræst hos Chr. V, 187, 332.
- Matthiæ, Billedhugger, 200.
- Mecklenburg, 99, 101, 103, 332.
- Mejerkrone, dansk Afsending i Paris, 153, 162, 178, 350, 352.
- Melen, Eline v., 64.
- Meppel, Jan van, hollandsk Søofficier, 19.
- Merheim, 134, 137. *dansk Sønend.*
- Mesnil, du, Generalmajor, 273, 275, 344.
- Meyer, dansk Afsending, 109, 110, 120. Etatsraad, 125.
- Middelfart, 24.
- Middelhavet, 307.
- Middleton, Greve, 150.
- Milan, Gabriel, Gouverneur paa St. Thomas, 145, 146, 175, 176.
- Milits, se Hær.
- Mocenigo, Lazaro, venetiansk Amirant, 4, 5.
- Moering, hollandsk Afsending i Kbhvn., 101, 103, 113—15, 117, 118, 120, 121, 123, 124, 159.
- Mogens Awsön, 384.
- Mogul, den store M., 184.
- Molesworth, engelsk Afsending i Kbhvn., 317.
- Moltke, Ehrenreich von, Kmrjkr., 269, 270.
- Monrad, gift med Mette S. Krabbe, 108, 113.
- Moreau, polsk Resident i Haag, 340.
- Morosini, Francesco, venetiansk Amirant, 9, 10.
- Morstein, Johan, Oberstltnt., 272.

- Mortangis, fransk Afsending i Kbhvn., 326.
- Moth, M., Oversekretær, 186, 313, 321, 322, 337. Sofie Amalie, Grevinde af Samsø, 104, 128, 154, 313, 321, 322. Hendes Børn, 128.
- Movridsøn, Olaf, 65.
- Munkgaard, Fredr., Major, 272.
- Munkholm, 320
- Musculus, Drng. Charlotte Amalies Skriftefader, 319.
- Müller, P. E., Professor, 232.
- Møen, 293, 296, 345, 349.
- Møller, Jens, Professor, 211.
- Møller, Oberst, 116.
- Nakkebølle, 57, 62, 66.
- Nantes, 311.
- Nedersaksiske Kreds, 86, 115, 116, 119, 120, 180, 300.
- Neuberg, Generalmajor, 261.
- Neyendanch, Hofjunker, 271.
- Niels Iversen, 384.
- Nielsen, Povl, Justitsraad, 156. Raadmand i Odense, 58.
- Nivaa, 62.
- Noorderkvarteret (Del af Holland), 2.
- Norby, Olaf, 62.
- Nordsøen, 307.
- Norge, 100, 102, 103, 106, 107, 112, 113, 115, 136, 140, 142, 164, 163—73, 180, 185, 306, 320. Bjergværk (Sølvminer), 142, 152. Told, 171, 173.
- Normand, Jacob 367, 371.
- Numsen, Oberst, 261, 270, 273, 293.
- Nyborg, 24, 60, 261, 290, 293, 295. Fæstning, 293.
- Nykjøbing, p. F., 269. p. S. 290, 293.
- Næs, 280, 281.
- Næstved, 290, 292, 294.
- Nørholm, 384.
- Nørre Tømne (?), 64.
- Obdam, W. van, hollandsk Amiral, 19.
- Odense, 24, 58, 63, 65, 261.
- Ods Herred, 290.
- Oldenburg, dansk Skib, 20—21.
- Oldenburg, Staten, 122, 133, 175.
- Oldeslo, 180.
- Oranien, Prinsen af, se Vilhelm. Prinsessen af, 187.
- Ormus, 329.
- Oslo, 65.
- Osten, von, Generalmajor, Commandant paa Kronborg, 151, 152.
- Ostermand, Fr., 371.
- Ostindien, 142, 144, 185, 321, 328.
- Ostind. Compagni, se Trankebar; Ostind. Hus, se Kjøbenhavn.
- Otte Klausen, 384.
- Owerbeck, brandenborgsk Afsending i Kbhvn., 154, 172, 297.
- Oxe, Peder, 61. Torben, 276, 278.
- Oxenstierna, Greve, svensk Afsending i Wien, 97, 134. Bengt, Greve 171.
- Oxholm, 63.
- Parsberg, Manderup, 66. Sofie Am., 322.
- Passow, Oberst, 131.
- Paulsen, Vice-Amiral 341.
- Pedersøn, Anders, se Galt.
- Pedersen, Mogens, i Bergen, 189.
- Per Æwelsøn, 383, 384.
- Persien, Kongen, 329, 330. Afsendinge i Kbhvn., 327—31.
- Petersen, Provst, 263.
- Petkum, dansk Afsending i Holland, 94.
- Pfalzgreven, 123.
- Pheiffer, Major, 272.
- Philip, Søn af den holst.-gottorpske Hertug Adolf, 66.
- Pieta, Diderich Roderiga, de, Major, 272.
- Piilgaard, 383.
- Piper, Præst, 263.
- Plessen, Abel Sophie von, 330. Chr. Siegfried von, Geheimraad, 150, 273—75, 304, 330, 331, 336, 337. Samuel Christoph von, Oberst ved Livgarden, 272, 275. Generalltnt., 331, 337.

- Pløen, Fyrsten af, 167, 181, 302, 308, 343.
 Poyrel, Henr. Matthias, Oberstltnt., 272.
 Poitou, 149.
 Polen, den polske Regjering, 112. Kongen, 326.
 Pommern, svensk, 113, 116, 117, 327. Svenske Garnisoner der, 113, 117.
 Porrius, se Borro.
 Portorico, 146.
 Portugal, 310, 311, 333.
 Potkamer, Wratislaf von, Oberstltnt., 271, 316, 332.
 Povisk, Chr. Fredr., Kmrjkr., 270, 273. Otto, Geheimraad, 85.
 Preville, fransk Amiral, 122, 160.
 Preussen, 118, 294.
 Primstav, 70.
 Præstø, 290, 292, 294.
 Præwilles, se Preville.
 Puffendorf, Samuel, 176—79, 184.
 Quellinus, Thomas, 284.
 Quitzau, Christian, 63. Fredrik, 65.
 Raaden, Henrik v., 63.
 Rab, Oberst, 293.
 Raben, Johan Otto, Hofmarskalk, 275.
 Rammel, Henrik, 64. Ove, 70, 71, 73, 138.
 Rambusch, Livtjener hos Christian V, 369.
 Rantzau, Christian Ditlev, 128. Datter af Daniel, 65. Ditlev, 124. Frantz, 381. Jørgen, 151, 270, 273, 293, 295, 332. Otto, 273.
 Rasmussen, Knud, Raadmand i Malmø, 281. Peder, Borgmester sstds. 281.
 Ratzeburg, 338, 339.
 Ravenstein, 118,
 Reduktion af den danske Hær, se Hær; af Ryttergodserne, se Ryttergodser.
 Reetz, Peder, Kansler, 11. Righofmester, 62.
 Reformerte, 150, 152, 160, 311, 319; bosætte sig Kjøbenhavn, se Kjøbenhavn.
 Regensburg, 184; Rigsdagen der, 127, 132.
 Regiment, Dronningens, 263. Fyenske, 131, 261, 292. Holstenske, 131. Jyske, 131, 261, 262. Kurlandske, 316, 317, 332. Ky-rasser, 263. Laalandske, 263. Livregiment, Dragoner, 263; Pless, 115; se Livgarden. Marine, 151, 161, 294. Markgrevens, 263. Prins Fredriks, 137, 161, 294. Sjællandske, 137, 161, 294.
 Reichenbach, holst.-gottorpsk Kansler, 324, 325, 337.
 Reichow, Georg Ernst von, Kmrjkr., 269, 270.
 Reiersen, Johannes, hollandsk Skipper, 2.
 Reimer, Claus, Skibsbygger, 22.
 Rendsborg, 25, 119, 262—64, 285, 320.
 Reuss, Præst, 267.
 Reventlow, Christian Ditlev, 128. Conrad, Greve, 89, 98, 102, 115, 119, 121, 123, 124, 129, 132, 133, 154, 163, 164, 169, 176, 181, 274, 275, 323, 324, 329, 335. Conrad Ditlev, 267.
 Reyersz, Claes, hollandsk Skipper, 2. Rheinsberg, 110.
 Rhinstrømmen, 300. Landene derved, 110, 112, 299.
 Ribe, 261. Told, 326.
 Riboldt, Wilken, 284.
 Ringelmann, Caspar, Livlæge, 162.
 Ringsted, 294.
 Roche, Rehnert Gallichon de la, Hofjunker, 271.
 Rodsteen, Amiral, 21.
 Roix, Comte du, Feltmarskalk, 99—101, 103, 112, 120—22, 124, 129, 146—48, 152, 154, 155, 164, 165, 167, 169. Comtesse du, 154, 164.
 Roman, dansk fra 1723, 359 ff.
 Rosenborg, 105, 266, 367—71.

- Rosenhein, Jens Toller, 176, 271.
 Rosenkrands, Anne, 59, 280. Dorte-
 thea, 280. Elisabet, 62. Hof-
 junker, 271. Jørgen, 66. Mette,
 108. Oluf, Geheimraad, 84, 85,
 „Forsvar for den danske Adel“,
 84. Sofie, 280.
 Rosenmejer, Peder, Ridefoged, 69,
 73.
 Rosenpalm, Povl Nielsen, Justits-
 raad, 71.
 Rosensparre, Birgitte, 62. Olaf, 62.
 Roskilde, 269, 272, 274, 294.
 Rostrup, Karen, 62.
 Rud, Hans, 63. Knud Ottesön, 65,
 Petronella, 65.
 Rumf, 171.
 Rumohr, Geheimraad, 120.
 Rungsted, 156.
 Rustkammer paa Rosenborg, 367—
 71.
 Ruyter, hollandsk Amiral, 18—20.
 Ryttergodserne, 138, 170. Forfald,
 138, 170. Reduktion, 139.
 Rytteri, det danske, 88, 130, 131,
 137, 138, 147, 293, 295. For-
 plejningen, 295—96. Reduk-
 tionen deraf, 130—31.
 Rüse, Johanne, Friherreinde, 72.
 Rønnow, Birgitte, 66. Ejler, 56, 59,
 61. Joakim, Biskop, 60. Karen,
 56, 58, 60, 66. Mette, 60.
 Rørbæk, 63.
 Rørvig, paa Sjælland, 290, 293.
 Sablitzki, se Schaffalitzky de Mucka-
 dell.
 Sachsen, 99.
 Sachsen-Lauenburg, 103, 339.
 Sadolin, Præst, 262.
 Saleman, G., 284.
 Samsø, Grevinden af, se Moth.
 San Giorgio Grande, venetianisk
 Skib, 9.
 Sandberg, Billedhugger, 211.
 Scavenius, Peder, Generalprocureur,
 84.
 Schack, 121. Hans, Feltherre, 11.
 Hans, 273. Joachim, General-
 major, 294. Generalltnt., 331,
 334.
 Schaffalitzky de Muckadell, Gene-
 ralltnt., 261.
 Schatz, svensk Gesandtskabssekre-
 tær, 114.
 Schelton, Skibsbygmester, 153, 154
 160.
 Schenck, Capitain, 267.
 Schimmelmänn, Grevinde, 193.
 Schindel, Wiglas von, Overhof-
 mester ved det ridderl. Aka-
 demi i Kbhvn., 327, 332.
 Schiort, Brostrup, Generalltnt., Di-
 rektør over Bjærgværkerne i
 Norge, 142, 152, 273.
 Schlick, Hier., Greve, 370.
 Schomberg, Feltmarskalk, 168, 169,
 305.
 Schram, Etatsraad, Secretair ved
 Slotsbyggningscommis., 235, 244
 245.
 Schreuder, H. P. S., Biskop, 188.
 Otto Hansen, Sognepr. i Bergen,
 188, 190, 191. Samuel Hansen,
 Capellan i Bergen, 188—92.
 Schubart, Baron, 193.
 Schult, Didrich, 273, 275.
 Schultz, Rektor i Altona, 264.
 Schwartz, Simon Claus, Amtmand,
 25, 270, 273.
 Schøler, Etatsraad, 186.
 Schönfeldt, Oberstltnt., 270, 273.
 Sebbekloster, 280.
 Sehested, Anne, 60. Anne Doro-
 thea, 73. Christian, Geheim-
 raad, 120—22, 125, 134, 156.
 Christiane Sophie, 343. Chri-
 stoffer, 153, 274. Enevold, 63,
 Hannibal, 11, 343. Jens, Maltes-
 sön, 63. Thomas Maltessön, 60.
 Sidon, Generalmajor, 137.
 Sjælland, 100, 102, 131, 170, 289,
 290, 293, 295, 326. Fæstnings-
 værker, 291—93. Tolden, 326.
 Skaane, 108, 128, 134, 156, 279,
 280, 302, 327. Skatteopkræv-
 ning, 135. General-Gouverneur,
 135.

- Skanderborg, 61, 262.
 Skarold, nu Skarhult, i Skaane, 59.
 Skatterne, i Danmark, deres Tryk, 139, 140, 157. Nedsættelse 140. Defensions-Skat, 180, 181.
 Skeel, Mogens, dansk Afsending, 84, 85, 162, 273. Otto, 156, 273, 274.
 Skinkel, Anne, 63. Powl, 63.
 Skjelskør, 69, 290, 292. Vor Frue Kloster, 69.
 Skjoldnæsholm (Schollensholm), 24.
 Skottorp, i Halland, 79.
 Skovgaard, Hans, 63.
 Skovgaard, 62.
 Skram, Elisabet, 62, Oliva, 61.
 Skuespillere, franske i Kbhvn., 335.
 Slagelse, 294.
 Slangerup, 294.
 Slesvig, 126, 127, 133, 160, 165, 315. Amtet, 133. Indtægter deraf, 133. Stænder, 124, 315.
 Smidstrup, paa Sjælland, 72.
 Smitt, se Esmit.
 Snitker, 347.
 Sofie Amalie, dansk Dronning, 279; Enkedronning, 18, 78—80, 104, 120, 122, 127, 138, 268, 269. Arven efter hende, 150, 155, 156.
 Sofie Magdalene, dansk Dronning, 261, 263—67.
 Solen, Skib, 116.
 Solt, 60.
 Sorgenfri, 265.
 Sorø, 294.
 Span, H., Amiral, 125, 134, 344.
 Spanien, den spanske Regjering, 86, 95, 146. Enkedronningen af, 266.
 Spar, se Span.
 Spini, van, skotsk Greve, 374.
 Speil, Elisabet, 58. Hans, 58, 63.
 St. Eustacius, se St. Thomas.
 St. Jean, vestind. Ø, 146.
 St. Thomas, 145, 146, 175, 176, 297, 314. Gouverneurer der, 145, 146, 297, 314. Det vestindiske (amerikanske) Compagni (dansk), 145, 146, 314, 345.
 Stadil, 383.
 Stenning, Peder, i Bergen, 188.
 Stisnæs, ved Borreby, 73.
 Stjærholm, 61.
 Stockflet, dansk Afsending i Stockholm, 124, 162, 306, 307, 310, 320, 321, 324.
 Stockholm, 211, 297.
 Stordøens Præstegaard, 188, 190.
 Storebælt, 261, 292.
 Storm, Oberst, 262.
 Strassburg, 181.
 Struense, Adam, 285. Johan Fredr., 284—86. „Monatsschrift zum Nutzen u. Vergnügen,“ 286.
 Stuberkloster, 383—84.
 Støcken, Kaj Burchardt von, Kmrjkr., 270. C. E., Vice-Amiral, 344.
 Svaning, H. 276, 278.
 Svanvedel, Oberst, 147, 152, 332.
 Svendborg, 61—63.
 Swertzel, Johan Bernhart, Major, 272.
 Sverig, 101—03, 106, 114, 116, 134, 136, 162, 172, 184—86, 211, 306, 309—12, 320, 321, 323, 327, 334, 336. Regjeringen, 83, 85—88, 90, 91, 94, 109, 111, 119, 120, 122, 176, 299, 306, 307, 310, 318, 323, 333. Sverrigs tyske Provinser, 85, 98, 100.
 Sævede (Sævedø), 74.
 Søggaard, 61, 63, 65.
 Sønderborg, 263. Fyrstinden af, 262. Hertugen af, 263.
 Sørensen, Niels, C. Adelaers Broder, 2.
 Teklenburg, Greve, dansk Oberst, 131, 137, 270, 273.
 Terlon, de, fransk Afsending i Norden, 90, 121, 122, 138, 141.
 Termølen, Kjøbmd. i Bergen, 314. ð i danske Diplomer, 382.
 Thedinghausen, Amtet, 287.
 Thiele, Just Matthias, 208, 230, 231, 233.
 Thorvaldsen, Bertel, 193, 194, 196—98, 200—11, 214, 219, 221‘

- 224, 225, 227, 230, 238, 245, 253—55.
- Thot, Anders, 62, Knud, 120, 156, 273, 274. Otto Tagesen, 280, 281, 282. Tage, Etatsraad, 273. Tage Ottosen, 279.
- Tirsbæk, 63.
- Told, alm. over hele Danmark, Sø-told, 325—26. mindre Told over hele Danmark, 326. Told over Fyen, 326. Helsingør, 326. Holland, 172, 173. Island, 326. Jylland, 326. Listerdyb, 324. Norge, 171, 173. Ribe, 326. Sjælland, 326. Oresund, 78, 326.
- Torcy, Marquis de, 138.
- Tourville, fransk Amiral, 332.
- Traktat, Elbingske, 159. Mellem Brandenburg og Holland, 158. Danmark og Brandenburg, 297. Danmark og Holst.-Gottorp, i Altona, 175, 301, 310, 315. Danmark og Holland, 94. Sverrig og Holland, 94, 95.
- Trampe, Adam Fredr., Oberst, 270 273.
- Trankebar, 142, 329. Styrelse, 143. Christiansfort, 143. Dansborg, 185. Ostindiske Compagni, 143, 144, 184, 185, 321, 322, 328, 329, 337, 345.
- Trap, Oberst, 138.
- Trellund, Johan, 72. Capitain 72.
- Trittou, Amtet, 158.
- Trolle, Berte, 62. Niels, 74.
- Trolleholm, nu Holsteinborg, 74.
- Tromp, holl. Amiral, M. H., 2. C., 20, 89.
- Trondhjem, 320.
- Trudsholm, 66, 280.
- Tulstrup, 63.
- Tundbyholm, 280.
- Tygesen, Provst, 261.
- Tyrkiet, den tyrk. Regjering, 110, 112, 123.
- Tyse, i Norge, 190, 191.
- Tyskland, 98, 103, 109, 110, 116, 117, 134, 160, 184, 299, 300. Det romerske Rige, 299, 300.
- Tysted, 65.
- Tølløse, 280.
- Tønder, 264. Amtet, 133.
- Tønningen, 263.
- Tørke, stærk i 1693, 337.
- Udsen, Lavrids Ebbesøn, 63.
- Ugerup, Axel, 64.
- Ulfeldt, Anna Cathrine, 144. Eleonora Christine, Grevinde, 140, 141, 144. Ulfeldts Plads, Støtte, se Kjøbenhavn.
- Ulfspærre, Helene Johanne, 73.
- Ulfstand, Elisabet, 59, 60. Jens Holgersen, 59.
- Ulken, holst.-gott. Vicekansler, 98, 100.
- Ulrikke Eleonore, dansk Prinsesse Fredr. IIIs. Datter, 76, 78—80.
- Ungarn, 112, 325, 332.
- Urne, Axel, 61. Christian, 282. Elisabet, 62.
- Utitz, Præst, 263.
- Utterklo, svensk Gædtskbssekretær, 290, 340, 347.
- Waabs, 263.
- Wackerbardt, lyneborgsk Afsending, 85, 87, 97—99, 102, 103, 107, 109, 114—20, 122, 131, 134.
- Wagner, Elisabeth, 368.
- Valkendorf, Margrete, 62.
- Wallert, Amtmand, 158.
- Walling, Afsending, 183.
- Vallø, 261, 265, 267.
- Walter, Chr. Albrecht, Cancelliraad, 271.
- Waltersen, Hans, Byfoged i Malmø. 281.
- Walther, Fr., Kmrjkr., 330.
- Vandaas, 60.
- Varberg, 60.
- Wasmer, Conrad v., Vicekansler af Glücksstadt, 124—25.
- Vedby, i Sjælland, 65.
- Wedel-Jarlsberg, G. V., Greve, Feltmarskalklnt., 100, 102, 103, 113, 168—70, 331. -Wedelsborg, W. F., 343.

- Vegesack, Cort, hamborgsk Raadmand, 87.
 Weiche, engelsk Afsending, 183.
 Vejle, 262.
 Weimar, 26.
 Welau, Greve af, 30.
 Weldentz, Fyrsten af, 134.
 Wellingk, Mauritz, svensk Afsending i Kbhvn., 82, 91, 93, 298.
 Brev til Carl XI, 298—301.
 Venstermand, Henning, 61.
 Verden, Hertugdømmet, 87, 88.
 Wesel, 110, 112.
 Vestergötland, 102.
 Vestfriesland, se Friesland.
 Vestindien, 146, 175. Det vestind. Compagni, se St. Thomas.
 Wetberg, Johan Didrik, Oberst, 273.
 Weyer, Oberst, 332.
 Vibe, Mikkel, Geheimraad, 98, 113, 121, 123, 128, 147, 148, 156, 177—79, 274, 306, 310—13, 331.
 Viborg, 72, 262.
 Wien, 134, 137, 162, 336.
 Vieregge, Claus Heinr. von, Kmrjkr., 274.
 Viffert, Anne, 63, Christense, 65. Margrete, 63.
 Wigant, Aug., 346—47. Borger i Kbhvn., 148.
 Vilhelm III, Prins af Oranien, 94, 187. Konge af England, 187, 318, 340.
 Villars, fransk Afsending i Kbhvn., 134. Otto de, 284.
 Wiltfang, Evert, Borgermester i Malmø, 281.
 Vind, Anne Lisbet, 72 Christian, 62. Holger, 113, 280, 282. Reitze Sofie, 162.
 Vinstrup, Peder, Superintendent i Skaane, 279.
 Winterfeldt, 72. Georg, Capitain, 73. Gustav, Kmrjkr., 270. Otto Helmuth, Amtmand, 73, 272, 275.
 Winther, Joh. Melch., 371.
 Wismar, 101, 103.
 Vognserup, 64.
 Volckersahm, 267.
 Voldbjærg, 280.
 Wolfenbüttel, 88.
 Vordingborg, 290, 294. Slot, 290, 292.
 Worm, Justitsraad, 156.
 Vosskamp, Kammertjener, 186.
 Vram Kirke, 63.
 Vreilevkloster, 56.
 Württemberg, Ferdinand Vilh., Hertug af, 272, 274, 275, 341. Fyrsten, Oberst for Livregiment, 160. Prinsen, 266. Prinsessen, 267.
 Wøldike, Biskop, 262.
 Ystad, 328.
 Zell (Zeele) se Celle.
 Ærholmene, 124—26. Befæstningsværker, 125. Havneanlæg, 124.
 Øresundet, 19, 21, 118, 120. Øresundstolden, 73, 326, 347—48.
 Østergaard, 383.
 Østergötland, 102.
 Østersøen, 120, 122, 160, 307, 314.
 Østfriesland, se Friesland.